

Doktori (PhD) értekezés

Less Ferenc

2017

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Less Ferenc:

**Az alkotmányos jogállam rendőrségének feladatai a
politikai demonstrációk biztosításában - nemzetközi
kitekintés**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezetők:

.....

Dr. habil. Boda József

.....

Prof. dr. Kiss Zoltán László

Budapest, 2017

Tartalomjegyzék

Bevezetés	7
A témaválasztás aktualitása és indoklása	7
A probléma tudományos megfogalmazása	8
Releváns szakirodalom áttekintése	10
Kutatási hipotézisek	13
Kutatási célkitűzések	15
Kutatási módszerek	16
A téma tudománytani behatárolása	20
Szűkítések, megjegyzések	20
1. Biztonság, rendvédelem, tömegkezelés	24
1.1. Biztonság és jogállam	24
1.1.1 A belső rendet veszélyeztető súlyos kihívások formái	26
1.1.2 A politikai demonstrációk kockázatai, fenyegetései és veszélyei	28
1.1.3 Humán biztonság és a hatalom kapcsolata	31
1.2. Alkotmányos rendvédelem	33
1.2.1 A rendőrség és politika viszonya	33
1.2.2 A rendészet kilenc alapszabálya	38
1.2.3 A rendőrség és a közösségek kapcsolata	39
1.2.4 A rendőrség iránti bizalom jelentősége	43
1.3. A tömegkezelés szerepe a rendvédelemben	46
1.3.1 A tömeggel kapcsolatos fogalmak meghatározása	46
1.3.1.1 Tömegkezelés és rendezvénybiztosítás	46
1.3.1.2 A tömegoszlatás fogalma és annak pontosítása	49
1.3.1.3 A tömegrendezvények formái, jellemzői	51
1.3.2 A tömegkezelésben rejlő rendvédelmi kihívások	53
1.3.3 A tömegkezelési kultúrák és stílusok	59
1.3.3.1 A politikai demonstrációk elnyomásának modelljei	62
1.3.3.2 A társadalmi mozgalmak tevékenységének akadályozása rendvédelmi eszközökkel	63
1.3.3.3 Clark McPhail és társai tömegkezelési modelljei	66
1.3.3.4 Della Porta tömegkezelési tipológiája	68
1.3.3.5 Stefan Holgersson tömegkezelési tipológiája	70
1.3.3.6 A deszkalációs filozófia előretörése	71
1.4. A kényszerítő erő és a tömegkezelés kapcsolata	72
1.4.1 A kényszerítő erő fogalma, jellemzői	73
1.4.2 A kényszerítő erő és a rendőrség	75
1.4.3 A kényszerítő erő legitimitása	77
1.4.4 A jogszerűtlen kényszerítő erő alkalmazás okai	79
1.4.5 A tömegkezelésben megjelenő jogellenes rendőri erőszak okai és megelőzése	81
1.4.6 A kényszerítő erő alkalmazása tömegkezelési műveletek során	84
1.5. A fejezet összefoglalása, részkövetkeztetések	85

2. A tömeg szociológiai, pszichológiai és szociálpszichológiai kutatásai – hatásuk a rendőri tömegkezelés elméletére és gyakorlatára.....	88
2.1. A tömeg fogalma és kategóriái	89
2.1.1 A tömeg Blumer-féle kategorizálása	89
2.1.2 A tiltakozó tömeg tevékenységének fajtái	92
2.2. A tömeg viselkedésének klasszikus elmélete	93
2.3. A tömeg viselkedésének XX. századi kutatásai	96
2.3.1 Az egyén tulajdonságait központba helyező kutatások	96
2.3.2 A csoportnormákat előtérbe helyező kutatások	98
2.3.3 A tömegben való viselkedés elaborált társas identitás modellje.....	100
2.4. A rendfenntartó szervek szerepe az erőszakos cselekmények kialakulásában	103
2.4.1 A legitimitás eltérő felfogása.....	103
2.4.2 A tömeg homogén egységként történő kezeléséből eredő problémák	106
2.4.3 A konfliktus kialakulásának egyéb okai	109
2.5. A klasszikus elmélet hatása a modern rendvédelmi gondolkodásra.....	110
2.6. A fejezet összefoglalása, részkövetkeztetések.....	113
3. A demokratikus tömegkezelés alapelvei.....	115
3.1. A tömeggel kapcsolatos ismeretek megosztásának elve	115
3.1.1 A tömeg tagjaival és viselkedésükkel kapcsolatos ismeretek.....	116
3.1.2 A tüntetőkkel szemben megnyilvánuló előítélet.....	118
3.1.3 A demonstrációval érintett kívülállók érdekei	119
3.1.4 Az eligazítás szerepe.....	119
3.2. A demonstrációk facilitációjának elve	120
3.3. A tömeg önszabályozó képességére támaszkodás elve	123
3.4. A kommunikáció mint a tömegkezelés taktikai eszköze.....	125
3.4.1 Kommunikáció, mint az erőszak deszkalációjának eszköze.....	130
3.4.2 A párbeszéd rendőrség mint taktikai eszköz.....	132
3.4.2.1 A párbeszéd rendőrség tevékenysége	135
3.4.2.2 A rendbiztos szerepe a magyar tömegkezelés rendszerében	138
3.5. Dinamikus kockázatelemzés	140
3.5.1 A döntéshozatal tömegkezelési modellje.....	141
3.5.1.1 A rendőri konfliktuskezelés tömegkezelési modellje	142
3.5.2 A tömegkezelési műveletek során felmerülő kockázatok és fenyegetések, illetve a műveleti opciók kapcsolata	144
3.5.3 A dinamikus kockázatelemzés tömegkezelési műveletre gyakorolt egyéb hatásai	147
3.5.4 A dokumentációs csoport.....	149
3.5.5 A rendőrök biztonságának kérdése a tömegkezelési műveletek során	151
3.6. A differenciálás elve.....	152
3.6.1 A tömegben jogellenes cselekményt elkövető személyekkel szembeni intézkedések dilemmái.....	155
3.6.1.1 A kiemelő csoport.....	156
3.6.1.2 Polgári ruhás közbiztonsági felderítő csoport.....	157
3.6.1.3 Elfogás céljára kifejlesztett technikai eszközök	157
3.6.1.4 Az elkövetők elfogásának és az erőszak eszkalációjának dilemmája.	158
3.7. A deszkalációra törekvő tömegkezelés pozitív és negatív hatása	160

3.8.	A fejezet összefoglalása, részkövetkeztetések.....	161
4.	A tömegkezelési stílusok és a rendőrség militarizációjának hatásai	164
4.1.	A magas és az alacsony profilú tömegkezelés mint stratégiai elgondolások	164
4.1.1	A zéró tolerancia elve és az elrettentés	164
4.1.2	A magas profilú tömegkezelés jellemzői, taktikái, eszközei	167
4.1.2.1	A magas profilú tömegkezelés tartalma és jellemzői	167
4.1.2.2	A „vezetés és irányítás” jellegű tömegkezelési szemlélet jellemzői ..	170
4.1.2.3	A tömegosztatás problémaköre.....	170
4.1.2.4	A „containment” taktika és a fizikai akadályok alkalmazása	171
4.1.2.5	A védőfelszerelések hatása a tömeg hangulatára.....	173
4.1.2.6	Példák a magas profilú tömegkezelésre és azok következményeire... ..	174
4.1.2.7	A magas profilú tömegkezeléssel szembeni kritikai észrevételek.....	176
4.1.3	Az alacsony profilú tömegkezelés jellemzői	177
4.2.	A rendőrség militarizációja	180
4.2.1	A rendőri militarizmus tartalma.....	182
4.2.2	A militáris jellegű rendőrség fogalma és jellemzői	182
4.2.3	Az európai demokratikus államok legfontosabb paramilitáris rendvédelmi szervezetei.....	183
4.2.4	A rendvédelmi szervezetek militarizációjának folyamata az Egyesült Államokban.....	185
4.2.4.1	A paramilitáris rendőrség térnyerése az USA-ban	187
4.2.4.2	Az USA rendvédelmi szerveivel és a militarizáció jelenségével szemben megfogalmazott kritikai észrevételek	188
4.2.5	A militarizáció negatív hatásai, a paramilitáris szervezeti forma hátrányai.....	191
4.3.	A fejezet összefoglalása, részkövetkeztetések.....	193
5.	A közösségi média hatása a tömegrendezvényekre és a tömegkezelésre.....	196
5.1.	A közösségi média kialakulása, szerepe.....	197
5.2.	A legismertebb közösségi hálózatok	199
5.2.1	Facebook	200
5.2.2	Twitter.....	201
5.2.3	Youtube.....	202
5.3.	Hagyományos tömegtájékoztatás versus közösségi média	203
5.4.	A rendőrség és a közösségi média.....	206
5.4.1	Közösségi média és a politikai demonstrációk kapcsolata	206
5.4.2	A közösségi hálózatok, mint a rendőrség és közösség közti kapcsolat eszköze.....	212
5.4.3	Példák a közösségi hálózatok rendvédelmi felhasználására	214
5.5.	A fejezet összefoglalása, részkövetkeztetések.....	217
6.	A rendőrök tömegkezelési műveletekre történő kiképzésének, illetve a műveletek vezetésének jelentősége	219
6.1.	A szakértelem és kiképzés szerepe a modern rendvédelemben	219
6.1.1	A képzés hatása az emberi jogokra és a rendőri szakmai kultúrára....	222
6.1.2	A képzés metodikája	225

6.1.3	Az esettanulmányok és a szimulációs gyakorlatok szerepe a vezetők tömegkezelési képzésében	228
6.2.	A tömegkezeléssel kapcsolatos képzés szerepe, jellemzői, a vele szemben támasztott követelmények	229
6.2.1	A képzési tematikák alapvető tartalmi elemei	230
6.2.2	A stratégiai, műveleti és taktikai szintű parancsnokok képzésének szerepe és jellemzői	231
6.2.3	A tömegkezelésre történő kiképzés kritériumai.....	233
6.3.	A vezetés szerepe a tömegkezelési műveletekben	235
6.3.1	A tömegkezelési műveletek vezetése és szintjei.....	235
6.3.2	A tömegkezelési műveletek vezetőinek felelőssége	237
6.4.	A fejezet összefoglalása, részkövetkeztetések.....	240
Következtetések, javaslatok		243
	Összegzés	243
	Új tudományos eredmények.....	248
	Elméleti és gyakorlati felhasználhatóság	249
Irodalom		251
	Publikációk, tudományos munkák, tanulmányok	251
	Nemzetközi szabályozás, ajánlások, kiadványok	264
	Hazai törvények, rendeletek, határozatok, utasítások, dokumentumok.....	270
	Internetes oldalak, sajtótermékek.....	271
A szerző publikációs jegyzéke		279
Glosszárrium		281
Rövidítések jegyzéke		283

BEVEZETÉS

A TÉMAVÁLASZTÁS AKTUALITÁSA ÉS INDOKLÁSA

A politikai demonstrációk rendőri biztosítása és a tömeg kezelése mindenkor jelentős feladatot rótt és ró a rendvédelmi szervekre. Az utcai politizálás hozzátartozik az egészséges demokráciák mindennapjaihoz, a szólásszabadság a polgárok egyik legfontosabb eszköze a politikai folyamatok formálására. A politikai rendezvényeket érintő rendőri tevékenység mindig a kritika fókuszában van, amely egyszerre érkezik a hatalom, az ellenzék, a különböző érdekcsoportok, a média, a jogvédő szervezetek, illetőleg a polgárok felől. A tömegkezelés kultúrája az állam és az érintett rendvédelmi szervek kultúrájának hű visszatükröződése, ennek következtében más jellegű a tekintélyelvű, a diktatórikus, illetve a demokratikus társadalmakban.

Témaválasztásomat személyes okok is indokolták: 22 évig szolgáltam a Készenléti Rendőrségnél, valamint jogelődjeinél, tiszthelyettesként, majd tisztként különböző beosztásokban. Az ott töltött évek alatt számos kiemelt és jelentős rendőri erőt igénylő tömegkezelési műveletben vettem részt – az első időszakban beosztott rendőrként, majd később taktikai szintű parancsnokként is. Már akkor hiányossággként észleltem, hogy nem áll rendelkezésünkre olyan, a tömegkezelés elméleti háttérével foglalkozó tudományos igényű irodalom, amelyet fel tudtam volna használni a saját és beosztottaim szakmai fejlődése érdekében. Ilyen irodalomhoz először a GODIAC¹ elnevezésű, Európai Unió (EU) által támogatott kutatási projektben jutottam hozzá, melyben való szakértői részvételem a témaválasztás döntő indokává vált. A projekt kapcsán került figyelmem fókuszába a téma kutatásának fontossága, a feltárt eredmények gyakorlatba történő adaptálásának szükségessége, illetve az a tény, hogy számos külföldi kutatás évtizedek óta intenzíven foglalkozik a témával, valamint, hogy más nyelveken – a magyarral ellentétben – jelentős mennyiségű szakirodalom áll rendelkezésre.

¹ GODIAC a Good practice for dialogue and communication as strategic principles for policing political manifestations in Europe (A párbeszéd és a kommunikáció jó gyakorlata mint stratégiai alapelvek a politikai rendezvények európai rendszetében) elnevezés rövidítése.

A PROBLÉMA TUDOMÁNYOS MEGFOGALMAZÁSA

A rendőrség megítélése nagyban függ a társadalomban elfoglalt helyétől, a közösségekkel való kapcsolatától és a rendvédelmi tevékenységének minőségétől. Így a tömegkezelés színvonala is jelentős szerepet játszik a társadalom, rendőrség irányába tanúsított bizalmának alakulásában, amelynek megszerzése és megtartása időnként nehéz feladatnak bizonyul, mivel párhuzamosan kell a polgárok jogát biztosítani és védeni, valamint a közrendet és a közbiztonságot – ha kell erővel is – fenntartani.

A magyar tömegkezelési gyakorlat – hasonlóan más országokéhoz – jelentős változáson ment keresztül az elmúlt évtizedben. A 2006 őszén, Budapest utcáin lezajlott események, a rendőri brutalitás hosszú évekre nyomot hagyott a lakosság és a politikai elit rendőrséggel kapcsolatos bizalmán, véleményén és elvárásain. A magyar rendőrség az elkövetkező évek útkeresése és zsákutcái után végül magára talált, és figyelembe vette a tudományos kutatások új eredményeit. Ezeket az eredményeket alkalmazva már sikeresen tudott erőszakmentes választ adni olyan kihívásokra, amelyeket korábban csak erővel volt képes megoldani, komoly kritikákat kiváltva.

A rendőri erők felkészítéséhez korábban nem állt rendelkezésre a témához kapcsolódó magyar nyelvű szakirodalom, illetőleg a modern kutatási eredmények is legfeljebb csak kismértékben jelentek meg az oktatásban és a kiképzésben. A rendőröket mindössze arra képezték, hogy különböző taktikák és kényszerítő eszközök segítségével kordában tartsák a tömeget, illetve végső megoldásként feloszlassák azt. Nem adtak viszont számukra olyan összetett és mély, a kapcsolódó tudományok idevonatkozó szakterületének eredményeit alkalmazó felkészítést, amely segítségével képesek lettek volna mélyebb összefüggéseiben látni a politikai tiltakozásnak a demokráciában elfoglalt szerepét, a résztvevők motivációit és viselkedésük okait.

Az alap- és a továbbképzésekből máig is hiányzik az az átfogó tudásanyag, amely magába foglalja a pszichológia, a szociológia, a jog és a rendészet tudományának a tömegkezelés szakterületére vonatkozó, releváns tudományos eredményeit. A „drill” típusú képzésen túl ugyanis ezek teszik képessé a „gumibotos” rendőrt és a műveletek parancsnokait arra, hogy az események legváltozatosabb

forгатókönyveiből származó kihívásokat oly módon kezeljék, hogy mindenkor képesek legyenek szem előtt tartani a demokratikus értékeket, illetve tisztelni a polgárok emberi és szabadságjogait.

A szaktudásnak ez a hiányossága egyenesen vezet az olyan tömegkezelési műveletekhez, melyek során az említett értékek (velük együtt a demokratikus politikai berendezkedés is) sérülnek, illetve emberek válnak a rendőri önkény áldozatává. A 2006-os események hatásosan példázzák mindezt.

A politikai tüntetés világszerte a démosz² politizálásának mai napig népszerű eszköze. A média nap mint nap közvetít olyan képeket, amelyeken a rendőrök tüntetőkkel csapnak össze. A cél azonban sosem lehet a tüntetők öncélú erőszakkal való megzabolázása, jogainak korlátozása, törvényes mozgalmainak szétzilálása vagy ellehetetlenítése. A rendőrség feladata ugyanis a demonstrációk, ezáltal az érintett jogok szabad gyakorlásának biztosítása. Ezt a követelményt a legtöbb demokratikus ország rendvédelme megértette, és az elmúlt két évtizedben tömegkezelési stratégiát és kultúrát váltott – a konfliktus és az erőszak alkalmazásának elkerülése érdekében újabb taktikákat, valamint eljárásokat kezdett alkalmazni.

Dolgozatom központi kérdése, hogy hogyan lehet megváltoztatni és harmonizálni a rendőri gyakorlatot annak érdekében, hogy az egyszerre feleljen meg a demokrácia alapelveinek, legyen képes fenntartani a közterületek békéjét és rendjét, valamint biztosítani a tüntetők szabad véleménynyilvánításhoz és gyülekezéshez való jogát – mindezt oly módon, hogy közben figyelemmel van a kívülállók érdekeire is. Értekezésemben kísérletet teszek arra, hogy meghatározzam azokat az alapelveket, melyeket követve a rendőrség képes elébe menni a konfliktusok kialakulásának, az erőszak kirobbanásának és ezáltal a jogsértő cselekmények elkövetésének mind rendőri, mind tüntetői oldalon egyaránt.

² A polgárjoggal rendelkező vagyontalan szabadok (köz nép) elnevezése az ókori görög poliszokban.

RELEVÁNS SZAKIRODALOM ÁTTEKINTÉSE

A témakör elméleti háttérének feltérképezése érdekében tanulmányoztam és rendszereztem a felkutatni sikerült rendészeti szakirodalmat. Kutatásomat elsősorban angol nyelven megjelentetett publikációkra, és az azokban közzétett tudományos eredményekre alapoztam³, ismereteim szerint ezeket a forrásokat ilyen mélységig magyar kutató még nem dolgozta fel.

A témában magyar nyelven még csak kevés számú tanulmány, dolgozat jelent meg, amelyekből a dolgozatomhoz meríteni tudtam, valamennyit meghivatkoztam. A jogi normák sem foglalkoznak nagyobb terjedelemben ezzel a szakterülettel, azonban ami a munkámhoz forrásként hasznosítható volt, azokból merítettem.

A magyar normák közül a 11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás, közismertebb nevén a Csapatszolgálati Szabályzat szabályozza részleteiben a rendőri tömegkezelési tevékenységet – de elégtelenül. A rendezvények rendjének biztosításával kapcsolatos rendőri feladatokról szóló 15/1990. (V. 14.) BM rendelet szabályozza a rendbiztosi tevékenységet. Ezeken kívül további forrásként veendő figyelembe a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény, a 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról, a 22/1997. (XI. 18.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Járőr- és Őrszolgálati Szabályzata kiadásáról – bár ezek csak kisebb mértékben tartalmazzak a témával kapcsolatos rendelkezéseket, hazai viszonylatban nagyon fontosak.

A módszertani útmutatók terén is szűkös a magyar nyelvű források száma – továbbá a naprakészséggel is problémák vannak. A 30-38/2/13/2008. számú Tömegkezelési Taktikai Kézikönyv készítői igyekeztek részletes iránymutatást adni a tömegkezelést végző rendőrök számára, azonban értelemszerűen nem tartalmazza a 2008 óta a hazai gyakorlatban is meghonosodott új elgondolásokat.

A nemzetközi szervezetek szabályozása és iránymutatásai jelentős számban, terjedelemben és sokoldalúan foglalkoznak a tömegkezelés területével, illetve – a magyarral szemben – kiemelt figyelmet fordítanak az emberi és alapvető szabadságjogokra is. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), az EU és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) több dokumentumban,

³ Az általam tanulmányozott külföldi szakirodalom jelentős része német nyelven is hozzáférhető; nyelvismeretem a fő oka annak, hogy főként az angol nyelven megjelent munkákra hivatkozom.

értékelésben és iránymutatásban is részletesen tárgyalta a demokratikus tömegkezelés kérdését, ajánlásokat fogalmazva meg az érintett államok felé.

Nem kerülhetők meg azok az emberi és alapvető szabadságjogokat szabályzó nemzetközi normák sem, amelyek az azokat ratifikáló államok számára kötelezettségeket határoznak meg.

Kiemelést érdemelnek az Egyesült Királyság jogvédő, rendőri, belügyi szervezetei által publikált vizsgálati anyagok és iránymutatások, melyek egyértelműen jelzik, hogy az utóbbi néhány évtizedben jelentős figyelmet fordítottak a tömegkezelés témakörére. Anyagaik többsége nyilvános, az interneten is elérhető – ez jelentős mértékben megkönnyítette a kutatásukat.

Nemzetközi jogvédő szervezetek (Ford Alapítvány, Amnesty International, Omega Foundation stb.) publikációiból is sokat meríthettem – a különböző országokban végzett vizsgálataik eredményei számos tanulsággal szolgálnak.

Az 1960-as évek óta a pszichológiai és szociológia szakirodalomban számos kutató jelentetett meg olyan publikációkat, amelyek a tömegben lévő egyén viselkedésével, motivációival foglalkoznak, illetve a társadalmi csoportok politikai önérvényesítési lehetőségeit tárgyalják. Otto Adang, Clifford Stott, John Drury, Steven Reicher, Peter Waddington kutatásai a tömegtüntetések területét helyezik a vizsgálataik középpontjába, és újszerű megállapításokat hoznak a tüntetők és a rendőrség viszonyával kapcsolatban.

A nyugati, de különösen az angolszász kutatások a politikai demonstrációk demokráciákban betöltött jelentős szerepének és azok rendvédelmi kezelésének – a magyar helyzettől eltérően – komoly figyelmet szentelnek. (Mivel a rendvédelmi tömegkezelés olyan széleskörű, hogy azt lehetetlen vállalkozásnak tartom egyetlen tudományos dolgozatban feldolgozni, választanom kellett, mely szeletét fejtem ki. A témaválasztásban éppen az itt említett, politikai demonstrációk rendőri kezelésével kapcsolatos publikációk determináltak.)

Herbert Reiter, Donatella della Porta, Jennifer Earl és Sarah A. Soule és mások a tömegkezelési stílusok, koncepciók és stratégiák, illetve a szakmai kultúra oldaláról vizsgálják a rendőri tevékenységet, és arra igyekeznek rámutatni, milyen hatással

vannak e tényezők a rendőrökre, hogyan hat a tüntetésekhez való hozzáállásukra, valamint az alkalmazott taktikákra és eljárásokra.

A magyar kutatók közül Finszter Gézát kell kiemelni, aki nem a tömegkezelés területét kutatta ugyan, de a rendészet alapkérdéseit vizsgálva több olyan megállapítást tett, amely a tömegkezelés területén is értelmezhető és releváns.

Alapjogi kutatásai révén a magyar kutatók közül kiemelkedik Hajas Barnabás a magyar gyülekezési jog elemzéséről közreadott, a rendőri tevékenységhez kapcsolódó megállapításai és javaslatai miatt.

Kutatásom ideje alatt (de témaorientáltságom miatt évek óta) – elsősorban az internetre és az angol nyelvű híradó műsorokra támaszkodva – törekedtem a világ azon eseményeinek követésére, amelyeket hipotéziseim helyességének ellenőrzése szempontjából fontosnak tartok.

Híradások, elemzések, tanulmányok révén az utóbbi néhány évben számos, különböző politikai berendezkedésű országban lezajlott, különféle jellegű demonstrációról szereztünk tudomást, melyekhez kapcsolódóan láthattuk azt is, hogy a rendvédelmi szervek – különböző elgondolások, stratégiák mentén – hogyan próbálták és milyen eredményességgel kezelték a demonstráló tömegeket. Az események ismerete jó lehetőséget teremtett az egymástól különböző felfogás szerint tevékenykedő rendvédelmi szervek tevékenységének, eredményességének összevetésére.

KUTATÁSI HIPOTÉZISEK

1. A nagyszámú résztvevőt vonzó tüntetések mindig kihívást jelentenek az állam, és ezáltal a rendvédelmi szervek részére. A tüntetések során kialakuló konfliktusok eszkalálódása esetén az erőszak különböző formái jelenhetnek meg az államon belül és akár kívül is, melyek az érintett földrajzi terület destabilizációjához vezethetnek. A rendőrség tevékenysége és legitimitásának hiánya hozzájárulhat az erőszak eszkalációjához.⁴ A legitimitásban jelentkező deficit számos esetben a közösség bizalmának hiányára, a kényszerítő erő alkalmazásán alapuló rendvédelmi megoldások túlsúlyba kerülésére, a rend elsődlegességébe vetett hitre vezethető vissza. A jogállami rendvédelem tiszteletben tartja az emberi és az alapvető szabadságjogokat, illetve a konfliktushelyzetek elkerülése, valamint a rendvédelmi tevékenység hatékonyságának növelése érdekében a közösségekkel és a polgárokkal való együttműködésre támaszkodik.
2. A tömeg pszichológiájának kutatása által feltárt eredmények jelentősen befolyásolják a tömegben lévő egyén viselkedéséről alkotott képet. A klasszikus elmélet negatív színben tünteti fel a tüntetéseken, az utcai politizálásban résztvevő egyént. A klasszikus elmélet – az újabb kutatási eredmények ellenére is – máig meghatározó szerepet játszik a tömegről, a tüntetők motivációjáról és viselkedéséről alkotott képben, de a modern kutatási eredmények megismerése révén megváltoztatható a tömegkezelésben résztvevő rendőrök tüntetőkhez való hozzáállása, és ezáltal csökkenthető a konfliktushelyzetek kialakulásának és az erőszak elszabadulásának valószínűsége.
3. A tömegkezelési műveletek során természetesnek vehető a tüntetők és a rendőrök közötti feszültség és a konfliktus, valamint az erőszakos cselekmények kialakulásának lehetősége. A problémák elkerülése érdekében meghatározhatók olyan alapelvek, amelyek betartása és alkalmazása esetén elkerülhető vagy csökkenthető a tüntetések során felbukkanó konfliktusok eszkalációja, továbbá kialakulásuk esetén visszafordítható az általuk elindított negatív folyamat.

⁴ A dolgozatban használt értelemben: a konfliktus kiterjedése, fokozódása

4. A tüntetések biztosítása során a rendőrök tömegkezelési műveleteiket több rendvédelmi filozófia mentén is végrehajthatják. A modern rendőrségek gyakorlatát értékelve kimutatható egy kettős trend, mely szerint a rendvédelmi szervek egy része paramilitáris jellegű alegységekbe szervezett nagyszámú rendőr és kényszerítő eszköz felsorakoztatásával az elrettentés filozófiáját követi, miközben létezik más megoldás is, ahol kizárólag a legszükségesebbnek vélt rendőri erőt telepítik a tüntetők közelébe, így kerülve el azok szükségtelen provokálását.
5. Az elmúlt évtizedben jelentős változások következtek be a tömegtájékoztatás terén. A hagyományos média a közösségi médiában komoly kihívóra talált, és napjainkban a tájékoztatás módja folyamatos változásban van. A közösségi média és a közösségi hálózatok egyszerre támasztanak kihívást a rendvédelmi szervek felé, illetve adnak kezükbe új eszközt az általános, valamint a tömegkezelési tevékenységük során, ezért a helyesen kialakított közösségi média stratégia, illetőleg a közösségi hálózatokon folytatott kétirányú, magas színvonalú és eredményes tevékenység művelése – a közösség bizalmának megszerzésén és megtartásán túl – hozzájárul a tömegkezelési feladatok hatékony végrehajtásához is.
6. Korunk rendvédelme megköveteli a rendőröktől, hogy magas szintű ismeretekkel rendelkezzenek, és tudásukba beépüljenek a modern tudomány által feltárt eredmények is. A rendőrök oktatása és kiképzése, valamint magas színvonalú vezetése elengedhetetlen tényezői az emberi és alapvető szabadságjogokat tiszteletben tartó, valamint a jog- és szakszerű, illetve arányos tömegkezelési tevékenység és szakmai kultúra kialakításának.

KUTATÁSI CÉLKITŰZÉSEK

1. A tömeg pszichológiájának, a rendészet elméleti szakirodalmának, a nemzetközi politikai szervezetek, rendvédelmi szervek állásfoglalásainak és ajánlásainak, valamint az elmúlt másfél évtized hazai és nemzetközi tömegkezelési eseményeinek tanulmányozásával és elemzésével beazonosítani a tömegkezeléssel kapcsolatos stratégiák és taktikák, eljárások alapvető stílusait, illetve feltárni tartalmukat, valamint meghatározni a tömegkezelési műveletekre gyakorolt hatásukat.
2. Annak értékelése, hogy milyen hatást gyakorolnak a rendőri tömegkezelésre, valamint hogyan befolyásolják a rendőrök szemléletét és az általuk alkalmazott stratégiák és taktikák különböző stílusai közötti választást a tömegben lévő egyén motivációival, viselkedésével foglalkozó klasszikus és a legújabb kori kutatások eredményei.
3. Annak megállapítása, hogy hogyan és milyen mechanizmusok mentén befolyásolja a rendvédelmi tevékenység minősége a közösségek rendőrség irányába tanúsított bizalmának fokát általánosságban, továbbá a tüntetők bizalma kialakítható-e a kommunikáció és a tárgyalás, mint taktikai eszközök alkalmazásával, annak érdekében, hogy elkerülhető legyen a konfliktus kialakulása, eszkalálódása és az erőszak kirobbanása.

KUTATÁSI MÓDSZEREK

A modern hazai rendészeti kutatásban korábban a tömegkezelés – véleményem szerint – nem kapott a jelentőségének megfelelő figyelmet, ezért csak kevés, a témával kapcsolatos munkát sikerült felkutatnom. Az angol nyelvű szakirodalomban azonban több nemzet kutatóinak munkássága is megjelenik, így általuk kiváló lehetőség nyílt a komparatív megközelítésre, a különböző államok gyakorlatának és tömegkezelési koncepcióinak feltárására. A bennük szereplő eredményeket igyekeztem a tartalomelemzés módszerének alkalmazásával szintetizálni, illetve egymással összevetni.

A szakirodalomhoz való hozzáférést megkönnyítette a CEPOL⁵ e-library⁶ és e-journal⁷ rendszere, amely több, színvonalas szakmai folyóirathoz enged hozzáférést.

A tanulmányozott kutatások megállapításait és eredményeit összevetettem a szakterületen végzett szolgálatom során felhalmozódott tapasztalataimmal, valamint a kutatási időszakban tett szakmai látogatásaim, a különböző rendezvények biztosításának helyszíni megfigyelései, rendőri külszolgálati és egyéb nemzetközi tapasztalataimmal, továbbá külföldi tanulmányútjaim során szerzett benyomásaimmal, észleleteimmel.

Szaktanácsadóként és kiképzőként részt vettem az EBESZ által, az azerbajdzsáni rendvédelmi szervek részére szervezett tömegkezelési képzési programcsomag végrehajtásában. A tanfolyam első felében együtt dolgoztam az észak-ír, a német és török rendőrség beosztottaival. A kiképzési program ezen részében a demokratikus tömegkezelés eljárásainak oktatása zajlott. A programcsomag második felében a magyar szakértői csoporthoz csatlakozva, Baku város rendőri szervei vezetőinek tartott törzsvezetési képzési programban vettem részt, mint kiképző és szaktanácsadó.

A Magyarország által delegált csapatszolgálati szakasz vezetőjeként két alkalommal vettem részt – a franciaországi St. Astierben található francia csendőrség csapatszolgálati kiképző bázisán – az EU rendvédelmi szervei számára szervezett

⁵ European Union Agency for Law Enforcement Training – az EU közös rendvédelmi képzését fejlesztő, végrehajtó és koordináló ügynökség.

⁶ elektronikus könyvtár

⁷ tudományos folyóiratok és kiadványokat tartalmazó webfelület

közös, kéthetes polgári válságkezelési gyakorlaton.⁸ A gyakorlat célja a különböző országokból érkezett rendőri-csendőri erők tömegkezelés, terrorelhárítás és személyvédelem területén végzett gyakorlatának összehangolása volt.

Tanulmányúton vizsgáltam a spanyol csendőrség közúti blokádkézelési és felszámolási, valamint a spanyol nemzeti rendőrség terrorelhárítással kapcsolatos tevékenységét, illetőleg képességeit.

Részt vettem az ENSZ Békefenntartói Műveletek Főosztályának⁹ képzési programjában, melynek keretében megismerkedtem az ENSZ által standardként elfogadott alapvető rendőr taktikai, technikai, önvédelmi, fegyverkezelési, tömegkezelési, valamint irányítási-vezetési ismeretekkel, majd ezen ismereteket – különböző országokból verbuvált társaimmal közösen – a világ válságövezeteiben szolgálatot teljesítő rendőrök részére oktattuk tovább. Az ENSZ hat fős nemzetközi mobil kiképző csoportjában¹⁰ szolgálatot teljesítve az elefántcsontparti ENSZ misszióba telepített FPU-k¹¹ állományának kiképzésében vettem részt.

Nemzeti szakértőként és volt ENSZ kiképzőként vettem részt a Mobil Kiképzőcsoport projekt továbbfejlesztésének, továbbvitelének kidolgozását végző munkaértekezleten, Bangladesben. A munkacsoportok javaslatokat tettek a kiképzési program minőségének javítására, valamint kidolgozták a FPU-k részére – a még műveleti területre történő telepítése előtt – biztosítandó képzés alapelveit.

Részt vettem egy, a holland rendőrség által nyújtott képzési programban, melynek témái közt szerepeltek a tömegkezelési feladatok során, polgári ruhás rendőrökkel végrehajtható figyelési, jogsértés esetén beavatkozási, valamint személykövetési és elfogási eljárások és taktikák.

CEPOL csereprogram keretében lehetőségem nyílt betekintést nyerni a lengyel rendezvénybiztosítási és tömegkezelési gyakorlatba. Részt vettem továbbá egy, a francia csendőrség CEPOL tagállamok részére nyújtott képzésében, ahol nemcsak a francia tömegkezelési eljárásokat ismerhettem meg, de – nem strukturált interjúk keretében – más országok rendvédelmi szerveit is. Ez a tanfolyam kiváló

⁸ A kiképzési program angol elnevezése: European Police Forces Training

⁹ Department for Peacekeeping Operations

¹⁰ Mobile Training Team

¹¹ Formalizált Rendőri Egység – az ENSZ békefenntartó misszióiba telepített, a Készenléti Rendőrség bevetési osztályaihoz hasonlítható szervezeti elem.

lehetőséget biztosított arra is, hogy bizonyos részterületeken összehasonlítsam a különböző országok által folytatott gyakorlatokat.

Látogatást tehettem a holland rendőrség akadémiájának ossendrecht-i, a kritikus események kezelésének oktatására létrehozott kiképző centrumában, ahol tanulmányozhattam a holland rendőrség tömegkezeléssel kapcsolatos stratégiai és taktikai elveit, eszközeit, kiképzési rendszerét és metodikáját.

Értekezésemben regionális megközelítéssel vizsgálom Európa és Észak-Amerika rendvédelmi szerveinek tömegkezelési tevékenységét, de a tudományos források és sajtó révén a szélesebb nemzetközi gyakorlatra is kitekintek. Az így szerzett ismeretek segítségével bizonyítani igyekszem az autoriter, a diktatórikus, valamint a demokratikus államok tömegkezelési koncepcióiban és gyakorlatában fellelhető markáns különbségeket.

A kutatás időszakában (2013-2016) a világháló magyar és angol nyelvű hírportáljain, valamint a közösségi médiában követtem a témával kapcsolatban megjelent hazai és nemzetközi eseményeket, melyek többsége a hipotéziseimet támasztja alá.

A dolgozatban nem kívánok részletesen kitérni a tömegkezelési tevékenység, vagy az azzal kapcsolatos rendőri szervek történeti elemzésére, azonban alkalmanként megemlítek olyan munkákat is, amelyek a múlt század rendvédelmi eseményeit, az akkor működő rendvédelmi szerveket vizsgálják. Mivel az értekezésben mindössze a XX. és XXI. évszázadok fordulópontját határoló két évtizedére koncentrálok, a távolabbi múltat vizsgáló kutatások eredményei „csak” mintegy kontrasztként szolgálnak a közelmúlt, illetve a jelen időszak elemzéséből származó megállapításaihoz.

Az említett szakirodalom kritikai elemzésén túl, az értekezés megírása során különböző nemzetközi szervezetek és rendvédelmi szervek által kibocsájtott dokumentum elemzésére is támaszkodtam – e körben az ENSZ, az EBESZ, az EU és néhány külföldi rendvédelmi intézmény¹² rendelkezéseit, jelentéseit, javaslatait, állásfoglalásait, illetőleg iránymutatásait vizsgáltam. Elemzés alá vontam a téma szempontjából releváns magyar jogi normákat, előírásokat és állásfoglalásokat, azokat esetenként összehasonlítottam az említett nemzetközi szervek

¹² Főként az USA és az Egyesült Királyság rendvédelmi szerveit értve ide.

dokumentációival. A feltárt irodalom vizsgálata során igyekeztem rávilágítani azokra a tényezőkre, amelyek a hipotéziseimre pozitív vagy negatív hatást gyakoroltak.

Részt vettem az EU által támogatott GODIAC elnevezésű kutatási projektben, ahol több tagállam rendvédelmi szervének¹³ tevékenységét vizsgáltuk, 11 tagállam 20 partner szervezetének és kutatóinak közreműködésével.¹⁴ A kutatás alapvető célja a tömegkezelés jó gyakorlatainak összegyűjtése és megosztása, a párbeszéd, valamint a kommunikáció pozitív szerepének vizsgálata volt. A célok között szerepelt a tüntetők és az aktivisták társas viselkedése, motivációi, stratégiai tanulmányozásának, a kutatáson alapuló tudásbázisok használatának, a tapasztalatok nemzeti és nemzetközi terjesztésének, a tömegkezelés területén dolgozók, valamint a tömegkezeléssel foglalkozó intézmények és személyek közti kapcsolatok kiépítésének ösztönzése is.¹⁵

¹³ Így a magyar rendőrségét is.

¹⁴ *Presentation of the project “Good practice for dialogue and communication as strategic principles for policing political manifestations in Europe” (GODIAC)*, Sweden, Rikspolisstyrelsen, 2010, 1-2.

¹⁵ *Field Study Handbook GODIAC – Good practice for dialogue and communication as strategic principles for policing political manifestations in Europe*, Stockholm, Swedish National Police Board, 2013, 5.

A TÉMA TUDOMÁNYTANI BEHATÁROLÁSA

A kutatás tárgya – jellegénél fogva – a társadalomtudományokon belül leginkább a rendészettudomány tudományágába sorolható be, de jelentős átfedést mutat a hadtudománnyal is, mivel a tömegkezelés bizonyos esetekben szintén feladatként jelentkezik a katonai szervek számára, illetve a végrehajtás során militáris megoldásokkal, csapaterős tevékenységgel is találkozhatunk. A téma kapcsolatban áll a biztonság általános fogalmkörével, a nemzetbiztonsággal, a belső, illetőleg a humán biztonsággal is. Ezenfelül átfedés mutatkozik a jogtudomány irányába, ezért az érintett emberi és alapvető szabadságjogok, valamint a tömegkezelés eljárásait szabályzó nemzetközi és hazai normatív szabályozás is vizsgálatra került. A tömegben lévő egyének magatartása hatásainak, jellemzőinek vizsgálata miatt a pszichológiai kutatások eredményei jelentős szerepet kapnak a dolgozatban. Az érintett tudományterületeket figyelembe véve úgy vélem, hogy az értekezés témája interdiszciplináris jellegű, az említett tudományok kapcsolódási pontjainál önálló tudományok problémaként értékelhető.

Mivel az értekezés olvasói várhatóan több diszciplína kutatói, rendvédelmi szakemberek, oktatók, esetleg laikusok közül kerülnek ki, ezért próbáltam nem belterjesen fogalmazni, és igyekeztem olyan nyelvezetet használni, amely mindenki számára érthetővé teszi a megállapításaimat.

SZÚKÍTÉSEK, MEGJEGYZÉSEK

Az értekezés a rendvédelmi tömegkezelés hazai és nemzetközi szerepét, jellemzőit, továbbá hatásait vizsgálja, és egyik fő célja olyan, a gyakorlatban és az oktatásban is használható produktum létrehozása, amely egyszerre hasznos a gyakorlati és az elméleti szakemberek, valamint a szakterületen tanulmányokat végzők és oktatók számára.

A kutatásom során a politikai rendezvények rendőri biztosítását, az azokon megjelenő nagyszámú egyén magatartásából származó helyzetek kezelését tárgyalom. Értekezésemben nem vizsgálom a kulturális és a sportrendezvények rendőri biztosítását, bár néhány esetben – az alaposabb értékelés és összehasonlítás, valamint különböző példák bemutatása céljából – ezekre a területekre is kitekintek,

mivel a két biztosítási forma között a tömegkezeléssel kapcsolatos alapszabályokat és az alkalmazott taktikákat figyelembe véve általában nem mutatkozik jelentősebb eltérés.

Nem vizsgálom továbbá a magánbiztonsági szférának a tömegkezelési tevékenységben elfoglalt helyét, szerepét és jellemzőit sem.

Értekezésem – bár több helyen utalok rá – fejezet vagy alfejezet szinten nem tárgyalja a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvényt. Ennek több oka is van. A tömegkezelést elsősorban a rendvédelmi kultúrák, stílusok, stratégiák és taktikák oldaláról kutattam, nemzetközi kitekintés, összehasonlítás, a vonatkozó gyakorlatok elemzése által. Egyértelmű tény, hogy a gyülekezési jogot minden állam másképpen szabályozza, ezért a magyar szabályozás kiragadása és egyedüli elemzése csak egy lett volna a sok közül, és éppen a nemzetközi kitekintés vonatkozásában hagyott volna hiányérzetet az olvasóban.

Az említett szakmai érveken túl, fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy nem rendelkezem jogi végzettséggel, nem érzem magam hitelesnek a törvény felszínes vizsgálatára sem. (Neves jogászok is jelentős vitákat folytatnak, úgy, hogy a vitapartnereiknek is tiszteletre méltó az érvrendszerük – hibának tartanám, ha „idegen vizekre” tévednék.)

A dolgozat terjedelmi korlátai sem teszik lehetővé a gyülekezési jogról szóló törvény alaposabb elemzését, esetleges vizsgálata miatt ugyanis olyan témaköröket kellett volna a dolgozathoz mellőznöm vagy rövidebben tárgyalnom, melyeket a végleges szövegnek megfelelő mennyiségben tartottam célszerűnek taglalni.

Bár az értekezésemben többször is példálózom a 2006 őszén, Budapesten lezajlott erőszakba torkolló tüntetésekkkel és azok kezelésével kapcsolatos tapasztalatokkal, mégsem vállalkozom az eseménysorozat mélyebb elemzésére és feltárására – annak ellenére sem, hogy rendelkezésemre állnak az azzal kapcsolatban készült hivatalos vizsgálati anyagok (Gönczöl-bizottság jelentése, Papp-jelentés, Ignácz-jelentés, Civil Jogász Bizottság jelentése stb.) Teszem ezt annak tudatában, hogy az akkori történéseknek máig ható aktuálpolitikai hatása van, és a rendészet számára csak egy higgadtabb politológiai és történeti feltárás után válhatnak feldolgozhatóvá.

A bőséges angol nyelvű irodalmat tanulmányozva már a kutatásom kezdetén komoly nehézségbe ütköztem amiatt, hogy a magyar rendvédelmi szaknyelv rendkívül

szegényes a tömegkezeléssel kapcsolatos kifejezések területén. Számos angol nyelvű kifejezést nem lehet egy szóval visszaadni, mivel nincs magyar megfelelője, ezért összetettebb körülírást igényelnek. A magyar szakzsargon nem áll jól a definíciók területén sem, mivel számos olyan fogalomnak sincs még magyar meghatározása, amelyre pedig szükség lenne a közös értelmezés, és egyáltalán az értelmezés, valamint az elhatárolások miatt. Ezen a területen is érvényesnek tartom Szamel Lajos álláspontját, miszerint a „rendvédelmi” jogalkotás termékei „az elméleti megalapozás hiányában tisztázatlan, gyakorta egymással ütköző fogalommal operálnak, s ebből olykor többféle értelmezhetőség, olykor értelmezhetetlenség ered”,¹⁶ – ezért a dolgozatomban kísérletet tettem több, a magyar rendészeti szókincsből hiányzó fogalom megalkotására, illetve néhány már meglévőnek a pontosítására is.

A szakirodalmat tanulmányozva megállapítottam, hogy a belső zavargásokat okozó, csoportosan elkövetett, a közrendet súlyosan sértő, erőszakos cselekményekre az angol nyelv a riot szót használja, amelynek jelentése, az Oxford Advanced Learner's Dictionary szerint olyan helyzet, amelyben emberek csoportja nyilvános helyen erőszakos magatartást tanúsít, gyakran tüntetések során.¹⁷ A magyar szakirodalomban és normatívákban nem találunk olyan szót, amely hasonló módon fejezné ki a szóban forgó jelenséget. Dolgozatomban ezért az 1949. augusztus 12-én kötött Genfi Egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak Védelméről szóló jegyzőkönyv (II. Jegyzőkönyv), 1. cikk, (2) magyar fordításában használt zendülés szót használom, amely az angol nyelvű eredetiben található „riot” szó magyar fordítása. A szóhasználatom létjogosultságát alátámasztja a Magyar Értelmező Kéziszótárban található zendül szó magyarázata is, mely szerint zavargás, felkelés megkezdését jelenti.¹⁸ A zendülés szó szinonimájaként – a szóismétlés elkerülése végett – ugyanebben az értelemben használom a zavargás szót is.

Értekezésemben a világ államai által a bűncselekmények megakadályozására, felderítésére, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelmére létrehozott intézményekre rendvédelmi, rendfenntartó szervezetként, illetőleg

¹⁶ SZAMEL Lajos, *Közigazgatás – rendészet – rendészeti szankció=Új rendészeti Tanulmányok*, szerk. TIMORÁNSZKY Péter, 1997/1, 1991, 7.

¹⁷ *Oxford Advanced Learner's Dictionary – 7th Edition*, Oxford, Oxford University Press, 2005, 1311.

¹⁸ *Magyar Értelmező Kéziszótár – M-Zs*, szerk. JUHÁSZ József, SZÓKE István, O. NAGY Gábor, KOVALOVSKY Miklós, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1985, 1530.

rendőrséggént hivatkozom. Teszem ezt az egyszerűsítés érdekében és annak tudatában, hogy a különböző államok – az említett feladatok végrehajtása érdekében – különböző rendvédelmi struktúrákat alakítanak ki, így léteznek különálló határőri, csendőri szervezetek, állami és önkormányzati rendőrségek stb.

Dolgozatomban több helyen használom a párbeszéd rendőrség – párbeszéd rendőr kifejezést, amelyet a svéd (Dialogue Police) kifejezés önkényes tükörfordításával (és minden nyelvészeti megfontolás nélkül) nyertem. A kifejezés véleményem szerint – legalábbis rendőri nézőpontból – jól és tömören fejezi ki a taktikai elem tevékenységének lényegét, valamint a hozzákapcsolódó rendvédelmi koncepciót, így körülírás nélkül használható mindkettő jelölésére. Mivel az elnevezés önkényes, nem is kívánom és nem is erőltetném annak feltétel nélküli beépítését a rendőri szakterminológiába, annak ellenére sem, hogy a szakzsargonban részben már elterjedt.

A kommunikációt mint taktikai eszközt alkalmazó alegységek párbeszéd rendőrség néven való elnevezése esetében elfogadható az az ellenérv, hogy a rendőrség szó magát a teljes rendvédelmi szervet jelöli, így azt annak szervezeti elemei elnevezésére nem célszerű használni (bár ennek ellentmond a korábbi autópálya rendőrség és a jelenleg is használt Készenléti Rendőrség elnevezés). Ezt értékelve kiváló névválasztásnak tartom a Készenléti Rendőrségnél kialakított „partner csoport” elnevezést, mely maga is jól ragadja meg a koncepció lényegét.

A szövegben *A magyar helyesírás szabályai* 12. kiadása (2015) útmutatásai érvényesülnek.

Az irodalomjegyzék és a hivatkozások *Az Irodalomtörténeti Közlemények* címleírási és jegyzetelési alapelveiben meghatározott formai követelmények szerint készültek.¹⁹

Kutatásomat 2017. január 06-án zártam le, erre tekintettel a dolgozatomban azt megelőzően megjelent szakirodalom, jogi normák és események elemzésén, illetőleg értékelésén alapszik.

¹⁹ Az Irodalomtörténeti Közlemények címleírási és jegyzetelési alapelvei, <http://itk.iti.mta.hu/szabvany.htm>, (Letöltve: 2013.09.14.)

„Ezért tehát száz csatából százat megnyerni nem jelenti a kiválóság csúcsát. Harc nélkül leigázni az ellenség hadseregét: ez a kiválóság csúcsa.” Szun Ce²⁰

1. BIZTONSÁG, RENDVÉDELEM, TÖMEGKEZELÉS

1.1. BIZTONSÁG ÉS JOGÁLLAM

Jelenkorunkban, miközben a biztonság felértékelődik, a média nap mint nap feszültségekről, konfliktusokról és erőszakról számol be. Míg az államok hazai hírei a polgárokat a gazdaság és a társadalom negatív változásaival, addig a nemzetközi beszámolók a Közel-Kelet erőszakos cselekményeivel, illetve a bolygónk egészét érintő fenyegetésekkel (például a globális felmelegedés és terrorizmussal) riogatják, elmélyítve ezzel a jövővel kapcsolatos általános bizonytalanságot.²¹ Mindeközben egy 2013-as biztonsági jelentés azt tartalmazza, hogy az erőszakos cselekmények száma csökkenő tendenciát mutat, tehát kevesebb háború, kevesebb emberölés történik világszerte és drasztikus csökkenés mutatható ki a kínzás és más embertelen gyakorlat területén is.²²

A biztonság fogalma mindenesetre egyre átfogóbb értelmezést nyer. A különböző minőségű és szintű kihívások, kockázatok és fenyegetések egyéni, közösségi, állami, illetve régiós szinten, valamint globálisan is megjelennek. A globalizáció és az egyenlőtlen fejlődés Magyarország biztonsági környezetében is mélyreható változásokat okoz,²³ gondoljunk csak a 2015-ben kialakult migráns helyzetre, amely igazolta hazánk, 2012-ben kiadott Nemzeti Biztonsági Stratégiájának erre vonatkozó előrelátását.

²⁰ Szun Ce, *A hadviselés tudománya*, Budapest, Göncöl Kiadó, 2012, 31.

²¹ *Security for the Future: in Search of a New Vision*, OpenSecurity.com, 2014, 1.

²² *Human Security Report 2013 - The Decline In Global Violence: Evidence, Explanation, and Contestation*, Vancouver, Human Security Press, 2013, 81.

²³ *Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája*, 1. melléklet az 1035/2012. (II.21.) Korm. határozathoz, 1-2. pont.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia hazánk alapvető biztonsági érdekének tekinti az „ország szuverenitásának, területi épségének és alkotmányos rendjének védelmét, a stabilitást, az ország stabilitását, gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődését, az emberi jogok és alapvető szabadságok érvényesülését”.²⁴

A stratégia a kutatásom által érintett terület jelentőségét is kihangsúlyozza, amikor azt a kijelentést teszi, miszerint korunkra „elengedhetlenné vált a biztonságpolitikai, katonai, gazdasági és pénzügyi, társadalmi, ezen belül emberi és kisebbségi jogi, valamint környezeti dimenziójának együttes kezelése”.²⁵ Konkrétan megemlíti azt is, hogy a szélsőséges csoportok „a demokratikus jogállam által biztosított egyesülési, gyülekezési és véleménynyilvánítási szabadságot használják fel arra, hogy mások alapvető jogait korlátozzák, az alkotmányos intézmények működését megzavarják, vagy antidemokratikus politikai törekvéseiket népszerűsítsék. A szélsőséges csoportok törekvései és tevékenységei az állam erőszak-monopóliumának megkérdőjelezésével, kisajátításával okoznak nemzetbiztonsági, alkotmányos kockázatot”.²⁶ Tehát a hazai nemzetbiztonsági dokumentumot tanulmányozva megállapítható, hogy a rendvédelmi tömegkezelés minősége nemcsak a helyi közrendre lehet hatással, hanem esetenként attól sokkal átfogóbb kockázatot is jelenthet. A 2013-14. évi Majdan téri és Ukrajna más területén bekövetkező tömegmegmozdulások eseményeinek következményeit látva azt gondolom, hogy a 2012-ben hatályba lépett jogszabály ezzel a megállapításával a jövőbe látott.

Korunkra jó néhány nemzetállam hullott már szét vagy tart a dezintegráció felé. Az államot érő fenyegetések számos okra vezethetők vissza (etnikai, vallási, politikai), azonban azokat leggyakrabban a politikai, társadalmi, gazdasági fejlődés nehézségei, valamint a polgárok ezen folyamatokban való korlátozott részvételi lehetősége okozza.²⁷

Dolgozatom témájának megfelelően, a biztonsági érdekek közül az alkotmányos rend védelmére, az ország stabilitásának értékére, illetve az emberi és alapvető szabadságjogokra fordítok hangsúlyt.

²⁴ Uo., 10. pont.

²⁵ 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról, 2. pont.

²⁶ Uo, 38. pont.

²⁷ *The United Nations Development Programme: Human Development Report 1994*, Oxford, Oxford University Press, 1994, 2.

1.1.1 A BELSŐ RENDET VESZÉLYEZTETŐ SÚLYOS KIHÍVÁSOK FORMÁI

A nemzetállamok kialakulása magával hozta az állambiztonság, a nemzetbiztonság szavatolása mellett a közbiztonság,²⁸ illetve a humán biztonság garanciájához fűződő elvárásokat is.²⁹ Az erőszaknak és a fizikai biztonság hiányának ugyanis jelentős társadalmi „ára” van, mivel rontja az élet minőségét.³⁰ Ennek következtében az állam kötelességévé vált, hogy megvédje lakosságát a népiirtástól, a háborús és emberiség elleni bűncselekményektől, illetve az etnikai tisztogatásoktól.³¹ Az említett súlyos jogsértések, illetve a közrend súlyos megbomlása kihívásként éri a társadalmat, minek következtében a társadalom elvárja a felügyeletére rendelt ágensektől, hogy a kisebb-nagyobb közösségeit ért sérelmeket megtorolják, értékeit védelmezzék, illetve a morális normáit helyreállítsák.³²

Az előbb említett súlyos bűncselekményekkel járó erőszakos konfliktusok különböző formát ölthetnek, és intenzitásukban széles skálán helyezkednek el a tömegtüntetéstől kezdve a zendülésen, a forradalmon, a polgárháborún, a népiirtáson át, egészen az államok egymás ellen vívott háborúig. Okaik között találjuk a társadalmi egyenlőtlenséget, a szegénységet, a gazdasági lecsúszást, a munkanélküliséget, valamint az etnikai diszkriminációt stb.³³

Dolgozatomban a belső rendet megzavaró, tömeges erőszakkal járó konfliktusok rendvédelmi aspektusait vizsgálom, melyek közé az 1949. augusztus 12-én kötött Genfi egyezményeket kiegészítő II. Jegyzőkönyv fogalmai szerint a belső feszültséget, a zendülést vagy zavargást, az elszigetelt, illetve a szórványos erőszakkal járó vagy egyéb hasonló természetű cselekményeket sorolhatjuk. Ezek a

²⁸ ÁDÁM Antal, *A rendőrség az alkotmányi értékek között*=In: Pécsi Határőr Tudományos közlemények IX., szerk. GAÁL Gyula – HAUZINGER Zoltán, Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2008, 17.

²⁹ Uo., 18.

³⁰ Charles T. CALL, *Sustainable Development in Central America: The Challenges of Violence, Injustice and Insecurity*, Hamburg, Institut für Iberoamerika-Kunde, 2000, 7.

³¹ „A 2005. évi világtalálkozó eredménye” című, A/RES/60/1 számú határozat, ENSZ Közgyűlés, 2005, 138. pont

³² Jonathan JACKSON, Jason SUNSHINE, *Public confidence in policing: a neo-Durkheimian perspective*, British journal of criminology, 47 (2), 2007, 216.

³³ Conteh-Morgan EARL, *Collective Political Violence - An Introduction to the Theories and Cases of Violent Conflicts*, London, Routledge, 2004, 1.

jogellenes akciók – a Jegyzőkönyv megállapítása szerint – még ha lőfegyverek használatával járnak is, nem tartoznak a fegyveres konfliktusok kategóriájába.³⁴

A belső feszültséget a politikai, vallási, faji, társadalmi, gazdasági jellegű problémák okozhatják és fegyveres konfliktussal vagy belső zendüléssel is járhatnak. E helyzetekre jellemző az előállítások, a „politikai” letartóztatások magas száma, a fogva tartás embertelen és elégtelen módja, illetve feltételei, az alapvető büntetőeljárési garanciák figyelmen kívül hagyása, felfüggesztése, illetve az egyének „állítólagos” eltűnése.³⁵

A Nemzetközi Vöröskereszt meghatározása szerint belső zavargásnak, zendülésnek nevezzük azokat a helyzeteket, amelyek a spontán kialakult felkeléstől, a többé-kevésbé szervezeten működő csoportok és a hatalmon lévők között kialakult – különböző fokozatú – küzdelmekig terjedhetnek. Az ilyen helyzetek (amelyek nem feltétlenül törnek ki mindig nyílt küzdelemben) kezelésére a hatóságok jelentős rendőri erőket vetnek be, de akár a katonaságot is mozgósíthatják. A rendfenntartó műveletek nagyszámú súlyos vagy könnyű sérülttel járnak, mivel azok során az emberi jogokat számos esetben nem vagy csak minimálisan veszik figyelembe.³⁶ A zendülések megvalósulhatnak belső feszültség vagy fegyveres összecsapások nélkül is, viszont a rend fenntartására az állam ilyen esetekben ugyancsak fegyveres erőt vet be. A belső feszültség zendülés nélkül szintén előfordulhat, ebben az esetben a hatóságok a kényszerítő erőt a törvény és a rend érdekében, mint preventív intézkedést alkalmazzák.³⁷

A Human Security Report 2013 megállapítása szerint a belső, szervezett politikai erőszakot a kormányzat és az ellene lázadók, a különböző érdekcsoportok egymás közötti küzdelmei, valamint a polgárok ellen irányuló erőszakos cselekmények mentén osztályozhatjuk. A jelentés összeállítói szerint ez utóbbiba tartozik a demonstrációk erőszakos elfojtása is.³⁸

³⁴ Az 1949. augusztus 12-én kötött Genfi Egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak Védelméről szóló jegyzőkönyv (II. Jegyzőkönyv), 1. cikk, (2).

³⁵ *Commentary Of 1987 Material Field Of Application*, International Committee of the Red Cross, 4476.

³⁶ Uo., 4475.

³⁷ Uo., 4477.

³⁸ *Human Security Report 2013...*, i. m., 88.

1.1.2 A POLITIKAI DEMONSTRÁCIÓK KOCKÁZATAI, FENYEGETÉSEI ÉS VESZÉLYEI

Minden állam igyekszik a tüntetéseket ellenőrzése alatt tartani, mivel elszabadulásuk esetén azok zendüléssé, forradalommá nőhetik ki magukat és az állam létét is veszélyeztethetik.³⁹ Ahogy azt Machiavelli is megállapította A fejedelem című művében: „a nép nem akarja, hogy az előkelők elnyomják vagy kormányozzák, az előkelők viszont uralkodni szeretnének és erőt venni a népen”.⁴⁰ Mouffe szerint, minden rend politikai jellegű és bizonyos formák kizárásán alapszik. Mindig léteznek alternatív lehetőségek, amelyeket elnyomnak, és amelyek bármikor aktivizálhatók. Minden hegemon rend kihívásoknak van kitéve, olyan gyakorlatoknak, amelyek a fennálló rend lebontására és a hegemonia más formájának kiépítésére törekednek,⁴¹ így a társadalmi mozgalmak a demokrácia és a demokratizálódás egyik mozgatórugójának tekinthetők, mivel kihívást intéznek a hatalom felé, és utat nyitnak a társadalmi párbeszédnek.⁴²

A II. világháborút követően a nyugati világban a tömegek visszatértek a politika színterére. Az Egyesült Államokban először a polgári jogokért, majd később a Vietnámi háború ellen vonultak tömegesen az utcára az emberek, de a nukleáris fegyverek leszereléséért is tüntettek az Atlanti-óceán mindkét partján. A 1970-1980-as években a Közel-Kelet is forrongani kezdett. Iránban a tömegek elűzték a sahót, a palesztín területek Izrael általi megszállása pedig máig súlyos konfliktusok forrása.⁴³

Az utcai politizálás és akciók az 1980-as évek elejére megjelentek Közép-Európában is. Lengyelországban először az alapvető élelmiszerek drágulása ellen szerveződtek szórványos tüntetések, melyek aztán egymáshoz kapcsolódva nemcsak hogy hatalmas tömegdemonstrációkká váltak, hanem létrehozták a Szolidaritás szervezetét is, mely irányítása alatt a hatalom elleni fellépés – más okok közrejátszásával – a

³⁹ P.A.J WADDINGTON, *Controlling Protest in Contemporary Historical and Comparative Perspective=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. Donatella della PORTA Herbert REITER, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, 117.

⁴⁰ Niccolò MACHIAVELLI, *A fejedelem*, Bp., Helikon Kiadó, 2015, 49.

⁴¹ Chantal MOUFFE, *On the Political*, Abingdon, Routledge, 2005, 18.

⁴² Idézi Uo., 46.

⁴³ Kurt ANDERSEN, *The Protester*, The Time, 2011.

kommunista rezsim bukásához vezetett. Ez a bukás később a szovjet birodalom lebontásában is jelentős szerepet játszott.⁴⁴

A tömegmozgalmak azonban nemcsak az európai kommunista országokat érintették, de eljutottak Kínáig is, és a Tienanmen téri eseményekben csúcsoodtak ki.⁴⁵ Az Arab Tavasznak nevezett, tömegdemonstrációkkal kezdődő, majd forradalomba átcsapó eseménysorozat 2010-ben Tunéziából indult ki egy halált okozó rendőri intézkedést követően, majd Észak-Afrikán végigszágulva az Arab-félszigeten, illetve a Földközi-tenger medencéjének keleti partján, Szíriában fejeződött be.⁴⁶ A Time magazin 2011-ben, e mozgalmak előtt tisztelegve a Tüntetőt választotta meg az Év Emberének.⁴⁷ Ahogy azt Reicher és Stott megjegyzi, egy adott eseményre különböző szemszögből tekintve a terrorista lehet szabadságharcos, a zendülés és a zavargás felkelés, az erőszakos, romboló egyén pedig tüntető.⁴⁸

A komoly, a regnáló kormányzat helyzetét érdemben veszélyeztető demonstrációk esetén, a hatalmon lévők nemegyszer mutogatnak a külföldi hatalmakra, vagy érdekcsoportokra. A vád ilyenkor rendszerint az, hogy míg ezek a csoportok – elsősorban az emberi jogokra hivatkozva – látszólag a tüntetőket támogatják, addig a tényleges céljuk az adott hatalom megdöntése⁴⁹, illetve az ország belügyeibe történő beavatkozás.⁵⁰

Chenoweth és Stephan a Foreign Affairs hasábjain megállapítja, hogy 1900 és 2006 között a tekintélyelvű hatalom elleni erőszakmentes mozgalmak kétszer nagyobb valószínűséggel értek el sikereket, mint az erőszakosak. Az önkény elleni legjobb fegyvernek a sztrájkok, az üldömdemonstrációk, a bojkottok és a polgári ellenállás bizonyultak. A konfrontatív eszközöket alkalmazó mozgalmak lehet, hogy sokszor nem képesek megvalósítani kitűzött céljaikat, de szabad utat engedhetnek a pusztításnak és a vérontásnak. A kutatók ennek okát – többek között – abban jelölték

⁴⁴ Valerie BUNCE, *Conclusion: Rebellious Citizens and Resilient Authoritarians=The New Middle East – Protest and Revolution in the Arab World*, ed. A. Gerges, FAWAZ, Cambridge University Press, New York, 2014, 450.

⁴⁵ Andersen, *i. m.*,

⁴⁶ BUNCE, *i. m.*, 448.

⁴⁷ Andersen, *i. m.*,

⁴⁸ *The rules of engagement - A review of the August 2011 disorders*, Her Majesty's Inspectorate of Constabulary, 2011, 40–42.

⁴⁹ Alan CULLISON, *Putin Blames U.S. for Protests*. The Wall Street Journal, 2011.

⁵⁰ David WERTIME, *In China, Shrugs and Sneers for Hong Kong Protesters*, Foreign Policy, 2014.

meg, hogy a békés mozgalmak a céljaik jegyében több támogatót képesek magukhoz vonzani, illetve aktiválni, mint az erőszakosak.⁵¹

A tiltakozás következő formái tekinthetők konfrontatívnak:⁵²

- polgári engedetlenség,
- ismert vagy ismeretlen felbujtók által végrehajtott támadások,
- zavargás/zendülés, tömeges erőszakos cselekmények,
- sztrájk, forgalomlassítás, betegszabadság tömeges igénybevétele stb.

A tüntetők konfrontatív taktikái közé sorolják:⁵³

- az ülősztrájkot,
- a fizikai vagy verbális támadást, fenyegetést,
- a blokádlítást,
- az épületek elfoglalását,
- a fosztogatást, a tulajdonban történő károkozást,
- az emberrablást,
- mások gyülekezésének megzavarását.

A tüntetők taktikái és praktikái is jelentősen fejlődtek az elmúlt évtizedek alatt, eljárásaik egyre inkább szervezettebbé váltak. Olyan táblákat, transzparenszeket hordoznak, amelyek könnyen átalakíthatók pajzsokká, olyan, a rendőrökre veszélyes bombákat gyártanak, melynek összetevői (például alufólia, marólúg) – kereskedelmi forgalomban megvásárolhatók, és az elkészítésükhöz szükséges instrukciókhoz bárki hozzáférhet az Interneten.⁵⁴

A modern ipari társadalom egyre homogénebb és integráltabb tömegtársadalommá formálódik, illetve mindinkább interdependenssé⁵⁵ és fegyelmezetté válik, minek következtében növekvő mértékben irtózik a megzavart rendtől és a rendellenességektől. Ennek következtében a tüntetés nem egy speciális igényként vagy követelésként jelenik meg számára, hanem potenciális fenyegetést jelent a

⁵¹ Erica CHENOWETH, J. Maria STEPAN, *Drop Your Weapons – When and Why Civil Resistance Works*, Foreign Affairs, July/August, 2014.

⁵² például fosztogatások

⁵³ Jennifer EARL, Sarah A. SOULE, John D. MCCARTHY, *Protest Under Fire? Explaining the Policing of Protest*, American Sociological Review, Vol. 68. No. 4, 2003, 602.

⁵⁴ *Report on the Sixth International Law Enforcement Forum (2008): Minimum Force Options and Less-Lethal Technologies*, Pennsylvania, Institute for Non-Lethal Defense Technologies Applied Research Laboratory, The Pennsylvania State University, 82.

⁵⁵ interdependens=kölcsönösen függő

társadalom egésze ellen. E nézet szerint a rendvédelem feladata nem más, mint a többség erkölcsi felfogását képviselni és a kisebbségi véleményt képviselő csoportokat, illetve azok képviselőit megfegyelmezni.⁵⁶

A tömeg megjelenése azonban nemcsak politikai jellegű kockázatokat rejt magában, hanem olyan veszélyforrásokat is, mint a tömeg nyomásából eredő sérülések (palánkhoz, műszaki akadályhoz préselődésből eredő zúzódás, törés),⁵⁷ a rendezvények elleni terrortámadások,⁵⁸ zárt helyen keletkező tűz, építmények (emelvények, lelátók) összeomlása,⁵⁹ súlyos egészségügyi szűkséghelyzet, infrastrukturális zavarok, nemvárt útlezárások, súlyos következménnyel járó időjárási jelenségek.⁶⁰

A biztonság és a béke gyakran kerül veszélybe azért, hogy a rend fenntartásáért felelős szervezetek és személyek nem rendelkeznek a hatékony és eredményes tömegkezeléshez szükséges képzettséggel, kompetenciákkal, ismeretekkel és eszközökkel.⁶¹ Ezáltal ők maguk is az eredménytelenség és a konfliktusok forrásává válnak, ami számos esetben vezet tömegesen előforduló jogszerűtlen intézkedésekhez, erőszakhoz, rendőri brutalitáshoz, indokolatlan károkozáshoz.

1.1.3 HUMÁN BIZTONSÁG ÉS A HATALOM KAPCSOLATA

Wiatrowski és Goldstone szerint a demokráciákban a humán biztonságba bele kell érteni az állami önkénnyel, a személyi szabadság jogtalan korlátozásával szembeni biztonságot is, és annak szavatolása érdekében létre kell hozni azokat az intézményeket, amelyek felügyelik a biztonsági szféra tevékenységét és közbeavatkoznak a korrupció vagy hivatali visszaélések esetén.⁶² Gyakran ugyanis

⁵⁶ Robert REINER, *Policing, Protest, and Disorder in Britain=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. Donatella della PORTA, Herbert, REITER, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, 48.

⁵⁷ Jon GAMBRELL, *AP Exclusive: Saudi crush was deadliest hajj tragedy ever*, The Big Story honlapja, 2015.10.09.

⁵⁸ Erin CUNNINGHAM, *Blasts kill scores at peace rally in Turkey in sign of worsening instability*, The Washington Post honlapja, 2015.10.10.

⁵⁹ LŐRINCZ Róbert, NÁZER Ádám, *Az 1928-as és az 1947-es stadionbalesetek*, Rubiconline honlapja.

⁶⁰ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, Warsaw, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2016, 66.

⁶¹ *Report on the Third International Law Enforcement Forum: Minimum Force Options and Less-Lethal Technologies*, Pennsylvania, Institute for Non-Lethal Defense Technologies Applied Research Laboratory, The Pennsylvania State University, 2004, 5.

⁶² Michael D. WIATROWSKI, Jack A. GOLDSTONE, *The Ballot and the Badge: Democratic Policing*, Journal of Democracy, Vol. 21, No. 2, 2010, 88.

éppen a kormányzatok jelentik a legnagyobb fenyegetést a polgáraikra,⁶³ mivel az ember biztonságának – számos más tényezőtől túl – két nagyon fontos komponense van: szabadság a félelemtől és szabadság az önkénnytől.⁶⁴ Ennek megfelelően a humán biztonság lényeges kritériuma az, hogy az emberek olyan társadalomban élhessenek, ahol tiszteletben tartják az emberi és politikai jogukat.⁶⁵ Az Európai Unió tagállamai célként tűzték ki maguk elé, hogy a polgáraik számára magas szintű biztonságot nyújtanak a szabadság megtartása mellett.⁶⁶

A biztonság és a polgári szabadságjogok közti egyensúlyozás azonban mindig érzékeny kérdés, mert ha az utóbbiakat korlátozzák az előbbi javára, az társadalmi elégedetlenséget szülhet, ami viszont éppen ellene hat az előbbinek. Ennek következtében a polgári szabadságjogokat kizárólag abban az esetben szabad korlátozni, ha minden más módszert kipróbáltak már.⁶⁷

A rendvédelem struktúráit nem csupán az adott társadalom kultúrájának, hanem a demokráciát működtető szabályok követelményeinek is eleget téve, valamint az alapvető emberi jogok tiszteletét előtérbe helyezve kell kialakítani. E három pillér együttes fennállása garantálhatja azt, hogy az emberi jogok sérelme egyszerre lehessen elkerülhető, a polgárok biztonsága pedig elvárható szinten biztosítható. A tisztességes, pártatlan és hatékony rendvédelem maga is támasza annak a politikai rendnek, amelytől a demokratikus szabadságjogok függenek.⁶⁸

A nemzeti rendőrségek alapvető feladata az, hogy fenntartsák a belső rendet és hozzájáruljanak a nemzetközi rend fenntartásához.⁶⁹ Teszik ezt a társadalmi békének, a törvények uralmának fenntartásával, az alapvető emberi jogok és szabadságok tiszteletben tartásával és védelmével, a bűnözés megelőzésével és üldözésével, a

⁶³ *Human Security Report 2013...*, i. m., 106.

⁶⁴ *The United Nations Development...*, i. m., 24.

⁶⁵ *The United Nations Development...*, i. m., 32.

⁶⁶ *Council Recommendation of concerning a Handbook for police and security authorities concerning cooperation at major events with an international dimension*, 14143/3/07 REV 3, Council of The European Union, 2007, 1. pont.

⁶⁷ TÁLAS Péter, *A terrorveszélyhelyzet-diskurzus margójára*, Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Nézőpontok, 2016/1, 6.

⁶⁸ Graham ELLISON, *A Blueprint for Democratic Policing Anywhere in the World? - Police Reform, Political Transition, and Conflict Resolution in Northern Ireland*, *Police Quarterly*, Vol. 10, No. 3, 2007, 243.

⁶⁹ *A New Beginning: Policing in Northern Ireland*, The Report of the Independent Commission on Policing for Northern Ireland, 1999, 21.

bűncselekmények felderítésével, valamint a közösség részére támogatás és szolgáltatások nyújtásával.⁷⁰

A rendőrség nem forrása, hanem védelmezője a biztonságnak, felismeri a veszélyforrásokat és a fenyegetéseket, majd jogosítványai és eszközei segítségével elhárítja azokat.⁷¹ Call ezen még túl is megy, amikor a közép-amerikai rendőrségeket elemezve kijelenti, hogy a szolgáltató és oltalmazó szemléletnek maga mögé kell szorítania az állam és az alkotmányos rend védelmének primátusát.⁷²

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet megállapítása szerint professzionális rendőrségről akkor beszélhetünk, ha a polgárok bizalommal vannak iránta, megfelelően reagál a társadalom bármely szegmenséből érkező azon szükségletekre, amelyek lényegesek a közösség biztonságának erősítése vonatkozásában, illetve amennyiben hozzájárul a fenntartható fejlődéshez szükséges környezet biztosításához.⁷³ Innes megjegyzi, hogy a bűnüldözés és a közrendvédelem funkciója mellett a rendőrség további alapvető rendeltetése az is, hogy csökkentse a közösség tagjainak meghatározott kockázatokkal és veszélyekkel szembeni kitettségét, miközben megfelel annak az elvárásnak, miszerint szükség esetén lennie kell valakinek, aki átveszi az irányítást a problémás helyzetek felett.⁷⁴

1.2. ALKOTMÁNYOS RENDVÉDELEM

1.2.1 A RENDŐRSÉG ÉS POLITIKA VISZONYA

A marxista álláspont szerint a modern rendőrségek létrejötte csak keveset köszönhet a professzionális bűnözés elleni harc szükségességének, sokkal inkább a politikai kontroll és a munkásosztály féken tartására hozták létre és fejlesztették ki.⁷⁵ Erre rímel Thatcher észrevétele is, miszerint a rendőrség intézménye a XIX. századi városiasodás melléktermékeként jött létre, és – mint más kutatók azt állítják – egyfajta kísérlet volt a korábbi városi életet szabályzó informális társadalmi kontrollt

⁷⁰ The European Code of Police Ethics - Recommendation Rec(2001)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum, 2001, 7.

⁷¹ FINSZTER, *A rendészet elmélete*, i. m., 200.

⁷² Call, i. m., 18.

⁷³ *The OECD DAC Handbook On Security System Reform - Supporting Security And Justice*, OECD, 2007, 163.

⁷⁴ Martin INNES, *Understanding Social Control: Deviance, crime, and social order*, Berkshire, Open University Press, 2003, 65.

⁷⁵ REINER, i. m., 35.

helyettesítő formális ellenőrzés-irányítás szervezetének kiépítésére.⁷⁶ Baltimore városának rendőrségét tanulmányozva Moskos megerősíti ezt az elképzelést azzal, hogy a rendőrség kultúrájában a mai napig inkább lelhető fel a közösség kontrolljának ethosza, mint a közösség szolgálatának küldetésstudata.⁷⁷ Ezzel szemben az ember mindig előrébb való, mint az állam, mert az utóbbinak kell szolgálnia az előbbit. Ennek ellenére az állam mégis egyfajta szentséggé válik, és a szolgálói, tisztviselői úgy érzik, hogy „mindenhatóak”, holott csak korlátozott eszközökkel rendelkeznek.⁷⁸ A biztonság állam általi biztosításának kizárólagossága azonban átalakulóban van, illetve e szerepe egyre kevesebb hangsúlyt kap, és a rendőrségnek más, jellemzően magánszolgáltatókkal kell versenybe szállnia a biztonsági piacokért.⁷⁹

Ideális esetben az állampolgár a rendőrség tevékenységét tiszteletből, és nem félelemből fogadja el. Ennek következtében a rendvédelmi szervezet nem tevékenykedhet politikai célok által vezérelve, nem kémkedhet csoportok után csupán, mert azok tevékenységével, céljaival nem ért egyet vagy bármely oknál fogva elutasítja azokat; nem kísérelheti meg azokat széttűlleszteni, illetve nem támogathat vagy tűrhet meg olyan szerveződések, melyek céljaival jogszerűtlenül azonosulna. E követelményeket azonban csak abban az esetben lesz képes kielégíteni, ha mindenkor semleges marad politikailag.⁸⁰ A rendőrség által biztosított, általános értelemben vett védelem a közjavakhoz tartozik, amit mindenki élvez, ami mindenki hasznára válik, amiből senkit sem lehet automatikusan kizárni.⁸¹ Ez, mint minden más közjó,⁸² a politikai közösség érdekeiből és értékeiből származtatható, és ahhoz a politikai közösség egyenlő polgárai egyformán kell, hogy hozzáférjenek.⁸³

⁷⁶ David THACHER, *Order Maintenance Policing=The Oxford Handbook of Police and Policing*, ed. Michael D. REISIG, Robert J. KANE, Oxford, University Press, 2014, 124.

⁷⁷ Peter MOSKOS, *Cop in the Hood – My Years Policing Baltimore's Eastern District*, New Jersey, Princeton University Press, 2008, 3.

⁷⁸ Idézi NÉMETH, i. m., 220.

⁷⁹ INNES, i. m., 77.

⁸⁰ T. Gary MARX, *Democratic Policing=Policing, Security and Democracy: Theory and Practice*, ed. Menachim AMIR, Stanley EINSTEIN, Vol 2, New York, Office of International Criminal Justice, 2001.

⁸¹ Conteh-Morgan EARL, i. m., 93.

⁸² Például az állam védelme külső ellenséggel szemben.

⁸³ GEDEON Péter, *Közjó és demokrácia - Két közgazdaságtani elmélet a demokráciáról*, Közgazdasági Szemle, LX. évf, 2013, 1321.

Az alkotmányos rendvédelem a társadalmi szerződésen, a polgárok beleegyezésén, és a jogok egyensúlyán alapszik. A rendőrség – társadalmi szerződésen belül felvállalt szerepe alapján – a legjobb képességei szerint védi az egyén szabadságát, illetve szavatolja biztonságát. Ezt a tevékenységét a társadalmi normák és értékek mentén kell végeznie, és nem szabad feltételeznie azt, hogy mindig és minden időben magáénak tudja a közösség beleegyezését, támogatását.⁸⁴ Ezek megtartásán azonban folyamatosan munkálkodnia kell, meggyőzve a polgárokat arról, hogy a biztonságukat, a törvények betartatását, a szabadságjogok védelmét pártatlan szolgálattal és önmegtartóztatással éri el.⁸⁵

Egy demokratikus, alkotmányos államban a rendvédelemnek négy alapkövetelménynek kell eleget tennie.⁸⁶

- a rendőrség legfontosabb feladata a polgárok és csoportjaik szükségleteinek kielégítése;
- a rendőrség elsősorban a törvényeknek felelős, és csak azt követően a kormánynak;
- a rendőri tevékenységnek átláthatónak kell lennie;
- védenie kell az emberi jogokat, különösen azokat, melyek a szabad politikai tevékenység gyakorlásához szükségesek.

Ez utóbbi követelmény a demokratikus államrendezkedés szempontjából létfontosságú, hiszen hiánya magát a demokráciát veszélyezteti.

Obama elnök, 2015-ben kiadott rendvédelmi stratégiája szerint a közösség akkor tekinti legitimnek a rendőri tevékenységet, ha a rendőrök intézkedéseik során méltóságukat tiszteletben tartva kezelik a polgárokat, és lehetőséget biztosítanak számukra, hogy hallathassák a szavukat, illetve az őket érintő döntéshozatal mindenkor semleges és átlátható, valamint tisztességes szándéktól vezérelt.⁸⁷

⁸⁴ *Police and NGOs – Why and how human rights NGOs and police services can and should work together*, European Platform for Policing and Human Rights, 2004, 7.

⁸⁵ *Adapting To Protest – Nurturing The British Model Of Policing*, Merseyside, Her Majesty's Chief Inspector of Constabulary, 2008. 11.

⁸⁶ Idézi David BRUCE, Rachel NEILD, *The police that we want – A handbook for oversight of police in South Africa*, Johannesburg, The Centre for the Study of Violence and Reconciliation, 2005, 16.

⁸⁷ *President's Task Force on 21st Century Policing 2015. - Interim Report of the President's Task Force on 21st Century Policing*, Washington DC, Office of Community Oriented Policing Services, 2015. 9.

A rendőrséget kizárólag az emberi méltóságot tisztelő jogi szabályozás irányíthatja, nem egy párt vagy egy erős vezető; a polgárok életébe kizárólag csak szigorúan korlátozott esetekben, megfelelően felügyelt körülmények között avatkozhat be, intézkedéseit, működését az elszámoltathatóság kell jellemeznie.⁸⁸ Az alkotmányos rendvédelem tehát megköveteli azt, hogy a rendőrség tartsa magát távol a politikától és őrizze-védelméze a demokratikus politikai tevékenységet és folyamatokat (pl. szólás szabadsága, gyülekezési jog gyakorlása stb.).⁸⁹ Jogszabályok segítségével megszabják ugyan a rendőrnek, hogy hogyan tartsa távol magát a politikától, azt azonban nem, hogy a politika hogyan tartson távolságot a rendőrségtől, és hogy miként korlátozza saját befolyása mértékét.⁹⁰

Worrall, az amerikai rendőrség működését vizsgálva megállapítja, hogy a rendvédelem – mint a kormányzati végrehajtó tevékenység egyik lényeges eleme – mindig politikailag meghatározott, így a rendkívül összetett politikai környezetben létező rendőrség sem lehet politikamentes. Ennek a jelenségnek azonban negatív következményeként jelentkezhet a magánérdekek érvényesítése vagy a helyi célok megvalósítása helyett a központi elvárások kielégítése. A különböző társadalmi csoportok felől érkező, gyakran egymással versengő elvárások is hozzájárulnak ahhoz, hogy a rendvédelem egy rendkívül összetett és nehéz szakma legyen.⁹¹

Bármennyire is igyekszik semleges maradni a rendőrség, nem minden társadalmi csoport szemében fog egyformán annak tűnni, mivel a regnáló hatalom törvényeit igyekszik kikényszeríteni. Ennek következtében a hatalommal és törvényeivel szemben helyezkedő csoportosulások mindig ennek megfelelően fogják kezelni.⁹² A rendőröknek éppen ezért mindig ügyelniük kell arra, hogy feladataik végrehajtása során feddhetetlenül járjanak el és kerüljék a konfliktusban érintett felek bármelyike melletti állásfoglalást.⁹³ Jogaik gyakorlásához minden magánszemélynek és politikai pártnak egyenlő védelmet kell nyújtani, de fel kell lépni azon csoportok tagjaival szemben, akik a politikai céljaik eléréséhez az erőszakot tekintik eszközüknek. A rendőri hatalmat tilos politikai törekvések vagy ügyek támogatására, illetve

⁸⁸ MARX, *Democratic Policing...*, i. m.

⁸⁹ *Guidebook on Democratic Policing by the Senior Police Adviser to the OSCE Secretary General*, Vienna, OSCE, 2008, 12.

⁹⁰ FINSZTER Géza, *Közbiztonság és jogállam*, Jog, állam, politika, 1. évf, 3 sz, 2009, 176.

⁹¹ John L. WORRALL, *The Politics of Policing=The Oxford Handbook of Police and Policing*, ed. Michael D. REISIG, Robert J. KANE, Oxford, University Press, 2014, 50.

⁹² MARX, *Democratic Policing...*, i. m.

⁹³ The European Code of Police Ethics, Appendix to Recommendation Rec(2001)10., 57.

ellehetetlenítésére felhasználni.⁹⁴ P.A.J. Waddington ezzel szemben kijelenti, hogy az az állítás, miszerint a rendőrség csupán a politikai vezetés eszköze lenne, nem bizonyított.⁹⁵

A rendőrség tevékenysége két úton hat a kormányzásra: egyrészt a rendőri intézkedések alapvetően érintik a polgárok életét, azok közül is leginkább a személyi szabadságot korlátozó intézkedések végrehajtásának száma, jellege, illetve a kényszerítő erő alkalmazásának módja. Ezek lényegi jellemzői a kormányzatnak, ugyanis nem lehet demokráciának nevezni azt az állapotot, ahol a rendőrség önkényesen tartóztathat le embereket, használhat indokolatlanul erőszakot, illetve nyomhat el eltérő véleményt hangoztató csoportokat. Másrészt a rendőri tevékenység komoly befolyással lehet a demokrácia működéséhez elengedhetetlen folyamatokra is, mint például a szavazás, a politikai beszédek és a sajtószabadság, illetve a gyülekezés, a demonstráció. A rendőrség a politikai életet azzal is formálja, ahogyan fenntartja és biztosítja azokat a feltételeket, amelyek között az zajlik.⁹⁶ Benson még továbbmegy, amikor megállapítja, hogy a rendőrség a kormányzat leghézszevehetőbb ágenseként, a társadalom politikai egészségének alapvető indikátora,⁹⁷ és mivel az állam legszembevetőbb szervezete, munkájának minősége jelentős hatással van a hatalom legitimitására is.⁹⁸ Ennek következtében a rendőr csak akkor lesz képes az állam legitimációja megerősítéséhez hozzájárulni, ha fogékony a polgárok elvárásaira, szükségleteire, illetve ha az állam által ráruházott hatalmat az emberek érdekében gyakorolja. Ahhoz viszont, hogy a közösség bizalmát a rendőrök elnyerhessék, ragaszkodniuk kell a szakmai szabályokhoz, illetve professzionalizmust és becsületességet kell tanúsítaniuk.⁹⁹

⁹⁴ BRUCE, NEILD, *i. m.*, 18.

⁹⁵ P.A.J. WADDINGTON, *Liberty And Order - Public Order Policing In A Capital City*, Taylor & Francis e-Library, 2003, 10.

⁹⁶ David H. BAYLEY, *Changing the Guard - Developing Democratic Police Abroad*, Oxford, Oxford University Press Inc, 2006, 18.

⁹⁷ Idézi Viviana ANDREESCU, Deborah G. KEELING, *Explaining the public distrust of police in the newest European Union countries*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 14, No 3, 2012, 219.

⁹⁸ Cornelius FRIESENDORF, *Paramilitarization and Security Sector Reform: The Afghan National Police*, International Peacekeeping, Vol.18, No.1, 2011, 80.

⁹⁹ *Guidebook on Democratic Policing...*, *i. m.*, 9.

1.2.2 A RENDÉSZET KILENC ALAPSZABÁLYA

Robert Peel, brit parlamenti képviselő a londoni Metropolitan Police létrehozásakor, 1829-ben fektette le azokat az alaptételeket, amiket a város rendőrségének működése és a közösség érdekében végzett szolgálata érdekében elengedhetetlennek tartott.

1. A rendőrség létrehozásának célja, és egyben legfontosabb feladata a bűncselekmények elkövetésének és a közrend megzavarásának, megbontásának megelőzése.
2. A rendőrség azon jogosítványainak és képességeinek, amelyekkel kötelezettségeit teljesíti, minden időben a közösség egyetértésén és megerősítésén kell nyugodniuk.
3. A rendőrségnek meg kell teremtenie és fenn kell tartania a közösség önkéntes jogkövetésben való együttműködését annak érdekében, hogy elnyerje és megőrizze annak tiszteletét.
4. A közösség együttműködésének mértéke az alkalmazott fizikai kényszerítő erővel arányosan csökken.
5. A rendőrség a közösség támogatását és annak megőrzését nem a közvélemény kiszolgálásával, hanem az abszolút pártatlan jogalkalmazással éri el.
6. A rendőrség fizikai kényszerítő erőt csak addig és olyan mértékig alkalmazhat, amíg az a jogkövetés kikényszerítéséhez vagy a közrend helyreállításához szükséges, és csakis abban az esetben, ha a meggyőzés, a felhívás és a figyelmeztetés nem vezetett eredményre.
7. A rendőrségnek a közösséggel való kapcsolatát minden időben meg kell őriznie, megerősítve ezzel azt a történelmi hagyományt, miszerint a rendőrség a közösség része, a közösség pedig maga is őre a rendnek. Másrésről a rendőr pusztán azzal különül el közössége tagjaitól, hogy hivatásszerűen tesz eleget annak a kötelezettségének, amely egyébként a közösség minden tagjára egyaránt hárul annak jóléte és fennmaradása érdekében.
8. A rendőrség mindig a részére megszabott funkciók érdekében végzi tevékenységét, sohasem tűnhet úgy, hogy az igazságszolgáltatás jogosítványait bitorolná.

9. A rendőrség hatékonyságának kizárólagos mércéje a bűncselekmények és a közrend megzavarásának hiánya, és nem az a látható tevékenység, amellyel azokat kezeli.¹⁰⁰

Peel alapszabályait értékelve megállapítható, hogy a képviselő a rendőrség elsődleges szerepét a közösség szolgálatában látta. A rendőrség nem önmagáért létezik. Sikeres működése érdekében együtt kell működnie a társadalom különböző csoportjaival, meg kell szereznie és fenn kell tartania azok bizalmát és a konszenzusra kell alapoznia a tevékenységét, módszereit, eszközeit.

Érdemes megfigyelni, hogy a közel kétszáz évvel ezelőtt megfogalmazott gondolatok hogyan tükröződnek vissza napjainkban is a nemzetközi és hazai normákban, illetve a rendőrség irányába támasztott elvárásokban, mint például a közösségorientált rendvédelem ideája. Korinek nem ért egyet Peel, a rendőrség és a rendőrök társadalmi helyzetét leíró hetedik pontban megfogalmazott gondolatával, mivel azt, a jelenkori szervezeti alá- és fölérendeltségi viszonyokat, a hatásköröket alapul véve mára már meghaladottnak tekinti.¹⁰¹ Ebben a véleményben – meglátásom szerint – a kontinentális és az angolszász rendvédelmi berendezkedés és alapfilozófia szembenállása tükröződik vissza.

1.2.3 A RENDŐRSÉG ÉS A KÖZÖSSÉGEK KAPCSOLATA

A demokratikus társadalmak rendőrségei első számú feladatainak meghatározása során az EBESZ kibővíti Peel gondolatait. Eszerint a rendőröknek a társadalmi békesség és a törvények uralmának fenntartását, az egyén alapvető jogainak, szabadságának tiszteletét és védelmét kell biztosítaniuk, továbbá bűnmegelőzési és bűnüldözési tevékenységet kell végezniük, illetve a lakosság számára támogatást és szolgáltatásokat kell nyújtaniuk.¹⁰²

A nem-demokratikus berendezkedésű államokban a rendőrséget a rend és a törvényesség fenntartásának átfogó gondolkodásmódja és az állami érdekek kiszolgálása jellemzi (Staatspolizei modell). Éppen ezért bármilyen nyugtalanságra és kritikára – legyen az bármennyire is mértéktartó – aránytalanul durva választ ad,

¹⁰⁰ *Definition of policing by consent*, Home Office honlapja, 2012.

¹⁰¹ KORINEK László, *A rendőrség szerepe, funkciói és típusai=Sodorvonalon*, szerk. HAUTZINGER Zoltán, VERHÓCZKI János, Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozat, 2012, 140.

¹⁰² *Guidebook on Democratic Policing...*, i. m., 9.

mivel azt az állam alapjait fenyegető kihívásnak tekinti. A tüntetéseket gyanakodva és bizalmatlanul fogadja, mivelhogy azok megtörik az állam és a társadalom közti harmóniát. Ebben a modellben a rendőrség elsősorban az állam és annak vezetői érdekeit védi. Ezzel ellentétben a toleráns politikai rendszerek a politikai életben való részvétel lehetőségének kiszélesítésére és a közösséggel való együttműködésre törekcszenek, olyan rendőrséget hozva létre, amely közel áll a polgárokhoz, illetve amelynek elsődleges célja az alapnormák védelmén keresztül a demokratikus társadalom fenntartása (Bürgerpolizei modell).¹⁰³ Winter szerint az első esetben a beavatkozás küszöbértéke alacsony, ezért a fenyegetéseket még csírájukban igyekeznek elfojtani, a második esetben viszont a rendőrség megvédi a politikai változásokat lehetővé tevő demokratikus keretrendszert, elfogadva azt, hogy az elsődlegességet élvez, még a közrend mindenáron történő megőrzésével szemben is. Ennek értelmében a polgárt inkább a politikai változás alanyának, mintsem az állami tevékenység tárgyának tekinti.¹⁰⁴

Míg az autoriter rezsimekben a rendőrség alapvető szerepe a lakosság megfélemlítése és az ellenzék összezúzása, addig a demokráciákban a rendőrök a polgárokra úgy tekintenek, mint akiket a veszélyekkel és fenyegetésekkel szemben védelmezniük kell, és akikkel a bűncselekmények megelőzése, megszakítása és felderítése érdekében együttműködni szükséges.¹⁰⁵ Az utóbbi elvárást figyelembe véve a rendőrség nemcsak az őt irányító állam felé tartozik elszámolással, hanem a közösség irányába is. A köz szolgálata, illetve a szolgáltató szerep – ahogy az Peel alapszabályaiban is visszatükröződik – a sikeres rendvédelem egyik elengedhetetlen feltétele.¹⁰⁶ Különösen fontos ezt a kritériumot szem előtt tartani akkor, ha figyelembe vesszük azt a jelenséget, miszerint a tömegtársadalmakban a polgárok elfordulnak a hatóságoktól, mivel távolinak, közömbösnek és inkompetensnek

¹⁰³ Oscar JAIME-JIMÉNEZ, Fernando REINARES, *The Policing of Social Protest in Spain: From Dictatorship to Democracy=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. Donatella della PORTA, Herbert REITER, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, 166-167.

¹⁰⁴ Martin WINTER, *Police Philosophy and Protest Policing in the Federal Republic of Germany, 1960-1990=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. Donatella della PORTA, Herbert REITER, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, 189.

¹⁰⁵ WIATROWSKI, GOLDSTONE, *i. m.*, 88.

¹⁰⁶ The European Code of Police Ethics - Recommendation Rec(2001)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum, 2001, 25.

tartják.¹⁰⁷ A hatékony, másokat tiszteletben tartó szolgálat érdekében a rendőrök magas szintű szakmai képzettségére kell törekedni, illetve hogy megfelelően reprezentálják azt a közösséget, amelyet szolgálnak.¹⁰⁸

Elengedhetetlen, hogy a rendőrség, erőszakszervezetből egyfajta szolgáltató szervezetté változzon át, teljes mértékben integrálódva a társadalomba, közelebb kerülve a polgárokhoz.¹⁰⁹ A rendőrség kettős arculatú intézmény, ugyanis egyszerre jelenik meg a közösség előtt mint szolgáltató és mint kényszerítő szervezet.¹¹⁰ Így azon jogosultsága, miszerint erőt használhat a polgárokkal szemben, és megfoszthatja őket szabadságuktól, sokszor állítja szembe azokkal, akiknek ezt tőlük kell.

A közösség és az állam érdekei védelmének kettős funkciója komoly dilemma elé állítja a rendőrséget, ugyanis a politikai rend védelme miatt gyakran elveszíti a közösség egy részének szimpátiáját, melynek következményeképpen romlanak a bűnüldözéshez szükséges képességei.¹¹¹ Ugyanakkor a közrend fenntartása és a bűncselekmények elleni küzdelem abszolút kötelezettsége magában hordozza a frusztráció kockázatát, mely gyakran ölt testet agresszív önkényeskedésben vagy egyszemélyi bíraskodásban.¹¹² Az alkotmányos demokráciák rendőreinek mindig meg kell találniuk az egyensúlyt a törvényesség és az eredményesség között. A jogállami értékek, s érdekek védelme senkit nem jogosíthat fel jogtiprásra.¹¹³ Mivel a rendőrség az állam leginkább szem előtt lévőbb szervezete,¹¹⁴ ezáltal munkájának minősége jelentős hatással van a hatalom legitimitására is.¹¹⁵

¹⁰⁷ Yvonne Jewkes, *Media and Crime*, London, SAGE Publications Ltd, 2004. 7.

¹⁰⁸ Kempe Roland HOPE, *In pursuit of democratic policing: An analytical review and assessment of police reform in Kenya*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 17(2), 2015, 92.

¹⁰⁹ The European Code of Police Ethics - Recommendation Rec(2001)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum, 2001, 31.

¹¹⁰ Ben BRADFORD, Jonathon JACKSON, Elizabeth STANKO, *Contact and confidence: revisiting the impact of public encounters with the police*, Policing and society, 19 (1), 2009, 5.

¹¹¹ Donatella della PORTA, *Police Knowledge and Protest Policing: Some Reflections on the Italian Policing=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. Donatella della PORTA, Herbert REITER, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, 246.

¹¹² BJÖRK, Micael, *Between Frustration and Aggression: Legal Framing and the Policing of Public Disorder in Sweden and Denmark*, Policing & Society, Vol. 15, No. 3, 2005, 313.

¹¹³ FINSZTER, *Közbiztonság...*, i. m., 172.

¹¹⁴ BRADFORD, Ben, *Policing and social identity: procedural justice, inclusion and cooperation between police and public*, Policing & Society, Vol. 24, No. 1, 2014, 23.

¹¹⁵ FRIESENDORF, i. m., 80.

A demokratikus társadalmak azonban sokszor hajlamosak a rendből valamennyit annak érdekében áldozni, hogy nagyobb szabadsághoz juttassák polgáraikat. Ez viszont mindig feszültséget kelt a társadalmon belül. A rendőrállamok ezzel szemben a rendet helyezik előtérbe, azt súlykolva, hogy a rend szabadság nélkül is megvalósítható.

A megfelelő egyensúlyt nehéz megtalálni. Az olyan társadalmakban, amelyekben az egyéni méltóság, az önkéntesség, a konszenzusra törekvő magatartás, a konfliktusok erőszakmentes megoldásának értékei a meghatározóak, a rendőrséget a maga titokzatoskodásával, illetve az erőszak alkalmazásának jogosultságával sokan egyfajta rendellenességnek, paradoxonnak tekintik, amely a demokratikus célokat nem demokratikus eszközökkel igyekszik megvalósítani. Gary T. Marx szerint ez azt jelenti, hogy a rendőrség egyszerre jelentős támasza és ellensége a demokratikus társadalomnak.¹¹⁶

A demokratikus szemléletű rendőrség kötelezettsége, hogy a polgárok szabadságjogainak maximalizálása céljából támogassa a demokratikus értékek érvényesülését, illetve a rendőrök a feladataikat a demokratikus értékekkel összhangban, a minimális fizikai és pszichikai fenyegetés mellett és csak a legszükségesebb beavatkozással hajtsák végre.¹¹⁷ Az EBESZ iránymutatása szerint alkotmányos rendvédelem csak akkor jöhet létre, amikor megtörténik az átállás az irányítás-központú rendvédelemi megközelítésről egy sokkal inkább szolgáltató jellegű rendvédelem irányába, melyben a rendőrség elsődleges célja a jogsértő cselekmények proaktív megelőzése.¹¹⁸ A megoldás egy része a közösség és a rendőrség közötti olyan kapcsolati háló kialakításában rejlik, amely segít felügyelet alatt tartani a jogsértéseket.¹¹⁹ Az Európai Rendőr Etikai Kódex ajánlása alapján, a rendőri tevékenységet úgy kell megszervezni, hogy az elősegítse a szervezet és a közösségek közötti jó kapcsolat kialakulását és fenntartását, illetve – ahol csak lehetséges – a hatékony együttműködést a más állami, illetve nem állami szervezetekkel, valamint a közösségek egyéb képviselőivel.¹²⁰ A sikeres

¹¹⁶ MARX, *Democratic Policing...*, i. m.

¹¹⁷ PINO, Nathan W., WIATROWSKI, Michael D., *Introduction=Democratic Policing in Transitional and Developing Countries*, ed. PINO, Nathan W. – WIATROWSKI, Michael D., Aldershot, Ashgate Publishing Limited, 2006, 81.

¹¹⁸ *Guidebook on Democratic Policing...*, i. m. 11.

¹¹⁹ WIATROWSKI, GOLDSTONE, i. m., 80.

¹²⁰ The European Code of Police Ethics - Recommendation Rec(2001)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum, 2001,8.

rendvédelem érdekében a modern, a demokrácia alapszabályai szerint működő és tevékenykedő rendőrséget a polgárokkal, illetve a közösségi és privát intézményekkel való együttműködés, a problémamegoldó megközelítés, továbbá a decentralizáció kell, hogy jellemezze.¹²¹

1.2.4 A RENDŐRSÉG IRÁNTI BIZALOM JELENTŐSÉGE

A rendőrséget általában három fő szempont alapján értékeli. Először az elfogások, előállítások és bűnösség megállapításának száma alapján, a bűnözés elleni harc eredményessége mentén ítélik meg. Másodszor a bűncselekmények, illetve a közrend megzavarása megelőzésének hatékonyságát veszik figyelembe. Harmadszor pedig hogy a rendőrség mennyire sikeres a közösség bizalmának megszerzésében, illetőleg a közösségen nyugvó legitimációjának megerősítésében. Az első szempontrendszernek elsősorban az akcióorientált, ellenőrzésközpontú rendőrök tudnak megfelelni, míg a második és harmadik olyan széles látókörű rendőröket követel meg, akik tisztában vannak azzal, hogy a rendvédelem jelentősen túlmutat a jogszabályok pusztá betartatásán, valamint a közrend, közbiztonság merev fenntartásán.¹²²

A rendőri tevékenység szociológiai értelemben akkor legitimált, ha annak önként vetik magukat alá az intézkedés alá vontak (ide nem értve a jogellenes szembeszegülést). A legitim rendőrséget a polgárok egy olyan hatóságnak tekintik, amelyet feljogosítottak arra, hogy intézkedéseit, döntéseit másokkal elfogadtassa, és akár ki is kényszerítse.¹²³ Ez esetben a polgár az engedelmessége során nem azt értékeli, hogy rá nézve a kikényszerített norma vagy intézkedés pozitív, illetve negatív hatással van-e, hanem hogy a vele szemben lefolytatott intézkedés vagy az őt érintő korlátozás törvényes-e.¹²⁴

A rendőrség intézményébe vetett bizalom a polgárok azon hiedelmét jelenti, miszerint az – mint kollektív entitás – egészében véve is kompetens, teljesíti kötelezettségeit és felelősségteljesen cselekszik.¹²⁵ A rendvédelmi szervek és a

¹²¹ PINO, WIATROWSKI, *i. m.*, 9.

¹²² Chris GIACOMANTONOI, Ben BADFORD, Richard MARTIN, *Making and Breaking Barriers - Assessing the value of mounted police units in the UK*, Cambridge, Rand Corporation, 2015, 1.

¹²³ Tracey L. MEARES, Peter NEYROUD, *Rightful Policing, New Perspectives in Policing*, National Institute of Justice, 2015, 6.

¹²⁴ Allen BUCHANAN, *Human Right, Legitimacy and Use of Force*, Oxford University Press, Oxford, 2010, 109.

¹²⁵ Andreescu, Keeling, *i. m.*, 229.

polgárok közt fennálló bizalom mind a társadalom stabilitásában, mind az igazságszolgáltatás feddhetetlenségében, mind a rendőri tevékenység biztonságosságában, hatékonyságában kulcsszerepet játszik,¹²⁶ és a polgárok, valamint a rendőrök között nap mint nap lezajló pozitív interakciókon múlik.¹²⁷

A polgárok három kritérium mentén ítélik meg azt, hogy mennyire tisztességesen bánnak velük a rend őrzői. A megbízhatóság azt jelenti, hogy a hatóságok törődnek az egyénnel és szem előtt tartják azok érdekeit. A semlegesség a részrehajlásmentes döntéshozatalhoz kötődik, míg a megbecsülés az egyénnel való udvarias, az emberi méltóságot és az emberi jogokat tiszteletben tartó bánásmódot jelenti,¹²⁸ ennek megfelelően a rendőrnek bármilyen tevékenysége során tisztességesnek kell lennie és munkáját odafigyeléssel kell végeznie.¹²⁹

A rendőrség demokratikus gyakorlatának fokmérője továbbá az is, hogy a társadalom különböző szegmensei milyen megoldandó problémával hajlandóak és képesek a rendőrséghez fordulni, és azokat a hatóság hogyan oldja meg. A rendőrségnek a problémamegoldás során olyan eszközöket kell alkalmaznia, melyek összhangban vannak a demokratikus értékekkel, mivel a demokrácia ügyét és a hatalom legitimációját csak így képes előmozdítani.¹³⁰ Tevékenységükkel és a magatartásukkal a rendőrök nemcsak azt képesek kommunikálni, hogy tisztességesen és helyénvalóan intézkednek, hanem azt is, hogy az intézkedéseikkel érintett személyek tiszteletre és – pozitív értelemben – figyelemre méltóak, illetve az általuk felvetett problémák megfontolásra érdemesek, és a rendőrség kész azokat megoldani.¹³¹

A problémamegoldás során a rendőrségnek nem a különböző érdekek képviselőit kell kiszolgálnia, nem ütközési zónaként kell üzemelnie köztük és kihívóik között, hanem inkább mint pályabíró, összekötő tolmácsként kell tevékenykednie, biztosítva azt, hogy a követeléseik meghallgatásra találjanak.¹³²

¹²⁶ *President's Task Force...*, i. m., 1.

¹²⁷ FRIESENDORF, i. m., 80.

¹²⁸ Bradford – Jackson – Stanko, i. m., 22.

¹²⁹ Uo., 42.

¹³⁰ *Guidebook on Democratic Policing...*, i. m., 12.

¹³¹ Bradford – Jackson – Stanko, i. m., 6.

¹³² Gary T. MARX, *Some Reflections on the Democratic Policing of Demonstrations=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. Donatella della PORTA, Herbert REITER, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, 258.

A demokrácia kiépítését megcélzó törekvések és folyamatok nem garantálják automatikusan azt, hogy a rendőrség elfogadja a demokrácia alapelveit. Hiába az új jogi szabályozás és a törvényes, átlátható, számonkérhető működéshez szükséges intézmények létrehozása, ha a szervezeti kultúra és gondolkodásmód változatlan marad.¹³³ A tekintélyelvű rezsimekkel való korábbi kapcsolat hosszantartó hatást gyakorol az új szervezetek rendvédelemi stílusára is.¹³⁴ A demokratikus normák és folyamatok bevezetése a korábban nem demokratikus berendezkedésű államok rendvédelemének rendszerébe, összetett és nehéz feladat. Megoldásához elkerülhetetlen az állam, a rendőrség és a közösség viszonyának alapos megértése.¹³⁵

Andreescu és Keeling megállapítása szerint, a volt kommunista kelet-európai államok bármennyire sikeresen is reformálták meg rendőrségeiket, mégsem tudták oly mértékben megszerezni a közösség bizalmát, mint nyugati társaik. Ezt a jelenséget azzal indokolják, hogy a régi szokások és szakmai beidegződések nehezen halnak ki és más-más álruhában újra és újra felbukkannak.¹³⁶ A kölcsönös gyanakvást, félelmet és bizalmatlanságot gerjesztő múlt hosszú ideig képes árnyékot vetni a volt autoriter államok elnyomó rendszerében kiemelt szerepet játszó rendőrség örökösei és a közösség közt kialakuló bizalomra.¹³⁷ A múlt örökségének negatív hatását a korrupció vélelmezése, a szakmaiatlanság, a polgárok védelmére irányuló hajlandóság hiánya, illetve a hatalommal való visszaélés csak tovább súlyosbítja.¹³⁸

A legitim alapokon álló rendőrség mindenidőben a meggyőzésre, és nem a büntetésre, a kényszerítő eszközök által támogatott elrettentésre fókuszál, mivel az erőszak alkalmazásnak kilátásba helyezése és tényleges bevetése jelentősen erodálja a bizalmat.¹³⁹ A közösség sem akkor veszíti el a bizalmát a rendőrség munkájában, amikor a polgárok a saját biztonságuk miatt kezdenek el aggódni, hanem amikor a

¹³³ KARATAY, WIATROWSKI, VARDALIS, BOWEN, *i. m.*, 300.

¹³⁴ Donatella della Porta – Herbert Reiter, *Introduction=The Policing of Protest in Western Democracies=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. Donatella della PORTA, Herbert REITER, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, 3.

¹³⁵ KARATAY, WIATROWSKI, VARDALIS, BOWEN, *i. m.*, 308.

¹³⁶ Andreescu, Keeling, *i. m.*, 222.

¹³⁷ Mercedes S. HINTON, Tim NEWBURN, *Introduction=Policing Developing Democracies*, ed. Mercedes S. HINTON, Tim NEWBURN, New York, Routledge, 2009, 8.

¹³⁸ PINO, WIATROWSKI, *i. m.*, 33.

¹³⁹ MEARES, NEYROUD, *i. m.*, 8.

közösség értékei és normái kezdenek el leromlani.¹⁴⁰ A bizalomra hátrányosan hathat az a változás, melyen a modern rendőrség az utóbbi évtizedekben megy keresztül, melynek során a közösséghez közeli, helyi rendőri szervek hálóját felváltotta egy bonyolult, bürokratikus szervezet, ami a központosításra törekvő folyamatok révén távolabb vitte a közösségektől az őket érintő problémák megoldását.¹⁴¹ Maguire ugyancsak rámutat arra, hogy a rendőri szervezetek folyamatosan bővülnek, újabb és újabb feladatokat vállalnak fel vagy szabnak meg részükre. Egyre mechanizáltabb és rugalmatlanabb struktúrákat adaptálnak, növekvő mértékben függenek a technológiától, valamint jellemzőjükké vált a militarizálódás. Ezek a folyamatok jól átgondolt „ellenintézkedések” nélkül hátrányosan hatnak a bizalomra,¹⁴² viszont a demokratikus társadalom és piacgazdaság működéséhez szükséges rendet, kiszámíthatóságot és felelősségre vonhatóságot csak a polgárok bizalmát élvező, jól működő rendőrség képes biztosítani.¹⁴³

1.3. A TÖMEGKEZELÉS SZEREPE A RENDVÉDELEMBEN

1.3.1 A TÖMEGGEL KAPCSOLATOS FOGALMAK MEGHATÁROZÁSA

1.3.1.1 Tömegkezelés és rendezvénybiztosítás

A „tömegkezelés” kifejezést A Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzatáról szóló 11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás nem ismeri. A norma Sajátos Taktikai Eljárások című fejezete a gyülekezési jogról szóló törvény hatálya alá tartozó, illetve a gyülekezési jog hatálya alá nem tartozó más jelentős rendezvények vonatkozásában, a rendezvények biztosításánál és a tömegoszlátási eljárásoknál tárgyalja a tömeg felügyeletére, irányítására, tevékenységének szabályozására, korlátozására szolgáló, és végső soron a tömeg feloszlátására irányuló rendőri tevékenységet és a tömegkezelési taktikákat.¹⁴⁴

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény is csak a rendezvények biztosítása kifejezést használja a tömeggel kapcsolatos tevékenység jelölésére¹⁴⁵ – ez a kifejezés

¹⁴⁰ JACKSON, SUNSHINE, *i. m.*, 216.

¹⁴¹ Uo., 218.

¹⁴² MAGUIRE, Edward R., *Police Organizations and the Iron Cage of Rationality=The Oxford Handbook of Police and Policing*, ed. Michael D. REISIG, Robert J. KANE, University Press, Oxford, 2014, 69.

¹⁴³ HINTON, NEWBURN, *i. m.*, 4.

¹⁴⁴ 11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról, 246. pont

¹⁴⁵ A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 58. § (1) g)

azonban közel sem elegendő ennek az összetett rendőri tevékenységnek a megnevezésére. A rendőrségi szaknyelvezet mégis ezt a terminológiát igyekszik minden helyzetre alkalmazni. Még az olyan helyzetekre is, amelyek nem mondhatók rendezvényeknek. Az Rtv 97.§ (1) bek. felsorol néhány fogalmat, mit is jelent e törvény alkalmazásában egy-egy kifejezés – ezek között nem szerepel a "rendezvény" szó fogalmának témaérzékeny meghatározása. Ezért, a szó köznapi értelemben vett jelentését véve alapul, miszerint a „szervezett közönség keretén belül rendezett összeövetel”,¹⁴⁶ megállapíthatjuk, hogy a rendőrségi szaknyelvezet esetenként helytelenül alkalmazza ezt a terminológiát.

A Csapatszolgálati Szabályzat a rendezvénybiztosítás kifejezést nem definiálja, csupán annak célját határozza meg: a „nagy tömeget vonzó rendezvények jogszerű, zavartalan lebonyolításához szükséges feltételek megteremtése, a rendezvényen és annak körzetében a személy-, a vagyon- és a közlekedésbiztonság fenntartása”.¹⁴⁷

A Rendészettudományi szöszedetben az alábbi fogalmat találjuk a rendezvénybiztosításra:

(1) Olyan rendőri tevékenység, amely kisebb-nagyobb csoportokat, tömegeket vonzó események zavartalansága, a megjelenők személyi biztonsága érdekében kerül alkalmazásra.

(2) A nagy tömeget vonzó rendezvények jogszerű, zavartalan lebonyolításához szükséges feltételek megteremtését, a rendezvényen és annak körzetében a személy-, a vagyon- és a közlekedésbiztonság fenntartását szolgáló komplex tevékenység.¹⁴⁸

Véleményem szerint ez a meghatározás már közelebb áll a tömegkezelés definíciójához, mivel a formális jelleget mutató rendezvény kifejezés mellé behozza az esemény szót is, amibe a tömeg tevékenységének már több formája is beilleszthető, mint például a Keleti pályaudvaron – a Nyugatra utazás reményében – 2015. év végén összegyűlt illegális migránsok tábora, vagy azok Ausztria irányába történő vonulása.¹⁴⁹ Továbbá nem sorolhatunk ide más egyéb, nem tervezett módon

¹⁴⁶ JUHÁSZ József, SZŐKE István, O. NAGY Gábor, KOVALOVSKY Miklós, *Magyar Értelmező Kéziszótár A-LY*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972, 1159.

¹⁴⁷ 11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról, 209. pont

¹⁴⁸ *Rendészettudományi szöszedet*, szerk. BEREKNYEI József, Bp., Magyar Rendészettudományi Társaság, 2008, 329.

¹⁴⁹ Az Országos Rendőr-főkapitányság beszámolója a Rendőrség 2015. évi tevékenységéről, 2016, 27.

kialakult tömegszituációt sem (pl. tömegverekedés,¹⁵⁰ nagyobb forgalmú bevásárlóhelyeken kialakuló agresszív tömeg, rendőri intézkedést megakadályozni igyekvő csoportosulás¹⁵¹ stb.)

A nem kielégítő megfogalmazás a legutóbbi időkig megmaradt, besöpörve minden nagyobb számú egyén gyülekezésével járó eseményt a tömegrendezvény, a csapaterős tevékenység, illetve a rendezvénybiztosítás – egyébként nem definiált – fogalma alá.

A tömegek kezelése tehát nem egyenlő a rendezvénybiztosítással, mivel az az állam működésének számos területét érintheti, ennek megfelelően keveredhetnek is a kapcsolódó feladatok. Így például összekapcsolódhat a határőrizettel, mint azt a 2015 őszi migrációs eseménysorozat is igazolja, ahol a Magyar Honvédség erőit is be kellett vetni a határ őrzésének megerősítése érdekében. A migrációs hullám, tömeges illegális határátlépés semmiféleképpen nem tekinthető rendezvénynek.¹⁵²

Az utóbbi években – talán az angol crowd management kifejezés fordításaként – a magyar rendőri szakszókincsben meghonosodott a tömegkezelés kifejezés, melynek jelenleg még nincs elfogadott definíciója, illetve a szakterületet szabályozó normákba sem épült be. Az általam vizsgált nemzetközi szakirodalomban sem találkoztam még annak definíciószerű meghatározásával.

A tömeggel kapcsolatos rendvédelmi tevékenységet kutatva kimutathatók olyan lényegi elemek, amelyek összekapcsolása révén kialakítható és vitára bocsájtható egy olyan definíció, amely segítségével leírható a tömegkezelési tevékenység lényege. Ennek értelmében a dolgozatomban a tömegkezelés kifejezés alatt a következőket értem: olyan tevékenység, mely során az arra feljogosított szervezetek a jelentős számú egyén egy időben és helyen történő gyülekezése előtt, alatt és után elemzik és értékelik az abból eredő kockázatokat; felügyelik, és ellenőrzik a résztvevő személyek magatartását, elősegítik azok jogszerű tevékenységét, jogsértő cselekmények bekövetkezése esetén intézkednek a jogellenes magatartást tanúsítókkal szemben, és akár kényszerítő eszközök alkalmazásával is helyreállítják a megbomlott közrendet.

¹⁵⁰ *Tömegverekedés egy miskolci bevásárlóközpontban*, Index.hu honlapja, 2015.01.16.

¹⁵¹ *Kétszáz fős tömeg szállt szembe az intézkedő rendőrökkel*, Szoljon.hu honlapja, 2008.04.10.

¹⁵² Az Országos Rendőr-főkapitányság beszámolója a Rendőrség 2015. évi tevékenységéről, 2016, 20.

A fentieket értékelve megállapítható, hogy a tömegkezelés szélesebb tevékenységi kört fog át, mint a rendezvénybiztosítás vagy a tömegosztatás.

1.3.1.2 A tömegosztatás fogalma és annak pontosítása

A rendőrség a jogellenesen összegyűlt, illetőleg jogellenes magatartást tanúsító tömeget különböző eszközök és intézkedések segítségével feloszlathatja, amennyiben az a szétoztatásra irányuló rendőri felszólításnak nem tesz eleget.¹⁵³ A tömeg kifejezés törvényben ilyen módon történő alkalmazása véleményem szerint helytelen, mivel a tömeg önmagában nem tud jogellenes magatartást tanúsítani, arra csak humán létforma képes. Ez a megfogalmazás nyilvánvalóan a tömeg klasszikus megközelítésével áll összhangban, amely azt az emberek arctalan, egységes masszajaként fogja fel. A rendőrséggel kapcsolatos normatívákban máshol is hasonlóan szerepel a tömeg kifejezés, ahelyett hogy annak tagjaival, a résztvevőkkel kapcsolatban fogalmaznának meg rendelkezéseket a normaalkotók.

A tömeggel, mint egy adott helyen és időben összegyűlt egyének gyülekezetével szemben alkalmazott leglátványosabb és legsúlyosabb taktika a tömegosztatás, melynek fogalmát a Csapatszolgálati Szabályzatban találjuk meg: „A tömegosztatás a jogellenesen összegyűlt, illetőleg a jogellenes magatartást tanúsító tömeg felosztatásának legvégső eszköze. A csapaterő által alkalmazott eljárások, kényszerítő intézkedések és korlátozó rendszabályok összessége, amely törvénybe ütköző tevékenység céljából összegyűlt vagy ilyen tevékenységet folytató vagy személyeket, illetőleg anyagi javakat közvetlenül fenyegető veszélyhelyzet helyszínén jelen lévő tömeggel szemben határozott fellépést, aktív, folyamatos ráhatást fejez ki. A tömegosztatás a jogellenes tömegtevékenység megszűnését, a törvényes rend helyreállításához és fenntartásához, illetőleg a veszélyhelyzet elhárításához szükséges feltételek megteremtését eredményezi.”¹⁵⁴

A Rendészettudományi szöszedet meghatározás szerint a tömegosztatás:

- „A törvényellenes tömegmegmozdulások felosztatásának legvégső eszköze.”
- „A csapaterő által alkalmazott eljárások, kényszerítő intézkedések és korlátozó rendszabályok összessége, amely törvénybe ütköző tevékenység céljából összegyűlt, vagy ilyen tevékenységet folytató személyeket, illetőleg

¹⁵³ Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 59. § (1)

¹⁵⁴ 166. 11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról, 290. pont

anyagi javakat közvetlenül fenyegető veszélyhelyzet helyszínén jelen lévő tömeggel szemben határozott fellépést, aktív, folyamatos ráhatást fejez ki. A tömegosztatásnak a jogellenes tömegtevékenység megszűnését, a törvényes rend helyreállításához és fenntartásához, illetve a veszélyhelyzet elhárításához szükséges feltételek megteremtését kell eredményeznie.”¹⁵⁵

A meghatározás 2. pontját tekintve a szöveget nem hozott újdonságot a fogalomba, nagyjából átvette a Csapatszolgálati Szabályzat definícióját, így mindkettő szövegezés szerint a rendőrök a tömeggel szemben lépnek fel és nem az azt alkotó személyekkel szemben. Gondolatmenetemet alátámasztja az a tény, hogy a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény egyetlen alkalommal sem használja a tömeg kifejezését, hanem résztvevőként, szervezőként, személyként utal a rendezvényeken megjelenőkre. Továbbá a rendőri intézkedést és az alkalmazni kívánt kényszerítő eszközöket is úgy kell megválasztani, hogy az – az eredményesség biztosítása mellett – az intézkedéssel érintettre a legkisebb korlátozással, sérüléssel vagy károkozással járjon.¹⁵⁶ A tömeg azonban önmagában nem lehet érintett, az intézkedések az egyénekre hatnak.

Ugyanezt a szóhasználatot találjuk a tömegosztatás céljának meghatározásánál is, ahol a „tömeg magatartásával keletkezett zavar” megszüntetését határozza meg a normaalkotó.¹⁵⁷

A jogellenes magatartást tanúsító tömeg kifejezés nemcsak a tömegosztatásnál, hanem egyéb számos helyen is megjelenik a Csapatszolgálati Szabályzatban. A jogi normák a tömeg kifejezést használják mint a rendőri intézkedés tárgyát. Ez a megfogalmazás tehát félrevezető, ugyanis a tömeg nem jogalany, az csak egyén lehet. Ez olyan mintha az autóval szemben intézkedne a rendőr, és nem a szabálytalankodó gépkocsivezetővel.

Mivel ezt a kérdést jogilag problémásnak, továbbá a definíciót túl bonyolultnak tartom, ezért az általam szükségtelennek tartott elemei elhagyásával, illetve más lényeges elemek bevonásával új fogalmat alakítottam ki. Dolgozatomban a tömegosztatáson a csapaterő által alkalmazott tömegkezelési taktikák és eljárások,

¹⁵⁵ *Rendészettudományi szöveget, i. m., 375.*

¹⁵⁶ 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről, 15. § (2)

¹⁵⁷ 11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról, 292. pont

kényszerítő intézkedések és korlátozó rendszabályok összességét értem, melynek célja a jogellenesen összegyűlt, illetőleg jogellenes magatartást tanúsító személyek által alkotta csoportosulás feloszlata.

1.3.1.3 A tömegrendezvények formái, jellemzői

A rendőri tevékenységet érintő tömegrendezvényeknek számos megjelenési formája lehet: politikai, ipari, környezetvédelmi, fesztivál jellegű vagy egy adott speciális témát felkaroló tüntetés, sportrendezvény, illetve ezek kombinációi.¹⁵⁸ A kockázatok és fenyegetések szempontjából azonban közös vonásként jelenik meg, hogy mindig magukban hordozzák a természet vagy az ember által okozott balesetek és katasztrófák, járványok, terrorizmus, a tulajdon és a személy elleni bűncselekmények, a hatóságok lejáratására irányuló akciók, illetve a közrend elleni cselekmények veszélyeit.¹⁵⁹

A zendülések és az erőszakos tüntetések minden kor és társadalom elkerülhetetlen jelenségei. Okai között megtaláljuk a szegénységet, az éhínségeket, a sztrájkokat, a munkanélküliséget, a politikai, vallási, etnikai különbségeket, a sportrendezvények túlfűtött hangulatát és a mindenáron győzni akarást, de kapcsolódhatnak olyan hétköznapi dolgokhoz is, mint például a túlzott alkoholfogyasztás, vagy az időjárás hatásai.¹⁶⁰

A tömegrendezvényeket három fő vonás jellemzi. A publicitás, amely a jelentős hazai és nemzetközi sajtóérdeklődésben ölt testet. A népszerűség, amelyet a történelmi, politikai és a kulturális jelentőségük teremt meg. A megjelenés, a nagy – esetenként nemzetközi összetételű – tömegek, speciális csoportok, védett személyek részvételével.¹⁶¹

A nagyszámú résztvevőt vonzó események különleges biztonsági igényeket támasztanak, jellemzően városokban kerül rájuk sor, rendszerezsek vagy alkalmasszerűek lehetnek, különleges erőforrás-ráfordítást és folyamatosan változó

¹⁵⁸ BAKER, David, *Paradoxes of Policing and Protest*, Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism, Vol. 3, Issue 2. 2008, 8.

¹⁵⁹ *The European House of Major Events Security: A User Guide for Police Security Planners and Policy Makers*, Turin, United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute, The House Consortium, 2014, 1.

¹⁶⁰ John M. KENNY, Clark MCPHAIL, Peter WADDINGTON, *Crowd behaviour, crowd control, and the use of non-lethal weapons*, Pennsylvania, Pennsylvania State University, 2001, 6.

¹⁶¹ *The European House of Major Events Security*, i. m., 12.

biztonsági intézkedéseket igényelnek.¹⁶² A szabályos keretek között tartásukat megcélzó tömegkezelési műveletek társadalmi, politikai, fizikai utóhatása ugyanakkor bizonytalan, magában hordozza a súlyosabb következmények kockázatát is.¹⁶³

Az elmúlt évszázad – rendvédelem szempontjából is – fontos jelensége volt az urbanizáció fokozódása, mely során a vidékről a hangsúly a nagyobb városokra került. A nagyszámú embercsoportok együttélésének és tevékenységének teret adó településeken a lakosság növekedésével egyenes arányban nő a politikai és a társadalmi feszültség valószínűsége is.¹⁶⁴ Ennek ellenére az ezredforduló előtt csillapodni látszódott a nagyszámú résztvevőt vonzó politikai demonstrációk száma – a tömegekkel való foglalkozás feladata elsősorban a labdarúgó mérkőzések biztosítására, a futballhuligánok elleni fellépésre koncentrált, melynek következményeképpen a keménykezű tömegkezelés stratégiája került előtérbe. Az ezredfordulót követően újra megjelennek a tömegek az utcai politizálás színterén, viszont a rendőrök nem, vagy csak gyötrelmesen lassú tanulási folyamaton keresztül voltak képesek elszakadni a korábbi beidegződéseiktől, eljárásaiktól. Ennek következménye pedig az utcákon megjelenő erőszakos cselekményekben, zendülésekben öltött formát.¹⁶⁵

Az utóbbi évtizedek jelentősebb, erőszakba torkolló tüntetéseinek és zendüléseinek okaiként a kutatók világszerte a jóléti és a közösségi szolgáltatásokra, az oktatásra fordított költségek csökkentését, valamint a magas munkanélküliséget jelölik meg. Ezek kombinált hatása a társadalom bizonyos rétegeiben és csoportjaiban (különösen a nemzeti és etnikai kisebbségeknél) az egyenlőtlenség, az igazságtalanság és az elvárások kielégítlenségének érzetét kelti.¹⁶⁶ A rendőrséget gyakran vádolják azzal, hogy hajlamos az adott probléma legnyilvánvalóbb megjelenési formáira, illetve konkrét tüneteire koncentrálni, figyelmen kívül hagyva magát a probléma okait.¹⁶⁷ Ezen okok azonban kívül esnek a rendőrség hatáskörén, így nem is feladata azokat

¹⁶² Uo., 12.

¹⁶³ *Crowd Control Technologies (An appraisal of technologies for political control)*, Luxembourg, European Parliament Directorate General for Research, The Omega Foundation 2000, XVIII.

¹⁶⁴ JAIME-JIMÉNEZ, REINARES, i. m., 168.

¹⁶⁵ Donatella della Porta, Herbert Reiter, *The Policing of Global Protest: The G8 at Genoa and its Aftermath=The Policing of Transnational Protest*, ed. Donatella della Porta, Abby Peterson, Herbert Reiter, Herbert, Aldershot, Ashgate, 2006, 26.

¹⁶⁶ Mike KING, David WADDINGTON, *Riots and social protest in an age of austerity*, Policing & Society, Vol. 23, No. 1, 2013, 2.

¹⁶⁷ THACHER, i. m., 132.

rendezni, viszont az utcai összecsapásokban testet öltő következményeit kezelnie és viselnie kell.¹⁶⁸

A XX. század végén - a globalizációs folyamatokra válaszul - megjelentek a nemzetközi intézmények (EU, Világkereskedelmi Szervezet, Nemzetközi Valutaalap, G8¹⁶⁹ stb.) ellen szervezett tüntetések, tiltakozások, amelyeken új trendként külföldi állampolgárok tömeges részvétele is megfigyelhető volt.¹⁷⁰ Az illegális migráció is teremt olyan helyzeteket, ahol külföldi állampolgárságú személyekkel szemben kell a rendőrségnek fellépnie. Az állam – della Porta és társai szerint – ugyanakkor fenntartja magának a jogot, hogy korlátozza a külföldiek szabadságjogait (pl. az állam területére lépés megtiltásával). A kutatók továbbá megállapították azt is, hogy az ilyen jellegű események kezelésében több, más rendvédelmi szerv is bevonásra kerül, ami tovább csökkenti a belső koordináció és a külső felügyelet hatékonyságát.¹⁷¹

Annak ellenére, hogy a politikai érdekérvényesítés hagyományos színterei a parlament, a politikai pártok és a szakszervezetek, a politizálás egyre inkább olyan helyeken bukkan fel, ahol korábban az nem volt tapasztalható. Esetenként (vagy egyre gyakrabban fordul elő, hogy) a politizálás elkerüli a hagyományos csatornákat és színtereket, olyan demonstrációkat hozva létre a közterületeken, melyek direkt módon nem kapcsolódnak pártokhoz sem.¹⁷²

1.3.2 A TÖMEGKEZELÉSBEN REJLŐ RENDVÉDELMI KIHÍVÁSOK

A tömegrendezvények biztosításáért világszerte a rendőri szervek vagy más rendvédelmi jogkörökkel felruházott, általában paramilitáris jellegű szervezetek¹⁷³ a felelősek.¹⁷⁴

A közrendvédelem feladatköréhez tartozó tömegkezelés komplex, gyakran bizonytalansági tényezőket is magában hordozó, nehezen kiszámítható

¹⁶⁸ KING, WADDINGTON, *i. m.*, 2.

¹⁶⁹ A világ vezető gazdaságainak nyolc tagot számláló csoportja.

¹⁷⁰ Donatella della PORTA, Abby PETERSON, Herbert REITER, *Policing Transnational Protest: An Introduction=The Policing of Transnational Protest*, ed. Donatella della PORTA, Abby PETERSON, Herbert REITER, Aldershot, Ashgate, 2006, 2.

¹⁷¹ della PORTA, PETERSON, REITER, *i. m.*, 8.

¹⁷² MOUFFE, *i. m.*, 38-39.

¹⁷³ Például a csendőrségek

¹⁷⁴ EARL, Jennifer, SOULE, Sarah A., *Seeing Blue: A Police-Centered Explanation Of Protest Policing*, In: *Mobilization: An International Quarterly*, Vol. 11, No. 2, 2006, 147.

tevékenység.¹⁷⁵ Vannak olyan tömegrendezvények, melyek rendőri biztosítása kisebb számú rendőr bevonását igényli, ugyanakkor az esetek jó részére igaz, hogy jelentős előkészületet, hatékony és speciális vezetés-irányítási rendszert, gondos tervezést, nagy előerő és eszközpark telepítését és bonyolult műveletet igényelnek.¹⁷⁶

A tömegrendezvényeket vizsgálva megállapítható, hogy a politikai véleménynyilvánításra szolgáló demonstrációk biztosítása mindig nagyobb kihívás elé állítja a rendvédelmi szerveket, mint a politikai jelleget nélkülözőké,¹⁷⁷ mivel egyensúlyozniuk kell a törvényes rend fenntartása és az egyéni szabadságjogok, de különösen a politikai folyamatokban való részvétel jogának védelme között.¹⁷⁸ A tekintélyelvű államokban, ahol az utcai politizálást általában nem nézi jó szemmel a politikai elit, ez nem jelent különösebb gondot, ezért a rendőrség hajlamos a tüntetőkkel kemény kézzel bánni. A demonstrációkat, az azokat megelőző, illetve a rendezvény alatti tömeges letartóztatásokkal, a részvételért kiszabott komoly, akár több év szabadságvesztéssel járó büntetéssel is igyekeznek ellehetetleníteni.¹⁷⁹

A tekintélyelvű államoktól eltérően, a demokráciákban éppenhogy a rendőrségre hárul annak a feladata, hogy biztosítsa az állampolgárok részére a gyülekezési jog szabad gyakorlását, megteremtse annak feltételeit.¹⁸⁰ Ez azonban a rendőrség számára sokszor okoz komoly dilemmát, ugyanis az emberi és alapvető politikai jogok garantálása mellett, egy időben a tüntetők, a tüntetés célpontjai, a rendőrök és a kívülállók biztonságát is szavatolni kell.¹⁸¹

A tüntetések három módon jelentenek fenyegetést a rendőrség számára. Először, a tüntetésekhez sokszor tervezetten kapcsolódik rendbontó tevékenység abból a célból, hogy a tüntetők magukra vonják a kívülállók figyelmét, illetve az erőszak hasznos taktika lehet a tüntetők számára a céljaik elérésében. Másodszor, a rendőrséget a hétköznapi feladataitól elvonó militáns taktikák alkalmazásának számos haszna lehet a különböző érdekcsoportok számára. Harmadszor, a tüntetőket gyakran támogatják

¹⁷⁵ BAKER, i. m., 8.

¹⁷⁶ Human Rights Handbook on Policing Assemblies, i. m., 42.

¹⁷⁷ Stefan HOLGERSSON, *Dialogue Police Experiences, observations and opportunities*, Stockholm, Swedish National Police Board, 2010, 113.

¹⁷⁸ della PORTA, PETERSON, REITER, i. m., 3.

¹⁷⁹ *Az elnök ellen tüntettek volna, ezért perbe fogták őket*, HVG honlapja, 2016.04.30.

¹⁸⁰ SZABÓ Máté, *A tüntetések világa a jog tükrében*, Belügyi Szemle, 7-8. sz., 2014, 207.

¹⁸¹ *Demonstrating respect for rights? A human rights approach to policing protest - Seventh Report of Session 2008–09*, London, House of Commons, 2009, 9.

olyan értelmiségi személyek, akik maguk ugyan nem fogalmaznak meg követeléseket, de támadják a rendőri művelet jogszerűségét.¹⁸²

A társadalom liberális, az emberi jogokat előtérbe helyező csoportjai (az ún. emberi jogi koalíció tagjai) azt állítják, hogy a demokrácia érettségének egyik mércéje, hogy milyen könnyen gyakorolhatják a békés tüntetők a gyülekezési jogukat, még abban az esetben is, ha a tüntetést nem jogszerűen szervezték meg. Míg a másik oldalon, a törvény és rend koalíció képviselői azt hangoztatják, hogy a társadalom érettségének egyik mutatója a biztonság, amely magában foglalja azt is, hogy a polgárok mindennapi érdekeit (üzletmenet, közlekedés, köznyugalom stb.) ne veszélyeztethessék a tüntetők.¹⁸³ Amíg tehát a tömegkezelés egyrészt a törvényes rend fenntartására irányuló tevékenységet jelenti, addig az elnyomás eszközének is tekinthető.¹⁸⁴

Earl és társai ettől tovább mennek, amikor kijelentik, hogy a tüntetések rendőri kezelését az elnyomás legnyilvánosabb és legáltalánosabb formájának tekintik, és megállapítják, hogy a mozgalmak résztvevőinek és támogatóinak jelentős része kizárólag éppen e műveletek során találkozik személyesen a rendőrséggel,¹⁸⁵ és szerez személyes tapasztalatokat azzal kapcsolatban. A rendőrségnek éppen ezért úgy kell diszkrecionális¹⁸⁶ jogkörével és döntési jogosultságával élnie, hogy még a látszatát is elkerülje annak, hogy állást foglal a tüntetők bizonyos csoportjai ellen vagy mellettük, illetve ítélik azok értékei felett.¹⁸⁷

A gyülekezési jog gyakorlása során nyilvánított értékek és célok nemegyszer ütköznek más csoportok érdekeivel és értékeivel is.¹⁸⁸ A rendőrség pedig ilyen esetekben kénytelen az ellenérdekű csoportok közé állni, biztosítva, hogy – lehetőség szerint – egyik csoport jogai se sérüljenek.¹⁸⁹ Ennek következtében a rendőrségnek

¹⁸² P.A.J. WADDINGTON. *i. m.*, 14.

¹⁸³ *Adapting to protest*, London, Her Majesty's Chief Inspector of Constabulary, 2009, 5.

¹⁸⁴ DONATELLA – REITER, *Introduction...*, *i. m.*, 1.

¹⁸⁵ EARL, SOULE, MCCARTHY, *i. m.*, 585.

¹⁸⁶ mérlegelési, saját belátás szerinti

¹⁸⁷ *Adapting To Protest – Nurturing...*, *i. m.*, 29.

¹⁸⁸ SZABÓ, *i. m.*, 207.

¹⁸⁹ Adelina CAMPOS, *Six people arrested after brawl between circus members and animal rights activists in Dublin*, Irish Mirror honlapja, 2016.03.23.

tehát mint döntőbírónak kell egyensúlyt tartania az eltérő érdekű csoportok és közösségek jogai között.¹⁹⁰

A rendőrök, állam szerepéről és a demokráciáról alkotott elképzelései a politikai tiltakozás kezelésében, illetve az azokkal való bánásmódból is visszatükröződnek.¹⁹¹ Az a rendőrség, amely magát az állam megtestesülésének, illetve az állam örének tekinti, a tüntetéseket kihívásnak fogja fel, mivel azok éppen az általa védendő államot kritizálják.¹⁹² Ennek következtében a rendőrség tömegkezelési stratégiájából és kultúrájából egyenesen tükröződik vissza az állam, alapvető jogok iránti tisztelete.¹⁹³ Ha a tüntetők a rendőrséget nem a különböző érdekeken felülálló, semleges irányítónak tekintik, hanem a hatalmi érdekek védelmezőjének, akkor – mint azt később részletesebben tárgyalni fogom – a rendőrség legitimációjával kapcsolatos felfogásuk megváltozik, és a tüntetés célja a rendőrséggel való szembeszállás lesz.¹⁹⁴ Ezek alapján egyértelmű, hogy a rendőri intézkedéseknek meg kell felelniük a törvényi rendelkezéseknek, illetve részrehajlástól mentesnek kell lenniük.¹⁹⁵

Ugyanakkor a társadalom a rendőrségtől elvárja, hogy keményen lépjen fel a súlyos bűncselekmények elkövetőivel szemben, de a tömegkezelés már sokkal ingoványosabb terület. A tömegkezelés ugyanis csak addig legitim, amíg a közösség egyetért vele, ezért a rendőrség azon vállalása, hogy megnyerjen minden „csatát”, könnyen a közösség bizalmának és szimpátiájának elvesztéséhez vezethet.¹⁹⁶ Ezen összetett elvárás miatt a rendőri műveletek tervezőire és vezetőire kétirányú nyomás hárul. Egyrészt megkövetelik tőlük, hogy eredményesek legyenek, azaz a rendezvény ne váljon erőszakossá, másrészt, ha azzá válik, akkor a lehető leghamarabb állítsák helyre a rendet.¹⁹⁷ A hatóságok ennek megfelelően mindent megtesznek a jelentős fenyegetéssel járó események biztosításával kapcsolatban, mivel úgy vélik, hogy az intézkedéseik elmaradása a rendőrség túlzott engedékenységet vagy kijátszhatóságot

¹⁹⁰ *Adapting to protest*, 2009, i. m., 5.

¹⁹¹ WINTER, i. m., 208.

¹⁹² Uo., 207.

¹⁹³ della PORTA, PETERSON, REITER, i. m., 3.

¹⁹⁴ John Drury, Steve Reicher, *Collective Psychological Empowerment as a Model of Social Change: Researching Crowds and Power*, Journal of Social Issues, vol. 65, No. 4, 2009, 721.

¹⁹⁵ 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről, 13. § (2)

¹⁹⁶ BAKER, i. m., 9.

¹⁹⁷ P.A.J. WADDINGTON, Martin WRIGHT, *Police use of force, firearms and riot-control*, *Handbook of Policing*, ed. Tim NEWBURN, Cullompton, Willan Publishing, 2008, 482.

sejtené.¹⁹⁸ A rendőri munka jellege miatt, a rendőrök a szolgálatukat a bűnözés elleni harcként élik meg, mely felfogást a különleges hatáskör érzete is továbbfokoz. Ez az érzés hatja át a tömegkezelési feladatokba beosztott rendőröket is.¹⁹⁹

A rendőrségek gyakran mérik működésük hatékonyságát azzal, hogy mennyire tudják irányításuk alatt tartani a közrendet. Az irányítás elvesztése, a közrend megbomlása a kudarcot jelentik számukra. Ez a megközelítés a hétköznapi szolgálatot teljesítő rendőrök szintjén is megjelenik, akik az egyéni hatékonyságukat és teljesítményüket azzal határozzák meg, hogy mennyire tudják irányításuk alatt tartani az intézkedést igénylő helyzeteket, illetve az intézkedés alá vontakat, és az eredményesség érdekében sok esetben hajlamosak a végsőig is elmenni. Ha a tömegkezelési műveletek során a rendőrök azt észlelik, hogy a tüntetők erőszakos magatartást tanúsítanak, illetve kárt okoznak, azt a tömeg feletti irányítás elvesztéseként élik meg és általában a beavatkozás mellett döntenek. Ezt érzékelve, a tüntetők képessé válhatnak a rendőrség „idomítására”: elérhetik, hogy bizonyos kapcsolójelek (tárgyak dobálása, kukák felborogatása, felgyújtása stb.) észlelése esetén beavatkozzon, illetve részt vegyen az erőszak eskalációjában.²⁰⁰

A rendőrség azzal, hogy a tömeget feloszlatja, még nem oldja meg a mélyben húzódó problémákat. A tényleges rendet, a békét nem lehet úgy definiálni, mint minden érintett távollétét a konfliktuszónából – ebből fakadóan hárul hálátlan szerep a rendőrségre. Arca lenni annak a hatalomnak, amellyel szemben a demonstrálók követeléseket hangoztatnak, jogos vagy jogtalan igényekkel lépnek fel. Szemben állni velük, de tényleges megoldást sosem nyújtani a számukra. A rendőrség számára a minimális célkitűzés ennek következtében a rend megőrzése és a jogsértő cselekmény megelőzése lehet.²⁰¹

A másik oldalon megjelenik a törvényesség és a szakszerűség követelménye.²⁰² Amennyiben a rendőrség nem képes megelőzni a közrend megbontását, a társadalom gyakran inkompetensnek titulálja őket, ezzel szemben az alkalmazott kényszerítő

¹⁹⁸ EARL, SOULE, McCARTHY, i. m., 586.

¹⁹⁹ Rogers COLIN, Lewis RHOBERT, Tim JOHN, Tim READ, *Police Work – Principle and practice*, Routledge, Abingdon, 2011, 308.

²⁰⁰ EARL, SOULE, i. m., 148-150.

²⁰¹ Steve WRIGHT, *An Appraisal of Technologies of Political Control*, Luxembourg, European Parliament, 1998, 24.

²⁰² FINSZTER, *A rendészet elmélete*, i. m., 79.

erőt túlzottnak véli,²⁰³ és nem fogadja el, hogy a cél mindenkor szentesíti az eszközt. Ezt a helyzetet csak tovább nehezíti az a tény, hogy a tüntetők időnként akár az életüket is készek adni az ügyükért – jelentős kihívás elé helyezve ezzel az élet védelmére felelködött rendőröket.²⁰⁴

A gyülekezési joggal, a közrend védelmével és a tömegkezeléssel kapcsolatos lényegi szabályok törvényekben kerültek rögzítésre. Az azokban rögzített jogok és kötelezettségek a mindennapok gyakorlata során nem egyszer összeütközésbe kerülnek egymással. Bár a tömegkezelési műveleteket számtalan eshetőleges és mérlegelés tárgyát képező tényező befolyásolja, a rendőri tevékenység mozgásterét mindig a jog határozza meg.²⁰⁵ A fejlett liberális demokráciák rendőrségei viszont kevésbé represszív gyakorlatot folytatnak, mint amire a törvények lehetőséget teremtenének vagy megkövetelnének. A jelenséget a kutatók annak tulajdonítják, hogy a rendőrök bizonyos esetekben ezt a megoldást találják célravezetőbbnek. Erre a magyar gyakorlat is példa lehet, hiszen számos alkalommal²⁰⁶ történik az, hogy míg a rendezvény jellege szembemegy a gyülekezéssről szóló törvényben meghatározottakkal, addig a rendőrség mégsem oszlatja fel, inkább elkerüli a közrend súlyosabb megbomlását.

A rendőrségnek el kell kerülnie azt a helyzetet, hogy a demonstrálók rá, mint az államot reprezentáló hatóságra vetíthessék ki az elégedetlenségüket. Erre csak a magas szintű vezetési készség, a letisztult célok meghatározása, az átfogó kiképzés, a körültekintő tervezés, a helyes kommunikáció és a diszkrecionális jogkör helyes alkalmazásának kombinációja jelenthet megoldást.²⁰⁷

A letisztult célok lényegét – amelyeket a tömegkezelés alapelveinek is tekinthetünk – az alábbiakat három pontban lehet összefoglalni.²⁰⁸

1. A jogsértő cselekmények megelőzése annak érdekében, hogy ne kelljen kényszerítő erőt alkalmazni.

²⁰³ P.A.J. WADDINGTON, WRIGHT, *i. m.*, 482.

²⁰⁴ *Adapting To Protest – Nurturing...*, *i. m.*, 58.

²⁰⁵ BJÖRK, *i. m.*, 307.

²⁰⁶ BODA András, *Megtámadták a Fidesz székházát – helyszíni az internetadó elleni tüntetésről*, Népszabadság Online, 2014.10.26.

²⁰⁷ *Adapting to protest, 2009, i. m.*, 7.

²⁰⁸ Olivier FILLIEULE, Fabien JOBARD, *The Policing of Protest in France: Toward a Model of Protesting=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. Donatella della PORTA, Herbert REITER, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, 75.

2. Ha a rend megerősítésére vagy helyreállítására intézkedni kell, a szükséges beavatkozás ne súlyosbítsa a már fennálló helyzetet.

3. A rendőrségnek minden időben, bármi áron uralnia kell a helyzetet.

A harmadik pont megvalósítása azonban kérdéseket vet fel, és egyaránt vitára készíti a téma kutatóit, illetve gyakorlati szakembereit. Sokan ugyanis megkérdőjelezik a helyzet bármi áron történő kontrolljának primátusát, leszögezve, hogy ez súlyos és hosszan elhúzódó konfliktusokhoz vezethet nemcsak a rendőrség és a tüntetők, de a rendőrség és a társadalom vonatkozásában is.

Christof Heyns, az ENSZ munkatársa, a Közgyűlésnek tett jelentésében leszögezi, hogy nem létezik egyszerű és gyors válasz arra a kérdésre, hogy hogyan kell a tüntetéseket kezelni, ugyanis a tömegek típusa, illetve mérete eltér egymástól, a gyülekezések okai és a társadalmi környezet pedig különböző kihívásokat vetnek fel. A társadalmak eltérnek az erőszakhoz való hajlamukban, a vitás kérdések rendezésének módjában. Az a kíváncsi, hogy a tüntetők és a szélesebb társadalom legitim érdekeinek kiegyensúlyozása céljából minden tömegkezelési szituációra egyaránt alkalmazható eljárásokat fejleszthessünk ki – az esetek eltérő jellege miatt – lehetetlen feladatnak, bár kívánatosnak tűnik.²⁰⁹

1.3.3 A TÖMEGKEZELÉSI KULTÚRÁK ÉS STÍLUSOK

A rendőrség utcai politizáláshoz, tüntetőkhez és azok cselekményeihez való hozzáállása sosem azonos stratégiák és stílusok mentén alakul, így a hozzájuk kapcsolódó taktikák is változnak.

Egy adott állam rendvédelmi szervei által végrehajtott műveletek jellegét leginkább a következő tényezők határozzák meg:

- az adott államnak van-e alkotmánya, és abban garantált-e a gyülekezéshez való jog védelme;
- a rendőrséget centralizált vagy decentralizált kormányzat irányítja, és az milyen mértékű kontrollt gyakorol a rendőrségi stratégiák és taktikák felett;
- az uralkodó rendvédelmi filozófia mennyire tolerálja a békés tüntetéseket.

Egy adott rendőrség tömegkezelési filozófiája az alkalmazott taktikákban, a szólás és a gyülekezés szabadsága gyakorlásának minőségében és a normatív szabályozásban

²⁰⁹ Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, UN, A/HRC/17/28, 2011, 75. pont

tükröződik vissza.²¹⁰ A következőkben a főbb tömegkezelési filozófiák és stratégiák kategóriáit, jellemzőit és tartalmát vizsgálom.

A vizsgálataik során a társadalomkutatók több tömegkezelési stratégiát és stílust is azonosítottak, melyeket két fő filozófia mentén lehet csoportosítani.

1. Bleich és társai szerint elnyomó tömegkezelési filozófiáról akkor beszélünk, ha az alkalmazott politikai, jogi, rendvédelmi szabályozás, illetve az általa megfogalmazott üzenet, indítvány, irányvonal és eljárás a demonstrálókat büntetni, fegyelmezni vagy nekik más módon hátrányt okozni igyekszik. Elősegítő tömegkezelési filozófia esetében az érintett hatóságok a tiltakozók és közösségeik irányába megértőek, részükre kézzelfogható politikai, gazdasági, társadalmi előnyöket biztosítanak.²¹¹

Jól érzékelhető, hogy míg az elnyomó stílusú tömegkezelés során a tömeggel szemben igyekeznek védekezni, a megengedő stílusúban a tüntetőket próbálják megvédeni.²¹²

2. Gary T. Marx a Bleich és társai általi kategorizáláshoz hasonlóan, két szélsőértékkel meghatározott tartományba helyezi el a tömegkezelési kultúrákat. Míg az egyik oldalon a szélsőértékek a demokratikus értékeket figyelembe vevő tömegkezelésre, addig a másikon a totalitárius rendszerekben megengedett gyakorlatra jellemzőek. Az első ilyen szélsőérték pár a reprezentatív – nem reprezentatív skála két végpontján jelenik meg és azt jelenti, hogy a rendőrség mennyire reprezentálja annak a közösségnek a tagjait, akik a tüntetésen részt vesznek. A demokratikus vagy nem demokratikus stílusú tömegkezelés közötti különbség Gary T. Marx szerint abból mérhető le, hogy a rendőrség és a tüntetők tevékenysége mennyire jelenik meg a médiában. A demokratikus országokban a tüntetők mozgalma jól érzékelhető a tömegmédiában, míg a rendőrség szinte észrevétlen a tüntetéseken. A diktatórikus berendezkedés esetén ez a jelenség fordítva jelentkezik. A rendőrök és a tüntetők azonosíthatóságának foka azt jelenti, hogy a két oldalon álló személyek mennyire akarják elrejteni a

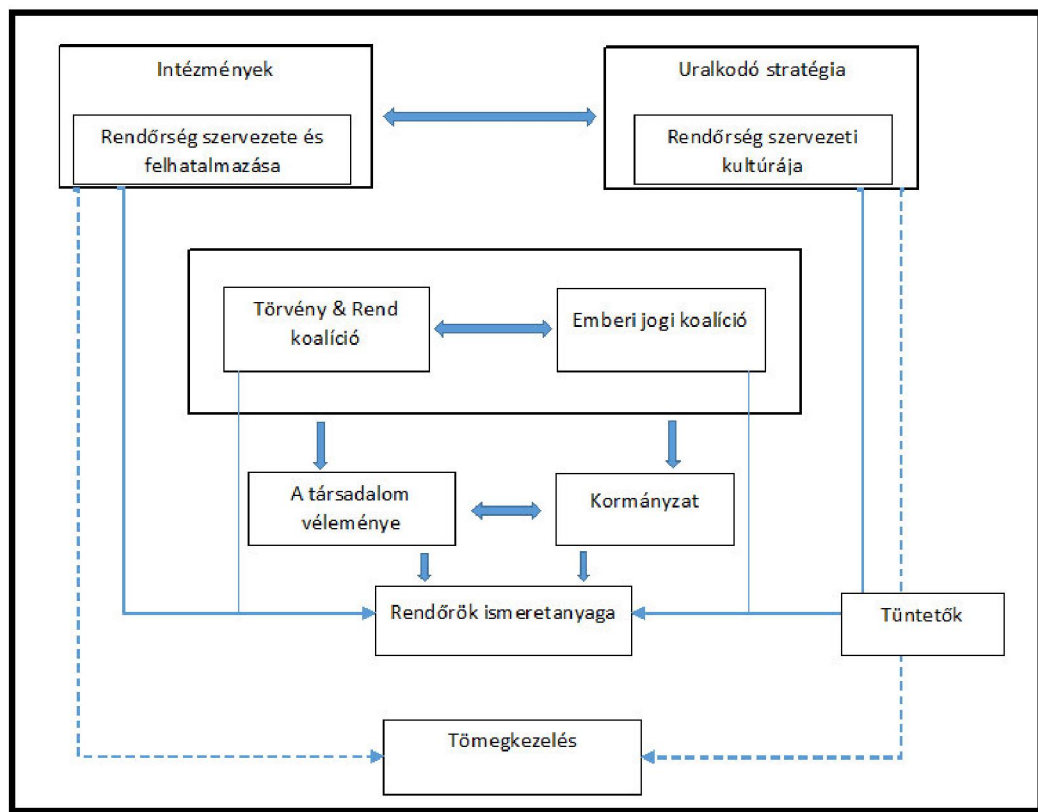
²¹⁰ *Adapting To Protest – Nurturing...*, i. m., 30.

²¹¹ Erik BLEICH, Carolina CAEIRO, Sarah LUEHRMAN, *State responses to 'Ethnic Riots' in liberal democracies: evidence from Western Europe*, *European Political Science Review*, Vol. 2, No. 2, 2010, 272-273.

²¹² FROSDICK, Steve, *Policing, safety and security in public assembly facilities*, *International Journal of Pinolice Science & Management*, Vol. 12 No. 1, 2010, 86.

személyazonosságukat. A demokratikus országokban egyik fél sem tart a beazonosíthatóságától, míg a kevésbé demokratikus államokban mindkét oldalon, elsősorban a számonkérhetőség és a büntethetőség elkerülésének célja fűződik az identitás eltitkolásához. A rendőri tevékenység felülvizsgálatát, az állampolgári panaszok kivizsgálását szolgáló hivatali eljárások megléte vagy hiánya, illetve azok méltányossága és igazságossága egyértelműen meghatározza a rendőri tevékenység átláthatóságát, számonkérhetőségét és tisztességességét. További fokmérő Marx szerint az is, miszerint a tüntetők együttműködően vagy ellenségesen viszonyulnak-e a rendőrséghez.²¹³

A tömegkezelési filozófiákat és stratégiákat tehát számos tényező befolyásolja. A della Porta és Reiter egy szemléletes ábrán mutatja meg, melyek ezek a tényezők és hogyan függnek össze egymással. A tényezők szerepét és súlyát az értekezésem különböző fejezeteiben fejtem ki.

1. számú ábra: A tömegkezelési stílust meghatározó tényezők modellje²¹⁴

²¹³ MARX, *Some Reflections on...*, i. m., 263.

²¹⁴ della PORTA, REITER, *Introduction – The Policing...*, i. m., 4.

1.3.3.1 A politikai demonstrációk elnyomásának modelljei

Earl és Soule, a mozgalmak és a tüntetések elnyomásának tényezőit három modellben foglalták össze: fenyegetettség, gyengeség és „hagyományápolás”

A fenyegetés alapú modellben a várható elnyomás mértéke a politikai elitet érő fenyegetés mértékével arányos. Azok a csoportok, melyek a tiltakozás elfogadott intézményein kívüli, azoktól idegen, vagy egyenesen konfrontáción alapuló taktikákat vetnek be, nagyobb valószínűséggel számíthatnak elnyomó válasza. Ugyanez a hatás érvényesül a rendezvények méreteivel kapcsolatban is. A nagyszámú résztvevőt vonzó, ezáltal nagyobb fenyegetésként érzékelt rendezvények súlyosabb reakciókat váltanak ki a rendfenntartókból.²¹⁵

A gyengeség alapú modell szerint a tiltakozó mozgalmak, csoportok gyengesége ugyancsak elnyomó választ válthat ki. A represszió sikertelenségével a hatalmi elit azt kockáztatja, hogy „nevetség tárgyává” válik. Ennek következtében csak azokat a csoportokat igyekszik elnyomni, amelyekről úgy véli, hogy össze fognak omlani a represszió alatt. A mozgalmak gyengeségének belső és külső okai lehetnek. Míg a belső gyengeség a hatalom aránytalan vagy súlyos pressziója elleni ellenállás képtelenségét jelenti, addig a külső gyengeség a külső csoportok (például jogvédő szervezetek, média) és a szélesebb közösség elnyomásra irányuló kontrolljának, az azzal szembeni fellépésének hiányát mutatja. A külső csoportok érdeklődésének, támogató hozzáállásának hiánya esetén, ugyanis a mozgalmakon kívül álló aktoroknak nincs lehetőségük az eseményeket figyelemmel kísérni, illetve arról véleményt alkotni, esetleg támogatni.²¹⁶

A rendőri szervezet jellemzőin alapuló modell szerint az elnyomó jellegű stratégiákra különböző belső tényezők hajlamosítanak. Az olyan rendőri szervezetek, melyek történelmi örökségére a brutális és az erőszakos fellépés a jellemző, illetve amelyek egyébként is rendelkeznek az ilyen jellegű beavatkozáshoz szükséges képességekkel és erőforrásokkal, sokkal könnyebben folyamodnak represszív megoldásokhoz,²¹⁷ amelyek az alábbiak lehetnek.²¹⁸

- a tüntetők lebeszélése a demonstráció megtartásáról,

²¹⁵ EARL, SOULE, McCARTHY, *i. m.*, 583.

²¹⁶ EARL, SOULE, McCARTHY, *i. m.*, 583-584.

²¹⁷ Uo., 585.

²¹⁸ Jennifer TURNER, *Egyesült Államok, „Visszafoglalni az utcát!” – A tiltakozások elnyomása és kriminalizációja a világban*, Nyílt Társadalom Alapítvány – Ford Alapítvány, 2013, 9.

- a tüntetés betiltása,
- tüntetésmentes területek kijelölése,
- a demonstrációra érkező résztvevők ruházatának, gépjárműveinek jogszabályon alapuló, de alapos gyanút nélkülöző, megkülönböztetés nélküli átvizsgálása,
- adott területre történő bejutás megakadályozása kordonok, barikádok segítségével,
- nagyszámú rendőr demonstratív bevetése a tüntetéseken,
- a tüntetők adott területre történő bezárása, rendőri erővel való körbezárása, mozgásuk jelentős korlátozása,
- olyan kisebb fokú szabálysértések elkövetéséért történő intézkedések, amelyek felett más körülmények között szemet hunyna a hatóság,
- kényszerítő erő, kényszerítő eszközök alkalmazása.

A kutatók az USA rendvédelmi szerveinek tömegkezelési gyakorlatát vizsgálva megállapították, hogy a szervezetek intézményi jellegzetességei jelentősen hatnak a rendvédelmi tevékenység sajátosságaira, taktikáira, rendvédelmi megoldásaira. Ennek következtében a rendőrség politikai demonstrációkhoz való hozzáállását és az azok szervezőivel, résztvevőivel való bánásmódját elsősorban a járőrök részére biztosított diszkrecionális jogkör mértéke, a politikai elithez való kapcsolódás történelmi meghatározottsága, a társadalom többségi kultúrájától elkülönülő, formálisan és informálisan kialakított belső (foglalkozási) kultúrája, illetve a rendőrök biztonsága előtérbe helyezésének foka határozza meg.²¹⁹

1.3.3.2 A társadalmi mozgalmak tevékenységének akadályozása rendvédelmi eszközökkel

A társadalmi mozgalmak sokszor komoly kihívást jelentenek a hatalom és erőszakszervezetei számára, ezért azokat különböző módszerekkel igyekeznek kezelni. Az állam nem ritkán alkalmaz olyan – például a kényszerítő erő jogosítványán alapuló – intézkedéseket, amelyek célja vagy következménye a szabadságjogok gyakorlásának korlátozása.²²⁰

²¹⁹ EARL, SOULE, *i. m.*, 148.

²²⁰ P.A.J. WADDINGTON, , *Slippery Slopes and Civil Libertarian Pessimism*, Policing and Society, Vol. 15, No. 3, 2005, 367-368.

Az egyik ilyen megoldás a mozgalmak elnyomásában, tevékenységük akadályozásában mutatkozik, melynek több eszköze is lehet, mint például:

- titkos információgyűjtés,
- az érintett csoportról kedvezőtlen kép kialakítása,
- a mozgalom erőforrásainak és képességeinek korlátozása,
- az aktivisták csoportról történő leválasztása,
- a vezetők zaklatása, ellehetetlenítése, esetleg megsemmisítése,
- a csoporton belüli és más csoportok közti konfliktusok táplálása, tevékenységeik szabotálása,²²¹
- erőteljes dezinformációs kampányok folytatása, valamint ellehetetlenítő, büntető jellegű jogi szabályozás megalkotása.²²²

Az olasz rendőrség II. világháborút követő politikai mozgalmakkal szembeni, illetve tömegkezelési tevékenységét vizsgálva Reiter megállapította, hogy az állam az erős központi vezetéssel irányított, a politikai kihívók megfigyelésén és a hírszerzésen, a nagyszámú, elrettentésre szánt paramilitáris jellegű rendvédelmi erő bevetésén alapuló stratégiát követett. A kutató ezt, a pro- és reaktív jellegű elnyomó eljárásokat egyaránt alkalmazó módszert „hideg polgárháborús taktikának” nevezi.²²³

A második módszer lehet a tüntetések betiltása. A demonstrációk engedélyezését, tudomásul vételét elemezve Christof Heyns megállapította, hogy a rendvédelmi szervek zavaróan sok országban kapnak olyan jogkört, mely segítségével nyíltan és szabadon tilthatnak be demonstrációkat. Ezekben az esetekben a jogszabály határozza meg azokat az okokat, melyek mentén tüntetéseket tilthatnak be, azonban ezek a szabályok sokszor homályosak, ezért önkényes, korlátozó értelmezésre adnak lehetőséget. Míg számos országban rendelkezésre áll a rendőrségi tiltó határozatok bírói felülvizsgálatának intézménye, addig a világ országainak többségében ilyen jogorvoslati lehetőség nem létezik.²²⁴ Emiatt a hatóságokat számos esetben éri az a vád, hogy a jogszabályokat úgy értelmezik, hogy akadályt gördíthessenek a politikai demonstrációk, a közterületi véleménynyilvánítás elé.

²²¹ Idézi della PORTA, REITER, *Introduction – The Policing...*, i. m., 3.

²²² EARL, SOULE, McCARTHY, i. m., 582.

²²³ Herbert REITER, *Police and Public Order in Italy, 1944-1948: The Case of Florence= Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. Donatella della PORTA, Herbert REITER, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, 253.

²²⁴ Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, UN, A/HRC/17/28, 2011, 85-86. pont

A tüntetéseket az illetékesek gyakran a rendbontásoktól való félelmükben, mintegy elővigyázatosságból tiltják be.²²⁵ Ezzel a megoldással állva útját a gyülekezés szabad joga gyakorlásának, sértve meg az emberi jogokat, illetve hagyva figyelmen kívül a nemzetközi standardokat.²²⁶ Mindezeket figyelembe véve megállapítható, hogy a rendőrségnek nem lehetnek olyan érdekei, amelyek figyelembevételével egy demonstrációt engedélyez, tudomásul vesz vagy éppen megtilt.²²⁷

A harmadik megoldás az olyan jogszabály alkotása, amely egyértelműen a rendvédelmi szervek munkáját, a rendbontó személyek elleni fellépést könnyíti meg vagy azok büntetését szolgálja. A 2009-es londoni G20²²⁸ találkozóval kapcsolatos tömegkezelés szakmai értékelése megállapítja, hogy téves az az elképzelés, amely szerint a tüntetések okozta kihívásokra megoldást jelent a törvényi szabályozás vagy annak szigorítása. Nem alkotható ugyanis olyan generális szabályozás, amely teljes mértékben lefedi a lehetséges helyzetek által támasztott összes alternatívát, amelyek akkor merülhetnek fel, amikor az emberek utcára viszik a közügyekkel kapcsolatos álláspontjaikat. A modern tömegkezelés kihívásai a tüntetők befolyásolásának, az események követésének és a tüntetők hangulatának megfelelő válaszlépési képességeket követelnek meg, és kizárják a durva jogi környezet által bemerevedő gyakorlatok létjogosultságát.²²⁹

A kormányzatok és a rendvédelemi szervek a törvényi felhatalmazásaik kiterjesztése, illetve a kényszerítés „hardverének és szoftverének” fejlesztése révén a represszív képességeik erősítésére törekednek. Hivatkozási alapjuk rendszerint a terrorizmus elleni harc vagy a közrend védelme, alkalmanként egyedi esetekre hivatkoznak, és az indokok köre egyre szélesedik – P.A.J., Waddington ezt a folyamatot a „szabadságjogok eróziójának” nevezi.²³⁰

²²⁵ „Visszafoglalni az utcát!” – A tiltakozások elnyomása és kriminalizációja a világban, Nyílt Társadalom Alapítvány – Ford Alapítvány, 2013, 3.
http://tasz.hu/files/tasz/imce/inclo_final_web_hun.pdf (2015.01.02.)

²²⁶ Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, UN A/HCR/23/39, 2013, 44. pont.

²²⁷ P.A.J. WADDINGTON. *i. m.*, 10.

²²⁸ A világ 19 legnagyobb gazdaságát, valamint az Európai Uniót tömörítő szervezet.

²²⁹ *Adapting to protest*, 2009, *i. m.*, 7.

²³⁰ P.A.J., WADDINGTON, *Slippery Slopes...*, *i. m.*, 354-355.

1.3.3.3 Clark McPhail és társai tömegkezelési modelljei

McPhail és kutató társai az USA rendőri szerveinek 1960 és 1995 közötti tömegkezelési gyakorlatát vizsgálva két tömegkezelési kultúrát azonosítottak. Az egyiket „eszkalált erőszaknak”²³¹ nevezték el, és elnyomó, konfrontatív, a kényszerítő eszköz dominanciájára alapuló megközelítésként írták le. A másik, a „tárgyaláson alapuló menedzselés”²³² elnevezést kapta, mivel ez utóbbi elsősorban az érintett felek között kialakított kommunikáció segítségével igyekszik elérni céljait.²³³

McPhail és társai a rendőri tömegkezelés öt olyan kulcsjellegzetességét is azonosították, melyek meghatározzák, hogy a rendőrség milyen stratégiát alkalmaz a tüntetések kezelésére.²³⁴ Az első ilyen jellegzetesség azt mutatja meg, hogy a rendőrség hogyan viszonyul a tüntetők szabad gyülekezéshez és véleménynyilvánításhoz való alapjogához. Az elnyomó-konfrontatív stílusú tömegkezelést gyakorló hatóságok hajlamosak az említett jogokat figyelmen kívül hagyni, elutasítani, valamint a tüntetéseket betiltani. Ezzel ellentétben a párbeszéd alapú megközelítés esetén e jogok biztosítása a rendőrség elsőszámú céljai között szerepel, védelmük a személy és a vagyonbiztonsággal egyenrangú figyelmet kap.

A második jellegzetesség a közrend megzavarásával szembeni hatósági tolerancia szintje. Az elnyomó-konfrontatív stílusú rendvédelem nem tűri a politikai jogok gyakorlásával járó szokatlan formájú tüntetéseket, rendbontó taktikákat, a közösségi normák enyhébb fokú megsértését, a közlekedés, illetve mások nyugalmanak megzavarását, valamint más egyéb nem jogszerű, de békés tevékenységet. A párbeszédre támaszkodó rendőrség viszont a még elfogadható szintű rendbontást a tüntetés melléktermékének tekinti. Nem tiltja be a demonstrációkat, de törekszik a közrend megzavarásának minimalizálására, például azzal, hogy tüntetőket időben és térben odairányítja, ahol a legkevesebb zavart okozhatják. A kutatók egyetértenek P.A.J Waddington azon megállapításával, miszerint az olyan demonstráció, ahol

²³¹ Eredeti angol elnevezés: escalated force

²³² Eredeti angol elnevezés: negotiated management

²³³ McPHAIL, Clark, SCHWEINGRUBER, David, McCARTHY, John, *Policing Protest in the United States: 1960-1995=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, della Porta, Donatella - Reiter, Herbert (eds), Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998, 50.

²³⁴ Uo., 51-54.

valamiféle törvény- vagy szabályszegés nem történik, nem is érdemli meg a tüntetés elnevezést.²³⁵

A harmadik esetben, az elnyomó-konfrontatív stílust gyakorló rendőrség és a tüntetők közti kommunikáció minimális szintű – nincs párbeszéd a rendezvényt megelőzően, alatt, illetve azt követően sem. A kommunikáció hiánya félreértéseket eredményez, amely az erőszak eskalációjához vezethet. A párbeszédet – mint taktikai eszközt – alkalmazó rendőrség ezzel szemben elengedhetetlennek tartja a felek közötti kommunikációt, ugyanis tisztában van azzal, hogy csak ezúton biztosítható egy időben a jogok szabad gyakorlása és a közrend megzavarásának megelőzése, kézben tartása.

Negyedik jellegzetességként az elfogások és előállítások gyakoriságát, illetve módját határozták meg a kutatók. Az elnyomó-konfrontatív stílus elsősorban a kényszerítő erőre alapoz, és törvénytörés esetén a rendőrök igyekeznek azonnal személyi szabadságot korlátozó intézkedéseket foganatosítani, néha még akkor is, ha nem is történt jogszabálytörés. A jogsértő, vagy annak vélt személyek lefogása erőszakos módon történik, sőt esetenként a tüntetők kiemelését a hangadók eltávolítására vagy büntetésére használják. A párbeszéd alapú megközelítés esetén a személyi szabadság korlátozása kizárólag mint végső eszköz jöhet szóba, akkor is csak célzottan, és csak azzal szemben, aki egyértelműen szabályt segett. Az elkövetőket először felszólítják a cselekményük befejezésére, és amennyiben ez nem vezet eredményre, a lefogást fegyelmetlenül, a demonstrálók bántalmazását kerülve, megfelelő dokumentálás mellett hajtják végre. A szabályos és az erőszakot elkerülni igyekvő lefogások, a hatékony adminisztráció, valamint az előállításból való gyors szabadítás érdekében a rendőrség tárgyalást folytat a rendezőkkel.

Végül a kényszerítő erő alkalmazásának mértéke és módja szintén jelentős szerepet játszik a tömegkezelési stílusok jellemzői között. Az elnyomó-konfrontatív megközelítés a kényszerítő erőre kétségtelenül mint a tüntetők kezelésének alapvető és meghatározó eszközére tekint. A rendőrség az erő egyértelmű demonstrálásával, mintegy kényszerítő eszköz „show-val”²³⁶ lép fel a rendezvényen, majd amennyiben a tüntetők a tevékenységük befejezése vagy korlátozása tekintetében nem követik a rendőrök utasításait, be is vetik azokat. Ezzel szemben a párbeszédre támaszkodó

²³⁵ P.A.J Waddington, *Controlling Protest...*, i.m., 118.

²³⁶ Az angol eredetiben: show of force

rendőrség a kényszerítő erőt minimálisan szükséges mértékig, kizárólag a személy és vagyonbiztonság érdekében, valamint a jogsértők lefogása érdekében alkalmazza.

1.3.3.4 Della Porta tömegkezelési tipológiája

Della Porta és Reiter a XX. század második felének, XXI. század első felének lényegesebb taktikai megoldásait vizsgálva, négy meghatározó stratégiát különített el. Az első esetben a rendőrség inkább törekszik a béke fenntartására, mint a törvények maradéktalan betartatására, ezért a demonstrációkkal természetesen együtt járó kisebb súlyú törvénytöréseket tolerálja, és igyekszik elkerülni a kényszerítő erő alkalmazását. A második stratégia szerint az aktivistákkal és a szervezőkkel következetesen felépített és fenntartott kapcsolaton keresztül igyekszik felügyelni-irányítani a tüntetések eseményeit, így a velük való tárgyalásra és megegyezésre helyezi a hangsúlyt. A harmadikban a megelőzést is szolgáló információgyűjtésre koncentrálnak, és a felderítésen keresztül igyekeznek ellenőrizni-irányítani a tüntetőket, valamint csoportjaik tevékenységét. Az információgyűjtés a jogsértő személyek közvetlen beavatkozás vagy intézkedés nélküli, későbbi eljáráshoz szükséges beazonosítására, bizonyítékok beszerzésére is kiterjed. A negyedik stratégia követői mindenáron a törvények és a közrend primátusának kívánják érvényt szerezni, akár kényszerítő eszközök bevetésével és fizikai erőszak alkalmazásával is.²³⁷

Della Porta továbbá néhány ellenkező előjelű jelzőpár egymás mellé állításával is igyekszik megadni a rendvédelmi stílusok jellemzőit. A brutális és a puha jelző a kényszerítő erő alkalmazás fokának két végpontját jelenti. Az elnyomó vagy toleráns szembeállítás a tiltó és akadályozó, illetve a türelmes és megengedő hozzáállás közti különbséget hangsúlyozza. A diffúz vagy szelektív jellemző az elnyomott csoportok száma alapján határozható meg. Az előbbi kategóriába az a rendvédelmi stílus tartozik, amelyik „válogatás nélkül”, minden csoportot ellenségnek tekint, míg a szelektív csak a ténylegesen törvényellenes tevékenységet végző politikai csoportokkal foglalkozik. Legális/illegális stílusok azt jelzik, hogy a rendőrség, a rendőrök mennyire tisztelik a törvényeket és azok szellemében vagy ellenére végzik tevékenységüket. A tömegkezelés a törvénytörések bekövetkezésének vonatkozásában lehet reaktív vagy megelőző jellegű. A rendőrség a tüntetőkkel

²³⁷ della PORTA, REITER, *Introduction...*, i. m., 6-7. és della PORTA, REITER, i. m., 13.

kapcsolatos kommunikációjában konfrontatív vagy konszenzusra törekvő magatartást tanúsíthat. Gondolkodásában és alkalmazkodóképességében merevnek vagy rugalmasnak, a „játékszabályok” megállapításában formálisnak vagy informálisnak, míg felkészültségében, képzettségében professzionálisnak vagy éppen „kisiparosnak” mutatkozhat.²³⁸

Kutatásai során della Porta tovább finomította a tömegkezelési stratégiákról alkotott képet, melybe újabb árnyalatokat bevonva, további négy kategóriát hozott létre. Az általa közreműködésen alapuló modellnek nevezett stratégiát a kutató szerint a szervezők és a rendőrség közötti együttműködés jellemzi, melynek keretén belül a rendőrség a tüntetőket és a kockázattal érintett „célpontokat” egyforma mértékben védi, miközben maga alig észrevehető marad (alacsony profil). Az intenzív tárgyaláson alapuló modellnek nevezett stratégia szerint jár el a rendőrség a közrendre komolyabb fenyegetést jelentő vagy veszélyekkel járó, de békés demonstrációk (pl. utak, vasutak lezárása, kiemelt objektumok blokádja) esetén. Az ilyen esetekben a rendőri jelenlét jelentős és a demonstrálók számára egyértelműen érzékelhető, azonban a konfrontációt a rendőrök végig tárgyalásokkal igyekeznek elkerülni, miközben mindent megtesznek, hogy a kívülállók számára nehézséget jelentő tényezőket (pl. forgalmi dugó kialakulása) enyhítsék. „Rituális pathhelyzetnek”²³⁹ nevezi della Porta a harmadik modellt, melyben a tüntetőket a potenciális erőszak elkövetésétől az ahhoz elégségesnek ítélt, de észszerű távolságot tartó rendőri erő telepítésével és jelenlétével igyekeznek elrettenteni. A rendőrök tömegoszlató felszerelést és védőeszközöket viselnek, a veszélyeztetett objektumok köré kordonokat telepítenek és a vonuló tüntetőket nem engedik letérni arról az útvonalról, amelyről előzetesen megállapodtak.

A negyedik a totális kontroll stratégiája, amely a lehetséges rendbontók teljes elszigetelésének taktikáját, a kockázattal érintett terület teljes ellenőrzés alá vonását, bármely személy ott történő mozgásának kockázattá nyilvánítását, és emiatt teljes kizárását foglalja magában. Ez a taktika a labdarúgó mérkőzések biztosításának preferált formája. A szurkolótáborokat üresen hagyott nézőtéri szektorokkal vagy rendőr sorfallyal választják el egymástól, a jelentős számú rendőri erőt teljes

²³⁸ Idézi della PORTA, REITER, *Introduction – The Policing...*, i. m., 4.

²³⁹ Eredetiben: ritualized standoff

tömegoszlató és védőfelszerelésben a résztvevőkhöz közel telepítik, illetve őket zárt tömegben mozgatják, robosztus rendőri erővel kísérik.²⁴⁰

Della Porta és Reiter igyekszik az általuk felismert stratégiákat a McPhail és társai által definiált kultúrákkal összekapcsolni és egy mátrixban értelmezni (2. számú ábra).²⁴¹

	Eszkálált erőszak	Tárgyaláson alapuló menedzselés
Kényszerítő jellegű stratégia	Lenyűgöző erejű kényszerítő erő bevetése, még a kisebb súlyú jogsértésektől is, elrettentés céljából.	Tolerálja a kisebb súlyú jogsértéseket.
Meggyőzésre alapozó stratégia	A szervezőkkel kiépített kapcsolatot megfélemlítésre használja fel.	A partneri kapcsolat célja a gyülekezéshez való jog gyakorlásának biztosítása.
Információs stratégia	Általános, mindenre kiterjedő információgyűjtés.	Célzott információgyűjtés a jogsértések szankcionálása céljából.

2. ábra: A tömegkezelési stratégiák és kultúrák összefoglaló mátrixa

1.3.3.5 Stefan Holgersson tömegkezelési tipológiája

Holgersson,²⁴² svéd kutató két kategóriába sorolja a tömegkezelési stílusokat: konfliktuscsökkentő és konfliktust generáló; és mindkettőt négy-négy folyamattal jellemzi. A konfliktuscsökkentő stílus mindig árnyaltan kezeli a helyzetet, elfogadva azt a tényt, hogy a tömeg nem egységes, továbbá képes különbséget tenni a benne lévő egyének és a csoportjaik között. Vezérelve a tervezés és az előkészület alapossága, az egyértelmű szabályok, a letisztult célok és a következetes vezetés-irányítás kialakítása, illetve a tényszerű információk birtoklása. Az e szempontok figyelembevételével kialakított szervezettség egyben a nyugodt és higgadt végrehajtás garanciája is. A megnyugtató és lefegyverző hozzáállás átvitt és esetenként szó szerinti értelemben is képes fegyverletételt elérni, megnyugvásra bírni a szembenálló felet, feleket. A többszemponú megközelítés elfogadása lehetővé teszi, hogy a csoportok nézőpontjai (ideértve a rendőrséget is) egyformán érvényesüljenek a szélesebb közösség felé.

A konfliktuscsökkentéssel szemben, a konfliktust generáló megközelítés jellemzői a kategorizálás, a káoszokozás, a provokáció és az egyoldalú megközelítés. A

²⁴⁰ della PORTA, *Police Knowledge...*, i. m., 233.

²⁴¹ della PORTA, REITER, i. m., 14.

²⁴² Stefan Holgersson volt párbeszéd rendőr, a koncepció kidolgozásának egyik felelőse.

kategorizálás a tüntetők különböző csoportjainak sztereotipizált,²⁴³ előítéletes percepciójában jelentkezik. A káoszokozás – az információ visszatartásával vagy éppen ellenkezőleg, a híresztelések terjesztésével, a folyton változó tervek tudomásra hozásával stb. – a bizonytalanság és a nyugtalanság érzetét kelti, illetőleg zűrzavart von maga után. A rendőrség által indukált provokáció a másik felet védekezésre, menekülésre vagy támadásra készíti, míg az egyoldalú megközelítés, a tüntetők tevékenységének hatóságok szemszögéből való bemutatása, az érintett politikai csoport társadalmi elszigetelésének szándékát jelenti.²⁴⁴

1.3.3.6 A deszkalációs filozófia előretörése

A brit rendőrség már a múlt század két nagy háborúja között ráébredt arra, hogy a túl keménykezű tömegkezelés képes az állam biztonságát destabilizálni azzal, hogy megerősíti a tüntetők eltökéltségét, valamint erodálja a rendőrség iránti közbizalmat. Ezt elkerülendő, később már kevésbé represszív²⁴⁵ stílusban, az ún. deszkalációs²⁴⁶ stratégia mentén igyekeztek a politikai demonstrációkat biztosítani.²⁴⁷

Az USA rendőrségeinek 1960-as évekbeli tömegkezelését vizsgáló Eisenhower-bizottság is arra következtetésre jutott, hogy a közrend nagymértékű megzavarásának kezelésére bevetett, kényszerítő erő alkalmazásán alapuló stratégia haszontalan volt és gyakran inkább súlyosbította, mintsem megoldotta a kialakult helyzetet.²⁴⁸

A deszkalációs stratégia – az erőszak kirobbanásának megelőzése, illetve a kialakult erőszak csökkentése-megszüntetése érdekében – a teljes körű együttműködésre törekszik. Jellemzője, hogy a tüntetők és a rendőrség képviselői a demonstrációt megelőzően megtárgyalják a rendezvény részleteit, mint például a vonulás útvonalát, illetve a várható magatartásformákat, ide értve azokat a kisebb fokú, többé-kevésbé szimbolikus jellegű jogsértéseket is, amelyeket a rendőrség még kész tolerálni. A megállapodásokat és a kommunikációs csatornákat mindkét fél tiszteletben tartja és a rendezvény teljes ideje alatt „üzemelteti”. A rendőrség az erőszakos csoportokat

²⁴³ Sztereotípiák: általánosító vélemény, előítélet

²⁴⁴ HOLGERSSON, *i. m.*, 35-36.

²⁴⁵ elnyomó

²⁴⁶ fokozatos csökkentés

²⁴⁷ REINER, *i. m.*, 43.

²⁴⁸ Idézi MCPHAIL, SCHWEINGRUBER, MCCARTHY, *i. m.*, 56.

leválasztja a békés és jogkövető csoportokról, a többséget pedig nem "háborgatja" a békés gyülekezés jogának gyakorlásában.²⁴⁹

Della Porta és társai az elmúlt fél évszázad tömegkezelési filozófiáit, stratégiáit, stílusait értékelve megállapítják, hogy a nyugati demokráciákon végigvonuló 1968-as tiltakozási hullám jelentős fordulatot hozott a tömegkezelésben. Ezt követően ugyanis a hatóságok növekvő türelemmel viszonyultak a politikai demonstrációkhoz, és az eskalált erőszak²⁵⁰ kultúrájától elmozdulás történt a tárgyaláson alapuló menedzsment²⁵¹ kultúrája felé, amelyet egyre inkább a társadalmi csoportokkal való párbeszéd jellemez.²⁵² Azonban ez nem jelenti azt, hogy az EU tagállamainak rendőrségei az utóbbi évtizedekben mindig is kesztyűs kézzel bántak volna a tiltakozások résztvevőivel. Mint azt egy 2002-ben készült, az alapvető emberi jogok érvényesülését vizsgáló EU tanulmány is megállapítja: a rendőrségek a tömegkezelési tevékenységüket nem minden esetben végezték megfelelő felkészültséggel, és ez a hiányosság nem egy alkalommal súlyos és tömeges jogsértéseket eredményezett.²⁵³ A jogellenes cselekmények pedig a társadalmon belüli heves vitákhoz, a szervezetek elismertségének és moráljának gyengüléséhez vezettek.

Nyerni egy tömegkezelési helyzetben nem olyan, mint megnyerni egy csatát. A hadseregek lehetnek legyőzhetetlenek, de ezzel azt kockáztatják, hogy a polgárok elnyomó szervezetként tekintenek rájuk. A rendvédelmi szervek esetében a győzelem viszont azt jelenti, hogy a feladataik elvégzésében úgy legyenek sikeresek, hogy közben morálisan mindvégig magas szinten állnak.²⁵⁴

1.4. A KÉNYSZERÍTŐ ERŐ ÉS A TÖMEGKEZELÉS KAPCSOLATA

A magyar szakirodalomban több megnevezéssel is utalnak a jogszerű rendőri intézkedés fogatosításához alkalmazott, többféle formában²⁵⁵ megjelenő erőszakra.

²⁴⁹ della PORTA, REITER, *i. m.*, 14.

²⁵⁰ Eredeti angol kifejezés: *escalated force*

²⁵¹ Eredeti angol kifejezés: *negotiated management*

²⁵² della PORTA, PETERSON, REITER, *i. m.*, 3.

²⁵³ E.U. Network of Independent Experts in Fundamental Rights (CFR-CDF): Report on the Situation of Fundamental Rights in the European Union and Its Member States in 2002, 2002, 115.

²⁵⁴ KENNY, MCPHAIL, WADDINGTON, *i. m.*, 2.

²⁵⁵ verbális, agresszív viselkedés, tettegesség stb. formájában megjelenő

A Kényszerítő Eszközök című fejezetében, az Rtv. sajátos tárgyi eszközöket,²⁵⁶ szolgálati állatot sorol fel, de ugyanitt említi meg a csapaterő alkalmazását is, amely önmagában még nem feltétlenül jelent kényszerítést (lásd pl. tárgyak vagy eltűnt személyek felkutatása). Továbbá itt tárgyalja az Rtv. a tömegoszlatást is, mint taktikai elemet, amely – ahogyan azt a Csapatszolgálati Szabályzat is leszögezi – megvalósítható kényszerítő eszközök alkalmazása nélkül is,²⁵⁷ de ettől függetlenül kényszerítésnek tekinthető. Ezeken túl a testi kényszer sem tekinthető eszközalkalmazásnak. Elfogadható azonban a kifejezés abból a szempontból, hogy ha egy olyan eszköztárként értjük, amely minden olyan kelléket magában foglal, ami a szemben álló fél magatartását akár csak fenyegetéssel is korlátozza, illetve tevékenységét megszakítja. Ilyen lehet például a rákiáltás, a pajzsok rendőrbottal történő csapkodása, az alakzatban lévő rendőrök egyszerre lépése stb.

Az angol nyelvű szakirodalom egységes use of force-szal (erő alkalmazás) hivatkozik a tárgyalt fogalomra, amelyből a force szó jelentése magyar fordításban az erő szóval adható vissza a legjobban. Értekezésemben magam is a kényszerítő erő kifejezést használom, ami – mint azt láttuk – többet jelent a kézzel fogható kényszerítő eszközöknél, és meglátásom szerint pontosabban is jelöli meg a tárgyalt fogalmat.

1.4.1 A KÉNYSZERÍTŐ ERŐ FOGALMA, JELLEMZŐI

Hautzinger szerint a kényszerítő eszköz (erő) „a közrend, közbiztonság fenntartása érdekében eljáró szervek által jogszabályban meghatározott módon alkalmazható olyan hatósági aktus, amely szükségszerűen, az intézkedés törvényes céljának megvalósulása érdekében az alapvető emberi jogok (így különösen az emberi méltóság, személyies szabadság, testi épség, végső esetben az élethez fűződő jogok) korlátozásával, illetve sérelmével jár”.²⁵⁸

Hautzinger definíciója is alátámasztja az általam használt kényszerítő erő kifejezés létjogosultságát, hiszen a fogalomban egyenlőséget tesz az eszköz és az aktus közé,

²⁵⁶ bilincs, vegyi eszköz, elektromos sokkoló eszköz, rendőrbot stb.

²⁵⁷ 11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról, 330. pont

²⁵⁸ HAUTZINGER Zoltán, *A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei* = Tanulmányok a "Határőrség és rendészet" című tudományos konferenciáról, szerk. HAUTZINGER Zoltán, Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2002, 69.

ami – a véleményem szerint – zavaróan hat, mivel egy cselekmény nem lehet eszköz is egyben.

Alpert és Dunham szerint a kényszerítő erő alkalmazás nem más, mint fizikai erő, vegyi anyag vagy fegyver használata az intézkedés alá vont személlyel szemben, annak kontrollja céljából.²⁵⁹

A két fogalmat egybevetve megállapítható, hogy a kényszerítő erő, a kényszerítő eszközök alkalmazása nem jelent mást, mint fizikai erő alkalmazásával, vagy annak kilátásba helyezésével irányítani, felügyelet alatt tartani más személyeket, illetve korlátozni cselekvésüket vagy megtörni ellenállásukat. A kényszerítő erőnek nem mindig kell fizikai erőszak alkalmazásában megnyilvánulnia, kényszerítés lehet a rendőr felszólítása, utasítása is,²⁶⁰ amennyiben az érintett személy engedetlensége, passzív vagy aktív ellenszegülése esetén a rendőr fizikai erővel is kikényszeríthetné jogszerű akaratát.

A rendőri intézkedésnek mindenki köteles magát alávetni, illetve a rendőr az akaratát ki is kényszerítheti, függetlenül az intézkedés alá vont belátásától. A kikényszerítés során a rendőr leküzdi a szembeszegülő személy ellenállását, és korlátozhatja annak személyi szabadságát.²⁶¹ A kényszerítő erő tudatos alkalmazása tehát a rendvédelem egyik kulcstényezője,²⁶² nélküle sok esetben nem lenne lehetőség a rendőri intézkedéseket végrehajtani.

A US Department of Justice²⁶³ 1999-ben felmérte a kényszerítő erő alkalmazását és az alábbiak szerint összegezte megállapításait.²⁶⁴

- A kényszerítő erő alkalmazásának gyakorisága – az összes intézkedés számához viszonyítva – alacsony.
- A kényszerítő erő alkalmazására általában annak legenyhébb eszközének igénybevétele (testi kényszer) kerül sor.

²⁵⁹ Geoffrey P. ALPERT, Roger G. DUNHAM, *Understanding Police Use of Force – Officers, Suspects, and Reciprocity*, Cambridge University Press, New York, 2004, 45.

²⁶⁰ Idézi A study of complaints involving the use of batons by the police in Northern Ireland, Belfast, Research Branch Police Ombudsman for Northern Ireland, 2003, 8.

²⁶¹ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének jelentése az OBH 5374/2005. számú ügyben, 2005, 4.

²⁶² Adam CRAWFORD, *Plural policing in the UK: policing beyond the police=Handbook of Policing*, ed. Tim NEWBURN, Cullompton, Willan Publishing, 2008, 149.

²⁶³ Az Amerikai Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériuma

²⁶⁴ *Use of Force by Police – Overview of National and Local Data*, Washington DC, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, 1999, 7-8.

- Fizikai erőszak alkalmazására általában akkor kerül sor, ha olyan személyt fognak el vagy állítanak elő, aki a rendőri intézkedésnek ellenáll.
- A kényszerítő erő alkalmazásának gyakorisága nem függ az azt alkalmazó személy jellemzőitől, mint például a korától, nemétől és nemzetiségétől.²⁶⁵
- A fizikai erőszak alkalmazására nagyobb valószínűséggel kerül sor, ha az intézkedés alá vont alkohol vagy tudatmódosító szer hatása alatt áll, valamint ha szellemileg sérült.
- A kényszerítő erőt alkalmazók kisebb hányada aránytalanul magas számban veszi ki részét az ilyen esetekből.

1.4.2 A KÉNYSZERÍTŐ ERŐ ÉS A RENDŐRSÉG

A demokratikus berendezkedés működését biztosító hatékony állam – néhány jól körülhatárolt és kivételes esettől eltekintve – polgárai számára megtiltja az erőszak szabad alkalmazását, ugyanis e korlátozás nélkül nem a politikai konszenzus, hanem az erőszakon alapuló verseny döntene a politikai hatalom birtoklásáról.²⁶⁶ A fizikai erőszak, a kényszerítő erő alkalmazásának jogosultsága ebből kifolyólag állami, illetve rendvédelmi hatósági monopólium.²⁶⁷ Ennek megfelelően szinte kizárólag az állam rendelkezik azon felhatalmazással, miszerint a saját vagy a közösség léte érdekében polgáraival szemben erőszakot alkalmazzon.²⁶⁸

A világ bármely országának rendvédelmét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy létrehozunk olyan szervezeteket, amelyeket a fizikai erőszak különleges hatalmával ruháznak fel, mivel még a fejlett társadalmakban is előfordulnak olyan konfliktusok, amikor szükségessé válik a fizikai erővel megtámogatott beavatkozás.²⁶⁹ Az erőszakszervezetek közül talán rendőrség a legfontosabb intézmény, amely különleges jogosítványt kap arra, hogy a polgárokat ideiglenesen megfossza személyi szabadságuktól, korlátozza őket jogaik gyakorlásában, illetve rendkívüli

²⁶⁵ A felmérés az USA rendőri szerveit vizsgálta, ahol jelentős a különböző etnikumokhoz tartozó rendőrök száma.

²⁶⁶ *Guide to Rule of Law Country Analysis: The Rule of Law Strategic Framework - A Guide for Usaid Democracy and Governance Officers*, USAID's Office of Democracy and Governance, Rule of Law Division, 2010, 7.

²⁶⁷ FINSZTER Géza, *Rendészet – rendvédelem közjogi megközelítésben=Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, szerk. GAÁL Gyula, HAUTZINGER Zoltán, IX. kötet, Pécs, 2008, 56.

²⁶⁸ Maurice, PUNCH, *Shoot to Kill – Police, firearms and fatal force*, The Policy Press, Bristol, 2011, 4.

²⁶⁹ KORINEK, i. m., 139.

körülmények között velük szemben erőszakot alkalmazzon,²⁷⁰ és az erőszak alkalmazására munkatársait bátorítsa és képezze is.²⁷¹ Ennek következtében a rendőrök szinte egyedülálló jogosultsággal rendelkeznek arra, hogy intézkedéseik során másokat fizikailag megérinthessenek, belőlük együttműködést kényszeríthessenek ki, még akár súlyos testi sérelem okozása²⁷² és végső esetben életük elvétele árán is.²⁷³ A kényszerítő erő alkalmazása éppen e hatásai miatt kerül újra és újra a figyelem középpontjába.²⁷⁴

Az ideális államban a polgárok önként, ellenkezés nélkül követik a törvényt. A valóságban pedig a jogsértőkkel szemben a rendőrök intézkednek, intézkedéseiknek akár erővel is érvényt szerezhetnek.²⁷⁵ Ez a hatósági kényszer nem más, mint „a jelenben ható vagy a jövőre szóló fenyegetés”.²⁷⁶ Az erőszak éppen azért hatékony, mert „közel és jelen van”. Így az erőszak mindig „kényszerítőbb és közvetlenebb a hatalomnál”.²⁷⁷

A kényszerítő erő alkalmazása két dolog miatt hordoz nagy jelentőséget. Egyrészt, mert magában foglalja az állam lényegi funkcióinak végrehajtását, másrészt mert hatással van a közösség – a rendőrség és a kormányzat irányába tanúsított – attitűdjére és magatartására.²⁷⁸

A kifinomultabb rendvédelmi modellek azt sugalmazzák, hogy a formális igazságszolgáltatás és a rendvédelem a társadalmi kontrollnak csak az egyik lehetséges módja. Az egyének nemcsak a hasznon és a kockázaton alapuló instrumentális számítások miatt válnak jogszabálykövetővé, hanem mert úgy tartják, hogy ez a helyes. A szocializáció, a pszichológiai fejlődés, a morális megközelítés, a

²⁷⁰ *Guidebook on Democratic Policing...*, i. m., 9.

²⁷¹ ALPERT, DUNHAM, i. m., 1.

²⁷² Graeme R. NEWMAN, *Foreworld=Police Use of Force – A Global Perspective*, ed. Joseph B. KUHNS, Johannes KNUTSSON, Santa Barbara, California, Praeger, 2010, 38.

²⁷³ Emberi Jogok Európai Egyezménye 2. cikk.

²⁷⁴ Joseph B. KUHNS, Johannes KNUTSSON, *Introduction=Police Use of Force – A Global Perspective*, ed. Joseph B. KUHNS, Johannes KNUTSSON, Santa Barbara, California, Praeger, 2010, 3.

²⁷⁵ ALPERT, DUNHAM, i. m., 18.

²⁷⁶ FINSZTER Géza, *A rendészet jogi természete, rendvédelem – honvédelem=Pécsi Határőr Tudományos Közlemények I.*, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2002, 22.

²⁷⁷ Elias CANETTI, *A tömeg és hatalom*. Bp., Európa Könyvkiadó, 1991, 289.

²⁷⁸ Idézi *A study of complaints...*, i. m., 8.

közösségi háttér, a társadalmi normák és kapcsolatok mind-mind alapjai a normakövetésnek.²⁷⁹

1.4.3 A KÉNYSZERÍTŐ ERŐ LEGITIMITÁSA

A rendőri szervezetek kényszerítő erő alkalmazására a dichotómia a jellemző. Ez a kettőség azt jelenti, hogy miközben felhatalmazással rendelkeznek a fizikai erőszak alkalmazására, addig az egyik legnagyobb kihívás éppen az, hogy ennek az erőszaknak legitimitást adjanak. Így a rendőrségnek nemcsak arra kell törekednie, hogy megelőzze az erőszak szükségtelen, vagy aránytalan alkalmazását, hanem arra is, hogy azt a polgárok is elfogadják szükségesnek és arányosnak.²⁸⁰ A közösség ugyanis azt várja el, hogy az ő értékeit és normáit ossza, képviselje és szimbolizálja a rendőrség is.²⁸¹ Azaz megerősítést nyer Robert Peel korábban már említett megállapítása, miszerint a rendőrség a közösség része, a közösség pedig maga is rendőrség.²⁸²

De mit is jelent esetünkben a legitimitáció? A legitimitáció az a társadalmi hiedelem, miszerint az adott intézmény alapos okból létezik, jogában áll azokat a funkciókat elvégezni, amelyekkel felruházták, valamint rendelkezik az arra irányuló jogosultsággal, hogy megszabja mások helyes viselkedési formáit.²⁸³

Az állami felhatalmazással gyakorolt kényszer jogszerűségét és a helyes viselkedési minták alakításának jogosultságát három sajátosság jellemezi. Eszerint azok jogszerűek, mert alkalmazásuknak a jog által meghatározott szigorú rendje van; szakszerűek, mert a kényszer bevetését specialistákra bízzák, akik annak technológiáját szakmaként sajátították el; és szolgálatsszerűek, mert a végrehajtókat a közszolgálatlalt vállalt jogi köteleességek és etikai elvek irányítják, nem pedig személyes indulatok.²⁸⁴

A legitim kényszerítő erő alkalmazásának jogszerűségét az alapozza meg, hogy a felhatalmazás mindig törvényből származik, korlátait és tilalmait is jogszabály

²⁷⁹ Jonathan JACKSON, Mike HOUGH, Ben BRADFORD, Katrin HOHL, Kuha JOUNI, *Policing by Consent: Topline Results (UK) from Round 5 of the European Social Survey*, European Social Survey, 2012, 3-4.

²⁸⁰ *Electronic Control Weapon Guidelines 2011*, Police Executive Research Forum, Community Oriented Policing Services U.S. Department of Justice, 2011. 3.

²⁸¹ JACKSON, SUNSHINE, i. m., 213.

²⁸² Definition of policing by consent, Home Office honlapja, 2012.

²⁸³ JACKSON, HOUGH, BRADFORD, HOHL, JOUNI, i. m., 4.

²⁸⁴ FINSZTER, *A rendészet elmélete*, i. m., 137.

határozza meg, és alkalmazásáért a rendvédelmi szerv, illetve annak eljáró tagja felelősséggel tartozik.²⁸⁵ Ennek tekintetében a kényszerítő erő alkalmazásának jogszabályok által szabályozottnak, arányosnak kell lennie, és azt csak a társadalmilag elfogadott célok érdekében vehetik igénybe az arra jogosultak. Ugyanakkor a rendőrséggel szemben támasztott magas elvárások nemegyszer vezetnek a kényszerítő erő intenzív alkalmazásához.²⁸⁶ A túlkapásokra reagálva, az ellenzők azt hangoztatják, hogy a kényszerítő erő alkalmazása mindig önkényes és jogellenes, így arra nincs szükség, míg a rendőrök úgy vélik, hogy tettük szükségszerű, azaz a közösség és az igazság érdekében történik.²⁸⁷ A rendőrségnek ennek következtében folyamatosan egyensúlyoznia kell a hatékonyság és a legitimáció között, így céljait a kontroll és a konszenzus megfelelően kialakított harmóniájával kell elérnie.²⁸⁸

A diktatórikus berendezkedésű államokban az erőszakot egyértelműen az elnyomás érdekében alkalmazzák. Ennek eszközei lehetnek a halálbrigádok, a kínzás, az emberrablás, az önkényes igazságosztás, melyek során a „rendfenntartók” büntetlenül okozhatnak testi sérelmet másoknak, illetve vehetik el életüket.²⁸⁹

A jogszerű kényszerítő erő alkalmazás kritériumai a következőekben foglalhatók össze. Az alkalmazás kizárólagos célja csak a jogellenes állapot vagy cselekmények megelőzése, megszakítása, illetve a felelősségre vonás biztosítása lehet. Az alkalmazásnak szükségesnek, minimálisnak, arányosnak, professzionálisnak kell lennie és csak a jogellenes cselekménnyel térben és időben szinkronizálva, a jogellenes állapot vagy cselekmény fennállásáig lehet bevetni.²⁹⁰ Ha azonban a rendőrök megsértik ezeket a kötelezettségeket, illetve átlépik a jogi kereteket, akkor a rendőrség, illetve az érintett rendőri tevékenység egésze elveszítheti legitimitását és ezzel együtt azt a jogosultságát is, mely szerint a polgároktól önkéntes jogkövetést és az intézkedéseire vonatkozóan engedelmességet követelhet meg. Ez utóbbi pedig éppen azért fontos, mert önkéntes engedelmesség esetén a rendőr kevésbé fogja a

²⁸⁵ FINSZTER Géza: A rendészet jogi természete..., i. m., 15.

²⁸⁶ Jonche IVANOVSKI, Rade RAJKOVICHEVSKI, *Testing the police model for the handling and use of firearms against non-police subjects*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 17, No. 1, 2015, 18.

²⁸⁷ FINSZTER, *A rendészet elmélete*, i. m., 109.

²⁸⁸ JACKSON, HOUGH, BRADFORD, HOHL, JOUNI, i. m., 10.

²⁸⁹ PUNCH, i. m., 4.

²⁹⁰ FINSZTER, *A rendészet jogi természete...*, 15.

kényszerítő erő bevetésének szükségét vélelmezni, minek következtében a megbomlott rend nagyobb valószínűséggel lesz helyreállítható.²⁹¹

A rendőri intézkedéstől minden esetben elvárható, hogy az intézkedés alá vont személyére nézve tisztességes legyen. A tisztességesség ebben az értelemben azt jelenti, hogy rendőri tevékenységnek vagy döntésnek morálisan helyesnek kell lennie. A morális helyesség viszont az etika, a vallás szabályai, a jogosság és a jogszerűség alapján határozható meg.²⁹²

1.4.4 A JOGSZERŰTLEN KÉNYSZERÍTŐ ERŐ ALKALMAZÁS OKAI

A kényszerítő erő bevetése gyakran kerül a viták középpontjába, mivel egyfelől kérdéseket vett fel a polgárok állam általi kényszerítése vonatkozásában, másrésről alkalmazását szinte mindig a kétség homálya lengi körül, ugyanis nehéz feladat határt vonni az igazolható mértékű és a túlzott erőszak között.²⁹³

A rendőri intézkedések nem egy esetben sértik az emberi jogokat, veszélyeztetik az intézkedés alá vontak testi épségét és életét, valamint kihatással lehetnek az emberek személyi és vagyoni biztonságára is,²⁹⁴ ezért a kényszerítő erő alkalmazása tényének és következményeinek nyilvánosság általi vizsgálata elkerülhetetlen. A társadalom által megfogalmazott bírálatok súlyát általában a körülmények ellentmondásai és a rendőri erőszak mértéke csak tovább fokozzák.²⁹⁵ Éppen ezért – mint azt az Amerikai Egyesült Államokban végzett kutatások eredményei is igazolják – a polgárok meglehetősen rosszul tolerálják a törvénytelen rendőri intézkedéseket, így különösen a túlzott, vagy jogtalan erőszak alkalmazását.²⁹⁶ Az emberek elvárják, hogy a rendőrök a legnagyobb szakszerűséggel végezzék munkájukat, górcső alá veszik beavatkozásait, azokkal kapcsolatban gyakran erős kritikát fogalmaznak

²⁹¹ PINO, WIATROWSKI, *i. m.*, 84.

²⁹² Andy BAIN, Bryan K. ROBINSON, Jim CONSER, *Perceptions of Policing: improving communication in local communities*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 16, No. 4, 2014, 270.

²⁹³ Regina G. LAWRENCE, *The Politics of Force - Media and the Construction of Police Brutality*, Berkely, University of California Press, 2000, 19.

²⁹⁴ IVANOVSKI, RAJKOVICHEVSKI, *i. m.*, 17.

²⁹⁵ Anthony J. PINIZOTTA, Edward F. DAVIS, Shannon B. BOHRER, Benjamin J. INFANTI, *Law enforcement restraint in the use of deadly force within the context of 'the deadly mix'*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 14, No. 4, 2012, 285.

²⁹⁶ William TERILL, Eugene A. PAOLINE, *Non-lethal Force by Police in the United States: The Various Lenses Through Which Appropriateness Is Examined*=Police Use of Force – A Global Perspective, ed. Joseph B. KUHNS, Johannes KNUTSSON, Santa Barbara, California, Praeger, 2010, 9.

meg.²⁹⁷ Az indokolatlan rendőri erőszak miatti jogos kritikák következtében jelentősen romlik a rendőrség közösség általi megítélése, és sérül a foglalkozásbéli feddhetetlenség is.²⁹⁸

A rendőri erőszak gyakorlati hatása sokrétű. Egy 1977-ben, rendőrképzésre készült emberi jogi ENSZ kézikönyv is egyértelműen fogalmaz: a rendőrök jogtalan erőszakos magatartása erodálja a közösség bizalmát, súlyosbítja a zendüléseket, gyengíti a vád hatékonyságát az igazságszolgáltatás előtt, elszigeteli a rendőrséget a közösségtől, a bűnös büntetlen marad, míg az áldozat büntetést szenved az erőszak által, és nem részesül a szenvedései után járó igazságszolgáltatásban. A túlkapások a rendőri szerveket reagáló helyzetbe kényszerítik, és maguk után vonják a honi és nemzetközi média, esetleg a kormányzat kritikáját is.²⁹⁹

A rendőrök által alkalmazott erőszakot három kategóriába sorolhatjuk. A jogszerű és szakszerű alkalmazás esetén a rendőr – a törvényes felhatalmazásánál fogva – a feladatai teljesítéséhez használja a kényszerítő erőt. A szükségtelen erőszak esetére, mintegy az előbbi „melléktermékére” tekinthetünk, mely szerint a rendőr tudatbeszűkült állapotban, pánikhelyzetben, akaratlanul lépi túl az alkalmazás mértékét, illetve azok ellen használja azt jogellenesen, akik a jogszerű intézkedése közben véletlenül éppen az útjába kerülnek. Ez a jelenség elsősorban a kiképzés alacsony színvonalára vezethető vissza. A „megbocsáthatatlan” erőszak az az eset, amikor is a rendőr szándékosan, a tette jogszerűtlenségének teljes tudatában alkalmaz erőszakot másokkal szemben. A köznyelv ezt utóbbit hívja rendőri brutalitásnak,³⁰⁰ azt a jelenséget jelölve meg általa, amikor a rendőr embertelen és kegyetlen tetteivel másnak súlyos fizikai vagy/és pszichikai sérülést okoz.³⁰¹

A korunkban is gyakran felbukkanó³⁰² jogszerűtlen és szakszerűtlen kényszerítő eszköz alkalmazás végső soron bántalmazást és kínzást eredményez, de legalábbis

²⁹⁷ ALPERT, DUNHAM, *i. m.*, 18.

²⁹⁸ Philip Matthew STINSON, Bradford W. REYNS, John LIEDERBACH, *Police crime and less-than-lethal coercive force: a description of the criminal misuse of TASERS*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 14, No. 1, 2012, 13.

²⁹⁹ Human Rights and Law Enforcement – A Manual on Human Rights Training for the Police, Geneva, High Commissioner for Human Rights Centre for Human Rights, 1997, V.

³⁰⁰ Hivatkozza Clive EMSLEY, Richard BESSEL, *Introduction=Patterns of Provocation: Policing and Public Disorder*, ed. Richard BESSEL, Clive EMSLEY, New York, Berghahn, 2000, 4.

³⁰¹ Use of Force by Police..., *i. m.*, 4.

³⁰² Report on the Situation of Fundamental Rights in the European Union and Its Member States in 2002, E.U. Network of Independent Experts in Fundamental Rights (CFR-CDF), 2002, 57.

annak látszatát.³⁰³ Előfordulnak azonban olyan helyzetek is, hogy bár törvénytörő az intézkedés és a kényszerítő erő alkalmazása, az intézkedés alá vont ellenállása miatt a kívülálló mégis durvának, rémisztőnek láthatja a rendőrök tevékenységét.³⁰⁴

A kényszerítő erő indokolatlan alkalmazása sok esetben arra vezethető vissza, hogy a rendőrök igyekeznek „megőrizni az arcukat”, illetve arra a hiedelemükre, hogy a rendőrség tekintélyét, tiszteletét minden esetben fenn kell tartani.³⁰⁵

1.4.5 A TÖMEGKEZELÉSBEN MEGJELENŐ JOGELLENES RENDŐRI ERŐSZAK OKAI ÉS MEGELŐZÉSE

A tömegrendezvények biztosítása jelentős előkészítést és tervezését igényel, mely során a kényszerítő erő bevetésének és alkalmazásának szabályait is meghatározzák.³⁰⁶ Azonban – mint számtalan eset is bizonyítja – a legkörültekintőbb tervezés és a legszigorúbb szabályok ellenére is szinte elkerülhetetlen, hogy néhány rendőr „önálló” tevékenységbe kezdjen. Ez azonban számos problémát vethet fel; sok esetben indokolatlan, jogellenes erőszakot okozhat.³⁰⁷ A rendőri zendülésnek/zavargásnak³⁰⁸ azt a jelenséget nevezik a kutatók, amikor a tömegkezelési műveletben résztvevő rendőrök nem követik az előjáróik parancsait, utasításait és nagy számban követnek el jogszerűtlen erőszakos cselekményeket.³⁰⁹

A tüntetések szervezői leggyakrabban arra panaszkodnak, hogy a rendőri tevékenység ott történik, ahol nincsenek szemtanúk vagy újságírók. A hivatalos intézmények, a kormányzat, a rendőrség és a tömegtájékoztatás a demonstrálókat úgy mutatja be, mint bajkeverőket, jogsértőket, bűnözőket, terroristákat vagy hivatásos tüntetőket. A rendőrség sok esetben magát az áldozat szerepébe helyezi, és „csak” végzi a dolgát. A rendőri túlkapásokat pedig ritkán követi komoly felelősségre vonás, illetve a kivizsgálásokat olyan hosszúra nyújtják, hogy az

³⁰³ *The Human Effects, of Non-Lethal Technologies*, North Atlantic Treaty Organization Science And Technology Organization, RTO/NATO, 2006, 6-12.

³⁰⁴ TERILL, PAOLINE, *i. m.*, 10.

³⁰⁵ MARX, *i. m.*, 52.

³⁰⁶ Csapatszolgálati Szabályzat, 256. pont.

³⁰⁷ Report on the Sixth International..., *i. m.*, 32.

³⁰⁸ angolul police riot

³⁰⁹ della PORTA, REITER, *i. m.*, 29.

érintettek végül elvesztik az ügygel kapcsolatos érdeklődésüket,³¹⁰ illetőleg az esetleges felelősségre vonás lehetősége az idő múlásával meg is szűnhet.

A tömegkezeléshez kapcsolódó jogszerűtlen kényszerítő eszköz alkalmazásának okait nehéz meghatározni, de a következő tényezők sorolhatók ide.³¹¹

- a kiképzés színvonala;
- a rendbontás foka;
- annak mértéke, hogy a rendőr mennyire ért egyet vagy éppen ellenzi a tüntetők által képviselt ügyet;
- mennyire érzi magát veszélyeztetve, sértve a demonstráción történtek által;
- milyen mértékű a sérülés veszélye, illetve a provokáció;
- mennyire világosak az erőszaktól való tartózkodást hangsúlyozó utasítások, parancsok;
- milyen fokú a parancsnoki struktúra feszeessége;
- az eseményeknél jelen vannak-e civil megfigyelők, magas beosztású kormányzati és rendőri vezetők;
- egyértelmű-e a rendőrök számára az, hogy a jogellenes magatartásukat felelősségre vonás fogja követni, illetve számíthatnak-e arra, hogy a rendbontásban résztvevőket az igazságszolgáltatás intézményei elégséges büntetésre fogják-e ítélni.³¹²

A rendőri tevékenység nem magáért való és a rendőrök csak akkor alkalmazhatnak kényszerítő eszközt, amikor az elengedhetetlenül szükséges, és csak addig, illetve olyan mértékben, amíg annak használata eléri a törvényes célt.³¹³ Ennek okán a rendőröknek mindenkor elszámoltathatónak kell lenniük az intézkedéseikért, így különösen a kényszerítő erő alkalmazásáért. Az elszámoltathatóság egyszerre feltáró és együttműködő, illetve alávetett és engedelmeskedő jellegű, és egyben olyan kötelesség is, amely nemcsak az intézményi felügyeleti rendszernek kell, hogy része

³¹⁰ Sérgio FELGUEIRAS, Lúcia G. PAIS, Hugo ABREU, Rafael MARTINS, José P. ROCHA, *Transnational Political Protest: a Portuguese Perception=Anthology*, Stockholm, National Police Board, 2013, 158.

³¹¹ Report on the Sixth..., *i. m.*, 52.

³¹² Report on the Sixth..., *i. m.*, 52.

³¹³ The European Code of Police Ethics - Recommendation Rec(2001)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum, 2001, 9.

legyen, de a rendőri ethosznak és a rendőrök habitusának is.³¹⁴ Az intézkedéshez szükséges kényszerítő erő minimalizálásának képességéhez fejlett egyéni ítélő- és kezdeményezőkézségre van szükség.³¹⁵

A rendőrségnek hivatalból származó kötelezettsége az, hogy a rendőrök tevékenységét mind a műveletek, mind a beavatkozások és az intézkedések előtt, mind azok teljes időtartama alatt felügyelet és irányítás alatt tartsa. E kötelezettség a rendvédelmi intézményt, illetve a parancsnokot és a beosztottat egyaránt terheli. A szervezeten belüli fékek és egyensúlyok, a megfelelő kiképzés mind-mind elengedhetetlen eszközei annak, hogy a szükséges kontroll rendszerszintű lehessen.³¹⁶

Leghatékonyabban az egyéni felelősség jogszabályba foglalása szavatolhatja azt, hogy a törvénytelenül vagy nyilvánvalóan aránytalanul alkalmazott kényszerítő erő felelőse egyértelműen meghatározható legyen, illetve, hogy ilyen intézkedés még utasításra se kerüljön foganatosításra.³¹⁷ A beavatkozással vagy annak elmulasztásával kapcsolatos felelősség mindenkor megállapítása pedig éppen azért fontos, mert a kényszerítés privilégiuma mindig „keresztűznek” van kitéve.³¹⁸

Az ausztrál állapotokat elemezve Baker megállapítja, hogy az elmúlt évtizedekben a rendőri műveletek „keménysége” jelentősen csökkent a mobiltelefonokba telepített videokamerák, a hivatásos és nem hivatásos újságírók állandó jelenléte, a kifinomultabb tervezés, illetve a képzettebb, média-érzékenyebb, az emberi jogokból felkészültebb rendőri vezetők megjelenésének köszönhetően. Belső vizsgáló csoportokat hoztak létre, melyek a civil felügyeleti intézményekkel együtt fokozták a rendőrség elszámoltathatóságát, és ezáltal a rendőrség és a tüntetők közötti kommunikációra irányuló szándékot.³¹⁹ Úgy vélem ez nemcsak az ausztrál, de a legtöbb demokratikus rendőrségre (a magyarra is) igaz.

³¹⁴ ELLISON, *i. m.*, 248.

³¹⁵ CALL, *i. m.*, 24.

³¹⁶ The European Code of Police Ethics - Recommendation Rec(2001)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum, 2001, 56.

³¹⁷ HAUTZINGER, *i. m.*, 75.

³¹⁸ FINSZTER, *A rendészeti elmélete, i. m.*, 74.

³¹⁹ BAKER, *i. m.*, 10.

1.4.6 A KÉNYSZERÍTŐ ERŐ ALKALMAZÁSA TÖMEGKEZELÉSI MŰVELETEK SORÁN

A tömeggel szemben alkalmazandó/alkalmazott kényszerítő erő mértékének meghatározása mindig bonyolult feladat – az alul- és túlbecslés is kockázatos.

Megesik, hogy ha a rendőrség az eskalációt kerülendő, vagy képességbeli hiány, illetve a helyzet súlyosságának téves értékelése miatt alulreagálja a történéseket.³²⁰

Robert Blackburn, a londoni Metropolitan Police³²¹ munkatársa is ezt a megállapítást támasztja alá, amikor leszögezi, hogy napjaink rendvédelme világszerte elmulasztja a hatékony intézkedéshez, beavatkozáshoz szükséges képességeket megszerezni, és amely mulasztás egyenesen vezet a közösség bizalmának elvesztéséhez, illetve veszélyezteti a rendőrök biztonságát is.³²² A kevésbé halálos fegyverek, a kényszerítő eszközök a rendfenntartó hatóságok számára kiszélesítik a választás lehetőségét az olyan konfrontatív helyzetekben, amikor a halálos eszközök bevetése a végletekig eskalálhatná az erőszakot.³²³ A szükséges intézkedések elmaradása vagy alkalmatlansága, ezáltal magatartásuk szankció nélküli folytatásának lehetősége felbátoríthatja az erőszakos tüntetőket, és emiatt a közrend megbomlása tovább fokozódhat.³²⁴

A túlzott erőalkalmazás is komoly problémákat generálhat, illetve eskalálhatja az erőszakot azáltal, hogy a jogtalanak vélt rendőri beavatkozás a kívülállókat is az eseményekben való részvételre készítheti, illetve a már abban résztvevőket tovább ingerelheti.³²⁵ A kényszerítő erő használata rendszerint feszültséget kelt a közösségben és maga is számos tüntetés, zendülés kiváltó okává válhat.³²⁶ Így például nem könnyű feladat azt a kérdést eldönteni, hogy az olyan kényszerítő eszközök alkalmazása, mint a vízágyú, elrettenti-e a tüntetőket a rendbontástól vagy inkább annak katalizátorává válik.³²⁷

³²⁰ MARX, *Civil Disorder...*, i. m., 42.

³²¹ London rendvédelmét ellátó szervezet

³²² *Report on the Sixth International...*, i. m., 61.

³²³ *Report on the Third International...*, i. m., 5.

³²⁴ KENNY, MCPHAIL, WADDINGTON, i. m., 26.

³²⁵ MARX, *Civil Disorder ...*, i. m., 42.

³²⁶ Stephens W. DARREL, *Creating Community Relationships That Will Survive Controversial Uses of Force=Critical Issues in Policing Series: Strategies for Resolving Conflict and Minimizing Use of Force*, ed. Joshua A. EDERHEIMER, Washington DC, Police Executive Research Forum, 2007, 4.

³²⁷ BAKER, i. m., 18.

Az eddigiek ismeretében nyilvánvaló, hogy a rendőrséget állandóan terheli az a kettős kötelesség, hogy kényszerítő erőt a tömeggel szemben csak akkor alkalmazzon, ha az abszolút elkerülhetetlen, valamint az alkalmazás soha ne lépje át a szükséges mértéket.³²⁸

A tömegkezelés során a szükséges kényszerítő erő gyors, döntő és magabiztos alkalmazásának elengedhetetlen követelménye az, hogy a rendőrök tisztában legyenek intézkedéseik jogszerűségével, és azzal, hogy a közösség támogatja munkájukat.³²⁹ Ennek megfelelően a tömeggel szemben alkalmazható kényszerítő eszközök elfogadottsága nem csupán technikai kérdés, és nagyban függ attól is, kivel szemben alkalmazzák. A közhangulat ugyanannak az eszköznek bevetését egyik esetben elítéli, a másik esetben viszont nem. Míg a politikai tüntetések felosztatása esetén alkalmazott bármilyen kényszerítő erő komoly felháborodást kelt, addig a futball huligánokkal szembeni ugyanolyan fokú fellépést támogatja, akár még kevésnek is tarthatja a közvélemény. A nemzetközi közvéleményt figyelembe véve, az sem mindegy, hogy ugyanazt a tömegkezelési taktikát és eszközt demokratikus, vagy egy autoriter államban vetették be. Utóbbi esetben komolyabb felháborodás mutatkozik nemzetközi szinten, mind a közvélemény, mind a jogvédő szervezetek, mind pedig más államok vezetése irányából.³³⁰ Erre jó példa volt a 2014. évi Majdan téri ukrán eseménysorozat.

Annak érdekében, hogy a rendőrség képes legyen arányos választ adni a felmerülő kihívásokra, elengedhetetlenül szükséges tisztában lennie azzal, hogy milyen opciók, eszközök állnak rendelkezésére, és azok bevetése esetén milyen következmény várható. A rendőrnek ismernie kell azt is, hogy eszközei mennyire hatásosak, és azok emberrel szembeni alkalmazása milyen veszélyekkel jár.³³¹

1.5. A FEJEZET ÖSSZEFOGLALÁSA, RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

Az első fejezetben a biztonság és a tömegkezelés kapcsolatát, illetve a tömegkezelés biztonság különböző aspektusaira kifejtett hatásait tártam fel részletesen. Az értekezésem témája vonatkozásában vizsgáltam az alkotmányos rendre veszélyt

³²⁸ Adapting To Protest – Nurturing..., *i. m.*, 193.

³²⁹ The rules of engagement, *i. m.*, 8.

³³⁰ Kenny, McPhail, Waddington, *i. m.*, 31.

³³¹ Report on the Sixth..., *i. m.*, 25.

jelentő konfliktusformákat, és megállapítottam, hogy a politikai demonstrációk nemcsak a közrend és a társadalmi béke, de a nemzetek és régiók, illetve végső soron a globális rend irányába is kihívásokat jelenthetnek. A belőlük származó forradalmak, polgárháborúk, népirtások, illetve az államok egymás ellen vívott háborúi országokat döntenek romlásba és régiók stabilitását rengetik meg. Több példával is bizonyítottam, hogy a tömegmegmozdulások alapvető indítóokként szolgálhatnak a társadalmi rend felforgatásához és a regnáló hatalom megdöntéséhez.

Megállapítottam, hogy az államon belüli zendülések, belső feszültségek és fegyveres összecsapások során az emberi és alapvető politikai szabadságjogok a háttérbe szorulnak, megsértésük általánossá válhat, ami súlyos következményekkel jár. A polgárok ellen indított erőszakos beavatkozások, fegyveres akciók komoly véráldozatot eredményezhetnek és veszélybe sodorhatják a humán biztonságot, amely a békés és prosperáló állam alapvető követelménye.

Feltártam, hogy a rendvédelmi szervek többsége – a fenti okoknál fogva és különösen a közelmúltig – ellenséges attitűddel fordult a tüntetések felé, egyértelműen veszélyesnek tartva azokat. Megállapítottam, hogy a tüntetők maguk is választhatnak olyan taktikákat, amelyek alkalmazásával keresik a rendvédelmi erőkkel való konfrontálódás lehetőségét. Kimutattam azt is, hogy a politikai tiltakozások békés eszközei általában célravezetőbbek, mint az erőszakos módszerek.

Megvizsgáltam a demokratikus és a más berendezkedésű államok rendvédelmének sajátosságait, és megállapítottam, hogy míg az előbbi esetében a rendőrség a közösség és az azt alkotó egyének érdekeit, addig a második esetében az állam és vezetői érdekeit védi. Bizonyítottam, hogy a társadalmi béke érdekében a rendőrségnek különös figyelmet kell fordítania az emberi és a politikai szabadságjogok védelmére, amely elengedhetetlen a közösség bizalmának megszerzéséhez – ami pedig a rendvédelmi tevékenység legitimációjában tölt be jelentős szerepet.

Ebben a fejezetben néhány, a tömeggel, a tömegkezeléssel és a kényszerítő erővel kapcsolatos kifejezés jelentését is tisztáztam, illetve fogalmat határoztam meg, mivel – meglátásom szerint – ezen a területen a magyar rendvédelmi szókincs jelentős lemaradásban van a nemzetközi szó- és kifejezés használathoz képest. Tettem ezt

annak érdekében is, hogy a dolgozatomban szereplő kifejezések koherensek és egyértelműek legyenek.

Feltártam a tömegrendezvények formáit és jellemzőit, illetve a tömegkezelésben rejlő rendvédelmi kihívásokat. Behatóan tanulmányoztam a tömegkezelési kultúrákat és stílusokat, és bemutattam azok hatását a tüntetések biztosításának elgondolásaira és a végrehajtásra. Kimutattam, hogy nemcsak a nem-demokratikus országok rendvédelmi szervei folytathatnak elnyomó jellegű tömegkezelést, de a demokratikus államoké is. A nemzetközi szakirodalom segítségével több tömegkezelési modellt is bemutattam, melyek megjelennek a modern tömegkezelési stratégiákban és taktikákban. Bizonyítottam, hogy ezek két fő filozófia mentén csoportosíthatóak: az egyik a kényszerítő erő megfélemlítő hatásán alapszik, míg a másik a tárgyalás és az együttműködés eredményességében hisz.

Megvizsgáltam a kényszerítő erő tömegkezelésben betöltött szerepét és hatásait. Megállapítottam, hogy a kényszerítő erő alkalmazása gyakran jár kontraproduktív eredménnyel, mivel rombolja a rendőrség és a közösségek viszonyát és erodálja a bizalmat. Bizonyítottam, hogy a kényszerítő erő alkalmazása legitimitása nemcsak jogszabályokból ered, a felhatalmazás a közösségek egyetértésén is múlik. Kimutattam a jogszerűtlen kényszerítő erő alkalmazás okait és javaslatokat tettem azok elkerülésére.

2. A TÖMEG SZOCIOLÓGIAI, PSZICHOLÓGIAI ÉS SZOCIÁLPSZICHOLÓGIAI KUTATÁSAI – HATÁSUK A RENDŐRI TÖMEGKEZELÉS ELMÉLETÉRE ÉS GYAKORLATÁRA

A tömeg viselkedése és annak következményei mindig is izgatták azokat, akik megértették azok messzemenő hatásait, illetve akik maguk hasznára kívánták fordítani a nagyszámú ember céltudatos gyülekezésében rejlő erőket. A XIX. századig azonban inkább csak a krónikaírók tollából ismerhetünk meg egy-egy, a tömeggel, annak tetteivel kapcsolatos eseményt. A tudomány fejlődésével, a pszichológia és a szociológia új tudományágának megjelenésével viszont egyre inkább a figyelem központjába kerül a tömeg, a benne lévő egyének viselkedésének különböző aspektusai. A tömeg megismerésének szándékát a XIX. század Európájának forradalmi eseményei is tovább erősítették, mely történések az 1871-es Párizsi Kommünben csúcsosodtak ki. A „csőcseléknek” tartott tömegek zabolátlan, erőszakos cselekményei megrémítették az uralkodó osztályt, illetve a status quo-hoz ragaszkodó embereket, akik közül többen is magyarázatot kívántak adni a polgártársaik alkotta tömeg viselkedésére. Mindezek ellenére a tömeg magatartásának tudományos igényű tanulmányozását sokáig akadályozta az a sztereotípiája, hogy azt szisztematikus kutatással nem lehet vizsgálni.³³² A XIX. század végére viszont kezdetét vette a tömeg tagjai magatartását, szándékait, motivációit feltáró tudományos igényű kutatás.

Ebben a fejezetben azokat a kutatásokat tekintem át, melyek leginkább befolyásolták az elmúlt két évszázadban és az azóta kialakult szemléletet.

³³² Idézi Otto ADANG, *Initiation and Escalation of Collective Violence, An Observational Study*, 2011, 1.

2.1. A TÖMEG FOGALMA ÉS KATEGÓRIÁI

A tömeg rövid- vagy hosszútávú közös célok mentén összegyűlt olyan, egymáshoz hasonlóknak tartott egyének meg nem határozott nagyságú és alaktalan sokasága, akiket e vélelem miatt meg sem próbálnak megkülönböztetni egymástól.³³³

2.1.1 A TÖMEG BLUMER-FÉLE KATEGORIZÁLÁSA

A tömeget Herbert Blumer – céljaik és dinamikájuk alapján – a következők szerint kategorizálja: véletlenszerű, konvencionális, kifejező és cselekvő.

A véletlenszerű tömeg nem más, mint egyének egy adott helyen és időben történő, akaratlan csoportosulása. A tömegben az egyének nem kapcsolódnak egymáshoz, nincsenek közös és hosszútávú céljaik, a tömegnek nincs identitása, személyfölötti egység nem fogja őket össze, mindössze a gyülekezés helye a közös bennük. Az így összegyűlt egyéneket rövidtávú, egyéni cél tartja rövid ideig egy helyen (pl. kereszteződésnél átkelni kívánó emberek csoportja), melynek elérését követően azonnal fel is oszlanak, mindeközben nem tanúsítanak tényleges kollektív magatartást.

A konvencionális tömegben meghatározott cél (színház, mozi, egyetemi előadás stb.) érdekében gyülekeznek össze az egyének. Ebben az esetben sem jelenik meg kollektív magatartás, mivel az egyének viselkedése konvencionális és viszonylag strukturált.

A kifejező tömeg olyan egyének gyülekezete, akik izgalomra vágynak és érzelmeket kívánnak kifejezni vagy/és megélni (vallási megmozdulások, politikai gyűlések, LMBT³³⁴ felvonulások stb.). A kifejező tömeg fő céljai magához a tömeghez kapcsolódnak, és a tagokért végzett tevékenysége inkább cél, mintsem eszköz. A konvencionális tömegben a résztvevők a filmet akarják megtekinteni vagy az egyetemi előadást végighallgatni – a tömeg tagjának lenni másodlagos vagy lényegtelen. A kifejező tömegben összejövő egyének a tömeg részévé kívánnak

³³³ BRAUN Soma, *A tömeg és jellemző vonásai*, Tankönyvtár.hu, www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/szocialpszichologia/ch03s02.html (Letöltve: 2017.01.07.)

³³⁴ A szexuális kisebbségek összefoglaló megjelölésére használt betűszó a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű szavak rövidítéséből.

válni, ki akarják venni a részüket annak tevékenységéből (kiabálás, tapsolás, dobogás, nevetés stb.).

A konvencionális tömeg esetenként kifejező tömegként is viselkedhet, mint például egy mozi nézőközönsége, amikor technikai problémák miatt a film leáll, és a tömeg kiabálva, indulatosan ad hangot elégedetlenségének. A két kategória közti határvonal vékony, így a konvencionális tömeg izgalom hatására vagy érzelmek kifejezése érdekében bármely esemény során képes kollektív magatartást tanúsítani.

A cselekvő tömeg a kifejező tömegtől erőszakos vagy ártalmas viselkedésével (fosztogatás, gyújtogatás, kirakatok betörése stb.) különbözik. Az erősen emocionális és erőszakra hajlamos csőcselék³³⁵ az egyik példája a cselekvő tömegnek. Másik jellemző példa a pánik, azaz a tömeg egy váratlanul kialakuló eseményre adott hirtelen, esetenként önpusztító viselkedéssel járó „válasza”, amikor az emberek egymást letaposva (egymásra tekintet nélkül) igyekeznek menekülni a veszélyből. A cselekvő tömeg esetenként jelentős méretűvé nőhet és irányíthatatlansága révén kiterjedt zendülésbe is átválthat.

Clark McPhail és Ronald T. Wohlstein egy külön cselekvő alkategóriát definiált: ez a demonstráló/tiltakozó tömeg. Ez a tömeg olyan emberek csoportosulása, akik egy meghatározott politikai, társadalmi, kulturális vagy gazdasági ügy mellett foglalnak állást vagy ellen tiltakoznak.³³⁶

A Rendészettudományi szószerint a demonstráló tömeg „egy adott, közös érdekű és célú közösség képviselője, egyáltalán nem véletlenszerű alakulat. A demonstráló tömeg véleményt nyilvánít valami, vagy valaki mellett, illetve valami, vagy valaki ellen. Hatásosságra törekszik, amely megnyilvánul a helyszín megválasztásában, a felkért közreműködők közismertségében, látványos felvonulásban, transzparenszek vitelében, jelszavak hangoztatásában, jelképes cselekmények végrehajtásában. E véleménynyilvánítás általában tiltakozás formájában jelenik meg”.³³⁷

Az említett kategóriákat Sid Heal további ismérvekkel árnyalja és bővíti ki:

³³⁵ Angol szóhasználatban: mob

³³⁶ *Sociology: Understanding and Changing the Social World*, University of Minnesota Libraries Publishing, 2017.

³³⁷ *Rendészettudományi szószerint*, i. m., 106.

- A véletlenszerű tömeg közös cél vagy érdek nélkül összegyűlt emberek csoportja, tagjai csupán egy adott időben, egy adott helyen vannak;
- Az összetartó tömeg egy adott cél érdekében összegyűlt embercsoport. Bár a résztvevők magukra mindössze mint egyénekre tekintenek, nem pedig egy céltudatos tömeg alkotóelemeire, képesek lehetnek heves, közös érzelmi töltet alapján cselekedni. Ilyenek lehetnek például a sportesemények nézői, akik az emelkedett érzelmi állapot miatt képesek robbanásszerűen erőszakossá válni;
- Kifejező tömeg esetén a csoport tagjait a közös érzés vagy frusztráció jellemzi, illetve a közös cél és a vezető iránti elkötelezettség tartja össze;
- Az agresszív tömeg tagjaira jellemzőek az erős érzelmi megnyilvánulások. Határozott, gyakran hangoztatott, egységes célokat követnek, impulzívok, telve vannak érzelmekkel, hajlamosak jogellenes és káros magatartást tanúsítani. A tömeg összes válfaja közül ez a legveszélyesebb, mivel hirtelen „csőcselékké”³³⁸ tud válni;
- Az agresszív csőcselék az agresszív tömegtől csak bizonyos erőszakos és jogellenes cselekmények elkövetésében különbözik. Az erőszak egyaránt irányulhat személyre vagy tárgyra. Az általa kiváltott zavargás gyakran a felgyülemlett dühtől és érzelemtől való megszabadulás eszköze. Tevékenységét elsődlegesen az érzelem irányítja, cselekménye rendszerint rövid életű;
- A kifejező csőcseléket is a felhalmozódott érzelmektől való szabadulás vágya jellemez, és az erőszakot céljai elérésére szolgáló legitim eszköznek tekinti. A frusztráció és a vélemény kifejezése az embereket gyakran észszerűtlenné teszi, ami mértéktelen követelésekhez vezethet;
- A fosztogató csőcseléket a törvénytelen haszonszerzési vágy hajtja, és a folyamatban lévő zavargás által keltette zűrzavart igyekszik kihasználni. A fosztogatókat a mohóság jellemzi, cselekményeik miatt a zavargások időben elhúzódhatnak. Rendészeti/tömegkezelési szempontból lényeges szempont, hogy a fosztogató csőcselék egyszerűbben kontrollálható, mivel érzelmi töltöttsége alacsony, és nincsenek támogató szimpatizánsai. A menekülő tömegre a pánik jellemző, ezért különösen veszélyes. Az általa tanúsított erőszakos magatartás

³³⁸ Az angol „mob” szóból fordítva.

robbanásszerűen, váratlanul fejlődik ki, és a rendfenntartó erők beavatkozási képességét meghaladó szintig képes eskalálódni.³³⁹

Heal az egyének csoportosulásának két válfaját különbözteti meg. A tömeg (crowd) a jogkövető emberek szimpla gyülekezése, akik esetenként hangosan nyilvánítják ki véleményüket, de általában követik a legitim hatóságok instrukcióit. A rendfenntartók taktikai szintű tevékenysége – az esetek többségében – mindössze a gépjármű- és gyalogosforgalom irányítására, illetőleg kisebb jelentőségű problémák megoldására korlátozódik, mint például az emberek adott helyen tartása, lezárt területeken történő mozgásának szabályozása. A csőcselék (mob) ellenben ellenséges, provokatív és erőszakos, továbbá jelentős fenyegetést jelent a közrendre, irányítása szinte lehetetlen. Esetében a műveleti és a taktikai célok meghatározott területek, épületek védelmére, a fosztogató és gyújtogató tevékenység megelőzésére, megakadályozására, illetve megszakítására irányulnak. Heal megállapítása szerint a tömeg irányítást, a csőcselék pedig beavatkozást igényel.³⁴⁰

2.1.2 A TILTAKOZÓ TÖMEG TEVÉKENYSÉGÉNEK FAJTÁI

A tüntetéseket az alábbiak szerint kategorizálhatjuk:

- A szervezett és bejelentett tüntetéseknek vannak szervezői, akikkel a rendőröknek lehetőségük van együttműködni, megegyezni, és akik a biztonságra felügyelő civil személyzetet is biztosítani képesek;
- A hivatalos bejelentést nélkülöző, de megtervezett tüntetések esetén nincs azonosítható szervező, azonban a rendezvényt esetenként az interneten keresztül – nem hivatalosan – jelentik be, népszerűsítik. Szervezők nélkül a rendőrség képtelen pontos információt szerezni a tüntetők céljairól, szándékairól, a tüntetés idejéről és helyszínéről, esetleges útvonaláról, valamint a résztvevők várható számáról;³⁴¹
- Az előbb említetthez hasonló okoknál fogva jelent kihívást a spontán tüntetés, mely esetében az információhiány következtében kialakuló jelentős kockázat komoly hatással van a rendőri művelet jellegére és méretére.³⁴² Spontán tüntetéseket előre nem látható eseményekre válaszul tartanak. Jellege folytán nem

³³⁹ Sid HEAL, *Crowds, Mobs, and Nonlethal Weapons*, Military Review, March-April, 2000. 46-47.

³⁴⁰ u.o., 48.

³⁴¹ *Adapting to protest*, 2009, i.m., 21-22.

³⁴² uo.

várható el a normákban előírt bejelentés, továbbá nincs formális szervezője sem;³⁴³

- A viszonylag új jelenségnek tekinthető tartós tüntetések az előbb említett formáktól hosszabb ideig tartanak, céljuk a közvélemény figyelmének meghatározott témán tartása. A tartós tüntetések jelentős erőforrások hosszú idejű lekötésével jelentenek kihívást a rendőrség részére;
- Ugyancsak jelentős humán és technikai erőforrások bevetésével lehet a jogellenes cselekményeket megelőzni, illetve a polgárokat megvédeni – a tüntetések egyébként kis szegmensét jelentő – erőszakos demonstrációk esetén is;³⁴⁴
- A flashmob olyan rendezvény, mely során a résztvevők abból a célból gyűlnek össze egy adott helyen, hogy ugyanazt a tevékenységet végezzék közösen. A flashmob számtalan formában valósulhat meg: közös tánc, éneklés, hógolyózás, párnacsata stb;³⁴⁵
- Szimultán gyülekezésről akkor beszélünk, ha ugyanazon helyen és időben kettő vagy több egymáshoz nem kapcsolódó gyülekezést tartanak meg;³⁴⁶
- Az ellendemonstráció a szimultán gyülekezés különleges formája, amelyben az egyik tüntetés résztvevői a másik rendezvény céljaival, illetőleg az ott elhangzottakkal kapcsolatos egyet nem értésüket, illetőleg ellenvéleményüket fejezik ki.³⁴⁷

2.2. A TÖMEG VISELKEDÉSÉNEK KLASSZIKUS ELMÉLETE

A korai kutatók közül talán Gustave Le Bon a legismertebb és legidézettebb, aki az 1895-ben megjelent, *A tömegek lélektana* című művével fektette le a tömeg viselkedésének klasszikus elméletét. Le Bon maga is megdöbbenéssel és félelemmel tekintett a tömegre és megvetően nyilatkozott róla. Művével az volt a célja, hogy kora társadalmának vezetőit segítse a tömeg viselkedésének megismerésében, hogy azok aztán az így szerzett tudás révén képesek legyenek kezelni és elhárítani a nagyszámú ember gyülekezéséből eredő kockázatokat és fenyegetéseket.³⁴⁸

³⁴³ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, i. m., 15.

³⁴⁴ *Adapting to protest*, 2009, i.m., 21-22.

³⁴⁵ *Social Media and Tactical Considerations For Law Enforcement*, Washington, Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice, 2013, 17.

³⁴⁶ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, i. m., 15.

³⁴⁷ uo., 17.

³⁴⁸ CSEPELI György, *Szociálpszichológia*, Bp., Osiris Kiadó, 2001, 157.

Le Bon vizsgálata során megállapította, hogy a tömeg tudatára ébredt saját erejének, és ezt az erőt hajlandó a céljai érdekében bevetni. Szándéka nem más, mint a jelenlegi civilizáció elpusztítása, illetve az emberiség történelmének kezdetén meglévő természeti, közösségi állapot visszaállítása.³⁴⁹

Le Bon, a tömeg kialakulásának folyamatát három fő szakaszra osztja: a lemerülés, a „lelki infekció” és a szuggeszció fázisaira. Az első szakasz az egyén lemerülésének folyamata. Ebben a szakaszban a tömegben lévő egyén tudata megszűnik, beolvad, elmerül a tömegben, egyéniségét elveszti (dezindividuálódik) és a „kollektív lélek” részévé válik. Az egyén a lemerülés folyamata során olyan tulajdonságokat vesz magára, amelyek akár teljesen ellentétesek is lehetnek eredeti jellemvonásaival, illetve az ösztönei veszik át az uralmat a tudata felett és legyőzhetetlennek érzi önmagát.³⁵⁰ A „lelki infekció” szakaszában az érzelmek, a tettek járványszerűen terjednek szét a tömeg tagjai között, akik ezáltal a hipnózishoz hasonló állapotba kerülnek. Ezt a szakaszt követi a szuggeszció, amely a dezindividualizáció egyenes következménye, hiszen a tudatát elvesztő egyén nem tud ellenállni a befolyásolásnak, és a hipnózis alatt olyan tettek elkövetésére is képessé válik, amit a szuggeszció nélkül soha nem tenne meg. Ezt a folyamatot Le Bon biológiai okokra vezeti vissza, mely szerint a nagy agyvelő megbénul, és a gerincagy tudattalan hatalma veszi át az irányítást az egyén viselkedése felett. Ez a hatás egyenesen vezet oda, hogy még a művelt ember is visszalép a civilizáció lépcsőfokain és előtör belőle a „primitív lények önkéntelensége, vadsága, entuziazmusa és hősiessége”.³⁵¹ Ebben az állapotban a tömeg tagjait könnyen befolyásolják a külső tényezők, az „izgalmak”. Le Bon nem kevesebbet állít, mint hogy a tömeg minden időben és minden esetben engedelmeskedik a külső ingereknek, így nem nehéz pusztító, deviáns magatartásra ösztönözni, minthogy egyáltalán nem rendelkezik az előrelátás és a megfontolás képességével. Ennek a tulajdonságnak egyenes következménye az, hogy a tömeget irányítani, „kormányozni”, viselkedését kiszámítani szinte lehetetlen, erre sokszor még vezetői sem képesek, így esetenként az ő a kezeik közül is kicsúszik az irányítás.³⁵²

³⁴⁹ Gustave LE BON, *A tömegek lélektana*, Bp., Hatágu Sip Alapítvány, 1993, 24.

³⁵⁰ *Uo.*, 22.

³⁵¹ *Uo.*, 23.

³⁵² *Uo.*, 24.

A francia kutató úgy véli, hogy a tömegben végbemenő szuggeszció folyamán kollektív hallucináció alakul ki, mely során az élmények eltorzítják a valóság eseményeit és tényeit, így az egyén a képzeletében leképződött képet fogadja el valóságnak, és annak hatására cselekszik. A tömeg továbbá hajlamos a túlzásra, érzelmei egyoldalúak és szélsőségesek, ráadásul azok a szuggeszció és a fertőzés révén gyorsan elterjednek az emberek között, így növelve saját intenzitásukat. Ezt az intenzitást a felelősség hiánya még tovább fokozza.³⁵³ A tömeg nagyságával arányosan kerül tudatába saját hatalmának, így követve el olyan cselekményeket, amelyeket az azt alkotó személyek a tömegen kívül soha nem tennének meg. A hatalom tudatában a tömeg nem ismer ellentmondást, hajlamos a diktatúrára, „vérszemet kap a felemelkedésre”³⁵⁴ és csak a tekintély előtt hajt fejet.

Le Bon szerint a tömeg rombolásra, erőszakos cselekményekre való hajlama az ősidőkből visszamaradt ösztönökre vezethető vissza, amelyet az egyén a hétköznapiak során elfojt magában, de személyes felelősségének elvesztése és büntetlenségének feltételezése miatt, annak szabad utat enged.³⁵⁵

A kutató megállapítja azt is, hogy a tömeg nem mindig rosszakarátú, gyilkos vagy pusztító, mivel számos alkalommal bebizonyította, hogy nemes cselekedetekre is képes. A kutató erre a háborúba³⁵⁶ vonuló önkéntesek eseteit és más hazafias cselekedeteket hozza fel példaként.³⁵⁷

Le Bon szerint a tömeg mindig választ magának vezetőt, akire hallgat, akinek irányítását elfogadja, és akinek akarata köré szerveződik a tömeg tevékenysége. A vezetők is a tömegből származnak, megfertőzve és hipnotizálva annak eszméivel, gondolataival. A kutató őket sem tekinti értelmileg kiemelkedő személyeknek, mivel – véleménye szerint – előrelátásuk csekély, ellenben tetteikben erősek, minden nehézséggel szembeszegülve küzdenek céljaikért. Az erős akarátú vezetők olyan tiszteletet és tekintélyt tudnak kialakítani maguk körül, amely előtt a tömeg akarata meghajlik, majd vezetői szolgálatába áll. A vezető képes olyan hitet teremteni és adni a tömegnek, melynek segítségével az egyén csodákra képes, hiszen éppen a hit

³⁵³ *Uo.*, 33.

³⁵⁴ *Uo.*, 47.

³⁵⁵ *Uo.*, 22.

³⁵⁶ Például a keresztes háborúk.

³⁵⁷ *Uo.*, 25.

az emberiség legnagyobb ereje.³⁵⁸ Ezt cáfolva Freud viszont azt állítja, hogy a vezérrel való azonosulás csalóka, nem más, mint kárpótlás az elfojtott érzelmekért, szenvedésért. Az egyén és a társadalom problémáira, a vigaszon túl, megoldást nem nyújt.³⁵⁹

Le Bon tömeggel kapcsolatos megállapításai egyaránt hatottak Európa elkövetkező évtizedekben megjelenő diktátoraira és azok támogatóira. Írásából Mussolini, Hitler és Goebbels is mélyen merítettek, a benne foglalt megállapításokra alapozva igyekeztek magyarázni és igazolni önkényuralmi törekvéseiket, majd hatalmukat. Végül mozgalmuk a gazdasági problémákkal küszködő országokban sikerrel jártak, a demokráciák megroggyantak a klasszikus tömeglélektan útmutatásait alkalmazó demagógok csapásai alatt. Hitler Mein Kampfjában visszacsengenek Le Bon szavai, amikor a tömeg értelmét korlátoznak, kicsinek titulálja, és azt állítja, hogy az hajlamos gyorsan felejteni, illetve befolyásolható.³⁶⁰

Le Bon kortársa, Cesare Lombroso is egyetértett abban, hogy az egyén deviáns viselkedését nem annak saját akarata irányítja. Le Bon megállapításaival szemben azonban, ezt a jelenséget az egyén biológiai, pszichikai, illetve társadalmi hajlamainak tulajdonította.³⁶¹

2.3. A TÖMEG VISELKEDESÉNEK XX. SZÁZADI KUTATÁSAI

2.3.1 AZ EGYÉN TULAJDONSÁGAIT KÖZPONTBA HELYEZŐ KUTATÁSOK

A XX. század kutatói különböző utakat jártak be a tömeg viselkedését vizsgálva, azonban az elődeiktől eltérően, kísérleti és tapasztalati megoldásokkal igyekeztek bizonyítani hipotéziseiket. Míg a XIX. század gondolkodói mind negatívan vélekedtek a tömegről és annak viselkedéséről, addig korunkban többen cáfolni igyekeznek állításaikat.³⁶²

A modern kutatók elégedetlenek voltak a Le Bon alkotta elmélettel, mivel az nem volt képes választ adni a tömeg viselkedésében megjelenő normatív határok által

³⁵⁸ *Uo.*, 89–110.

³⁵⁹ CSABAI Márta, ERŐS Ferenc: *Testhatárok és énhatárok. Az identitás változó keretei*, Bp., Jászóveg Műhely Kiadó, 2000, 93.

³⁶⁰ CSEPELI, *i. m.*, 157.

³⁶¹ JEWKES, *i. m.*, 8.

³⁶² James SUROWIECKI, *A tömegek bölcsessége*, Bp., Napvilág Kiadó Kft, 2007, 14–16.

felvetett kérdésekre.³⁶³ A klasszikus teóriával szemben újabbak jelentek meg, hangoztatva, hogy a tömeg akciói társadalmi jelentőségűek³⁶⁴, és nincs értelme azt feltételezni, hogy a tömeg pusztán jelenléte erőszakos magatartásra, illetve érzelmi vagy irracionális viselkedésre hajlamosítaná az egyént.³⁶⁵

Le Bon és Lombroso megállapításait kétségbe vonó kutatók közül Floyd Allport, az 1924-ben megjelent szociálpszichológiai művében tagadja a kollektív pszichikum, illetve a csoporttudat létezését. Megállapítása szerint csak egyéni tudat létezik és a tömegben az egyén nem változik át, ott az emberek egyszerűen csak többen vannak. Míg a klasszikus elmélet az állítja, hogy az egyéniség kialszik a tömegben, addig Allport szerint továbbra is éber marad, csupán egy adott helyen és időben egyesül a társaiéval.³⁶⁶ A társas viselkedés – véleménye szerint – ott bukkan fel, ahol olyan egyének találkoznak, akik az alapszabályokban, a képzettségben jelentkező egyezőségeknek és a közös helyzetnek megfelelő, hasonló karaktert mutatnak. Ennek következtében a rendbontó tömegben lévők is közös jellemvonásokat hordoznak, így különösen kriminális, erőszakos és antiszociális személyiségjegyekkel rendelkeznek. Stott és társai szerint, ez a teória napjainkban is meghatározó és a Leicester-i iskolában él tovább, amely azzal érvel, hogy a labdarúgó-mérkőzéseket elsősorban a munkásosztálynak tulajdonított „keménységet” – mint értéket – képviselő szurkolók látogatják, akik a szocializációjuk révén válnak hajlamossá az erőszakra.³⁶⁷

Festinger, Newcomb és Pepitone (1973) azt kívánták bizonyítani, hogy bizonyos helyzetekben az egyén szívesebben csatlakozik olyan csoportokhoz, ahol lehetőség nyílik számára a dezindividualizációra, az egyéniség, a felelősség, az önkontroll elvesztésére. Mindezt azért teszi, hogy a tömeghelyzet révén olyan érzelmi felfokozódásban, magatartásbéli felszabadulásban, érzelmi-indulati felhangolódásban, majd ezt követően egy megnyugvással járó állapotban legyen

³⁶³ Clifford STOTT, Paul HUTCHINSON, John DRURY, 'Hooligans' abroad? *Inter-group dynamics, social identity and participation in collective 'disorder' at the 1998 World Cup Finals*, British Journal of Social Psychology, 40, 2001, 360.

³⁶⁴ John DRURY, Steve REICHER, *Collective action and psychological change: The emergence of new social identities*, British Journal of Social Psychology, 39, 2000, 579.

³⁶⁵ ADANG, *Initiation and Escalation...*, i. m., 13–14.

³⁶⁶ Steve REICHER, *The St. Pauls' riot: an explanation of the limits of crowd action in terms of a social identity model*, European Journal of Social Psychology, Vol. 14., 1984, 2.

³⁶⁷ STOTT, HUTCHINSON, DRURY, i. m., 360.

része, amely vonzó a részére. Így a tömegben való létezés jutalom lesz számára, amelyet újra és újra át akar élni.³⁶⁸

Zimbardo a szerep és szerepazonosulás jelentőségét hangsúlyozza azt állítva, hogy a szerepet játszó egyénre irányuló szerepkényszer határozza meg azt, hogyan fog viselkedni a tömegben. Véleménye szerint, a tömegben kialakuló szerepével azonosuló ember időlegesen pszichopatává válik.³⁶⁹

Az Amerikai Egyesült Államokban, a 60-as évekbeli polgárjogi küzdelemnek, illetve a 60-as és a 70-es években lezajlott, a vietnámi háború elleni tömegmegmozdulásoknak a fő eszköze az utcai tüntetés lett, amire a rendvédelmi szervek általában erőszakkal válaszoltak.³⁷⁰ Az akkori tüntetéseket vizsgálva a kutatók arra a megállapításra jutottak, hogy nem minden tömeghelyzet fordul át erőszakba és nem mindegyikben veszítik el az emberek a józan eszüket.³⁷¹ Így felmerül a kérdés, hogy mi lehet az oka annak, hogy a tömeg bizonyos helyzetekben radikalizálódik és a résztvevők magatartása destruktív lesz, míg a másokban pedig nem. A kérdés megválaszolása érdekében – az évszázad első két harmadának, főként laboratóriumi kísérletein túllépve – a tüntetések közben, illetve azokat utólag vizsgálva próbáltak eredményekhez jutni a kutatók. A vizsgálat hatékonysága érdekében elvegyültek a résztvevők között, figyelve azok viselkedését, illetve a rendezvény közben, és az azt követően készített interjúk segítségével próbálták megérteni azok magatartását, tetteik célját, motivációjukat. Az így szerzett eredmények hatására a kutatók elszakadtak a tömeget, mint egységet kezelő, illetve az individuum jellemzőire alapozó elméletektől és más aspektusból kezdték el a tömeget vizsgálni.

2.3.2 A CSOPORTNORMÁKAT ELŐTÉRBE HELYEZŐ KUTATÁSOK

A „tömeglélektan új hulláma” szimpatizál a tömeggel, támogatja annak pozitív társadalmi céljait, szolidáris az elnyomott kisebbségekkel. Moscovici (1986) felismerte, hogy a világ a globális tömeg korszakába lépett, bár ekkor még nem láthatta előre a világháló és a közösségi hálózatok okozta újszerű hatásokat. Megállapítja azonban, hogy a dekolonizációt követő migráns hullámok ostromai, a

³⁶⁸ PATAKI, *i. m.*, 145–146.

³⁶⁹ *Uo.*, 147.

³⁷⁰ FINSZTER, *A rendészet elmélete, i. m.*, 69.

³⁷¹ HEAL, *i. m.*, 45.

városok lakosságának növekedése szétzilálja a tradicionális társadalmi létformákat, egyre több helyen alakulnak ki megállíthatatlanul növekvő kisebbségi zárványok. A hagyományos politika alapját jelentő értelem és érdek helyét átveszi a tömeg, amely a modern demokráciában szavazataival meghatározza az aktuális politika irányvonalát.

Ez a folyamat a XX. és XXI. század fordulójára már komoly társadalmi gondok forrásává vált, mely számos esetben a rendvédelmi erőket is komoly kihívás elé állította.³⁷²

A „felbukkanó csoportnorma” (The Emergent Norm Theory) elméletének kidolgozói, Turner és Killian megállapították, hogy a tömeg nem más, mint egy speciális csoport, amelyhez való tartozás mindig bizonytalansággal jár. A bizonytalanságot az egyén azzal próbálja csökkenteni, hogy figyeli, mit tesznek a társai. A társak bizonyos cselekvési formái – legyenek azok negatívak vagy jogellenesek – megerősítést nyernek, amennyiben azokra a tömeg többi tagja részéről nem érkezik negatív visszajelzés. Az egyén ebben az esetben azt feltételezi, hogy a többiek által tanúsított magatartás a csoporton belül elfogadott. Így a cirkuláris megerősítés révén egy új csoportnorma alakul ki, mintegy „bukkan fel”.

Az egyén tehát – a bizonytalanságát csökkentendő – minden időben és helyen alkalmazkodni igyekszik a csoport normáihoz, illetve követni azokat, ugyanis amennyiben nem így tenne, a csoport kitaszítaná magából. Az egyén nem a mentális deficitje következtében hajlamos szokatlan, akár jogellenes magatartási formákat is tanúsítani, hanem mert ez tűnik számára helyesnek. A klasszikus elmélet szerint a kőért lehajoló ember elveszti a „józan eszét”, Turner és Killian szerint viszont az egyén ebben az esetben csak a csoport helyszínen kialakult normáját, viselkedési mintáját követi. A két kutató leszögezi azt is, hogy a tömegben tartózkodó egyén mindezek ellenére nem hajlandó akármilyen magatartásformát követni, viselkedésének korlátait a társadalmi körülményei határozzák meg.³⁷³

³⁷² Pataki, *i. m.*, 175–176.

³⁷³ *Uo.*, 180–181.

2.3.3 A TÖMEGBEN VALÓ VISELKEDÉS ELABORÁLT TÁRSAS IDENTITÁS MODELLJE³⁷⁴

Stephen D. Reicher, Clifford Stott és John Drury brit kutatók az 1980-as évek elején kezdtek el előremutató kutatásaikat a tömeg viselkedésének területén, melynek hatására szembe helyezkedtek az elődeik által megfogalmazott tézisekkel. Teljes mértékben elutasítják a tömeg Le Bon által leírt jellemzőit, annak eredendő erőszakosságát, az egyén irracionálisát, ingatagságát, a mentális kisebbségét. Nem értenek egyet azzal sem, hogy a tömeg alapvetően konzervatív lenne és viszolyogna a változástól, illetve hogy tevékenysége, akciói hatástalanok maradnának, és mindezt történelmi példákon keresztül igyekeznek igazolni.³⁷⁵

Elvetik Allport individualizmusát is, és a társadalmi kontextus, mint meghatározó tényező teljes figyelmen kívül hagyását róják fel neki. A dezindividualizáció elméletéből hiányolják a magatartás kontextusának vizsgálatát, és számon kérik rajta, hogy miért nem tesz különbséget a csoportban való anonimitás és az elszigetelődött körülmények során kialakuló anonimitás között. Bizonyítékokra hivatkoznak, melyek szerint a dezindividualizálódott egyén nem viselkedik mindig társadalomellenesen, hanem éppen ellenkezőleg, növekvő ragaszkodást mutat a csoportnormák irányában. Azt állítják továbbá, hogy az egyén elsősorban a kívülálló, a „külső csoportok” felé mutat anonimitást, míg a „belső csoport” tagjai részére mindig ismert marad.

Turner és Killian elméletét vizsgálva megállapítják, hogy az nem más, mint Allport individualizmusának elitista verziója, mivel ahhoz hasonlóan túl nagy jelentőséget tulajdonít a tömeg kulcsfiguráinak, a hangadóknak; így a többség viselkedésének tanulmányozása helyett, a domináns kisebbség meghatározó szerepéhez ragaszkodik.³⁷⁶

Reicher és társai megkísérelték kiküszöbölni az általuk kritizált elméletek hibáit. Számos esettanulmányt végeztek, melyek során interjút készítettek olyan demonstrációk résztvevőivel, illetve az ott tevékenykedő rendőrökkel, amelyek erőszakos eseményekbe torkollottak.³⁷⁷ Kutatási eredményeiket a Tömegben Való

³⁷⁴ Elaborated Social Identity Model of Crowd Behaviour szövszerinti fordítása

³⁷⁵ DRURY, REICHER, *i. m.*, 580.

³⁷⁶ REICHER, *i. m.*, 2–5.

³⁷⁷ Pl. Bristol városának főként fekete kisebbség által lakott St. Paul negyedében kitört zavargás (1980), diáktüntetés Londonban (1988).

Viselkedés Elaborált Társas Identitás Modelljében (angol eredeti alapján: ESIM) foglalták össze, amely a tömegrendezvényeket, mint a különböző csoportok közti interakciók – egy adott időben és térben történő – megjelenését értelmezi.³⁷⁸ Az ESIM alaptételként fogadja el, hogy az ember társas magatartása meghatározott társadalmi kategóriákhoz való tartozásából (esetünkben pl. tüntető, ellentüntető vagy rendőr), illetve az egyén sajátos egyéniségéből ered. Megállapítják, hogy a tömeg tagjainak – a saját azonosságukon kívül – számos olyan társas identitása is van, melyek közül egy vagy több az események hatására kiemelkedik, segítve az egyénnek, az adott helyzetben meghatározni önmagát. A kollektív tevékenység és cselekvés akkor jön létre, amikor az egyik társas identitás túlsúlyba kerül, vagyis a tömeg tagjai abban osztoznak.³⁷⁹ A külső csoportok esetében fennáll annak lehetősége, hogy a tömeg tagjainak azonosságát és tevékenységét azoktól eltérően érzékelik, minősítik. Míg például a tömeg tagjai az üldözmonstrációjukat ártalmatlannak és legitimnek tartják, addig a rendőrök ezt a tevékenységet a közbiztonságot, közrendet és ezáltal a saját kontrolljukat veszélyeztető cselekménynek vélhetik. Ennek következtében a konfliktus elsősorban ott jelentkezhet, ahol a tömeg tagjainak társas helyzetét a tagok maguk, illetve a külső csoport tagjai eltérően látják, miközben a külső csoportnak megvan az ereje arra, hogy a saját értelmezését tömeg tagjaira rákényszerítse, és annak értelmében cselekedjen, akár annak ellenállása ellenére is.³⁸⁰

Az egyéni identitás a tömegben nem szűnik meg, csak a hangsúly helyeződik át egy másik identitásra, amellyel az egyén a csoport többi tagjával osztozik. Ennek következtében társas identitás átvétele egyben azt is jelenti, hogy megnő annak valószínűsége, hogy az egyén kitart a csoporton belüli normák, értékek és ideológiák mellett. Éppen ezért az egyén számára a kiemelkedő társas identitások adnak iránymutatást a jelentősebb mértékű kollektív viselkedési formákkal kapcsolatban, mind a viselkedés helyessége, mind annak jogossága, illetve megvalósíthatósága tekintetében. A tömeg részének lenni nem jelenti az egyéni identitás felforgatását,

³⁷⁸ DRURY, REICHER, *i. m.*, 581.

³⁷⁹ STOTT Clifford, *Crowd Psychology & Public Order Policing: An Overview of Scientific Theory and Evidence*, University of Liverpool, 2009, 6.

³⁸⁰ John DRURY, Clifford STOTT, Tom FARSIDES, *The Role of Police Perceptions and Practices in the Development of „Public Disorder”*, Journal of Applied Social Psychology, 33, 2003, 1481.

hanem az egyén számára azt a környezetet biztosítja, amelyben a társas identitás kerül az előtérbe.³⁸¹

Ilyen társas identitást vélte Reicher felfedezni a St. Paul-i zendülések kutatása során, amikor megállapította, hogy a rendőrökkel szembeni konfrontációnak egyik alapvető kiváltó oka az volt, hogy az érintett városrész lakói szolidárisak voltak egymással, és úgy érezték, meg kell védeniük magukat a rendőrök erőszakos fellépésétől.³⁸² Ezt a kutató többek között azzal is igyekezett igazolni, hogy a tömeg erőszakos cselekményei – bár fennállt a lehetősége – nem terjedtek túl a városrész határain, az erőszak kizárólag a rendőrökre és járműveikre irányult.

Ugyaninnen hoz példát a tömeg irracionális viselkedésének teóriája ellen is, illetve elutasítja azt az állítást, hogy a tömegben elvegyülő ember elvesztené a józan eszt. Reicher vizsgálata megállapította, hogy miután a lakók „kiverték” a rendőröket a városrészükből, nekiláttak irányítani az időközben megakadt közlekedési forgalmat, illetve ellenőrizni a megjelenő idegeneket.³⁸³ Ugyanebben a vonatkozásban lehet említeni az Egyiptomban, 2011. január 25-én kitört forradalom bizonyos eseményeit is, ahol egyértelműen megállapítható volt, hogy a tüntetések résztvevői maguk is felelősséget éreztek a rend fenntartása iránt. A rendőri műveletek leállítását követően, a Tahrir téri tüntetők és a Kairón kívül élők is kezükbe vették a biztonsággal kapcsolatos rendvédelmi tevékenységet, felügyelve lakóhelyük, szomszédságuk rendjét. Éjszakai járőrözést végeztek, ellenőrző-átesztző pontokat üzemeltettek annak érdekében, hogy a lakosság a rendőrség visszavonulását, illetve a büntetés-végrehajtási intézményekben fogvatartottak kiszabadulását követően is védelemben részesülhessen.³⁸⁴ A Hong Kongban 2014-ben lezajlott tüntetéssorozat idején, a tüntetők rendkívül nyugodt és fegyelmezett magatartást tanúsítottak. A tanulók a járdán írták meg a házi feladataikat, míg mások a műanyag palackokat

³⁸¹ Clifford STOTT, Andrew LIVINGSTONE, James HOGGETT, *Policing football crowds in England and Wales: a model of 'good practice'?*, *Policing & Society*, Vol. 18, No. 3, 2008, 259.

³⁸² REICHER, *i. m.*, 15.

³⁸³ Uo., 18.

³⁸⁴ Lisa ANDERSON, *Authoritarian Legacies and Regime Change – Towards Understanding Political Transition in the Arab World=The New Middle East–Protest and Revolution in the Arab World*, Ed. Fawaz A. GERGES, Cambridge University Press, New York, 2014, 52.

gyűjtötték össze, hogy a szelektív szemétkébe juttassák el azokat, egyesek pedig az utcát separték fel.³⁸⁵

Az ESIM-et követők tagadják a klasszikus elmélet azon állítását, hogy a csoportban és a tömegben kialakuló anonimitás a magatartás kontrolljának elvesztéséhez vezetne, és azt hangsúlyozzák, hogy ez a jelenség inkább az egyén identitásának csoport identitásába olvadását eredményezi.³⁸⁶ Az anonimitást értékelve megállapítják, hogy az kettős tulajdonsággal rendelkezik. Egyrészt lehetővé teszi, hogy az egyén a külső csoport számára láthatatlan maradjon, míg másrészt a saját csoport tagjai elől is elrejt. Az első esetben az anonimitás segítségével elkerülheti a büntetést, míg a másodikban elszigetelődhet a saját csoportjától.³⁸⁷

2.4. A RENDFENNTARTÓ SZERVEK SZEREPE AZ ERŐSZAKOS CSELEKMÉNYEK KIALAKULÁSÁBAN

2.4.1 A LEGITIMITÁS ELTÉRŐ FELFOGÁSA

A rendfenntartásért és a tömeg megrendelazásáért felelős szervezetek zendulések kirobbanásában játszott szerepére már évszázadokkal a modern kutatások előtt is gyanakodtak a gondolkodók. John Adams jogász, az USA második elnöke a korabeli állapotokat elemelve leszögezte, hogy „ahol a népes városokban elszállásolt katonaság egy tömegzendulést megelőz, ott két másikat elő is idéz”.³⁸⁸

Reicher már a legkorábbi kutatásai során felvetette a kérdést, hogy maguk a rendfenntartó szervek mennyiben járulnak hozzá a tömeg erőszakossá válásához, a konfliktus kirobbanásához.

Az 1988. november 24-én Londonban lezajlott, kezdetben békés vonulások demonstráció a Westminster-hídhöz érve erőszakba torkollott, miután a rendőrség megtagadta, hogy a diákok – az előzetes tervtől eltérően – az angol parlament elé vonuljanak, és ott petíciót nyújtsanak be. Vizsgálata során Reicher megállapította, hogy a diákok legitimnek tartották a tevékenységüket, mivel mindössze a törvény biztosította petíciós jogukkal kívántak élni, ugyanakkor a rendőrök ezt megakadályozó fellépését illegitimnek ítélték. A rendőrség ezzel szemben úgy vélte,

³⁸⁵ Samanthi DISSANAYAKE, *Things that could only happen in a Hong Kong protest*, BBC.com honlapja, 2014.12.30.

³⁸⁶ DRURY, REICHER, *Collective Psychological Empowerment...*, i.m., 710.

³⁸⁷ Uo, 710.

³⁸⁸ Idézi David C. RAPOPORT, *Protesters*, Anthology, Stockholm, National Police Board, 2013, 109.

hogy mivel a petíció átadás nem szerepelt a programban, a diákoknak nincs joguk a parlament elé vonulni, ott a puszta megjelenésük is jogellenes. Reicher a két szemben álló csoport (diákok és rendőrök) pozícióját elemezve megállapította, hogy a jogellenes cselekményeket kiváltó tényezők korántsem véletlenszerűek vagy eseti jellegűek,³⁸⁹ ugyanis mindig fennáll annak lehetősége, hogy bármi legyen is az egyik csoport szándéka, a tevékenységüket a másik csoport átértelmezi, és arra éppen ezért új kontextust teremtve, nem várt módon reagál.³⁹⁰ Ennek megfelelően a konfliktus alapvető oka elsősorban a két csoport egymás magatartásának legitimitásáról alkotott, szögesen eltérő felfogásában keresendő. Így az egyik csoport (jelen esetben a diákok) erőszakos válasza, a „mi a jogszerű?” értelmezése által formált társas identitástudat erőszakos megnyilvánulásának is tekinthető, amely a „jogos” önvédelem gondolatához vezethet.³⁹¹ Esetünkben a tüntetők a rendőrség eljárását a szabad véleménynyilvánításhoz és gyülekezéshez való joguk megnyirbálásának, ezáltal jogsértőnek, illegitimnek tekintették.³⁹² Megállapítható, hogy a demonstrálók általánosságban is hajlamosak a rendőröket a kormányzat ágenseinek, és bizonyos esetekben magát a rendőri műveletet a hatalom törvénytelen politikai céljainak elérésére szolgáló illegitim eszköznek tekinteni,³⁹³ így a rendőrség egyszerre kiváltó oka és céltáblája a tüntetők erőszakos magatartásának.³⁹⁴

A legitimitáció koncepciója Reicher szerint két oknál fogva is lényeges. Egyrésztől meghatározza, vajon a tömeg bármilyen körülmény között hajlandó-e vállalni a konfliktust, valamint megadja azokat a körülményeket, amelyek mellett a tömeg ténylegesen felvállalja azt. Bármennyire is jogosnak tartják a tömeg tagjai a konfliktus kirobbantását ott, ahol a külső csoport tevékenységét a jogaik törvénytelen megcsorbításaként értékelik, ez még nem vezet törvényszerűen annak kialakulásához. A konfliktusok csak ott törnek ki, ahol azok alkalmazása hatékony eszköznek tűnik a tömeg tagjai számára.

³⁸⁹ Steve REICHER, „*The Battle of Westminster*”: developing the social identity model of crowd behaviour in order to explain the initiation and development of collective conflict, *European Journal of Social Psychology*, Vol. 26, 1996, 128.

³⁹⁰ DRURY, REICHER, Collective action..., *i. m.*, 582.

³⁹¹ REICHER, „*The Battle of Westminster*” ..., *i. m.*, 128.

³⁹² Uo., 128–129.

³⁹³ DRURY, REICHER, Collective action and ..., *i. m.*, 592.

³⁹⁴ EMSLEY, BESSEL, *i. m.*, 3.

A hatékonyság meghatározó szempont az emberek mozgalmakhoz való csatlakozásában, illetve a mozgalmak által alkalmazott taktikákban is.³⁹⁵ A rendőri fellépés határozottsága, robosztus minősége kényelmetlen, esetleg félelmet keltő lehet a polgár számára, és a domináns viselkedés a szembenálló félben fokozott lelki állapothoz, illetve ellenálláshoz vezethet. Az így kiváltott ellenállás lehet passzív-védekező, de aktív-támadó is.³⁹⁶ Hoggett és Stott is egyetért Reicher megállapításával: véleményük szerint a tömeg tagjai akkor válaszolnak erőszakkal a rendőri tevékenységre, ha fenyegetve érzik személyüket és jogaikat.³⁹⁷ A tömegesen jelentkező konfliktus azonban komoly problémát jelent a rendőrség számára, mivel jelentős külső figyelmet von magára, illetve erőszakba fordulása esetén komoly károkkal járhat, és csak jelentős kényszerítő erő alkalmazásával szüntethető meg.³⁹⁸

Stott három olyan fontos következtetést von le az ESIM-ből, melyek a tömeg szemszögéből növelik a rendőrség legitimációját. Leszögezi, hogy a tömegkezelési stratégiát mindig át kell, hogy járja a tüntetők békés tevékenysége elősegítésének, illetve a problémák együttműködő megoldásának szemlélete (facilitáció). Ki kell alakítani továbbá egy, a fokozatosság elvén alapuló, információk által vezérelt, illetőleg a tüntetők irányába folytatott kommunikáción alapuló taktikai profilt is. E profil alkalmazásához azonban elengedhetetlen birtokolni a tömegben lévőkkel való – rendezvény előtt, alatt és utána történő – nyílt és őszinte párbeszéd képességét. Harmadszor, lehetőség szerint el kell kerülni a kényszerítő erő differenciálatlan alkalmazását.³⁹⁹

A tömeg tagjainak, a rendőri tevékenység legitimációjáról alkotott véleményét nem szükségszerűen az határozza meg, hogy alkalmazott-e a rendőrség ellene erőszakot, avagy sem, hanem inkább az, hogy milyen módon és körülmények között tette azt. Rendzavaró magatartás esetén a tömegeből is sokan elvárják a rendőri beavatkozást,

³⁹⁵ REICHER, „*The Battle of Westminster*” ...*i. m.*, 129.

³⁹⁶ Martin C. EUWEMA, Nicolien KOP, Arnold B. BAKKER, *The behaviour of police officers in conflict situations: how burnout and reduced dominance contribute to better outcomes*, Work&Stress, Vol. 18. No. 1, 2004, 26–27.

³⁹⁷ James HOGGETT, Clifford STOTT, *Post G20: The Challenge of Change, Implementing Evidence-based Public Order Policing*, Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 2012, 9.

³⁹⁸ Martina SCHREIBER, Otto ADANG, *Fiction, facts and a summer's fairy tale - mixed messages at the World Cup 2006*, Policing & Society, Vol. 20, No. 2, 2010, 239.

³⁹⁹ Idézi Misja van de KLOMP, Otto ADANG, Gabriël van den BRINK, *Riot management and community relations: policing public disturbances in a Dutch neighbourhood*, Policing and Society, Vol. 21, Issue 3, 2011, 2.

de elvárják azt is, hogy az a helyzethez mértén arányos legyen. Így a tömeggel szembeni egységes fellépést olyankor, amikor annak csak kisebb számú tagja követ el jogellenes cselekményeket, a többség aránytalannak, ennek következtében törvénytelennek tekinti.⁴⁰⁰

2.4.2 A TÖMEG HOMOGEN EGYSÉ GKÉNT TÖRTÉNŐ KEZELÉSÉBŐL EREDŐ PROBLÉMÁK

Reicher és munkatársai a tüntetéseket vizsgálva egy gyakran jelentkező viselkedési mintát ismertek fel. Megállapításuk szerint a rendezvények kezdetén a tömeg heterogén, a résztvevők többsége mérsékeltnek tekinti magát, mindössze a véleményét kívánja kinyilvánítani. A tömegben ekkor még kisebbségben vannak azok a radikális egyének, akik a hatóságra eredendően ellenséggként tekintenek. Ezzel szemben a rendőrség a tömeget homogénnek és egységesen veszélyesnek tekinti, és ennek megfelelően kezeli. Ez a fajta bánásmód azonban radikalizálja és az erőszakos kisebbség mellé állítja a mérsékelt tömeget, minek következtében beindul az eszkalációs folyamat.⁴⁰¹

A tömeg alapvető heterogenitásával kapcsolatos elméletet megerősítik azok a kutatási eredmények is, melyek azt állítják, hogy a tömegben tartózkodó személyek általában kis csoportokban, barátokkal, ismerősökkel tartózkodnak együtt, ezáltal a tömeg nem tekinthető homogénnek.⁴⁰²

Stott és társai az 1990-ben, Olaszországban rendezett labdarúgó világbajnokság tömegkezelési gyakorlatának elemzésével igyekeznek igazolni az előbbi gondolatokat. Mint arra rámutattak, az olasz rendvédelmi erők az angol szurkolókat egységesen veszélyesként kezelték, és velük szemben differenciálatlanul, több esetben erőszakkal léptek fel. A rendőri intézkedéseket a szurkolók a jogos igényeik külső korlátozásának illegitim formájaként élték meg, jogaik megerősítése érdekében álltak ellen, és tetteiket nem agresszióknak, hanem önvédelemnek tartották.⁴⁰³

A kutatók szerint a differenciálást nélkülöző beavatkozás a tömeget mint egységes, jogellenes „személyiséget” éri, így a rendőrök nemcsak a ténylegesen törvényellenes cselekményeket elkövetők ellen intézkednek, hanem az alapvetően jogkövető

⁴⁰⁰ GIACOMANTONOI, BADFORD, MARTIN, *i. m.*, 21.

⁴⁰¹ DRURY, REICHER, *Collective Psychological Empowerment...*, *i. m.*, 712.

⁴⁰² SCHREIBER, ADANG, *i. m.*, 238–239.

⁴⁰³ STOTT, HUTCHINSON, DRURY, *i. m.*, 363.

résztevőkkel szemben is. A tömegben ennek hatására egy olyan dinamikus folyamat megy végbe, melynek eredményeképpen a benne lévő frakciókban, illetve az egyébként eltérő szándékú emberekben akarategység, közös identitás alakul ki, akik aztán szembefordulnak az őket veszélyeztető külső csoporttal – esetünkben a rendőrséggel. Ennek következtében, a beavatkozást megelőzően marginális helyzetben lévő csoportokhoz tartozó, jogellenes magatartást tanúsító személyek példaképpé válnak, miáltal tevékenységük mintát ad a többieknek is.⁴⁰⁴ Az ilyen esetekben a tüntetőket presszionáló rendőrök elleni agressziót még azok is helyénvalónak tartják, akik ezt a fajta magatartást korábban még elítélték.⁴⁰⁵

Waddington és társai arra figyelmeztetnek, hogy az általuk „halászháló húzogatósnak”⁴⁰⁶ nevezett módszer, azaz a differenciálatlan igazoltatás és ruházátvizsgálás gyakran okoz feszültséget a csoportokon belül, ami a hatósággal szembeni fellépéshez is vezethet.⁴⁰⁷

A fenti hatások következményeképpen a két fél között kialakul a „mi és a ti” tudata, melynek hatására egymás ellenségeivé válnak azok a felek, akiknek a rendezvény problémamentes lebonyolítása érdekében tulajdonképpen együtt kellene működniük. A rendőrség nem ismerve fel saját szerepét a konfliktus kirobbanásában és eszkalációjában, mintegy megerősítést lel a klasszikus elmélet által vezérelt tömeg percepcióban. Igazolva látja azt az önbeteljesítő jóslatot, miszerint a tömeg irracionális, erőszakos, ezért csak az erőből ért. Amíg viszont a rendőrség nem érzékeli a konfliktus kialakulásában betöltött szerepét, minden rendőri biztosítás során fenn fog állni a konfliktus kialakulásának, az erőszak kirobbanásának, illetve a kényszerítő eszközök szükségtelen és aránytalan bevetésének veszélye.

A céltudatos emberei lények – legyenek azok civilek vagy rendőrök – hajlamosak ellenállást tanúsítani a céljaik megvalósítása érdekében.⁴⁰⁸ Az erőszakos cselekményekbe forduló tömegrendezvények mind a résztvevőkben, mind a rendőrökben, mind a kívülállóknak dühöt, haragot, zavarodottságot, szorongást, megbotránkozást és izgalmat váltanak ki. Ezek az érzelmek pedig az érintett felekből

⁴⁰⁴ DRURY, STOTT, FARSIDES, *i. m.*, 1481–1482.

⁴⁰⁵ STOTT, HUTCHINSON, DRURY, *i. m.*, 376.

⁴⁰⁶ Eredeti angol kifejezés: dragnet

⁴⁰⁷ Idézi KLOMP, ADANG, BRINK, *i. m.*, 4.

⁴⁰⁸ KENNY, MCPHAIL, WADDINGTON, *i. m.*, 23.

a legjobb és a legrosszabb motivációkat, tetteket hozhatják elő.⁴⁰⁹ Ezek alapján viszont tényként kell elfogadni, hogy a tömeggel szembeni fellépéshez szükséges törvényi felhatalmazással és fizikai képességekkel rendelkező rendőrség egyszerre jelent biztonságot és veszélyforrást.⁴¹⁰

Angol kutatások is rávilágítottak arra, hogy a rendőrök többsége tisztában van azzal a ténnyel, hogy a tömeg nem egységes, azonban azt mindössze két kategóriára bontja: az ellenséges kisebbségre és az általuk befolyásolható többségre. A vizsgálatba bevont rendőrök azt a nézetet vallották, hogy mihelyst a konfliktus kirobban, a tömeg mint egység jelent fenyegetést rájuk és a rendre nézve, mivel mindenki a kisebbség befolyása alá kerül. Ez a nézőpont azonban azzal a következménnyel járhat, hogy a rendőrség a tömeggel szemben kemény kézzel és differenciálást mellőzve lép fel.⁴¹¹ Ezt a véleményt támasztja alá az is, hogy a rendőrök elsősorban a szigorú irányításban és felügyeletben, valamint a gyors beavatkozásban látják a konfliktus megelőzésének és továbbfejlődése megakadályozásának kulcsát.⁴¹² Ezt a megállapítást della Porta és Reiter is megerősíti. A két kutató a beavatkozáshoz szükséges, gyors és határozott döntéshozatal követelményének tulajdonítja azt a jelenséget, hogy a rendőrök elsősorban a demonstrálókat, illetve az azok magatartásának következményeképpen kialakult helyzetet jelölik meg a nehézségek és veszélyek fő forrásaként.⁴¹³

A tömeg egységként történő kezelésének nemcsak pszichológiai, hanem a rendőrséget szolgáló taktikai oka is van. Eszerint, ha a rendbontásra, mint a többséget magával ragadó erőszakos kisebbség egyik jellemző viselkedési formájára tekintünk, akkor a rendőri gyakorlatot, mint kiváltó okot fel lehet menteni az erőszak eszkalációjának vádjá alól. Ennek segítségével ugyanis elkerülhető a különböző tömegkezelési taktikák rendbontás gerjesztésében és eszkalációjában betöltött szerepének vizsgálata.⁴¹⁴

A tüntetések erőszakossá válásának okai a rosszul végrehajtott elfogások és előállítások, a rendőri brutalitásról szóló, gyorsan terjedő híresztelések, az

⁴⁰⁹ HEAL, *i. m.*, 48.

⁴¹⁰ DRURY, STOTT, FARSIDES, *i. m.*, 1495.

⁴¹¹ Uo., 1487.

⁴¹² Uo., 1493.

⁴¹³ della PORTA, REITER, *i. m.*, 22.

⁴¹⁴ DRURY, STOTT, FARSIDES, *i. m.*, 1488.

ellenségeskedés, a rendőrökben kialakuló feszültség, valamint a súlyos rendbontással kapcsolatos várakozások lehetnek. Az események kirobbanásáért a rendőrök leggyakrabban az agitátorokat okolják, miközben ritkán vesznek tudomást arról, hogy a komoly incidensekkel járó eseményt egy rendőr ügyetlen és szerencsétlen viselkedése is okozhatta. Miközben a kutatók elismerik az ilyen agitátorok létezését, rámutatnak arra is, miszerint a mindenütt jelenlévő és minden incidensért felelős agitátor elméletét nem támasztja alá az a tény sem, hogy ezek a személyek ritkán kerülnek az igazságszolgáltatás elé. Véleményükkel továbbá mennek, amikor kijelentik, miszerint az erőszakos cselekmények okait inkább kell keresni a rendőrség struktúrájában és kultúrájában, mintsem egy fegyelmezetlen rendőr magatartásában, mivel az sosem önmagából eredő jelenség.⁴¹⁵

A rendőrök mellett a résztvevők is hajlamosak az általánosításra, az egyes rendőr cselekedeteit úgy értelmezni, mint az egész rendőrségéét.⁴¹⁶ Brit kutatási adatok szerint a futballszurkolók úgy gondolják, hogy a rendőrök közül sokan élvezettel konfrontálódnak velük, illetve helytelen beavatkozásaikkal maguk eskalálják az erőszakot.⁴¹⁷

2.4.3 A KONFLIKTUS KIALAKULÁSÁNAK EGYÉB OKAI

Schreiber és Adang a tömegben belüli erőszak kialakulásának magyarázatát tovább bővítették. Véleményük szerint az egyének vagy csoportok (ideértve a rendőrséget is) közötti összeütközések nézeteltérésekből, széthúzásból, illetve a bizonytalan helyzetből eredő feszültségből eredhetnek. Másik okként azon fiatal férfiak megjelenését jelölik meg a kutatók, akik szándékosan, minden indok nélkül keresik a konfrontáció és az összecsapás lehetőségét más rivális csoportokkal, ideértve a rendőröket is.⁴¹⁸ A tömegrendezvényeken a férfiaknál, ezen belül is a serdülőknél vagy fiatal felnőtteknél többször lehet megfigyelni erőszakos magatartást, mint a nőknél.⁴¹⁹ A rendőrökben – a kutatások eredményeitől függetlenül is – alapvetően az a kép él a fiatalokról, hogy azok ellenségesek. Ez a felfogás viszont ideológiai felhatalmazásként szolgálhat a demokrácia elveivel össze nem férő felügyeleti és

⁴¹⁵ EMSLEY – BESSEL, *i. m.*, 3-4.

⁴¹⁶ DRURY, REICHER, *Collective action and...*, *i. m.*, 591.

⁴¹⁷ GIACOMANTONOI, BADFORD, MARTIN, *i. m.*, 107.

⁴¹⁸ SCHREIBER, ADANG, *i. m.*, 239.

⁴¹⁹ OTTO ADANG, TOM VAN HAM, *Contextual and Individual Factors Determining Escalation of Collective Violence: Case Study Of The Project X Riot In Haren, The Netherlands*, *The British Journal of Criminology*, Vol. 55, Issue 6, 2015, 3. A szerzőtől.

ellenőrzési, illetve rendvédelmi gyakorlathoz,⁴²⁰ ami aztán önbeteljesítő jóslatként működik tovább.

Az erőszak kialakulásának kockázatát az alkoholfogyasztás is növeli, mert általa megnő az ön-túlértékelés, csökken az indulatkontroll, a büntetéstől való félelem, kevésbé pontossá válik a helyzet kockázatának értékelése, illetve hozzájárul a „mindent megtehetünk” percepciójához is.⁴²¹

Megállapítható azonban az, hogy még a legnagyobb zendülésekben is a tömegnek csak kevesebb, mint 10%-a vesz részt, vállalva a magas kockázattal járó magatartási formákat, míg a többség az olyan kevésbé rizikós viselkedési mintákat választja inkább, mint a kiabálás, a mutogatás vagy a futkározás.⁴²² A tömeg kisebbségben lévő erőszakos részét a többség kivételnek tekinti, amely megerősíti az erőszakmentesség szabályát a többségen belül. A rendőrség viszont az erőszakos egyéneket általánosságban a tömeg emblematisztikus figuráinak, az „ösi” beidegződések megjelenési formájaként érzékeli, akik előbb-utóbb magukba olvasztják a többséget is. Ennek következtében eltűnik a különbség az ellenséges és a békés tüntetők között, melynél fogva mindnyájukkal egyformán bánnak a rendőrök.⁴²³ A tömegmozgalmak résztvevőinek többsége viszont kerüli az erőszakot, és a békés fellépést is hatékony eszköznek tekinti.⁴²⁴

2.5. A KLASSZIKUS ELMÉLET HATÁSA A MODERN RENDVÉDELMI GONDOLKODÁSRA

A klasszikus elmélet korunkban is jól észrevehető vezérmotívumként jelenik meg a köztudatban, ezáltal a tüntetésektől egyébként távolmaradók és más kívülállók (pl. rendőrök) szemléletére is jelentősen kihat. Ennek következtében az erőszakos tüntetőket manapság sem ritka gonosz, rossz embernek minősíteni, akik inkább viselkednek „állatként”, mintsem emberként, és akik az emberi életet sem tisztelik.⁴²⁵

⁴²⁰ DRURY, STOTT, FARSIDES, *i. m.*, 1496.

⁴²¹ ADANG, van HAM, *i. m.*, 4.

⁴²² Uo., 3.

⁴²³ DRURY, REICHER, *Collective action and...*, *i. m.*, 39.

⁴²⁴ FELGUEIRAS, PAIS, ABREU, MARTINS, ROCHA, *i. m.*, 154.

⁴²⁵ Steve REICHER, Cliff STOTT, *Mad Mobs and Englishmen – Myths and Realities of the 2011 Riots*, London, Constable & Robinson Ltd, 2011, 14.

Időnként a kormányzatok is hasonló módon nyilatkoznak, igyekezve ezáltal is hiteltelenné tenni a politikájuk ellen tiltakozókat.⁴²⁶

Elias Canetti Nobel-díjas regény- és drámaíró, esszéista a *Tömeg és hatalom* (1960) című művében a klasszikus elmélethez hasonló megállapításokat tesz és leszögezi, hogy a tömeg a fenyegetés hatására együtt akar maradni, mivel csak így érzi biztonságban magát. Ezt ő a nyájszellemnek tulajdonítja, és példaként az állatvilágot hozza fel, ahol az állatoknak csak úgy van esélye a ragadozóval szemben, ha együtt, egy tömegben maradnak.⁴²⁷

Véleménye szerint az emberek tömegbe rendeződésének célja pusztán a „kiürülés”, mivel az ember mindig arra törekszik, hogy távolságot-teret tartson fajtársai és maga között. Ez a mindennapos küzdelem azonban fáradtságos teher számára, azért arra vágyik, hogy megszabaduljon tőle. A tömegben megkönnyebbülés várja, mivel ott senki nem rosszabb, és senki nem jobb nála. Ez az élmény az, amelyért az emberek szívesen csatlakoznak a tömeghez. A kiürülést a pusztítás okozta öröm teszi teljessé, mely során bizonyos tárgyak csak szimbólumok, a korlátok és a hierarchia jelképei.⁴²⁸

Canetti a tömeg egyik lényegi jellemzőjeként határozza meg az üldöztetés érzetét, miszerint „sajátos, indulatos érzékenység és ingerlékenység minden egyszerre s mindenkorra ellenségnek minősített ellenséggel szemben”. Az érzet viszont azt eredményezi, hogy a tömeg, minden irányába tett intézkedést (legyen az „nyájas, együttérző vagy hideg, nyers, vagy szelíd”) úgy értékeli, mint az ellene irányuló „rosszindulatból” fakadó és az ő „nyílt vagy fondorlatos szétrombolására” irányuló aktust. A tömeg, ha kívülről támadják – folytatja Canetti – csak erősödik, és a rendőrség a tömegbe formálódott embereket csak ideig-óráig képes szétszórni, ugyanis „csak egy szűnyogfelhőbe” markol bele.⁴²⁹

A klasszikus elmélet a modern kutatások megalapozott eredményei ellenére nem tűnt el nyomtalanul a katonai és a rendvédelmi szervek gondolkodásából. Az Egyesült Államok tengerész-gyalogságától nyugdíjazott Heale a tömeget ma is ugyanolyan félelmetes ellenfélnek tartja, mint egy hadsereget, amelytől csak a formális vezetés-

⁴²⁶ *Uo.*, 21–22.

⁴²⁷ CANETTI, *i. m.*, 318.

⁴²⁸ *Uo.*, 16–18.

⁴²⁹ *Uo.*, 21–22.

irányítási lánc, a meghatározott célok, valamint az egyesített erő kifejtés hiányában különbözik. Megállapítja, hogy a tömeg tagjait inkább vezérli az érzelem, mint az ideológia vagy a kötelességtudat.⁴³⁰

Az USA Szövetségi Veszélyhelyzet-kezelési Ügynöksége⁴³¹ 2012-ben kiadott útmutatójában szintén leszögezi, hogy a tömeg potenciálisan veszélyes. Megállapítja, hogy az anonimitás lehetősége növeli annak kockázatát, hogy az egyén az elfogadható viselkedés normáin túllépve cselekedjen. Megállapítja továbbá, hogyha a tömeg egyszer cselekedni kezd, akkor azt nehéz megállítani, vagy lelassítani, illetve hogy a normaellenes viselkedés olyan jelenségeket képes generálni, mint a vandalizmus, a fosztogatás, tárgyak dobálása, pirotechnikai eszközök használata, verekedés, egymás összetaposása, pánik⁴³², téboly,⁴³³ azaz nagyobb számú ember általi versengés egy vonzó termék⁴³⁴ megszerzéséért.⁴³⁵

Egyes vélemények szerint napjaink rendőri képzése több országban is a Le Bon-féle modellre épül.⁴³⁶ Ennek következtében nem lehet azon csodálkozni, hogy az általa kialakított sztereotípiák (miszerint a tömeg egységesen gondolkodik, anarchikus, irracionális, illetve a legfőbb vágya a pusztítás) alapján oktatott rendőrök a tömegben vagy annak környezetében tartózkodó összes egyént – a mai napig is – tényleges vagy potenciális rendbontónak tartják, és a tömeggel szembeni egyetlen helyes megoldásnak a feloszlatast tekintik.⁴³⁷ Ezt a véleményt Finszternek a rendvédelemről az az általánosságban tett kijelentése is alátámasztja, hogy „a rendvédelem gyakran sétál bele abba a csapdába, amely szerint mindenki gyanús, aki kívülálló, ezért tehát a hatóságnak állandóan éberséget kell tanúsítania”.⁴³⁸

A tömeg klasszikus elméletén egyre több repedés támadt, és a modern kutatók megállapításai lassan, de biztosan elkezdtek érvényesülni a rendvédelemben, a tömegkezelés területén. A tömegkezelésért felelős hatóságok tagjai közül sokan felismerték a klasszikus és a modern felfogás közti különbséget, illetve azok

⁴³⁰ HEAL, *i. m.*, 46.

⁴³¹ Federal Emergency Management Agency

⁴³² menekülés egy vélt vagy valós veszély elől

⁴³³ Angol eredetiben: craze

⁴³⁴ Néhány ország jellemző, hogy bizonyos újonnan kibocsájtott termékek megszerzése érdekében az emberek hajlamosak napokat is sorban állni, illetve tumultuózus jelenetek között megvásárolni azt.

⁴³⁵ *CERT Traffic and Crowd Management Module*, Federal Emergency Management Agency, 2012, 25.

⁴³⁶ DRURY, STOTT, FARSIDES, *i. m.*, 1496.

⁴³⁷ MARX, *Civil Disorder...*, *i. m.*, 18.

⁴³⁸ FINSZTER, *i. m.*, 86.

lehetséges hatását a rendőrök tömeg percepciójára. A kép megváltozása pedig szükségszerűen vonja maga után a tömegkezelési stratégia és taktika lassú, de elkerülhetetlen változását.⁴³⁹

A fejezetben tett megállapítások alapján egyértelműen leszögezhető, hogy a tömegkezelés stratégiájának és taktikájának kialakításában a tömeg viselkedésének, céljainak, motivációinak megértése kiemelten fontos tényező. Ennek következtében, a sikeres és az emberi jogokat maradéktalanul figyelembe vevő tömegkezelési kultúra kialakításához elengedhetetlen az ilyen jellegű feladatok végrehajtására kivezényelt rendőri vezetők és beosztottak megfelelő mélységű ismerettel történő felvértezése. Enélkül ugyanis jelentősen csökken a lehetőségük a résztvevők magatartásának, illetve a rendőri tevékenység következményeinek helyes prognosztizálására.⁴⁴⁰

2.6. A FEJEZET ÖSSZEFOGLALÁSA, RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A második fejezetben a tömeg viselkedésével kapcsolatban kialakított XIX. századi klasszikus és az újabb, XX. századi elméleteket vizsgáltam meg. Megállapítottam, hogy a klasszikus elmélet a tömegdemonstrációk politikai szerepéhez negatívan közelít, és azokat a fennálló államrendre és kultúrára nézve veszélyesnek tartja. A tömeget alkotó egyénnel sem bánik kesztyűs kézzel, többségében negatív jelzőkkel illeti és derogálóan vélekedik viselkedésével, motivációival, céljaival kapcsolatban. Feltártam, hogy a klasszikus elmélet negatívan hat a társadalmak és így a rendvédelem tömeggel kapcsolatos percepciójára, ennek megfelelően határozva meg a rendőrök tüntetésekhez és tüntetőkhöz való viszonyát és nem utolsósorban a tömegrendezvények kezelésének módját és eszközeit is.

Feltártam, hogy a tömeg viselkedésének XX. századi kutatásai erodálni kezdték a klasszikus elmélet megállapításait, és újabb elméletekkel igyekeztek magyarázatot adni a tömegben lévő személyek viselkedésére. Az egyén tulajdonságait vizsgáló kutatások – megtartva a klasszikus elmélet számos megállapítását – cáfolták a tömeg eredendő erőszakosságának és az egyén irracionális viselkedésének elméletét, illetve elismerték a tömegmozgalmak és megmozdulások pozitív társadalmi szerepét. A legújabb, a csoportnormákat vizsgáló elméletek már nemcsak az individuumot,

⁴³⁹ KENNY, McPHAIL, WADDINGTON, *i. m.*, 1.

⁴⁴⁰ SCHREIBER, ADANG, *i. m.*, 238.

hanem azok csoportjait helyezték a vizsgálat középpontjába, és normáikat kutatva magyarázták az autonóm egyének tetteit.

Megvizsgáltam a tömegben való viselkedés elaborált társas identitás modellje elméletét és megállapítottam, hogy több új eredménnyel is gazdagította a tömeg pszichológiájának XX. századi kutatásait. Az elmélet a tömegben lévő egyének viselkedését és motivációit a csoport felől közelíti meg, és egyrészt annak normáit teszi felelőssé az egyén magatartásáért. Leszögezi továbbá, hogy a korábbi elméletek állításával szemben ezek a normák nem a tömegben és annak hatására keletkeznek, hanem azokat az egyének kívülről, a közösségből hozzák magukkal.

Feltártam, hogy a tömegben való viselkedés elaborált társas identitás modellje vizsgálja a rendfenntartóknak a tömegmegmozdulások erőszakossá válásában betöltött szerepét is, kijelentve hogy nemegyszer éppen a rendőrök magatartása és intézkedése volt az erőszak eszkalációjának oka. Megállapítottam, hogy a modell elsődleges okként a tüntetők és a rendőrök, a tüntetések és az ott történt események legitimitásáról vallott eltérő felfogását, valamint a tömeg homogén egységként történő kezelését jelöli meg.

Az első ok azt jelenti, hogy a rendőrök és a tüntetők másképpen látják a cselekmények jogszerűségét, illetve az intézkedések törvényes alapjait, és amennyiben nem sikerül ezt a nézeteltérést időben tisztázni, akkor megnő a konfliktus kirobbanásának valószínűsége.

A második esetben a rendőrök nem ismerik fel a tömegben lévő egyének céljainak, motivációinak különbözőségét és az egyénenként eltérő viselkedésüket, szándékaikat. A különbségek felett szemet hunyó, differenciálatlan, a tömeggel, mint egységgel szemben folytatott beavatkozások odavezethetnek, hogy a tömeg minden tagja egységesen lép fel a rendfenntartók intézkedéseivel szemben.

Megállapítottam továbbá, hogy az új kutatási eredmények által feltárt tények ellenére, a tömegről alkotott klasszikus szemlélet tovább él a társadalmak tudatában, és jelentősen befolyásolja a modern rendvédelmi szemléletet is. A klasszikus elméletre alapozó megközelítés esetenként máig is tömeggel szembeni konfrontációt, erőszakos fellépést, és alkalmanként jog- és szakszerűtlen beavatkozást, illetve rendőri brutalitást eredményez.

3. A DEMOKRATIKUS TÖMEGKEZELÉS ALAPELVEI

3.1. A TÖMEGGEL KAPCSOLATOS ISMERETEK MEGOSZTÁSÁNAK ELVE

Bár Szun Ce neve elsősorban a katonai stratégiák részére cseng ismerősen, és azt is le kell szögezni, hogy a rendőr a tüntetőt nem tekintheti ellenségnek, mégis érdemes megfontolni azt az állítást, miszerint „aki ismeri az ellenséget és ismeri önmagát, száz ütközetben se kerül veszélybe. Aki nem ismeri az ellenséget, de ismeri önmagát, olykor győzni fog, máskor veszít”.⁴⁴¹ A megállapítás nemcsak a háborúkra, de a tömegkezelési műveletekre is érvényes. A rendőri elgondolás kidolgozásának és végrehajtásának, a hatékony döntések kialakításának előfeltétele a tüntetőkről, illetőleg a társadalmi környezetről rendelkezésre álló információ. Az információgyűjtés fő célja – ennek megfelelően – a tüntetésen várhatóan megjelenő csoportokkal és hangadókkal kapcsolatos adatok beszerzése. A kiértékelt ismeretekre alapozva lehet a biztosítási feladatra beosztott rendőrök számára érdemi tájékoztatást nyújtani a tüntetők értékrendjével, céljaival, taktikáival, illetve a számukra jelentőséget hordozó emblematisz helyszínekkel és azok kontextusával kapcsolatban. Az ismeretanyag birtokában a tiltakozás szimbolikus aktusai elkülöníthetők a bűncselekményi kategóriákat kimerítő, vagy erőszakra irányuló viselkedési formáktól, ezáltal szükségtelen vagy aránytalan beavatkozások előzhetőek meg.⁴⁴²

A rendőrség szervezeti tudása és ismeretanyaga egyrészt magába foglalja a rendőrök, az állam működéséről, szerepéről és a társadalomról kialakított percepcióját, másrészt pedig a rendőri szervezet ezekben elfoglalt helyéről és feladatairól alkotott felfogását.⁴⁴³ A tudáshoz hozzáadódik még a közrend megzavarásáról, a rendelkezésre álló technikákról, illetve a szervezetre kívülről ható elvárásokról alkotott felfogás és ismeret is.⁴⁴⁴

⁴⁴¹ Szun Ce, *i. m.*, 35.

⁴⁴² *Recommendations for policing political manifestations in Europe*, Swedish Police Board, 2013, 36–37.

⁴⁴³ WINTER, *i. m.*, 189.

⁴⁴⁴ della PORTA, *Police Knowledge...*, *i. m.*, 229.

3.1.1 A TÖMEG TAGJAIVAL ÉS VISELKEDÉSÜKKEL KAPCSOLATOS ISMERETEK

A rendőrökben komplex kép él a tüntetőkről, azonban motivációikról általában kevés ismerettel rendelkeznek, és azokat rendszerint két kategóriába sorolják. A békés demonstrálóban a jól informált, együttműködni hajlandó, míg a huligánban a pusztítani vágyó, az agresszióját a rendőrséggel való küzdelemben levezető személyt látják.⁴⁴⁵

A tüntetők szándékainak összetettsége és változatossága miatt a rendőrség számára a legnagyobb gondot talán a tömeg magatartásának előrejelzése jelenti. Míg a politikailag motivált tüntetők logikáját viszonylag könnyű megérteni, addig a huligánok tevékenységében nehéz értelmet találni – viszont az erőszak legveszélyesebb formája éppen az, amikor „élvezetből, szórakozásból” művelik.⁴⁴⁶

A rendőrök sosem tekinthetik a hangadókat és a közrendet csekély mértékben megzavarókat politikai felforgatóknak, egy adott társadalmi osztály fenyegetést és veszélyt hordozó tagjainak, és alacsonyabb rendűeknek sem, mert ebben az esetben könnyen maguk válhatnak a közrend megzavarásának okává.⁴⁴⁷

A tömeg viselkedésének megismerése és reakcióinak prognosztizálása nehéz feladat, amelyet alábbi kérdések megválaszolása segíthet:⁴⁴⁸

- Kik alkotják a tömeget? Mi köti össze őket és milyen identitás mentén szerveződnek? E kérdések megválaszolásával lehetőség nyílik megjósolni a céljaik elérésének lehetséges módjait.
- Mi a céljuk? A kitűzött célok legtöbbször meghatározzák azt is, hogy a tüntetők milyen eszközöket és taktikákat képesek bevetni, illetve viselkedést hajlamosak tanúsítani azok elérése érdekében. Lehetnek olyan céljaik is, amelyek megvalósulását a rendőrség nem támogathatja (pl. egy nemzetközi tanácskozás megszakítása).
- Milyen a tömeg szerkezete? Homogén vagy heterogén? Vannak-e benne ismert frakciók? A frakciók egyszerre jelenthetnek fenyegetést és kihasználható lehetőséget.

⁴⁴⁵ della PORTA, REITER, *Introduction – The Policing...*, i. m., 25.

⁴⁴⁶ della PORTA, *Police Knowledge...*, i. m., 242.

⁴⁴⁷ EMSLEY, BESSEL, i. m., 4.

⁴⁴⁸ KENNY, MCPHAIL, WADDINGTON, i. m., 24.

- Mennyi a tüntetők várható létszáma? A lehetséges résztvevők számát a rendezők hajlamosak eltúlozni, ezzel is hangsúlyozva mozgalmuk jelentőségét és hívva fel a média figyelmét a céljaikra.
- Mi a csoport kultúrájára, hagyományaira jellemző viselkedési minta? A tömegben lévő egyének viselkedése ugyanis nem univerzális, csoportonként és kultúránként változik.
- Mikor és hol gyülekeznek? A helynek és az időnek szimbólikus jelentősége lehet és megkönnyíti a várható események időbeli behatárolását. A spontán gyülekezések ezzel szemben megnehezítik a rendőrök dolgát, mivel az ilyen esetekben nem marad idejük alaposan felkészülni.
- Milyen útvonalon vonulnak fel a demonstrálók? A tüntetők gyakorta meghatározott útvonalakon menetelnek végig annak érdekében, hogy kellőképpen felhívják magukra a figyelmet. A tervezésnél a művellet környezetre gyakorolt hatásának (pl. közlekedés, lakók nyugalma, szolgáltatások folytonossága stb.) minimalizálása érdekében tisztában kell lenni az útvonalon esetlegesen megjelenő érdeksérelmekkel.
- Kik és mik lehetnek a lehetséges erőszak várható célpontjai? A személy- és objektumvédelem szükségességének eldöntése miatt lényeges meghatározni azon személyek csoportjait és azon objektumokat, melyeket a tömeg megtámadhat.
- Mi lehet a „legrosszabb forgatókönyv”? – azaz a konfrontáció és a kudarc elkerülése érdekében mire készüljön fel a rendőrség. A „legrosszabb forgatókönyv” általában a tüntetés erőszakossá válását jelenti, de előfordulnak olyan esetek is, melyek egyes tényezői tovább hatnak, mint maga az esemény. Példa erre a 2006. októberi lovas rendőri roham és a gumilövedékek alkalmazásának utóhatása a civil társadalom egyes szegmenseinek tudatában.
- Mikor és hol fog feloszlani a tömeg? A szétszóródó vagy elvonuló, ezáltal a rendőrség felügyelete alól kiszabaduló tömeg nem egyszer súlyosabb problémát okoz, mint maga a tüntetés. Ennek elkerülése érdekében tisztában kell lenni az elvonulás útvonalával, illetőleg biztosítani kell a veszélyeztetett területeket. Bizonyos helyzetekben, akár magának a rendőrségnek kell megszerveznie a résztvevők elszállítását is.

- Terveznek-e későbbi, a demonstrációt követő gyülekezést? Ha igen, a rendőrségnek fel kell készülnie annak biztosítására is.

3.1.2 A TÜNTETŐKKEL SZEMBEN MEGNYILVÁNULÓ ELŐÍTÉLET

A tömegkezelés során mindig fennáll annak lehetősége, hogy a különböző beosztási szintű rendőrök tipizálni kezdik a tüntetőket és csoportjaikat, majd akár a demonstrációk tudomásul vétele, akár a művelet végrehajtása során, diszkriminatívan lépnek fel velük szemben. Véleményem szerint, ezt a jelenséget a Macpherson által intézményi rasszizmusnak nevezett fogalomkörben is értelmezhetjük, mely szerint az nem más, mint egy szervezet kollektív kudarca arra vonatkozólag, hogy meghatározott csoportokhoz tartozó egyének részére megfelelő és szakszerű szolgáltatást legyen képes nyújtani, azok bőrszíne, etnikai eredete, valamint kultúrája miatt. Az intézményi rasszizmus különböző eljárásokban, attitűdökben, viselkedésekben érhető tetten, melyek a nem szándékolt előítéleten, az ismerethiányon és a tapintatlanságon keresztül vezetnek el a diszkriminációhoz.⁴⁴⁹ A fogalmat Castles kibővíti azzal, hogy az intézményi rasszizmus olyan jelenség, amely során a rendőrhatóságok bizonyos csoportokat azok külső-belső vagy/és kulturális jegyei, valamint származása alapján – speciális jogosítványaikra támaszkodva – megbélyegeznek, zaklatnak, kriminalizálnak.⁴⁵⁰ A tömegkezelési műveletek engedélyezése, előkészítése és végrehajtása során a rendőrök különböző identitású és szubkultúrához tartozó csoportokkal találkoznak, így a velük kapcsolatos sztereotípiáik esetenként befolyásolhatják őket döntéseik során.

A tipizálás és az előítéletesség elkerülése érdekében, a rendőröknek tisztában kell lenniük a tömeget alkotó csoportok értékeivel, normáival, céljaival, a csoportok más csoportokkal (a rendőrséget is ideértve) szemben kialakult sztereotípiáival, velük szemben támasztott elvárásaikkal, illetőleg a „közös történelmükkel”.⁴⁵¹ A rendfenntartóknak fontos a tömeggel kapcsolatos pszichológiai és szociológiai elméleteket is ismerniük.⁴⁵²

⁴⁴⁹ William MACPHERSON, *The Stephen Lawrence Inquiry*, London, Home Office, 1999, 34.

⁴⁵⁰ Idézi: Shaka YESUFU, *Discriminatory use of police stop-and search powers in London, UK*, *International Journal of Police Science and Management*, Vol. 15, No. 4, 2013. 65.

⁴⁵¹ A közös történelem a rendőrök és a tüntetők korábbi interakcióiból, a korábbi egyeztetések, tárgyalások, biztosítási műveletek során egymásról szerzett tapasztalataiból alakul ki.

⁴⁵² *Field Study Seminar – Stockholm 25-27 January 2012*, Stockholm, Swedish National Police Board, 2012, 12.

3.1.3 A DEMONSTRÁCIÓVAL ÉRINTETT KÍVÜLÁLLÓK ÉRDEKEI

A tüntetések biztosításának tervezése és végrehajtása során nem csak a tüntetőkre kell figyelemmel lenni, mivel a demonstrációval érintett területen élő polgárok, különböző magánvállalkozások (éttermek, üzletek stb.), valamint a közfeladatot ellátó intézmények érdekei is sérülhetnek.⁴⁵³ A rendőri vezetőknek a műveleti elgondolás kialakítása során a tüntetőkön és a rendőrségen túl, minden más érdekelt fél nézőpontját, elvárását, aggodalmát is figyelembe kell venniük.⁴⁵⁴

A „vonulósos” (Hajas kifejezésével élve – dinamikus⁴⁵⁵) demonstráció biztosítása érdekében bizonyos területeket nemegyszer órákra lezárnak, ezzel megzavarva a kívülállók életét, érdekeltségeik működését. A tüntetés biztosításért felelős személyek ilyenkor azzal érvelhetnek, hogy az alapjog védelme felülírja a gazdasági érdekeket, azonban az alternatívákat mindig vizsgálni kell annak érdekében, hogy a napi tevékenység megzavarását a minimálisra szorítsák. A tömegoszlatás irányának megválasztása során is figyelemmel kell lenni arra a szempontra, hogy a távozó – sokszor erőszakos – tömeg lehetőleg ne keresztezzon olyan területeket, ahol veszélyeztetné az ott tartózkodó testi épségét, anyagi érdekeit.

3.1.4 AZ ELIGAZÍTÁS SZEREPE

Az ismeretek és információk átadása, a célok meghatározása, illetve a szolgálatellátásra történő felkészítés hagyományos eszköze az eligazítás,⁴⁵⁶ amely a magyar szabályozás szerint egyben a szolgálati előljáró kötelessége is.⁴⁵⁷ Az eligazítás során minden olyan releváns tényt ismertetni kell, ami előmozdíthatja a művelet sikerét.

A rendőrök eligazítása során az eligazításért felelősök időnként elkövetik azt a hibát, hogy nem fordítanak elegendő figyelmet az újonnan felbukkanó információkra, hanem csupán a korábban felmerülő kockázatokra és tapasztalatokra koncentrálnak, mintegy megalkotva egy adott csoport kockázatának „történelmét”. Ez a hiba megnövelheti annak veszélyét, hogy a rendőrök túlértékelik a kockázatokat,

⁴⁵³ *Keeping the Peace*, National Policing Improvement Agency, 2010, 47.

⁴⁵⁴ *Adapting To Protest – Nurturing...*, i. m., 82.

⁴⁵⁵ HAJAS Barnabás, *Utcák, terek szabadsága: Kézikönyv szervezőknek, tüntetőknek, rendőröknek és báméskodóknak*, Budapest, Századvég Kiadó, 2014, 163.

⁴⁵⁶ 22/1997. (XI. 18.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Járőr- és Őrszolgálati Szabályzata kiadásáról, 87-91. pont

⁴⁵⁷ 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról, 88. § (2)

intézkedéseik során figyelmen kívül hagyják az arányosság követelményét, és ezzel akaratlanul is ők válnak a közrend megzavaróivá.⁴⁵⁸

Az eligazítások kulcsfontosságú szerepet játszanak abban, hogy a beosztotti állomány megértse a feladatait, mert ellenkező esetben megnő a műveleti tervtől eltérő, önálló cselekvések kockázata, amelyek alááshatják a tervben megfogalmazott elhatározásokat és szándékokat. Lényeges az is, hogy a rendezvény környezetében dolgozó összes rendőr (nem csak azok, akik kifejezetten a tömegkezelésben vesznek részt) tisztában legyen a kitűzött stratégiával, az alkalmazandó taktikákkal, illetve a tömegkezelés stílusával.⁴⁵⁹

A tüntetőkről és csoportjaikról szerzett tudás és a tudás megosztásának jelentőségét értékelve megállapítható, hogy a jól előkészített ismeretanyag eligazításokon, oktatásokon történő átadása elősegítheti a rendőrök szakszerű és pártatlan, illetve előítéletmentes intézkedéseit nemcsak taktikai, hanem műveleti és stratégia szinten is.

3.2. A DEMONSTRÁCIÓK FACILITÁCIÓJÁNAK⁴⁶⁰ ELVE

A demokratikus állam kötelezettségei közé tartozik a közterületek használatának biztosításával és ahol szükséges, a tüntetők elleni fenyegetéssel szembeni fellépéssel elősegíteni a politikai tüntetések békés úton történő megvalósulását.⁴⁶¹ Az említett cél érdekében olyan – a szükségtelen bürokráciától mentes – mechanizmusokat és eljárási rendet kell kialakítani, amely lehetővé teszi a polgárok békés gyülekezéshez és szabad véleménynyilvánításhoz való alapvető jogának gyakorlását, és azt szükségtelenül nem akadályozza.⁴⁶² Ennek értelmében a rendőrségnek – mint a politikai hatalom végrehajtó szervének – a politikai jellegű gyülekezéshez, illetőleg tüntetésekhez kapcsolódó elsőszámú feladata az, hogy lebonyolításukhoz segítséget nyújtson, illetve megvalósításukat előmozdítsa (facilitálja).⁴⁶³ Az említett követelmény megvalósulása érdekében mind a tervezés, mind a végrehajtás során

⁴⁵⁸ STOTT, LIVINGSTONE, HOGGETT, *i. m.*, 259.

⁴⁵⁹ *Adapting To Protest – Nurturing The British Model Of Policing*, Merseyside. Her Majesty's Chief Inspector of Constabulary, 2008. 189.

⁴⁶⁰ facilitáció: problémamegoldó elősegítés, előmozdítás

⁴⁶¹ Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, UN, A/HRC/17/28, 2011, 119. pont

⁴⁶² *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, *i. m.*, 19.

⁴⁶³ Holgersson, *i. m.*, 27–29.

arra kell törekedni, hogy elkerüljék a konfrontációt és a súlyos következményekkel járó eseményeket.⁴⁶⁴

A rendőrségnek, a békés tüntetés összes formáját (ideértve a spontán, a szimultán és az ellendemonstrációt is) elő kell segítenie, lehetővé téve a tüntetők számára, hogy nézeteiket a tiltakozással megcélzott személyek, csoportok, intézmények, azaz a „célközönség” „szeme láttára és füle hallatára” fejezhessék ki.⁴⁶⁵ E stratégiai cél megvalósítása érdekében arra kell törekednie, hogy a demonstráción résztvevő személyek a rendezvényüket zavartalanul és békés körülmények között tarthassák meg,⁴⁶⁶ „üzenetüket” átadhassák a címzetteknek, legyenek azok az ellendemonstrációval megcélzott személyek, csoportok vagy állami szervek, magán-, illetőleg állami vállalatok. Ezt az irányelvet a rendőrségnek mindaddig követnie kell, amíg a törvényes rend fel nem bomlik, illetve míg a demonstrálók aránytalanul nem sértik meg mások jogait.

A legjobb szándék mellett is kialakulhatnak konfliktusok és nézeteltérések, a kölcsönös bizalmon alapuló kapcsolat anélkül követeli meg azok gyors kezelését, hogy ennek terhét a tüntetőknek kellene viselniük.⁴⁶⁷ A tömegrendezvények kezelése során a rendőrségnek proaktív hozzáállást kell tanúsítania, ami azt jelenti, hogy már az egyeztetések során úgy kell megállapodnia a tiltakozások szervezőivel, hogy mindkét fél számára megfelelő megegyezés születhessen. Ennek érdekében a rendőrségnek meg kell határoznia a védelmi igényeket, a kockázatokat és fenyegetéseket, majd kidolgoznia az azokra megoldást nyújtó intézkedéseket. A szervezőkkel az esemény előtt, közben és után is meg kell tárgyalnia a felmerülő védelmi és közbiztonsági kérdéseket, illetve magát a rendőri elképzelést is,⁴⁶⁸ miközben jól érzékelhetően demonstrálnia kell azt, hogy komolyan veszi a békés tüntetés elősegítésének követelményét.⁴⁶⁹ Egy 2007-ben kiadott, több szerző által jegyzett ajánlás nagyon pontosan rámutat, hogy amennyiben a rendvédelmi szervek segítő szándékot tanúsítanak a tüntetők irányába, akkor cserébe elnyerhetik azok

⁴⁶⁴ KENNY, MCPHAIL, WADDINGTON, *i. m.*, 2001, 2.

⁴⁶⁵ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, *i. m.*, 7.

⁴⁶⁶ Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, UN A/HCR/23/39, 2013, 70. pont.

⁴⁶⁷ *Demonstrating respect for rights?...*, *i. m.*, 56.

⁴⁶⁸ *Iránymutatás az emberi jogi jogvédők védelméről*, Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, 16.

⁴⁶⁹ *Adapting to protest, 2009*, *i. m.*, 10.

szimpátiáját és együttműködési hajlandóságát.⁴⁷⁰ Ehhez viszont elengedhetetlenül szükséges az, hogy a rendfenntartók a szervezőkkel mindenkor készségesen és őszintén működjenek együtt,⁴⁷¹ illetőleg a köztük lévő kapcsolat alapját mindig a kölcsönös tisztelet, az átláthatóság, a széleskörűség, a méltányosság, valamint a felelősségre vonhatóság jellemezze,⁴⁷² ugyanis a rendőrök csak ezúton szerezhetik meg a tüntetők és képviselőinek bizalmát.

Amennyiben a tüntetőket képviselő egyének megbíznak a rendőrség és képviselőinek eljárásában, motivációik tisztességességében, akkor nagyobb valószínűséggel lesznek hajlandók együttműködni velük, részt venni a közös tevékenységben. Az együttműködés során a rendvédelmi szerv szerepe újra és újra megerősítésre kerül, minek következtében a tüntetők újabb kötelezettségeket testálhatnak rá, újfent elvárva, hogy azokat is teljesítsék. Cserébe a demonstrálók és csoportjaik is feladatokat tűznek ki maguk elé (ezek egy részére a rendőrség „vezeti rá” őket), amelyért felelősséget vállalnak, és a saját szabályaik mentén el is végeznek.⁴⁷³ Hajas leszögezi, hogy amennyiben valamely oknál fogva nem lehet eleget tenni a szervezők elvárásainak, akkor azt nem szabad pusztán elutasítani, hanem céljaik megvalósulását segítő, alternatív megoldási javaslatokat kell tenni.⁴⁷⁴

A fejlett demokráciák rendőrségei közül már sok megértette a facilitáció jelentőségét és több alkalommal segítették elő a tüntetők jogainak érvényesülését még azon az áron is, hogy a jelentősebb konfrontáció elkerülése érdekében az erőszakos cselekményekre esetenként nem beavatkozással reagáltak.⁴⁷⁵ Ilyen eset volt a 2014. október 28-ai, a tervezett internetadó bevezetése elleni tiltakozás is, mely során a tüntetők számához képest elenyésző kisebbség megtámadta, és megrongálta a kormányzó párt székházát. A rendőrség az erőszak eszkalációjának elkerülése végett – általam helyesnek ítélt módon – kényszerítő eszközök alkalmazásával nem lépett fel, hanem nyomozati eszközök igénybevételével, az eseményt követően igyekezett

⁴⁷⁰ Stephen D. REICHER, Clifford STOTT, John DRURY, Otto ADANG, Patrick CRONIN, Andrew LIVINGSTONE, *Knowledge-based public order policing: Principles and practice*, Policing, Vol. 1. No. 4, 2007, 409–410.

⁴⁷¹ Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, UN A/HCR/23/39, 2013, 71. pont.

⁴⁷² *Police and NGOs – Why and how human rights NGOs and police services can and should work together*, European Platform for Policing and Human Rights, 2004, 6.

⁴⁷³ Ben BRADFORD, Jonathan JACKSON, *Why Britons Trust their Police*, Books&Ideas.net, 2011.

⁴⁷⁴ HAJAS, *Utcák, terek...*, i. m., 316.

⁴⁷⁵ KENNY, MCPHAIL, WADDINGTON, i. m., 23.

szankcionálni a jogsértő cselekményeket.⁴⁷⁶ Az ilyen döntésre az Rtv. lehetőséget ad, mivel úgy rendelkezik, hogy „a rendőri intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban az intézkedés törvényes céljával”.⁴⁷⁷ A rendőri beavatkozás – mint arra már rámutattam – sokszor maga eskalálja az erőszakot, így a rendőröknek mindig mérlegelniük kell, hogy néhány betört üvegért lángba boruljon-e a környék, vagy egy egész városrész.

3.3. A TÖMEG ÖNSZABÁLYOZÓ KÉPESSÉGÉRE TÁMASZKODÁS ELVE⁴⁷⁸

Gary T. Marx – elismerve a rendőrség rendfenntartásban betöltött elsődleges szerepét – misztikumnak tartja azt az álláspontot, miszerint kizárólag a rendőrségnek kell megküzdenie a „káosszal” és a társadalmi rend zavaraiival.⁴⁷⁹ A közbiztonságot veszélyeztető fenyegetések sikeres elhárításához ugyanis kollektív tevékenység szükséges, ezért a társadalmi rend fenntartásában más elemek egyaránt fontos szerepet kapnak, például az önkormányzatok, a magánbiztonsági vállalkozások, a kisebb-nagyobb közösségek és azok tagjai is.⁴⁸⁰ A modern demokráciában a rendőrség nem olyan drákói eszközökkel operál, mint amilyeneket a totalitárius kormányzatok rendőrségei minden gátlás nélkül használnak, hanem keményen dolgozik azon, hogy elnyerje a közösség jóindulatát. Arra törekszik, hogy a tüntetőket is bevonja a tömeg kezelésébe, ezáltal saját maguk és mások felügyeletébe.⁴⁸¹ A civil társadalom különböző szervezeteinek biztonsági szektor tevékenységébe történő bevonása – a rendvédelmi hasznosságán túl – hozzájárul a hatóságok felelősségre vonhatóságához, átláthatóságához, elszámoltathatóságához, illetve a jó kormányzáshoz is.⁴⁸²

⁴⁷⁶ Több tízezren tüntettek, pár tucatnyian megrohamozták a Fidesz-székházat is, Index.hu honlapja, 2014.

⁴⁷⁷ Rtv. 15. (1)

⁴⁷⁸ Az angol forrásokban: self-policing

⁴⁷⁹ MARX, *Democratic Policing*, i. m.,

⁴⁸⁰ FINSZTER, *Közbiztonság...*, i. m., 170.

⁴⁸¹ MARX, *Some Reflections on...*, i. m., 258.

⁴⁸² *Public Oversight of the Security Sector A Handbook for Civil Society Organizations*, ed. Eden COLE, Eppert KERSTIN, Katrin KINZELBACH, United Nations Development Programme, 2008.

Az ENSZ álláspontja szerint a tüntetések „biztonsági háromszögét” a tiltakozások szervezői, a helyi és állami szervek, illetve a rendőrség alkotják.⁴⁸³ A sikeres tömegkezelési stratégia teret enged a tömegben belüli önszabályozó tevékenységnek, tudomásul véve azt a tényt, hogy a csoport tagjai mindig jobb helyzetben lesznek a csoport normáinak kikényszerítése terén, mint maga a rendőrség.⁴⁸⁴ Mindig szem előtt kell tartani azt a tényt, hogy a tömeg tagjai nagyobb valószínűséggel hajlandóak a vezetőiket követni, mint a rendőrségre hallgatni. A tüntetések szervezőiben általában megvan a hajlandóság a közös erőfeszítésre annak érdekében, hogy eleget tegyenek az eseményt megelőző tárgyalások során kötött megállapodásoknak. Ezen túlmenően a tüntetők többsége maga is jogszerű magatartást kíván tanúsítani, valamint hajlandó is tenni a rend fenntartásáért.⁴⁸⁵

A rendőrségnek és a demonstrálók többségének általában közös az érdeke, azaz, hogy az esemény békésen folyjon le. Az erőszakos csoportok megzavarhatják ugyan, a cél elérését, viszont a két fél a közös érdekre támaszkodva, együttes erővel elszigetelheti a rendbontó/rendbontásra törekvő csoportokat és egyéneket, semlegesítheti akcióikat.⁴⁸⁶

A tömegkezelés során olyan képzett és egyértelműen azonosítható polgári személyek (akár tüntetők) vagy magánbiztonsági cégek munkatársainak segítségét kell igénybe venni⁴⁸⁷, akik azzal segítik a szervezők tevékenységét, hogy irányítják, információval látják el a tüntetés közönségét. Az angol nyelvben stewardoknak nevezett személyek alkalmazása ugyanakkor korlátozott, ugyanis nem lehet őket a biztonsági apparátus hiányosságainak kiküszöbölésére alkalmazni.⁴⁸⁸

Az együttműködés során fontos a demonstráció rendezői gárdáját minél mélyebben bevonni a rend fenntartásába. A tiltakozók közül toborzott „biztonsági személyek” révén lehetőség nyílik arra, hogy ne a regnáló hatalmat megszemélyesítő rendőröknek kelljen minden apró rendszabály betartásáról gondoskodniuk (pl. üvegpalackok, alkoholtartalmú italok, egyéb veszélyt jelentő tárgyak bevitelének

⁴⁸³ Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, UN, A/HRC/17/28, 2011, 114. pont

⁴⁸⁴ *Field Study Seminar...*, i. m., 12.

⁴⁸⁵ John M. KENNY, Clark McPHAIL, Peter WADDINGTON, *Crowd Behavior, Crowd Control, and the Use of Non-lethal Weapons*, Pennsylvania, PennState, 2001, 29.

⁴⁸⁶ della PORTA, REITER, i. m., 14.

⁴⁸⁷ Az angol szakirodalom ezekre a személyekre a steward, azaz kísérő kifejezést használja.

⁴⁸⁸ Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, UN A/HCR/23/39, 2013, 69. pont.

megakadályozása, ruházat ellenőrzése stb.), illetve megsértésük esetén intézkedniük, ezáltal fokozva a felek között természetszerűleg is kialakuló feszültséget. A rendezők képesek a teher egy részét átvállalni, és a személyes ismeretségeik révén kisebb kockázat mellett kezelni az enyhébb konfliktushelyzeteket.

Az önrendfenntartás másik jelentősége az, hogy a tömeg nagyobb és békés része igyekszik megakadályozni a kisebbség jogellenes tevékenységét. Ezt megteheti jó szóval vagy a rendezők, végső esetben pedig a rendőrség segítségül hívásával. Amennyiben a tömeg együttműködő, a saját érdekében is igyekezni fog megakadályozni minden olyan tevékenységet, amely jogai gyakorlásának ellehetetlenüléséhez vezethet.⁴⁸⁹ A nem-konfrontatív rendőri fellépés azt is eredményezheti, hogy a tömeg tagjait összekötő társas identitás átlépi saját határait, és más releváns csoportokat, így akár a rendőröket is befogadja, miközben kiközösíti a rendbontókat. A tömeg ennek következtében mintegy önmagát „rendszerbe illeszti”, a bajkeverőket – nem helyénvalónak titulálva a viselkedésüket – elszigetelik, illetve a rendőröknek maguk a tüntetők nyújthatnak segítséget a jogsértő személyek beazonosításában, valamint az érintett területről való eltávolításában.⁴⁹⁰

3.4. A KOMMUNIKÁCIÓ MINT A TÖMEGKEZELÉS TAKTIKAI ESZKÖZE

A kommunikáció szükségessége mind stratégiai, mind taktikai szinten megjelenik, ugyanis alapvető követelmény, hogy a rendőri tevékenység stratégiai és taktikai szinten egyaránt kiszámítható legyen. A polgároknak lehetőséget kell biztosítani arra, hogy tisztában legyenek azzal, mire számíthatnak a rendőrségtől.⁴⁹¹ A brit tömegkezelési modellben a tüntetők és a szélesebb közönség, valamint a média irányába alkalmazott „No Surprise”⁴⁹² filozófia elismeri az érintettek jogát arra vonatkozóan, hogy tudatában lehessenek a folyamatban lévő és a várható rendőri tevékenységgel. Az elégséges információ hiányában ugyanis nincs lehetőségük arra, hogy a helyzetükkel kapcsolatban megfelelő döntéseket hozhassanak, illetve választhassanak a rendelkezésükre álló lehetőségek közül.⁴⁹³ A kritérium teljesítése érdekében a felek között folyamatosan kommunikációra van szükség. A rendőri

³¹ STOTT, *Crowd Psychology & Public...*, i. m., 17.

⁴⁹⁰ BRADFORD, i. m., 25.

⁴⁹¹ *Guidebook on Democratic Policing...*, i. m., 38.

⁴⁹² Jelentése: nincs meglepetés

⁴⁹³ *Adapting To Protest – Nurturing...*, i. m., 7.

intézkedésekkel kapcsolatos információ közlése egyértelműen hozzájárul a jogkövető tüntetők meggyőződésének kialakításához és megerősítéséhez, hogy helyes eljárást követnek, illetve megfelelően viselkednek.⁴⁹⁴ Még a tömeg érdekében tett intézkedések is hatástalanok maradhatnak, vagy kontraproduktívvá válhatnak, ha a szándékokat és elhatározásokat nem megfelelően kommunikálják, akadályozva ezzel a tömeg pontos helyzetértékelését.⁴⁹⁵ A kutatások szerint, a rendőrség iránti alacsony bizalomszint kialakulásában jelentős szerepet játszik a gyenge kommunikáció, illetve a rendőrségtől származó tájékoztatás alacsony nivója.⁴⁹⁶

Mint azt már korábban érintettem, a tömeg tagjai és a rendőrség viszonya rendkívül összetett és jelentős mértékben függ attól, hogy a demonstrálók mennyire látják jogszerűnek a rendőrök tevékenységét. Ez a percepció kritikus hatást gyakorol a tömeg dinamikájára, támogatja vagy gyengíti a konfliktusra törekvő kisebbségnek többségre gyakorolt befolyását. A sikeres tömegkezelés alapkövetelménye, hogy a rendőrség rendelkezik-e olyan képességekkel, amelyekkel egy súlyosabb incidens kockázatának minimalizálása érdekében proaktívan tudja befolyásolni a tömeg dinamikájának változásait.⁴⁹⁷

A tüntetők és a rendőrök közötti konfliktus megelőzésének leghatékonyabb eszköze éppen a köztük működő hatékony kommunikáció. Az álláspontok, érdekek és a célok folyamatos egyeztetése biztosítja azt, hogy mindkét fél tisztában legyen a másik szándékaival.⁴⁹⁸ Ugyanakkor a tömegkezelési műveletek tervezését és lebonyolítását jelentősen megnehezíti a rendőrség és a demonstrálók közötti konstruktív párbeszéd hiánya.⁴⁹⁹

Az ENSZ ajánlása szerint a tüntetések szervezőit – nem kötelezve őket – be kell vonni a tervezési folyamatba, párbeszédet alakítva ki velük, vonulások demonstráció esetén felmérve a tervezett útvonalat, a csökkent képességű, vagy valamilyen oknál

⁴⁹⁴ Bradford – Jackson – Stanko, *i. m.*, 8.

⁴⁹⁵ Idézi KLOMP, ADANG, BRINK, *i. m.*, 4.

⁴⁹⁶ MERRY, Simon, POWER, Nicola, McMANUS, Michelle, ALISON, Laurence, *Drivers of public trust and confidence in police in the UK*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 14, No. 4, 2012, 131.

⁴⁹⁷ STOTT, LIVINGSTONE, HOGGETT, *i. m.*, 260.

⁴⁹⁸ *Speaking about protest*, Police Professional honlapja, 2012. policeprofessional.com honlapja, regisztráció ellenében megtekinthető (Letöltve: 2012.11.23.)

⁴⁹⁹ *Adapting to protest, 2009, i. m.*, 9.

fogva veszélyeztetett csoportba tartozó személyek (nők, szexuális irányultságuk miatt támadásnak kitett személyek) speciális igényeit stb.⁵⁰⁰

A rendőrök és a tüntetés szervezői közötti intenzív párbeszédet már a rendezvény bejelentését és tudomásul vételét követően ajánlott megkezdeni, majd a tárgyalás időszakától kezdve, egészen a rendezvény befejezésig fenntartani. A szervezőket értesíteni kell a korlátozásokról, és ha azokkal kapcsolatban bármiféle nézeteltérés is felmerül, akkor azt tárgyalás útján kell feloldani. A rendőrség közreműködhet a közlekedés és az egészségügyi szükségletek kielégítéséhez szükséges feltételek megteremtésében is, míg cserében a demonstrálók együttműködhetnek a rendbontók elfogásában és előállításban.⁵⁰¹ Az esemény előtti tárgyalások lehetőséget teremtenek a legmegfelelőbb műveleti döntések meghozatalára, az adott rendezvény sajátosságait maradéktalanul figyelembe vevő tervezésre.⁵⁰² Ez nem teljesen újszerű elvárás, mivel napjainkban a nyugati demokráciák rendőrségei egyre inkább bevonják a tüntetők képviselőit a tervezési folyamatokba.⁵⁰³

A két fél közötti kapcsolat természetesen nem lehet egyirányú: a rendőrségnek egy minden részletre kiterjedő, őszinte, megalapozott, pontos tárgyalási folyamatot kell fenntartania, és a párbeszédet hangsúlyozva, a leckéztetést elkerülve, valamint közös tanulásra törekedve kell kommunikálnia.⁵⁰⁴ Ez az előfeltétele ugyanis annak, hogy hitelesnek tűnjön a tüntetők szemében, ami pedig elengedhetetlen a hatékony párbeszéd kialakításához és fenntartásához, valamint a bizalom megtartásához. A hitelesség azonban nem jelenti azt, hogy a rendőrségnek minden – akár a műveletet veszélyeztető – részletre kiterjedő tájékoztatást kell adnia. A párbeszéd során csak a szükséges információt kell megosztani, illetve azokról az intézkedésekről kell tájékoztatást adni, amelyeket a hatóság és a taktikai parancsnokok alkalmazni szándékoznak. A párbeszéd olyan konszenzusra ad lehetőséget, amelyen belül kialakulnak azok a „játékszabályok”, amelyeket azután mindkét félnek követnie kell.

⁵⁰⁰ Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, UN A/HCR/23/39, 2013, 69. pont.

⁵⁰¹ MCPHAIL, SCHWEINGRUBER, MCCARTHY, *i. m.*, 53.

⁵⁰² *Demonstrating respect for rights?...*, *i. m.*, 48.

⁵⁰³ HOLGERSSON, *i. m.*, 40.

⁵⁰⁴ PINO, WIATROWSKI, *i. m.*, 96.

Természetesen mindemellett fel kell készülni arra az eshetőségre is, ha a megállapodásokat a másik fél felrúgná.⁵⁰⁵

A hatékony kommunikáció kiépítésének sikere nem csak a rendőrségtől függ,⁵⁰⁶ hiszen nincs mindig mód a párbeszédre. Akadnak olyan ad-hoc csoportok is, amelyek nem rendelkeznek elismert vezetővel, míg más csoportoknak több vezetője is akad, de csak egyesek hajlandók kommunikálni a rendőrséggel. Az alapelv ilyenkor is ugyanaz marad: jobb beszélni valakivel, mint nem szólni senkihez. A tárgyalás ugyanis bátorítást adhat a csoport tagjainak arra, hogy – saját céljaik megvalósulása érdekében – támogassák a rendőröket a szándékaik megvalósításában, illetve információt is szolgáltathatnak a részükre.

A rendőrségnek minden esetben törekednie kell a párbeszéd kezdeményezésére, mivel a kommunikáció a meggyőzés eszközeként is szolgál, így azt a tömegkezelés érdekeinek szolgálatába tudja állítani. A rendfenntartóknak ugyanis rá kell bírnuk a demonstrálókat arra, hogy elfogadható, szabálytisztelő módon tüntessenek, és ennek érdekében kedvezményeket, szívdességeket is tehetnek a részükre, segíthetnek előremozdítani olyan kérések és elvárások teljesülését, amelyek egyébként nem lennének a rendőrség kötelességei, például a rendezvényre érkezők buszainak parkoltatása, közlekedésük segítése.⁵⁰⁷

A hatékony kommunikáció tömegre gyakorolt jótékony hatásait a brit College of Policing⁵⁰⁸ a következő pontokban foglalja össze:⁵⁰⁹

- kiiktatja a rendőri tevékenység meglepetés jellegét,
- elősegíti a bizalom kiépítését,
- megalapozza és fenntartja a kapcsolatot a különböző közösségek, csoportok, partnerek és más érintett felek irányába,
- biztosítja, hogy mindig a legmegfelelőbb rendvédelmi stílus kerüljön alkalmazásra,
- azonosítja a fenyegetések és az erőszak eszkalációjának lehetséges okait, valamint lehetővé teszi a kockázatok számának csökkenését.

⁵⁰⁵ KENNY, McPHAIL, WADDINGTON, *i. m.*, 28.

⁵⁰⁶ *Adapting to protest, 2009, i. m.*, 9.

⁵⁰⁷ KENNY, McPHAIL, WADDINGTON, *i. m.*, 28.

⁵⁰⁸ Az angol rendőrök képzésére létrehozott szervezet

⁵⁰⁹ *Operations – Core planning principles*, College of Policing honlapja 2015.

A demonstrációk szervezőivel való tárgyalásnak meg kell felelnie több kritériumnak is:

- Nem szabad közvetlen közrendvédelmi és politikai elvárásokat támasztani a tüntetőkkel szemben. Ezeket úgy kell a szervezők felé közvetíteni, mint az ő érdeküket szolgáló megszorításokat, melyek inkább tekintendőek tanácsnak, mintsem utasításnak.
- A tüntetők képviselőinek azzal az érzéssel kell távozniuk a megbeszélésről, hogy a tárgyalás a rendezvényük szervezését előmozdította.
- A rendőrségnek mindig éreztetnie kell a szervezőkkel, hogy elsősorban ők a felelősek a rendezvény zavartalan lebonyolításáért. Ennek célja az, hogy a rendezők a saját érdekükben is felismerjék az együttműködés és a párbeszéd szerepének hasznosságát.
- A tárgyalásoknak meg kell alapozniuk a kölcsönös bizalmat, illetve meg kell győzniük a rendezőket arról, hogy a rendőrség mindvégig tiszteletben tartja céljaikat.⁵¹⁰

A tárgyalás nem csak a rendőrség számára hasznos eszköz, mivel a szervezőknek érdeke a rendőri támogatás megszerzése, mert anélkül a rendezvényeiket sokkal körülményesebb lenne megvalósítaniuk.⁵¹¹ További pozitívum számukra az is, hogy a rendőrség kapcsolati hálóján keresztül könnyebben kerülhetnek kapcsolatba más érintett hatósággal vagy intézménnyel.⁵¹²

Az eddigiek alapján látható, hogy a párbeszédre alapozó és a demonstrációk facilitációját megcélzó tömegkezelési stratégia több célt is magában foglal, amelyek a következők lehetnek:

- a kommunikáció hiányának felszámolása és az erőszak rituáléinak leküzdése útján előzze meg, vagy legalább csökkentse a szemben álló felek közti konfliktushelyzetekből adódó feszültséget;
- az empátia és az alternatív megoldási javaslatok segítségével járuljon hozzá a konfliktusok feloldásához;
- tegye átláthatóvá a rendőri tevékenységet;

⁵¹⁰ FILLIEULE, JOBARD, *i. m.*, 78-79.

⁵¹¹ Gondoljunk itt például egy nagyváros forgalmas, közlekedési dugóktól terhelt utcáin lebonyolítandó vonulós demonstráció nehézségeire.

⁵¹² P.A.J Waddington, *Controlling Protest...*, *i. m.*, 120.

- javítsa a közösségek rendőrségről alkotott képét;
- csökkentse a műveletekkel érintett rendőri szervekre nehezedő társadalmi nyomást.⁵¹³

Léteznek azonban a kommunikációt – részben vagy egészben – ellehetetlenítő tényezők, mint például a tüntetők alkoholos vagy kábítószeres befolyásoltsága, extrém érzelmi állapota, valamint egyéb mentális problémái.⁵¹⁴ Ezek az esetek azonban kívül esnek a társadalmi konvenciók által szabályozott kereteken, ezért feloldásuk sok esetben kilátástalan és rendőri intézkedést igényelnek.

3.4.1 KOMMUNIKÁCIÓ, MINT AZ ERŐSZAK DESZKALÁCIÓJÁNAK ESZKÖZE

A kommunikáció különösen fontos az erőszak kockázatának növekedése esetén, ugyanis a rendőri tevékenység módjának és céljainak megértetése és elfogadtatása javítja a törvénytisztelő egyének helyzetismeretét.⁵¹⁵ Az erőszak és a rendbontások kialakulásának kockázata esetén különösen fontos a szervezőket és a résztvevőket tájékoztatni arról, hogy a bevezetett rendszabályok és korlátozások miért is szükségesek.⁵¹⁶ A tömeg tagjainak többsége hajlandó a bevezetett intézkedéseket elfogadni, amennyiben az események menetéről és okáról megfelelően indokolt és elfogadható magyarázatot kapnak.⁵¹⁷

A kommunikációt a legnehezebb helyzetekben is fenn kell tartani, és azt a súlyosabb intézkedések bevezetése esetén sem szabad megszakítani, ugyanis a párbeszéd segítségével jó eséllyel csökkenthetőek a nézetkülönbségek, deszkalálható az erőszak és könnyebb a visszatérés a törvényes állapothoz.⁵¹⁸ A legjobb „kényszerítő eszköz” ugyanis az emberi beszéd.⁵¹⁹ Jobard Fillieule találóan rámutatott, hogy a rendőrség leghatékonyabb képessége nem az elnyomó intézkedésekkel, vagy a megszorító jogszabályi eljárásokkal manipulálás, hanem a szervezőkkel való tárgyalás művészete kell, hogy legyen.⁵²⁰ A taktikai parancsnokok és a tüntetők csoportjainak vezetői között kialakult és működő munkakapcsolat teremti meg a valós esélyt az

⁵¹³ Daniel BRUNSCH, *Tactical communication in Germany: An overview and future prospects*, Anthology, Stockholm, National Police Board, 2013, 74.

⁵¹⁴ P.A.J. WADDINGTON, WRIGHT, *i. m.*, 510.

⁵¹⁵ SCHREIBER, ADANG: *i. m.*, 240.

⁵¹⁶ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, *i. m.*, 27.

⁵¹⁷ Idézi KLOMP, ADANG, BRINK, *i. m.*, 4., 16.

⁵¹⁸ *Recommendations for policing...*, *i. m.*, 38–39.

⁵¹⁹ P.A.J. WADDINGTON, WRIGHT, *i. m.*, 510.

⁵²⁰ FILLIEULE, JOBARD, *i. m.*, 29.

előre nem látható helyzetekből származó nézeteltérések megelőzésére.⁵²¹ Olyan munkakapcsolatról van szó tehát, amely optimális esetben mellérendeltséget feltételez, ahol mindkét félnek ugyanarra kell törekednie: a rendezvény zavartalan lebonyolítására és a jogellenes cselekmények megelőzésére.

A párbeszéd hiánya ugyanakkor veszélyezteti a közrendet fenyegető kockázatokra vonatkozó információk ellenőrzését, illetve a rendőrség azon képességét, hogy a váratlan helyzeteket tárgyalás útján tudja megoldani. Ez növeli a kényszerítő erő bevetésének kockázatát, amely viszont a konfliktusok deszkalációja helyett, annak további eskalációját vonhatja maga után.⁵²²

A kommunikáció eszközei lehetnek verbális, nonverbális, interneten alapuló (e-mail, Youtube stb), hagyományos és közösségi média közlemények, SMS, szórólapok, hangszórók stb.⁵²³ 2014. november 17-én ez utóbbi megoldást alkalmazta a magyar rendőrség is, amikor a tömegből a rendőrök – az általuk alkotott kordonon átemelve – egy személyt kiemeltek, miközben a tüntetők a rendőr sorfallal birkózva igyekeztek bejutni a Parlament épületébe. A kiemelést érzékelve a résztvevők agresszívabbá váltak, azonban a rendőrség hangosbemondón keresztül tájékoztatta őket arról, hogy az illetővel szemben nem intézkednek, hanem annak rosszulléte miatt részesítik egészségügyi ellátásban. A tájékoztatás lecsillapította a tüntetőket.⁵²⁴

Nem törvényszerű, hogy a tüntetők és a rendőrök közti párbeszéd mindig és mindenhol képes megelőzni az erőszakot, azonban döntő hatással lehet arra, hogy a kialakuló konfliktus alacsony intenzitású, illetve elszigetelt maradjon, ahelyett hogy általános konfrontációvá duzzadna.⁵²⁵ A rendőri intézkedést – annak megkezdése előtt, illetve annak befejezését követően is – megmagyarázni kész párbeszédnek döntő szerepe van az események irányának alakulásában.⁵²⁶

A kommunikációnak ki kell terjednie az írott és az elektronikus sajtóra is. Egy brit ajánlás szerint ezt a célt a rendőrség internetes oldalain megjelentetett

⁵²¹ KENNY, McPHAIL, WADDINGTON, *i. m.*, 1.

⁵²² Jonas HAVELUND, Jorgen ILUM, Morten Anker JENSEN, Bent Preben NIELSEN, Kristian RASMUSSEN, Clifford STOTT, *Event Policing – Dialogue in the Policing of Mass Events in Denmark*, CEPOL European Police Science and Research Bulletin, Issue 4, Winter 2010/2011, 4.

⁵²³ *Field Study Seminar...*, *i. m.*, 9.

⁵²⁴ *Több száz rohamrendőrt vezényeltek a Kossuth térre, ahonnan nem mentek haza a tüntetők*, HVG honlapja, 2014.11.17.

⁵²⁵ Steve REICHER, Clifford STOTT, Patrick CRONIN, Otto ADANG, *An integrated approach to crowd psychology and public order policing*, Policing, Vol. 27, 4, 2004, 558–579.

⁵²⁶ HOLGERSSON, *i. m.*, 88.

közleményekkel, az újságírók frontvonalba állításával⁵²⁷, gyors, helyszíni sajtókonferenciákkal, illetve a frontvonalban tevékenykedő rendőrök tapasztalatainak esemény utáni megosztásával lehet a legjobban elérni.⁵²⁸ Az észak-ír rendőrség a műveletek előtt rendszeresen meghívja a sajtó munkatársait a parancsnokok részvételével tartott sajtótájékoztatóra, ahol a parancsnokok ismertetik a rendőri elgondolást.⁵²⁹

Akad azonban ellenpélda is. A 2014-ben, az Amerikai Egyesült Államokbeli Fergusonban történt tüntetések és zendülések során, a megyei rendőri szerv vezetője a szövetségi légiforgalom szabályozásáért felelős szervezetenél – informális úton – még légtérzárát is kieszközölte annak érdekében, hogy távoltartsa a sajtó légi járműveit a műveleti területtől, ezzel akadályozva meg a független tájékoztatást.⁵³⁰

A kommunikáció hagyományos média által végzett vetülete nem tartozik bele a kutatásomba, viszont úgy gondolom, hogy további kutatásra érdemes.

3.4.2 A PÁRBESZÉD RENDŐRSÉG MINT TAKTIKAI ESZKÖZ

David Boyd véleménye szerint a rendőröknek intézkedéseik során ugyanazon választási lehetőségei vannak, mint Wyatt Earp-nek⁵³¹: rábeszélhetik az intézkedés alá vontat az együttműködésre, vagy addig verhetik, amíg az engedelmeskedni nem kezd, végső esetben pedig lelőhetik.⁵³² Mivel a modern rendvédelem alapértékei közé tartozik az emberi élet és testi épség védelme, lehetőség szerint el kell kerülni a fizikai erőszak alkalmazásával járó beavatkozásokat és még inkább az emberi élet elvételét, ezért a rendvédelmieknek elsősorban a rábeszéléssel, a meggyőzéssel, illetőleg az együttműködés kialakításával kell céljaikat elérniük. Ezek egyik eszköze a taktikai kommunikáció, ugyanis csak a szemtől-szemben folytatott kommunikáció teszi lehetővé a sikeres együttműködést.⁵³³

⁵²⁷ Az eredeti angol kifejezés: *embedded journalism*

⁵²⁸ *Adapting to protest*, 2009, i. m., 9.

⁵²⁹ *Adapting To Protest – Nurturing...*, i. m., 79.

⁵³⁰ *U.S. approved Ferguson no-fly area to block media*, US Today honlapja, 2014.11.02.

⁵³¹ XIX és XX. században élt egyesült államokbeli békebíró

⁵³² Idézi: Brian RAPPERT, *Non-Lethal Weapons as Legitimizing Forces?*, Technology, Politics and the Management of Conflict, London, Frank Cass Publishers, 2003, 69.

⁵³³ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, i. m., 65.

A taktikai kommunikáció célja azoknak a közbülső (taktikai) céloknak az előmozdítása, melyek a stratégiai cél elérését, azaz a tüntetők gyülekezési jogának biztosítását szolgálják.⁵³⁴

A kommunikáció elvének taktikai szinten történő alkalmazását megvalósító első szervezetszerű kommunikációs taktikai egység a svéd rendőrség keretein belül jött létre 2002-ben.⁵³⁵ A svéd kormányzat a göttenbergi esetből tanulva a párbeszédre alapuló tömegkezelés stratégiáját helyezte előtérbe,⁵³⁶ köszönhetően néhány olyan vezetőnek, aki elég bátor volt valami újat kipróbálni.⁵³⁷

Azóta a svéd Párbeszéd Rendőrségről (Dialogue Police) elnevezett koncepció Európa több tagállamában is elterjedt, és hasonló taktikai elemek jöttek létre Németországban Anticonflict Team⁵³⁸, az Egyesült Királyságban Police Liaison Team,⁵³⁹ Magyarországon Partnercsoport⁵⁴⁰ néven, valamint Lengyelországban is. Kijelenthető, hogy az európai rendőrségek úttörő szerepet vállaltak a taktikai kommunikáció koncepciójának továbbfejlesztése terén.⁵⁴¹ A megoldások különbözősége ellenére, közös nevezőnek tekinthető a feladatkörük, amelyet a brit elgondolás az alábbiak szerint fogalmaz meg:⁵⁴²

- kezdeményezés, tárgyalás, közvetítés és kommunikáció révén kapcsolatot teremteni a rendőrség, illetve a tüntetések szervezői, valamint azok résztvevői között;
- a feszültség és a rendbontások kialakulásának megelőzése, illetve deszkalálása;
- a rendőrség és a tüntetők közötti bizalom kiépítésének és fenntartásának elősegítése.

Österling (a stockholmi párbeszéd rendőri csoport volt vezetője) szerint a párbeszéd rendőrök feladata kapcsolatot tartani a különböző etnikai, vallási kisebbségekhez és

⁵³⁴ BRUNSCH, i. m., 72.

⁵³⁵ ÖSTERLING, Ola, *Dialogue police work: a balancing act on a slack tightrope*, Anthology, Stockholm, National Police Board, 2013, 54.

⁵³⁶ della PORTA, REITER, i. m., 17.

⁵³⁷ HOLGERSSON, i. m., 23.

⁵³⁸ BRUNSCH, i. m., 73.

⁵³⁹ *Police Liaison Officers – Intelligence gathering, self-policing and the dangers of talking to the police*, The Network for Police Monitoring honlapja, 2013.03.13.

⁵⁴⁰ lsd. később

⁵⁴¹ BRUNSCH, i. m., 72.

⁵⁴² *Public order – Tactical options*, College of Policing honlapja, 2015.

politikai csoportosulásokhoz kapcsolódó személyekkel és csoportokkal.⁵⁴³ A párbeszéd rendőrök a civil oldal látásmódját közvetítik a művelet tervezésében és végrehajtásában résztvevő munkatársaik felé. Ők maguk döntéseket nem hoznak,⁵⁴⁴ pusztán kommunikációs kapcsolatot képeznek a szervezők és a tüntetők, valamint a rendőrség között.⁵⁴⁵ Tájékoztatást nyújtanak a tüntetők irányába az esemény körülményeivel, illetve – szükséges mértékig – a rendőri elgondolással és szándékokkal kapcsolatban, míg a másik irányba a résztvevők tevékenységéről, hangulatáról, elképzeléseiről tesznek jelentést.⁵⁴⁶

A párbeszéd rendőrök tevékenységének további előnye, hogy a tömeg környezetében nyíltan és jól felismerhetően elhelyezkedve, testközelből, időben tudják észlelni a tömeg dinamikájában történő változásokat és a kifejlődő eseményeket, így pontosabb információval rendelkeznek, mint a tömegtől elkülönülő társaik.⁵⁴⁷ Brunsch – a német rendőri szerveket vizsgálva – éppen az említett előnyök miatt jutott arra a következtetésre, hogy a taktikai kommunikációt, így a párbeszéd rendőri csoportokat kötelező elemként kellene alkalmazni minden tömegrendezvény esetében.⁵⁴⁸

Különösen fontos a párbeszéd rendőrök fellépése akkor, ha a tüntetők csoportjai nem hajlandóak kommunikálni a rendőrséggel, ekkor ugyanis az ő feladatuk lesz, hogy beszélgetéseket és kapcsolatfelvételt kezdeményezzenek (akár már a rendezvény előtt, megkeresve a szervezőket), amely az elkövetkezendőkben hasznos lehet mindkét fél számára.⁵⁴⁹

A párbeszéd rendőrök sikeres tevékenységének alapvető feltétele az, hogy már a tervezés folyamatába is bevonják őket. A cél, hogy mielőbb sor kerülhessen a demonstrálókval való kapcsolatfelvételre, ezáltal a partnerség és a bizalom kialakítására. Lényeges, hogy a párbeszéd rendőrökre vonatkozóan is készüljön együttműködési terv, amely tartalmazza a partnerek elérhetőségeit. Ki kell alakítani továbbá az irányítási-vezetési protokollt, az információmegosztás eljárásait és szabályait.⁵⁵⁰

⁵⁴³ ÖSTERLING, *i. m.*, 56.

⁵⁴⁴ Holgersson, *i. m.*, 11.

⁵⁴⁵ ÖSTERLING, *i. m.*, 57.

⁵⁴⁶ Holgersson, *i. m.*, 31–35.

⁵⁴⁷ SCHREIBER, ADANG: *i. m.*, 240.

⁵⁴⁸ BRUNSCH, *i. m.*, 81.

⁵⁴⁹ *Adapting To Protest – Nurturing...*, *i. m.*, 75.

⁵⁵⁰ *Public order – Tactical options*, College of Policing honlapja, 2015.

A párbeszéd rendőrség sikeres tevékenységének további kritériumai az átláthatóság, a kiszámíthatóság, a megközelíthetőség, a megfelelő szociális készségek és a körülöttük lévő világról szerzett átfogó ismeretek birtoklása. Ezek nélkül nem képesek elnyerni a működéséhez szükséges bizalmat.⁵⁵¹ Személyi szinten – mint egyébként a rendőri tevékenység többségéhez – szükség van továbbá türelemre, diplomáciai készségre és fejlett interperszonális képességekre is.⁵⁵²

A személyiségi jegyek vizsgálatán túlmenően ki kell dolgozni a párbeszéd rendőrök képzésének és továbbképzésének rendszerét, tematikáját. Fontos leszögezni és az érintettekkel tudomásul vetetni, hogy ez a taktikai elem nem veheti át más rendőrök kommunikációval kapcsolatos kötelezettségeit és felelősségét.⁵⁵³

A párbeszéd rendőrökön kívül minden más, a tömegkezelési műveletekért felelős és azokban szolgáló rendőrnek ismernie kell a taktikai kommunikáció koncepcióját. Tisztában kell lenniük annak lehetőségeivel és korlátaival, mert csak így lehet biztosítani a legnagyobb műveleti hatékonyságot, illetve megelőzni a túlzott elvárásokat.

Fontos figyelembe venni azt a tényt is, hogy a védőfelszerelés nélküli rendőrök biztonsága fontos szempont, ezért nem szabad kitenni őket a sérülés, illetve a tömegben való elszigetelődés veszélyének. Zendülés esetén pedig azonnal ki kell vonni őket a tömeg környezetéből.⁵⁵⁴

3.4.2.1 A párbeszéd rendőrség tevékenysége

A párbeszéd rendőrség intézményének története meglehetősen rövid, így arra koncentrálok kutatási anyag rendkívül korlátozott mennyiségben áll rendelkezésre, ezért ebben az alfejezetben Stefan Holgersson (svéd kutató és volt párbeszéd rendőr koordinátor) témában írt munkájára támaszkodom.

A taktikai kommunikáció céljára létrehozott svéd alegység párbeszéd rendőrei – a koordinátor kivételével – részmunkaidőben látják el az ezirányú feladataikat. A tevékenység nem kizárólag tömegkezelési műveleteken való szolgálatot jelent, hanem az érintett politikai, etnikai, vallási stb. csoportok vezetőivel, tagjaival való

⁵⁵¹ ÖSTERLING, i. m., 56.

⁵⁵² STAMPER, Norm, *Paramilitary Policing From Seattle to Occupy Wall Street*, The Nation honlapja, 2009.

⁵⁵³ *Public order – Tactical options*, College of Policing honlapja, 2015.

⁵⁵⁴ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, i. m., 68.

rendszeres kapcsolattartást is, mely feladat ellátásához reprezentációs keret áll rendelkezésükre. Kiválasztásuk során alapvető szempont, hogy képességeik és tulajdonságaik egymást kiegészítsék, és hogy mint csoport, tudjanak hatékonyan működni.⁵⁵⁵ Elvart szakmai kompetenciáik közé tartozik a kiváló kommunikációs és problémamegoldó képesség, a kulturális és az egyéb speciális szakmai ismeretek (pl. futball huliganizmus).⁵⁵⁶

A párbeszéd rendőri tevékenység lényegét jelentő dialógus már az esemény előtt, a tervezési szakaszban megkezdődik, mely során különféle megállapodások születhetnek. A korai kapcsolatfelvétel lehetőséget teremt a sztereotipizálás kockázatának csökkentésére. A korai kapcsolatfelvétel és kapcsolattartás célja – a különféle megállapodásokon túl – a kölcsönös elfogadottság megalapozása. A kutatók megállapítása szerint azonban a rendőrségek gyakran hajlamosak trükköket alkalmazni a tüntetőkkel szemben, és míg a bizalom és a kölcsönös tisztelet kiépítése bizonyos csoportoknál hosszadalmas folyamat, a becsapottság érzete negatív hatást gyakorolhat a meglévő kapcsolatokra.⁵⁵⁷

Amennyiben a párbeszéd rendőrök és a közösség képviselői valamilyen demonstrációt vagy más rendezvényt megelőzően folytatnak megbeszéléseket egymással, megtárgyalják a rendezvény helyét, a vonulási úvonalat, az időpontokat, a biztonsági szempontokat stb., valamint kicserélik a tervszerű lebonyolításhoz elengedhetetlenül szükséges információkat.⁵⁵⁸

Az esemény elején a párbeszéd rendőrök felveszik a kapcsolatot a szervezőkkel és egyeztetik elérhetőségeiket. A közvetlen kapcsolat megteremti a gyors egyeztetés és megegyezés lehetőségét. Ennek megfelelően – ugyanazon csoportok és szervezők esetén – azokat a rendőröket érdemes bevonni a munkába, akik már régebb óta állnak kapcsolatban velük, és akikben megbíznak.⁵⁵⁹ A különböző csoportokkal történő kapcsolatfelvételhez és a velük való tárgyaláshoz a párbeszéd rendőröket fel kell

⁵⁵⁵ HOLGERSSON, *i. m.*, 17.

⁵⁵⁶ 29000 / 25557-10/2012. ált. számú útijelentés konferencián való részvételről, Országos Rendőr-főkapitányság, Rendészeti Főigazgatóság, 2012, 3.

⁵⁵⁷ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, *i. m.*, 65.

⁵⁵⁸ HOLGERSSON, *i. m.*, 39-42

⁵⁵⁹ Uo., 52.

ruházni a szükséges hatáskörrel, amelyhez ellengedhetetlenül szükséges a vezetőik nagyfokú bizalma.⁵⁶⁰

A párbeszéd elősegítésében, a tárgyalásban és a közvetítésben képzett és gyakorlott⁵⁶¹ rendőrök képesek a döntési pozícióban lévő munkatársaik figyelmét felhívni az adott rendőri intézkedés, tevékenység lehetséges következményeire is. A tömegben vagy a tömeg mellett elfoglalt helyzetük alapján lehetőségük van a tüntetők szemszögéből látni a rendőri tevékenységet és annak hatásait, ezáltal közvetlen visszacsatolást nyújtani a műveletet irányítók felé. Pozíciójukból adódóan lehetőségük van arra, hogy felismerjék – és jelezzék –, ha provokátorok akarnak „magukra húzni”, manipulálni a rendőröket.⁵⁶² Testközelből lehetőségük van felmérni a tömeg hangulatát, a tömegben lévő különböző érdekű és magatartású frakciókat, és az így szerzett információikkal megakadályozhatják, hogy a tömegről kialakulhasson az egységesség sztereotípiája. Speciális feladatkörüknel fogva figyelmüket nem kell szétforgácsolniuk, kizárólag a saját feladataikra koncentrálnak. Nem intézkednek, így van idejük a történéseket értékelni, átgondolni, ellentétben a munkatársaikkal, akiknek másodpercek leforgása alatt kell döntéseket hozniuk egy intézkedésről és végrehajtaniuk azt. Mivel mind a tüntetőket, mind a műveleti tervet, illetve a fennálló helyzetet ismerik, lehetőségük van ezek összevetésére, és az így kapott eredmény alapján a végrehajtandó vagy éppen az elmaradó intézkedés várható következményeinek prognosztizálására.⁵⁶³

Míg az informális interakciók tiltása és a tömeg távolságtartó, rideg, óvatoskodó kezelése növeli a tüntetők ellenséges érzelmeit, addig a párbeszéd rendőrök nyílt, közvetlenséget sugalló jelenléte hozzájárul annak csökkentéséhez. A közeli jelenlétük ugyancsak kedvező hatást fejt ki a tüntetők anonimitás percepciójára is,⁵⁶⁴ ugyanis a jelenlétükben az azonosíthatóságukat ellehetetleníteni kívánó egyének nehezebben tudnak elrejtőzni a tömegben. A feszültségcsökkentő hatást tovább erősíti a védőfelszerelés nélküli, polgári ruhás és kényszerítő eszközök nélküli megjelenés, amelyet a tömeg tagjai egyrészt pozitív gesztusként értékelhetnek, mivel az nem hordoz magában fenyegetést, illetve a kényszerítés érzetét. Másrészt, a

⁵⁶⁰ Uo., 101.

⁵⁶¹ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, i. m., 65.

⁵⁶² HOLGERSSON, i. m., 57-60.

⁵⁶³ Uo., 61-65.

⁵⁶⁴ Uo., 66.

párbeszéd rendőrök jelenléte a többi rendőr részére is visszatartó hatású lehet, mivel az indokolatlan verbális vagy fizikai erőszak ellentétes a párbeszéd rendőrök céljaival,⁵⁶⁵ így azt kevésbé tolerálják, mint egyéb más munkatársaik.

A párbeszéd rendőrök jelenléte nyilvánvalóan jelzi a művelet parancsnokaihoz vezető információs csatorna közvetlenségét, ezáltal sugallva azt, hogy a szervezők és a rendezők problémáikkal és javaslataikkal bármikor és gyorsan elérhetik őket.⁵⁶⁶

A párbeszéd rendőrök szerepe a rendezvény végén sem ér véget, ugyanis további tevékenységükkel kedvező feltételeket teremthetnek a következő esemény biztosításához. E célból értékelő találkozót kell tartani, ahová minden érintett felet meghívunk. A találkozó lényege, hogy a felek megosztják az eseménnyel kapcsolatos nézeteiket és következtetéseket vonnak le a következő biztosítás sikere érdekében.⁵⁶⁷

A visszatérően demonstráló csoportok esetében szinte soha nincs vége a párbeszédnek, mivel az egyik demonstráció vége egyben a következő előkészítő fázisának is tekinthető, mint ahogy az egyik demonstráción alkalmazott rendőri módszer hatással lehet a következőre is.⁵⁶⁸

3.4.2.2 A rendbiztos szerepe a magyar tömegkezelés rendszerében

A rendszerváltást követően, a rendezvények rendjének biztosításával kapcsolatos rendőri feladatokról szóló 15/1990. (V. 14.) BM rendelet hatályba lépésével jelent meg a rendbiztos intézménye a magyar rendezvénybiztosítás gyakorlatában. Ettől fogva a rendbizont minden olyan rendezvényre ki kell jelölni, ahol a szervezők a rend fenntartásához a rendőrség közreműködését kérik.⁵⁶⁹

A rendbiztos a rendezvényen a rendőrséget képviseli, illetve egyben a biztosítás parancsnoka is lehet.⁵⁷⁰ A rendezvényt megelőzően felveszi a kapcsolatot a szervezőkkel és tájékozódik azok, rendfenntartás érdekében tett intézkedéseiről, azzal kapcsolatos elképzeléseiről. Egyeztet velük a biztosításban közreműködő

⁵⁶⁵ Uo., 67-68.

⁵⁶⁶ Uo., 69.

⁵⁶⁷ Uo., 73.

⁵⁶⁸ Uo., 45.

⁵⁶⁹ 15/1990. (V. 14.) BM rendelet a rendezvények rendjének biztosításával kapcsolatos rendőri feladatokról, 9. § (2)

⁵⁷⁰ 15/1990. (V. 14.) BM rendelet a rendezvények rendjének biztosításával kapcsolatos rendőri feladatokról, 9. § (1)

rendőri erő feladatai, tevékenysége, illetve az együttműködés formái tekintetében. Közreműködik a rendőri biztosítási terv elkészítésében. Jelen van a rendezvényen, figyelemmel kíséri annak törvényességét, illetve azt, hogy a rendezvényt a bejelentésben foglaltak szerint tartják-e meg. A rendezvény résztvevőinek törvényességet veszélyeztető magatartása esetén felhívja a szervező figyelmét a törvényi kötelezettségére, illetve a szervező javaslatára, kérésére vagy a biztosítás parancsnokának utasítására rendőri intézkedésekkel közreműködik a rend helyreállításában, a rendezvényt megzavaró személyeket személyesen vagy rendőri segítséggel eltávolítja, eltávolíttatja. Jelentést tesz minden olyan eseményről, amely a rendezvény felosztatásához, illetve a közlekedés rendjének biztosításához rendőri erő helyszínre irányítását teszi szükségessé, továbbá együttműködik a helyszínre vezényelt rendőri és együttműködő erők parancsnokával.⁵⁷¹

A rendbiztos feladatait értékelve megállapítható, hogy a norma olyan feladatköröket is előír számára, amely hasonlóságot mutat a párbeszéd rendőrökével. Az együttműködés, a kommunikáció, illetve a szervezők és a biztosítás parancsnokai közti kapcsolati szerep megjelenik a szabályozásban, azonban nem ugyanazzal a hangsúllyal, mint a párbeszéd rendőröknél. A norma inkább az utóbbi szerepkörre koncentrál, és nem jelenik meg benne a facilitáció, illetve a deszkalációs kérdéskör sem. A norma értelmezése is azt sugallja, hogy itt egy személyről és nem egy több rendőrből álló taktikai elemről van szó.

A norma több esetben intézkedési kötelezettségeket is ró a rendbiztosra, ami – mint az előbb tárgyaltuk – szöges ellentétben áll a segítő jellegre, a hosszútávú bizalom kialakítására építkező párbeszéd rendőri koncepcióval.

A norma semmiféle képzési kötelezettséget, különleges követelményt nem ír elő erre a speciális feladatkörre rendelt személyre vonatkozóan, illetve hasonlóról nincs tudomásom. Rendbiztos manapság a magyar rendőrségen belül bárki lehet, nincs válogatás, sem képességfelmérés, sem átfogó tematika alapján végrehajtott képzés, pedig ezen a területen is nagy jelentőséget mutatnak a személyiségjegyek és a felkészültség, mint arra már utaltam.

⁵⁷¹ 15/1990. (V. 14.) BM rendelet a rendezvények rendjének biztosításával kapcsolatos rendőri feladatokról, 9. § (12)

A párbeszéd felvétele és fenntartása a formális struktúrával rendelkező szervezeteknél jelentősen könnyebb, mint amelyek nem rendelkeznek ilyennel.⁵⁷² Így szerencsésebb a párbeszéd rendőri taktikai elemet állandó szervezeti struktúrába szervezni, állandó állománnyal feltölteni, hogy ne alkalmi kijelölés alapján működjön. Hazánkban ilyen szervezet kialakítása 2015-ben, a Készenléti Rendőrségnél indult meg. Az első kísérleti jellegű igénybevételére 2015. szeptember 04-én, a Magyarország-Románia labdarúgó mérkőzés biztosítása során került sor, ahol a román csendőrökkel közösen, a román szurkolók biztosításában vett részt egy 12 fős kommunikációs taktikai elem.⁵⁷³ A következő évben – Partner Csoport elnevezéssel – a Magyarország-Horvátország labdarúgó mérkőzés biztosítását látták el az erre felkészített rendőrök.⁵⁷⁴

3.5. DINAMIKUS KOCKÁZATELEMZÉS

Általánosan elfogadott nézet, hogy mindig valamiféle „szikra” robbantja ki a zendüléseket. A tömegkezelési műveletek során a tömeg viselkedése és magatartásának intenzitása folyamatosan változik, illetve olyan összetett események zajlanak le, melyek látszólag okai lehetnek a zendüléseknek, de hogy milyen tényezők válhatnak ténylegesen gyújtószikrává, azt nehéz megjósolni. A kiváltó okokat mindig visszatekintve, az események után igyekeznek meghatározni, így ezek az okok mindig hipotetikusak, ezért a jövőbeli események prognosztizálására csekély eredménnyel lehet azokat felhasználni.⁵⁷⁵ Ennek ellenére a tömegkezelési műveletek vezetőinek minden alkalommal kísérletet kell tenniük a várható események előrejelzésére annak érdekében, hogy a kialakuló szituációkra megfelelően legyenek képesek reagálni.

A lehetséges kockázatokat és veszélyeket a stratégiai parancsnok jelöli meg a tervezés során, az előzetesen összegyűjtött információk alapján. A kockázatelemzés a műveleti tervezésben teljesebb kiigazítás, mivel a műveleti parancsnok az a személy, akinek a legkörültekintőbben kell felmérnie a rendezvény megzavaráshoz vezető

⁵⁷² ÖSTERLING, *i. m.*, 56.

⁵⁷³ 29022/48459-120/2015. ált. számú összefoglaló jelentés a Készenléti Rendőrség által (sic!) 2015. szeptember 04-én megrendezett Magyarország – Románia Európa-bajnoki selejtező válogatott labdarúgó-mérkőzés rendőri biztosítási feladatairól, 15.

⁵⁷⁴ 29022/8667-43/2016. ált. számú rendőri jelentés

⁵⁷⁵ Report on the Sixth International..., *i. m.*, 80.

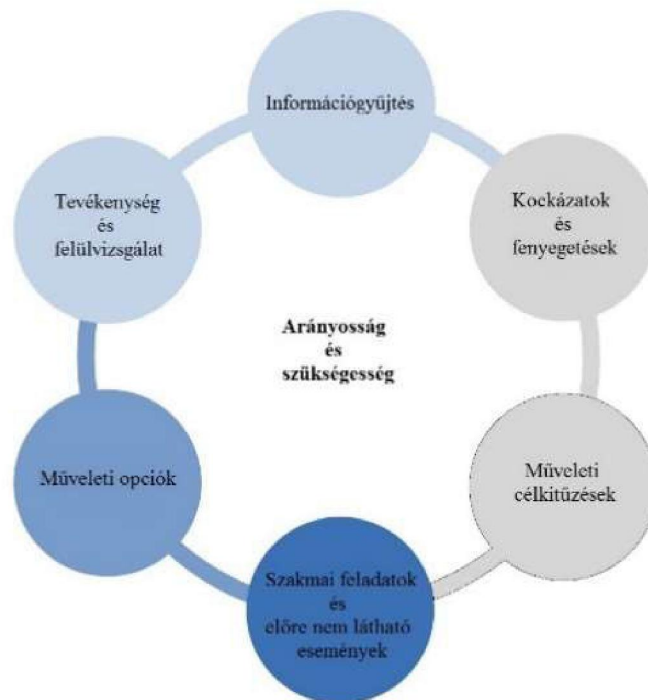
kockázatokat és fenyegetéseket.⁵⁷⁶ Ennek értelmében a döntési mechanizmus során figyelembe kell venni a releváns történéseket, differenciálni kell a tömeg tagjai között, illetve értékelni kell azt is, hogy a bevezetni kívánt intézkedések elérhetik-e a szándékolt hatást.⁵⁷⁷

3.5.1 A DÖNTÉSHOZATAL TÖMEGKEZELÉSI MODELLJE

Az EBESZ tömegkezelési döntéshozatalt felvázoló modellje (lásd a 3. számú ábrán) szerint a döntéseket eredményező folyamat első lépcsőjében, a parancsnok rendelkezésére bocsájtott információt értékelik-elemzik, amit – különböző forgatókönyvek kidolgozása útján – a kockázatok és a fenyegetések meghatározása követ. Ezt követően a parancsnok felülvizsgálja a rendőri művelet stratégia szintű célkitűzéseit (például a békés tüntetés facilitációja, a közlekedési rend megzavarásának minimalizálása, a súlyos bűncselekmény elkövetőinek elfogása stb.), majd megállapítja, hogy mely szakmai feladatokon keresztül érhetőek el a művelet célkitűzései. A szakmai feladatok meghatározását követően azon taktikai elemek (műveleti opciók) kijelölésére kerül sor, melyek a stratégiai szintű elhatározások megvalósításához szükségesek. A folyamatot a taktikai elemek helyszíni telepítésének fázisa zárja le, amely egyaránt magával vonhatja a stratégiai és műveleti tervek módosítását, illetve a művelet során történő bevetésüket. Ebben a fázisban a parancsnok érzékeli és értékeli az aktuális helyzetet, melyre reagálva újra kezdetét veszi a döntéshozatal ciklusa.

⁵⁷⁶ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies, i. m., 62.*

⁵⁷⁷ Uo., 35.

3. számú ábra. A döntéshozatal tömegkezelési modellje

A döntési folyamat lényeges követelménye, hogy minden fázisában figyelembe kell venni a rendőri tevékenység emberi jogokra gyakorolt hatását és azt, hogy a bevezetni kívánt intézkedéseknek szükségesnek, a tüntetőkre gyakorolt hatásuknak mindenkor arányosnak kell lenniük.⁵⁷⁸

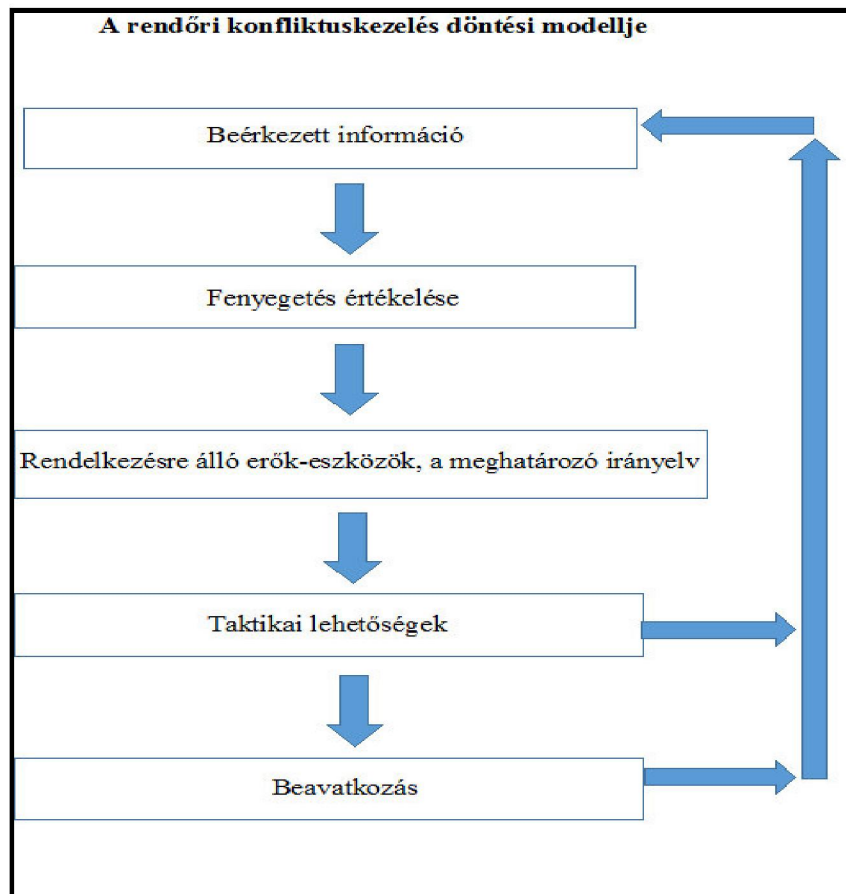
3.5.1.1 A rendőri konfliktuskezelés tömegkezelési modellje

Az észak-ír rendőrség tömegkezelési gyakorlatát és stratégiáját átvilágító vizsgálat eredményeit összegző, ún. Patten-jelentésben⁵⁷⁹ felvázolt rendőri konfliktuskezelési modell (4. számú ábra) nem tér el jelentősen az EBESZ által kialakítottól, és a rend megzavarása esetén szükséges döntéshozatali folyamat különböző fázisait szemlélteti. A modell szintén egy olyan körfolyamatot vázol fel, amely a fennálló helyzet folyamatos értékelésén és újraértékelésén, illetve a legfrissebb információk és felderítési adatok alapján szükségesnek tartott és elrendelt intézkedéseken alapszik.⁵⁸⁰

⁵⁷⁸ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, i. m., 37.

⁵⁷⁹ Christopher Francis Patten, konzervatív brit politikus, a vizsgálat vezetője.

⁵⁸⁰ *Patten Report Recommendations 69 And 70 Relating To Public Order Equipment*, 2001, 13.

4. számú ábra. Rendőrségi konfliktus kezelés döntési modellje

A modellben szereplő meghatározó irányelv az a stratégia, vezérelvet értjük, amely – mint azt már korábban kifejtettem – meghatározza a rendőri művelet jellegét. Így az például lehet magas profilú vagy alacsony profilú, elfojtó-korlátozó, beavatkozó, proaktív-reaktív, illetve megelőző, együttműködő, vagy éppen segítő.

A megelőző, proaktív irányvonal a konfliktus okait igyekszik kezelni. Szerves részét képezik a közrend megzavarásának és a bűnelkövetés megelőzésének elvei, az erőszak deszkalációjára törekvés, a folyamatosan tanulni képes szervezet kialakítása.⁵⁸¹ Ez a koncepció nem áll messze a Finszter által definiált közbiztonsági szolgálati kultúrától, melynek jellemzői rímelnek a Patten-jelentésben megfogalmazottakra. A konfliktusok korai felismerése, a támogató beavatkozás, a rendőrök és lakosság közti kis hatalmi távolság mind-mind ugyanazon vezérelv részei.⁵⁸²

⁵⁸¹ Uo., 14.

⁵⁸² FINSZTER, *A rendészet elmélete, i. m.*, 107.

3.5.2 A TÖMEGKEZELÉSI MŰVELETEK SORÁN FELMERÜLŐ KOCKÁZATOK ÉS FENYEGETÉSEK, ILLETVE A MŰVELETI OPCÍÓK KAPCSOLATA

A nagyszámú egyén egyidőben egy helyen történő megjelenéséből eredő kockázat és fenyegetés mértéke a következő indikátorok segítségével jellemezhető.⁵⁸³

- kisebbségi csoportok (pl. nemzeti-etnikai kisebbségek, migránsok stb. jelenléte),
- a rendezvény mérete (a várható, illetve a tényleges résztvevők száma),
- a mozgás (a rendezvény vonulósos-dinamikus vagy statikus jellege),
- ellendemonstráció (számítani kell-e ellenérdekű, rivalizáló csoportok tiltakozására),
- delegáció (a tüntetés célcsoportja fogadja-e a tüntetők delegációját, avagy sem),
- a tiltakozási repertoár (a demonstrálók kívánnak-e konfrontálódni, például ülősztrájk, blokádnál, sztrájkórság stb.)

Adang a rendezvény dinamikájának helyes megállapításához a következő tényezők figyelembevételét tartja elengedhetetlennek.⁵⁸⁴

- azonosítani kell a konfliktust eszkaláló potenciális sűrűlődni pontokat, melyek ingerültséget és frusztrációt okozhatnak a felek számára;
- fel kell mérni, hogy az eseményen jelen vannak-e fiatal, „megrogzott jogsértőként” ismert férfiak, és ha igen, észlelhető-e náluk összetűzés kirobbantására irányuló szándék;
- fel kell mérni a jogsértés és az erőszak elkövetésének lehetőségeit, illetve, hogy a résztvevők mutatnak-e szándékot azok kiaknázására;
- be kell azonosítani a különböző alcsoportokat és megbecsülni szándékaikat;
- meg kell határozni, hogy a résztvevő csoportok milyen csoportidentitással rendelkeznek, illetve milyen kapcsolatot tartanak fent a rendőrséggel, más hatóságokkal, illetve a rendezőkkel, továbbá, hogy ellenségesek-e azok iránt, vagy más egyéb szenzitív tényező szóba jöhet-e.

A rendelkezésre álló információk hatékony elemzésén alapuló, a különböző helyzetekre különböző módon reagáló, az eszkaláció elkerülésére törekvő stratégia

⁵⁸³ Nina EGGERT, Pauline KETELAARS, Ruud WOUTERS, Stefaan WALGRAVE, *Preparing for action: police deployment decisions for demonstrations*, 2016.

⁵⁸⁴ Otto ADANG, *Managing collective violence around public events: an international comparison*, 2011, 167.

több tényező egyidejű figyelembevételét követeli meg, így a tömegkezelési műveleti opciók kialakítása során elsősorban a következőket kell számításba venni:⁵⁸⁵

- a telepíteni kívánt rendőrök száma,
- a rendőrök öltözete és felszerelése (például testvédő felszerelés vagy hétköznapi egyenruha),
- a telepítésük módja: alacsony számú gyalogos járőr, nagyszámú gépjármű, jól látható elrettentés a védendő épületek környezetében,
- a rendezvény résztvevői számára jól látható járművek és felszerelések,
- a rendezvény résztvevői számára jól látható taktikai elemek (szolgálati kutyák, vízágyú stb.) telepítése,
- az eligazítás módja (pl. a tervezett tevékenységek igénylik-e fényképek, videók bemutatását),
- bizonyos taktikák negatív hatása (szolgálati kutyák, alacsonyan köröző helikopter),
- bizonyítékgyűjtés módozatai,
- a bűncselekmények esetén lefolytatandó nyomozati eljárások,
- az előállításokkal kapcsolatos elképzelés.

A kutatók ajánlásai szerint mindig a tömeg hangulatának függvényében kell az érintett területre vezényelt és ott felállított, vagy járőröző rendőrök számát meghatározni. Amennyiben a tömeg hangulata békés, kisszámú, védőfelszerelés nélküli rendőrt ajánlott a közelben elhelyezni, ha viszont a résztvevők hangulata negatív irányba változik, akkor annak mértékében egyre több, és egyre jobban felszerelt rendőrt kell az érintett helyszínre irányítani. A háttérben tartalékként – a tömeg látóterén kívül – elhelyezhetők a teljes tömegoszlató felszereléssel rendelkező rendőri alegységek, illetve a kényszerítő eszközök is.⁵⁸⁶

A 2004-es labdarúgó európa bajnokság során a portugál rendőrség⁵⁸⁷ – a dinamikus kockázatelemzés kritériumának figyelembevételével – egy négyfokozatú rendfenntartási koncepciót alakított ki a szurkolók jogszerű igényeinek megvalósítása és az indiszkriminatív kényszerítő erő alkalmazásának elkerülése

⁵⁸⁵ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies, i. m., 66.*

⁵⁸⁶ A Tanács 32006G1229(01) számú állásfoglalása a nemzetközi vonatkozású, legalább egy tagállamot érintő labdarúgó-mérkőzésekkel kapcsolatosan az erőszak és a rendzavarás megelőzése és ellenőrzése érdekében szükséges nemzetközi rendőrségi együttműködésre és intézkedésekre vonatkozó ajánlásokat tartalmazó, naprakésszé tett kézikönyvről, 2006.

⁵⁸⁷ Polícia de Segurança Pública

érdekében. Az első fokozatban a járőrök védőfelszerelés nélkül, „hétköznapi” egyenruhában, párokban, esetenként pedig civil ruhában, a szurkolók között elvegyülve voltak jelen a helyszíneken. Feladatuk a felmerülő kockázatok észlelése, a kommunikáció és az alacsony szintű beavatkozás volt. Jelentősebb probléma felmerülése esetén, nagyobb számú, de még mindig hétköznapi egyenruhás rendőrt vetettek be, és a kialakult konfliktushelyzeteket elsősorban tárgyalás útján igyekeztek megoldani. Amint újabb kockázati tényezők jelentek meg, a rendőrök felvették az övükön hordozott sisakjukat. A háttérben eközben – a negyedik fokozatú beavatkozásra felkészülve – a Corpo de Intervenção⁵⁸⁸ minden helyzetre felkészített és a kényszerítő eszközök teljes repertoárjával felszerelt beavatkozó alegységei álltak beavatkozásra készen. Ezek az alegységek a szurkolók és a lakosság előtt, a nemzetközi verseny teljes ideje alatt láthatatlanok maradtak.⁵⁸⁹

A különböző kutatások eredményeit összegezve megállapítottam, hogy amennyiben a rendfenntartók az alacsony profilú tömegkezelési stratégiát alkalmazzák, akkor arra törekednek, hogy az adott pillanatban fennálló helyzet kezeléséhez elegendő, legkevesebb erőt (élőerő, eszközpark) mutassák a tömeg irányába, tehát a rendőrség mintegy a „barátságos arcát” fordítja a tömegben lévő egyének felé. A biztonsági helyzet azonban változhat, rosszabbodhat, újra javulhat, majd ismét rosszabbodhat és így tovább. A kockázatot ennek tükrében folyamatosan kell értékelni, amihez nyílt és/vagy fedett felderítési eszközök és módszerek egyaránt segítségül hívhatók, és a bevetett rendőri erőt az általuk szerzett információ elemzéséből származó következtetések alapján javasolt szabályozni.

Amennyiben a kockázati szint enyhül, és persze amennyiben a szervezőkkel a kommunikáció jól működik, polgárbarát lépésnek értékelhető a bevetett/megmutatott erő visszavonása. E lépést nem szabad gyengeségként megélni, sőt, számíthatunk rá, hogy a döntést a tömeg sem gyengeségként ítéli meg, hanem gesztusértékűnek fogja tekinteni. Ez nem katonai hadművelet, mely során a megvívott területet tartani kell. A tömegkezelés során nincs éles határ a saját erők és az „ellenség” között, mivel az utóbbi egyszerűen nem létezik, illetve a gyakorlati tapasztalat az, hogy a jogsértő személyek elszigetelten, sokszor konspiratíván helyezkednek el a tömegben. A

⁵⁸⁸ durva fordításban: beavatkozó egység

⁵⁸⁹ Clifford STOTT, *Crowd Psychology & Public Order Policing: An Overview of Scientific Theory and Evidence*, Liverpool, University of Liverpool, 2009, 14–15.

rendőri tevékenység professzionalizmusát a gyors és helyes beavatkozás, a minimális (szükség szerinti) erőszak alkalmazása határozza meg, míg a katonai tevékenységre a tűzfegyverek bevetése, a célok megsemmisítése, a pusztítás korlátlan volta a jellemző.⁵⁹⁰ A tömegkezelés során mindig a kockázathoz mértén kell szabályozni a bevetett erő mértékét, nem pedig az elrettentő erejű és jellegű erőfölény kialakítására kell törekedni. Nagymérvű kockázat esetén, vagy amennyiben a rendezvény elveszti békés jellegét, a rendőrök elmehetnek a jogszabályok által megengedett végső határig, és az összes létező eszközüket felvonultathatják a tömeg előtt, ezzel is figyelmeztetve őket a várható intézkedésekre, szükség esetén be is vetve azokat. Amíg viszont a rendezvény békés marad, akkor elég, ha csak néhány rendfenntartó járőr mozgatnak a területen. Lényeg mindig ugyanaz marad: mindig rendelkezésre kell álljon egy olyan arányos taktikai eszköz, amivel a műveletet irányító parancsnok válaszolni képes az aktuális kockázatra, legyen az alacsony vagy magas.

3.5.3 A DINAMIKUS KOCKÁZATELEMZÉS TÖMEGKEZELÉSI MŰVELETRE GYAKOROLT EGYÉB HATÁSAI

A pontos kockázatelemzés és az erők arányos telepítésének tervezése, szervezése során a rendőrök igénybevételének időtartamára, illetve a pihentetésükre is figyelemmel kell lenni. A hosszas, fárasztó jellegű bevetésnek és – esetlegesen – verbális erőszaknak kitett rendőrök mind mentálisan, mind fizikálisan hamar elfáradnak, ingerküszöbük lesüllyed. Az átmeneti „kiégés” miatt csökken a toleranciaszintjük és az empátikus képességük, így esetleg hajlamossá válnak olyan magatartást tanúsítani, amely alkalmas a szembenállók provokálására, de akár indokolatlan verbális vagy fizikai erőszakhoz is folyamodhatnak.⁵⁹¹ A rendőrök annak ellenére, hogy szakemberek, egyben kényszerítők, elkerülők, illetve viszonzók is maradnak abban az értelemben, hogy cselekedeteikkel mindenkor a tüntetők magatartására reflektálnak.⁵⁹²

A műveleti vezetőknek mérlegelniük kell továbbá, hogy a rendőrök milyen öltözetben, felszerelésben jelenjenek meg a tüntetők előtt, mint azt a portugál példánál is láthattuk. A teljes védőfelszerelésbe öltöztetett rendőr ugyanis arctalanná válik a rendezvény résztvevői számára, minek következtében a tüntető szemében

⁵⁹⁰ FINSZTER, *A rendészet elmélete*, i. m., 65–67.

⁵⁹¹ EUWEMA, KOP, BAKKER, i. m., 23–38.

⁵⁹² della PORTA, REITER, *Introduction – The Policing...*, i. m., 3.

„droiddá”⁵⁹³ válik (elveszti emberi vonásait). Ez a jelenség a tüntetők ellenszenvét csak tovább fokozza.⁵⁹⁴ A védőfelszerelés és az arctalanság a megközelíthetlenség érzetét is kelti, csökkentve a pozitív tartalmú kommunikáció lehetőségét, amely – mint arra már utaltam – az ellentétek feloldásának és a bizalom elnyerésének legjobb eszköze.⁵⁹⁵ A tömegben hétköznapi egyenruhában és párban járőröző, a résztvevőkkel beszélgetésbe elegyedő rendőr inkább érzékelhető egy fontos hivatás képviselőjeként, mintsem kényszerítő-elnyomó „hadsereg” tagjaként.⁵⁹⁶ A veszélyességi szintekkel arányban álló ruházat és felszerelés, sisak a fejen vagy övön való viselésének, illetve hordásának variálása egyértelműen azt jelzi a tüntetők felé, hogy a rendőrök nem egységes „harcoló erőt” formálnak, hanem azt, hogy ezek a tárgyak az eltérő fokozatú helyzetek kezelésére szolgálnak.⁵⁹⁷

A kutatók szerint a demonstrálók nagy valószínűséggel értékelik jogszerűtlennek a rendőri tevékenységet akkor, amikor a rendőrség nem a kockázat folyamatos értékeléséből származó információk és a helyzet dinamikájának alapos elemzéséből származó megállapítások alapján hozza meg döntéseit. A rendőrök a valós idejű információ hiányában ugyanis hajlamossá válhatnak a tömeg tagjaival való szükségtelen és megkülönböztetés nélküli konfrontációra.⁵⁹⁸ Ennek ismeretében, nem lehet eléggé hangsúlyozni a dinamikus kockázatelemzés tömegkezelési műveletekben elfoglalt szerepét.⁵⁹⁹

Az információgyűjtés szerepét értékelve figyelembe kell venni, hogy a megkülönböztetést, a szelektivitást és validálást⁶⁰⁰ nélkülöző információgyűjtés könnyen vezethet negatív jelenségekhez. A rendőrség a különböző forrásokból származó, sokszor ellenőrizetlen információ, pletyka és híresztelés alapján formálja, alakítja és nagyítja fel a tüntetőkről alkotott képét, hozzájárulva az önbeteljesítő

⁵⁹³ 2006 után elterjedt, a testvédő felszerelést viselő rendőrök gúnyos elnevezése.

⁵⁹⁴ HAJAS Barnabás, *Épp egy társadalomtudós mondja meg, mit kezdjen a tömeggel a rendőrség?*=Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XII, szerk. GAÁL Gyula, HAUZINGER Zoltán, Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2010, 44.

⁵⁹⁵ *Keeping the Peace*, i. m., 86.

⁵⁹⁶ Kjell GRANSTRÖM, Gunilla GUVÁ, Ingrid HYLANDER, Michael ROSANDER, *Riots and Disturbances – How riots start and how order is secured*, Stockholm, Fog-Rapport, Nummer 64, 2009, 37.

⁵⁹⁷ Uo.

⁵⁹⁸ HAVELUND, ILUM, JENSEN, NIELSEN, RASMUSSEN, STOTT, i. m., 5.

⁵⁹⁹ Council Resolution concerning recommendations for hosting major football and other sports events, *in particular tournaments with more than one organising country*, 2011, 5.

⁶⁰⁰ adatok, információk ellenőrzése

jóslatok kialakításához, melyek – mint arra már korábban rávilágítottam – nem kívánt következményekhez vezethetnek.⁶⁰¹

3.5.4 A DOKUMENTÁCIÓS CSOPORT

A modern technológia rendvédelmi területen történő megjelenésének jó példája a digitális képtovábbítás és képrögzítés alkalmazása. Megfelelően telepített, illetőleg mozgatott kamerákkal a történések jelen időben (élőben) figyelemmel kísérhetők. Élve a tartalom rögzítésének technikai lehetőségével, a felvételekből bizonyító erejű képfelvételek és videórészletek menthetők ki. A kép- és videórögzítő eszközök jelentősége abban fogható meg, hogy segítségükkel valós időben nyílik lehetőség adatokat gyűjteni és azokat az elemző-értékelő tevékenység számára rendelkezésre bocsájtani, nélkülözhetetlen információt szolgáltatva a műveletek irányításához szükséges döntések kialakításához.⁶⁰² A sokoldalú, összetett, integrált elektronikus rendszerek, a biztosításhoz szükséges erők számának csökkentését is lehetővé teszik,⁶⁰³ természetesen a kockázatok legszélesebb körű ismerete mellett.

A tüntetések videokamerákkal történő megfigyelésének két pozitív hatása van párhuzamosan: egyrészt elrettentheti a bajkeverőket, másrészt megkönnyíti a jogellenes cselekményt elkövető tüntetők és rendőrök azonosítását.⁶⁰⁴ A dokumentációs tevékenységet végző rendőrök a tömegkezelési műveletek során az eseményekről és az abban résztvevő személyekről nyílt fotó- és videofelvételeket készítenek a bűncselekmények észlelése, megelőzése, valamint az elkövetők azonosítása céljából. Behatárolják, azonosítják továbbá azokat a személyeket, akik esetében jogsértő cselekményekre lehet számítani.⁶⁰⁵

A kamerázásnak azonban hátrányai is vannak. Objektív hátránya, hogy a békés tüntetők esetenként zaklatásként értékelik a tevékenységük képi rögzítését.⁶⁰⁶ Szubjektív hátrány lehet, hogy a kamerák kezelőinél, illetőleg a monitorokat figyelőknél és általuk a parancsnokoknál, „megrögzített jogsértőkre” történő intenzív

⁶⁰¹ della PORTA, REITER, *i. m.*, 25.

⁶⁰² Report on the Sixth International..., *i. m.*, 53.

⁶⁰³ Uo., 38.

⁶⁰⁴ Crowd Control Technologies..., *i. m.*, 58.

⁶⁰⁵ Adapting To Protest – Nurturing..., *i. m.*, 126.

⁶⁰⁶ Adapting To Protest – Nurturing..., *i. m.*, 126.

fókuszálás során csőlátásszerű jelenség alakulhat ki, ami miatt esetleg nem észlelnék valamely, a kockázatot növelő egyéb tényezőt.⁶⁰⁷

A magyar normatív szabályozás nem követi a dokumentációs taktika fejlődését és alkalmazását, illetve nem ad részletes szabályozást annak alkalmazására sem. A Csapatszolgálati Szabályzat 317. pontja mindössze annyit határoz meg a dokumentációs csoport alcím alatt, hogy képrögzítő eszközök segítségével biztosítsa bizonyításra alkalmas módon a tömegben elkövetett jogsértéseket, az elkövetőket, a sértetteket, az elkövető elfogására irányuló rendőri beavatkozást, valamint a későbbi azonosítás érdekében a már elfogott elkövetőt”.⁶⁰⁸

A 275. pont – a 317. pontban említettek bővebb körbeírásán túl – szintén nem határoz meg érdemi szabályokat, és meglehetősen általánosan fogalmaz akkor, amikor arról rendelkezik, hogy „a rendezvény helyszínén belül és kívül, széleskörűen kell alkalmazni a rendelkezésre álló képrögzítő dokumentációs eszközöket”.

A brit tömegkezelési eljárási rend is hasonló feladatokat szab a dokumentációs csoportoknak,⁶⁰⁹ melynek értelmében bizonyító erejű videófelvevételek készítésével kell támogatniuk a jogsértő cselekményt elkövető személyekkel szemben folytatott nyomozást és vádeljárást, illetve rögzíteniük kell a kényszerítő eszközök alkalmazását kilátásba helyező figyelmeztető felszólításokat. A brit dokumentációs csoport alapvetően két főből áll, létszámát csak a művelet parancsnokának engedélyével lehet legfeljebb három főre növelni, amennyiben a rendőrök testi épségének védelme azt indokoltá teszi. A csoport bevetése során mérlegelni kell az emberi jogok (például a magán- és a családi élet tiszteletben tartása) megsértésének lehetőségét, a rendőrök biztonságát, illetve tevékenységüknek a tömeg dinamikájára gyakorolt hatását. Lényeges szabály továbbá, hogy a tömegdemonstráció által érintett területről felvételt kell készíteni az esemény előtt, alatt és után is.⁶¹⁰

A videokamerákkal végzett információgyűjtés elsősorban a rendbontásban ténylegesen vagy várhatóan résztvevő személyek azonosításában, követésében tölt be jelentős szerepet. Mindezek ellenére – összetett jellege miatt – a dokumentációs eljárást nem nevezhetjük sem bűnügyi nyomozásnak, sem hagyományos

⁶⁰⁷ ADANG, *Managing collective...*, i. m., 168.

⁶⁰⁸ Csapatszolgálati Szabályzat, 317. pont

⁶⁰⁹ Angolul evidence gathering team

⁶¹⁰ *Public order – Tactical options*, College of Policing honlapja, 2015.

tömegkezelési tevékenységnek, és nem sorolható a tipikus rendvédelmi tevékenységek közé sem.⁶¹¹ Mindenesetre segítségével lehetőség nyílik a jogellenes cselekményekért felelős személyekkel szembeni – rendezvényt követő – intézkedésekre, ezáltal kerülve el a lehetséges konfliktushelyzeteket és azok eszkalációját.⁶¹²

3.5.5 A RENDŐRÖK BIZTONSÁGÁNAK KÉRDÉSE A TÖMEGKEZELÉSI MŰVELETEK SORÁN

A dinamikus kockázatelemzés másik célja a rendőrök biztonságának szavatolása. A védőfelszerelés nélküli bevetés ugyanis mindig jelentős kockázatot hordoz magában, melyet már csak a vonatkozó jogszabályi előírások miatt sem hagyhatnak figyelmen kívül a műveletekért felelős rendőrök. Magyarország Alaptörvénye szerint „minden munkavállalónak joga van az egészségét, biztonságát és méltóságát tiszteletben tartó munkafeltételekhez”.⁶¹³ A munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény a munkáltatót teszi felelőssé az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkafeltételek megteremtéséért.⁶¹⁴ A belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi szervek munkavédelmi feladatai, valamint foglalkozás-egészségügyi tevékenysége ellátásának szabályairól szóló 70/2011. (XII. 30). BM rendelet ugyancsak leszögezi, hogy „az előjáró utasítása nem járhat a beosztott életének vagy testi épségének indokolatlan és aránytalan mértékű veszélyeztetésével”.⁶¹⁵

A másik oldalról viszont megjelenik az a törvényi és szakmai követelmény, miszerint a rendőrnek a szolgálati viszonyából fakadó kötelmeit akár életének és testi épségének kockáztatásával is teljesítenie kell.⁶¹⁶ Ez a kettőség komoly dilemmát okozhat a rendőri vezetők és beosztottaik számára, de véleményem szerint feloldható azzal, hogy a rendőrnek vállalnia kell a racionális veszélyt, míg a parancsnokok kötelezettsége, hogy beosztottaik biztonságát garantálják és mérlegeljék, hogy milyen körülmények között, hogyan és milyen öltözékben, illetve felszereléssel vetik be őket.

⁶¹¹ della PORTA, *Police Knowledge...*, i. m., 238.

⁶¹² BAKER, i. m., 12.

⁶¹³ Magyarország Alaptörvénye, XII. cikk (3) pontja

⁶¹⁴ 1993. évi XCIII. törvény a munkavédelemről, 2. § (3) bekezdése

⁶¹⁵ 70/2011. (XII. 30.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi szervek munkavédelmi feladatai, valamint foglalkozás-egészségügyi tevékenysége ellátásának szabályairól, 16. § (1) bek. 4) pontja

⁶¹⁶ 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról, 13. § (2).

3.6. A DIFFERENCIÁLÁS ELVE

Mint azt már korábban tárgyaltam, több vizsgálat is rávilágított a csoportok közötti dinamika közös identitás és viselkedés kialakításában, valamint újraformálásában betöltött meghatározó szerepére. A kutatók rámutattak arra is, hogy a rendőrség által alkalmazott taktikák jelentős hatással vannak a tömeg magatartására. Ezt figyelembe véve egyértelműen kritizálható az az eljárás, mely szerint a rendőrség olyan személyekkel szemben is kényszerítő erőt alkalmaz a tömegkezelési műveletek során, akik alig vagy egyáltalán nem jelentenek veszélyt a közbiztonságra. Az ilyen eljárás esetén rendszerint megnövekedik azok száma, akik a terepen folyó valamennyi rendőri tevékenységet jogszerűtlenként fogják fel. Ez a folyamat törvényszerűen vezet a „mi és ők” típusú leegyszerűsítéshez, illetve szembenálláshoz, ami pedig súlyos következményeket vonhat maga után. Az említett identitásváltozás a rendőrök elleni egységes fellépés szándékát alakíthatja ki, illetőleg felbátoríthatja a konfrontációt kereső személyeket annak kiprovokálására.⁶¹⁷

A differenciálás a sztereotipizálás ellentéte, és a csoport azon képességét jelenti, hogy különbségeket tud tenni a másik csoport tagjai között, és képes annak tagjait akár pozitívan is értékelni. A jogsértő cselekmények azonosítását megkönnyítő kategorizálás a mindennapi rendőri munka része, azonban a rendőrök ennek ellenére sem vehetnek mindenkit „egy kalap alá”. A rendőröknek különbséget kell tudniuk tenni az agitátorok, a ténylegesen jogsértéseket elkövető személyek, illetve a jogkövető tüntetők között.⁶¹⁸ A tömegkezelés szempontjából ez azt jelenti, hogy a rendőröknek fel kell ismerniük és el kell fogadniuk azt a tényt, hogy a tömeg nem egységes. A különböző identitású tüntetők különbözőképpen viselkednek és reagálnak,⁶¹⁹ ezért tetteiket és viselkedésüket mindig egyénenként, és nem csoportokba kategorizálva kell vizsgálni.⁶²⁰ Ezt a követelményt figyelembe véve, mindig ügyelni kell arra, hogy ha csak egy vagy csak csekély számú személy okoz konfliktust, a rendőri intézkedés miatt ne konfrontálódjanak mások is.⁶²¹

⁶¹⁷ STOTT, LIVINGSTONE, HOGGETT, *i. m.*, 275.

⁶¹⁸ GRANSTRÖM, GUYA, HYLANDER, ROSANDER, *i. m.*, 36–37.

⁶¹⁹ *Field Study Handbook GODIAC – Good practice for dialogue and communication as strategic principles for policing political manifestations in Europe*, Stockholm, Swedish National Police Board, 2013.

⁶²⁰ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, *i. m.*, 28.

⁶²¹ Uo., 28.

A differenciálás elvét figyelmen kívül hagyó rendőri elgondolásra tipikus példaként hozható fel a labdarúgó mérkőzések biztosításához kapcsolódó „egyben tartás”⁶²² taktikája: a rendfenntartók a vendégszurkolókat a kiindulási helyről (vasútállomás, autóbusz parkoló) egy tömegben tartva „szállítják le” a sportesemény helyszínére, többnyire gyalogosan. Az „egyben tartás” taktikája egyszerű megoldást biztosít a rendőrök számára. A taktikának azonban hátránya is van, ugyanis számos – kockázatot egyébként nem jelentő – agresszív társaiktól távolságot tartó személyt is korlátoz mozgási szabadságában, kiteve őket ezzel a konfliktust kereső társaik negatív befolyásának, mire a békés szurkolók is felfokozott idegállapotba kerülhetnek és a rendőri tevékenységet aránytalannak vélhetik.⁶²³

A differenciálást mellőző tömegkezelés jelentős negatív hatásaira példaként említhető az Ukrajnában, 2013-2014 fordulóján lezajlott heves tüntetésekkel és fegyveres összecsapásokkal járó eseménysorozat. Már egy a 2013 decemberében végzett közvélemény-kutatás is rámutatott arra, hogy a november 29-én kezdődő események után (a kijevi zendülés kibontakozása idején) sokan éppen azért csatlakoztak a Majdan téri mozgalomhoz, mert felháborította őket a tüntetőkkel szemben alkalmazott megkülönböztetés nélküli rendőri erőszak.⁶²⁴ A durva rendőri beavatkozás szükségtelennek is tűnhetett, mivel maga a mozgalom – egészen a januári véres eseményekig – nem jelentett komoly veszélyt a rezsimre.⁶²⁵

Az eddigiek alapján leszögezhető, hogy a kényszerítő erő bevetése nem nélkülözheti a differenciálást. A rendőrségnek mindent el kell követnie annak érdekében, hogy elkerülje az erőszakos, illetve a békés tüntetők „összemosását”. Hasonlóképpen el kell kerülni a kényszerítő erő alkalmazását újságírókkal, sajtófotósokkal, az eseményeket megfigyelőkkel, illetve az indifferens járókelőkkel szemben is.⁶²⁶

A békés tömegben gyakran tűnnek fel jogellenes cselekményt elkövető személyek is. Velük szemben a rendőröket intézkedési kötelezettség terheli:⁶²⁷ fel kell lépniük a közvetlenül fenyegető vagy sértő cselekményekkel szemben, illetve meg kell

⁶²² Nincs rá magyar szakkifejezés, az angol nyelvű szakirodalomban containment-ként ismerjük.

⁶²³ STOTT, LIVINGSTONE, HOGGETT, *i. m.*, 267.

⁶²⁴ TÁLAS Péter, *A jelenlegi ukrán válságról*, Elemzések, 2014/3, NKE Stratégiai Kutatóközpont 2014, 4.

⁶²⁵ Uo., 2.

⁶²⁶ *Iránymutatás az emberi jogi jogvédők védelméről*, Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, 16.

⁶²⁷ 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről, 13. § (1)

védeniük mások életét, testi épségét, illetve a vagyonbiztonságot.⁶²⁸ Amennyiben a jogsértések minősége és veszélyessége egy bizonyos határt átlép, a rendőröknek be kell avatkozniuk. Ez a közelmúltban gyakran vezetett oda, hogy a tömeget anélkül oszlatták fel, hogy mérlegelték volna a békés tüntetők jogait.

A magyar szabályozás nem ad rugalmas mérlegelési lehetőséget a rendőrség számára, mivel a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény 14. § (1) bekezdésének rendelkezése szerint „ha a gyülekezési jog gyakorlása a 2. § (3)⁶²⁹ bekezdésében foglaltakba ütközik, vagy a rendezvényen a résztvevők fegyveresen, illetőleg felfegyverkezve jelennek meg, továbbá ha bejelentéshez kötött rendezvényt tiltó határozat ellenére tartanak, a rendőrség a rendezvényt feloszlatja”. A tudományos szakirodalmat értékelve úgy gondolom, hogy ez a rendelkezés a törvényalkotás korának⁶³⁰ tömegkezelési gyakorlatából, tömegpszichológiai ismereteiből és a már korábban kialakult rendvédelmi szemléletből származik, melyeket azóta már mind a kapcsolódó elméletek, mind a napi gyakorlat meghaladottá tett. Álláspontomat Hajas is megerősíti, amikor leszögezi, hogy a gyülekezés nem veszti el a békés jellegét attól, hogyha a tömeg kisebbségben lévő része követ el jogellenes cselekményeket. A békés többségnek pedig mindaddig joga van a rendezvényét folytatni, amíg jogellenes cselekményben nem vesz részt, illetve egyértelműen nem támogatja azt.⁶³¹ Ezt a felfogást a gyülekezési törvényünk nem tükrözi vissza, így a norma annak érdekében is módosításra szorul, hogy megjelenjen benne a differenciálás elve.

A hatékony és sikeres differenciálás a tüntetőkről szerzett pontos ismeretek kialakításával és a dinamikus kockázatelemzéssel is szoros kapcsolatban áll. Az információgyűjtés így a tüntetők tevékenységére adott válaszreakciók lehetősége kiszélesítésének elengedhetetlen eszköze, mely segítségével elkerülhető a demonstrálók sztereotipizálása. További haszna, hogy ráirányítja a figyelmet az

⁶²⁸ 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről, 2. § (1)

⁶²⁹ 1989. évi III. törvény 2. § (3) bekezdése: „A gyülekezési jog gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, valamint nem járhat mások jogainak és szabadságának sérelmével.”

⁶³⁰ A rendszerváltás időszakáról van szó.

⁶³¹ HAJAS, *Utcák, terek...*, i. m., 151.

olyan csoportokra is, melyeknél az erőszakos cselekmények elkövetése valószínűsíthető.⁶³²

Adang – több EU tagállam tömegkezelési gyakorlatát vizsgálva – arra a megállapításra jutott, hogy a modern rendvédelmi szervek egyre hatékonyabban használják ki a bizonyítékgyűjtés új lehetőségeit, és ezzel is hozzájárulnak a jogsértőkkel szembeni eljárások sikeres lefolytatásához. Ez a szemlélet – véleménye szerint – egyértelműen váltást jelent a tömeges előállítások (indifferens intézkedés) előtérbe helyezésétől az elkövető-központú szemlélet (differenciált intézkedés) felé.⁶³³

A differenciált intézkedést előtérbe helyező szemléletmód nem csupán taktikai megközelítést jelent, annak ugyanis egyaránt át kell hatnia a kiképzés folyamatát és tematikáját, a tervezést, a szükséges felszerelések biztosítását, a rendőri állomány eligazítását, illetőleg a műveletek minden fázisát – a tervezéstől kezdve a végrehajtásig bezárólag.⁶³⁴

3.6.1 A TÖMEGBEN JOGELLENES CSELEKMÉNYT ELKÖVETŐ SZEMÉLYEKSEL SZEMBENI INTÉZKEDÉSEK DILEMMÁI

A differenciálás elve leginkább a tömegben tartózkodó jogellenes magatartást tanúsító személyek elfogásával érzékelhető. A célzott intézkedéssel egyszerre lehet eltávolítani a közrendre veszélyt jelentő személyeket, illetőleg a békésen demonstráló többségben megnyugvást kiváltani azáltal, hogy látják, a rendőrök a tömeggel (a tömeget alkotó egyénekkal) szemben nem egységesen lépnek fel. A rendfenntartóknak képeseknek kell lenniük a demonstrációt megzavaró vagy arra törekvő provokátoroknak a tömegből való kiemelésére.⁶³⁵

A megoldás azonban nem egyszerű – minden esetben mérlegelni kell annak kockázatát, hogy a tömeg szolidárisá válhat, és egy kisebb súlyú jogsértést elkövető személy lefogásával sokkal súlyosabb következménnyel járó reakciókat válthatunk ki a tömegből, mint amire maga az intézkedés irányult.⁶³⁶

⁶³² MARX, *Some Reflections on...*, i. m., 259.

⁶³³ ADANG, *Managing collective...*, i. m., 158.

⁶³⁴ *Field Study Handbook...*, i. m., 9.

⁶³⁵ Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, UN A/HCR/23/39, 2013, 70. pont.

⁶³⁶ P.A.J Waddington, *Controlling Protest...*, i.m., 120.

A döntést befolyásolhatja a tömeg közelében tartózkodó rendőröktől származó, a tömeg hangulatára és egyéb jellemzőire vonatkozó információ is.

3.6.1.1 A kiemelő csoport

A „jogellenesen összegyűlt vagy jogellenes magatartást tanúsító tömeg hangadóinak, rendbontó, illetőleg szabálysértést vagy bűncselekményt elkövető fegyvertelen vagy felfegyverkezett, a hatósági intézkedéseknek ellenszegülő személyek elfogására, eltávolítására”,⁶³⁷ a magyar rendőrség a kiemelő csoportnak nevezett taktikai elemet alkalmazza, több-kevesebb sikerrel.

A Csapatszolgálati Szabályzat utasítása szerint a kiemelő csoportnak képesnek kell lennie:

- a jogsértések felismerésére;
- személyleírás vagy fénykép alapján a célszemély gyors azonosítására;
- a tömegben határozott, gyors előrejutásra – a jogsértő személy menekülésének megakadályozása, elfogása, illetve eltávolítása érdekében;
- a kényszerítő eszközök célratoró, hatékony alkalmazására, valamint a fizikai erőfölény határozott érvényesítésére;
- a tömeg támadásával szembeni ellenállásra, az elfogott személy kiszabadításának megakadályozására, testi épségének megóvására; saját mozgási lehetőségeinek megőrzésére.⁶³⁸

A kiemelés megkezdésekor a kiemelő csoport parancsnokának fel kell mérnie a kialakult helyzetet, be kell határolnia a kiemelésre kerülő személy tartózkodási helyét, pontosítani a behatolás, az elfogás és a kivezetés módját. A biztosítók feladata, hogy pajzzsal, – ha szükséges – rendőrbottal védelmezzék az elfogókat, illetve kerítsék körbe a célszemélyeket.⁶³⁹

Az említett szabályozás rendelkezéseinek nem egyszerű megfelelni, ugyanis a rendőröket támadó, vagy más jogellenes magatartást tanúsító személyek igyekeznek minimálisan a 20-50 méteres⁶⁴⁰ dobó-hajító távolságot megtartani maguk és a

⁶³⁷ Csapatszolgálati Szabályzat, 305. pont

⁶³⁸ Uo., 307. pont

⁶³⁹ Uo., 314. pont

⁶⁴⁰ Omega Foundation, *Baton Rounds - A review of the human rights implications of the introduction and use of the L21A1 baton round in Northern Ireland and proposed alternatives to the baton round*. Belfast, Northern Ireland Human Rights Commission, 2003, 18.

rendőrök között. A kiemelő csoport rendszerint a mozgósorfal mögött kerül elhelyezésre, innen tör előre a célszemély elfogására. A rendőrök és az elfogni kívánt személy között lévő távolságot a teljes védőfelszerelésbe öltözött és egyéb eszközökkel felszerelt rendőrök ritkán tudják úgy leküzdeni, hogy a célszemélynek ne legyen esélye a tömegben elvegyülve elmenekülni, így a kiemelő csoport akciójának sikere mindig kétséges. További nehézséget jelent, hogyha el is érik, egy személy lefogásához akár 3-5 rendőrré van szükség a körülményektől függően.⁶⁴¹

3.6.1.2 Polgári ruhás közbiztonsági felderítő csoport

Az elkövetők elfogásának másik lehetősége a polgári ruhás közbiztonsági felderítő csoportok alkalmazása. Az ilyen jellegű feladatra beosztott rendőrök a tömegben konspiráltan helyezkednek el, és elsődleges feladatuk a tömegben tartózkodó személyek megfigyelése, az információgyűjtés, illetve az információknak a műveletet irányító parancsnokok részére történő továbbítása.

Szükség esetén a polgári ruhás felderítők az agresszívan fellépő csoportok irányítóinak és szervezőinek, a vezető szerepet betöltő személyek kiemelésére, valamint a bűnelkövetők elfogására is igénybe vehetők, ha azok a kiemelő csoportok számára nem érhetőek el.⁶⁴² Ez a feladat kifejezetten veszélyes, hiszen ők maguk is ki vannak téve az egyenruhás társaik kényszerítő eszközeinek, illetve lelepleződésük esetén (rendőrként való fellépésüket követően) akár hivatalos személy elleni erőszak áldozatává is válhatnak. A sikeres kiemelés esetén azonnal dekonspirálódnak, így további alkalmazásukra – legalábbis aznap, az adott tüntetés rendőri biztosításában – nem kerülhet sor.

3.6.1.3 Elfogás céljára kifejlesztett technikai eszközök

Ötlet szintjén, világszerte számos alkalommal felmerült, hogy a rendfenntartó erőknek - a tömegben tartózkodó hangadók, a tömeget „manipuláló” személyek elfogásának megkönnyítésére - mozgásképességet korlátozó eszközöket (elfogó hálókat, speciális habokat) kellene használniuk. (Ugyanilyen eszközöket ajánlanak a mindennapi életben való alkalmazásra is, mondván, ön- és közveszélyes, valamint

⁶⁴¹ *The rules of engagement - A review of the August 2011 disorders*, Her Majesty's Inspectorate of Constabulary, 2011, 7.

⁶⁴² 30-38/2/13/2008. számú Tömegkezelési Taktikai Kézikönyv, Készenléti Rendőrség, 2008, 73.

agresszív garázda személyek lefogása könnyíthető meg velük.) Az ún. elfogó hálók és habok működése bizonytalan és egyáltalán nem veszélytelen.

A magyar rendőrök az RWGL-3 típusú kézi kilövőből indítható, lengyel fejlesztésű SZO-84 (Siatkowy Zestaw Obezwladniajacy)⁶⁴³ eszköz segítségével a célszemélyre juttatandó, négy méter átmérőjű hálóval kísérelik meg a kiemelendő személy elfogását.⁶⁴⁴ Elfogó háló „éles” helyzetben történő alkalmazásáról nincs tudomásom. (Ez talán nem is véletlen, mivel megbízhatóságuk meglehetősen gyenge.)⁶⁴⁵

Az elfogó habok⁶⁴⁶ kifejlesztésére már a múlt század 90-es éveiben, a nemzetközi békeműveletek során történő alkalmazásuk érdekében tettek kísérletet, azonban azok nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket.⁶⁴⁷ A médiában azóta is felbukkannak hírek az ilyen jellegű habokkal való kísérletekről, tesztüzemi használatról. E technológiát azonban több szacikkben kritizálták is, azzal az indokkal, hogy a légutakba bejutva, gyors lefolyású térfogatnövekedésük miatt fulladást okozhatnak.⁶⁴⁸

Az előbbieket értékelve nem meglepő, hogy több, internetes portált működtető biztonságtechnikai, illetve fegyverzeti eszközt gyártó cég kínálatát megvizsgálva „humán” alkalmazásra sem elfogó habot, sem elfogó hálóeszközt nem találtam. Hasonló jellegű eszközöket csak állatok befogására gyárt néhány vállalkozás.⁶⁴⁹

3.6.1.4 Az elkövetők elfogásának és az erőszak eszkalációjának dilemmája

A jogellenes cselekményt elkövető személyek kiemelésének és elfogásának kérdéskörét értékelve megállapítottam, hogy az egyszerre jelent gondot taktikai, műveleti, de stratégia szinten is. Míg taktikai szinten a végrehajthatóság és a rendőrök biztonságának szavatolása ütközhet nehézségekbe, addig műveleti és stratégia szinten a beavatkozás csoportdinamikára gyakorolt hatása válhat ki negatív

⁶⁴³ Сеточный обезвреживающий комплекс, Eragun.org honlapja, 2016.
http://eragun.org/new/grmet/polangrm_3.html (Letöltve: 2016.07.28.)

⁶⁴⁴ BARANYI Sándor, TREMMEL György, KOVÁCS György, BUJBÁCSI József, *A tömegszállítás során alkalmazható fegyverek és technikai eszközök*, Bp., BM Könyvkiadó, 1988, 10–13.

⁶⁴⁵ *Patten Report Recommendations 69 And 70 Relating To Public Order Equipment*, 2001, 99.

⁶⁴⁶ Angol elnevezésük sticky foam

⁶⁴⁷ Noah SHACHTMAN, *Army Reloads on Sticky Foam Weaponry*, The Wired honlapja, 2009.

⁶⁴⁸ Gage MCWEENY, *Weapons of Mass Reduction*, Cabinetmagazine.org honlapja, 2006.

⁶⁴⁹ *Nets*, Animal Care Equipment and Services, 2014.

következményeket – ugyanis a kiemelés, az elkövetők helyszínen történő elfogására tett intézkedés akár „olaj is lehet a tűzre”.

A tömegkezelést irányító parancsnok ilyen esetekben válaszut előtt áll. A dilemmája abban a két kérdésben jelentkezik, miszerint igyekezz-e a jogsértő személyeket mindenáron elfogni, indukálva súlyosabb következményeket, vagy – a törvény által előírt intézkedési kötelezettségét megszegve⁶⁵⁰ – az eseményeket tartsa-e meg az aktuális szintjükön, miközben „futni hagyja” az elkövetőket.

Ezt a dilemmát az Rtv. azon rendelkezésével lehet feloldani, miszerint „a rendőri intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban az intézkedés törvényes céljával”.⁶⁵¹ A kisebb fokú, súlyosabb sérelmet nem eredményező cselekmények esetén tehát elhagyhatóak azok az intézkedések, amelyek erőszakot eszkalálhatnának.

A rendőrség nagy létszámú tömeg esetén objektív okoknál fogva sem képes minden jogsértő személyt előállítani, ezért a legcélravezetőbb rendőri hozzáállás ebben az esetben gyakran éppen az, ha a parancsnok lemond a személyi szabadság korlátozó intézkedések kieroöltetéséről, vagy arra csak minimálisan törekszik.⁶⁵² A művelet irányítói törekszenek ugyanakkor arra, hogy a jogsértéseket, illetőleg azok elkövetőit a dokumentációs csoportok - a körülményekhez képest a lehető legjobb minőségben - fényképeken és videófelvevételeken örökítsék meg. E felvételek a demonstrációt követően is rendelkezésre állnak, amennyiben azokat valamilyen eljárás során bizonyítékként kívánja a hatóság alkalmazni.

Az előbbin kívül még egy tényező bonyolítja tovább a parancsnok helyzetét. A megtámadott rendőri kötelékbe beosztott rendőrök egymásra utaltságot, egymás iránt felelősséget és aggodalmat élnek át.⁶⁵³ Gyakran nincs lehetőségük reagálni a stresszforrásokra, ez pedig odavezethet, hogy a fenyegetettséget a valóságosnál magasabb szintűnek érzékelik, emiatt a fenyegetettségre adott válaszuk is agresszívabb az indokoltnál. Ahol pedig az erőszak – az elfogadottsága által – beépül a munkakultúrába, ott állandó kockázatként lesz jelen.⁶⁵⁴

⁶⁵⁰ 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről, 33 § (1) a)

⁶⁵¹ Rtv. 15. § (1)

⁶⁵² BAKER, *i. m.*, 11.

⁶⁵³ FOGARASI Mihály, KOVÁCS István, SZEDLÁK Péter, *A résztvevők valósága: 2006. szeptember 18., október 23.*, Belügyi Szemle, 2013, 7-8 sz., 51.

⁶⁵⁴ STINSON, REYNS, LIEDERBACH, *i. m.*, 6.

Mikor a rendőrök azt látják, hogy az elkövető elfogására objektíve nincs lehetőség (vagy a parancsnok szándékosan mellőzi azt), a frusztráció miatt indulatossá válhatnak, amely alkalomadtán bosszúálláshoz, rendőri túlkapásokhoz vezethet – a túlkapások szenvedő alanyai sokszor nem is azok, akik ténylegesen kiváltották ezt a reakciót. Az eltúlzott és indokolatlan rendőri erőszak pedig – mint azt már korábban megjegyeztem – hosszan tartó, káros hatást fejt ki a rendőrség megítélésére, súlyosan megzavarva a rendőrség és a közösségek között kialakult bizalmat.

Mit lehet a dilemma feloldása érdekében tenni? A kérdésre a mai napig nem született megnyugtató válasz. A társadalomkutatók kizárólag az elméleti háttérrel képesek megteremteni, de a taktikai és gyakorlati megoldások kidolgozása a rendvédelmi szervekre, a döntés nyomasztó terhe pedig mindenkor a műveleteket irányító parancsnokokra marad.

3.7. A DESZKALÁCIÓRA TÖREKVŐ TÖMEGKEZELÉS POZITÍV ÉS NEGATÍV HATÁSA

Stott és társai, a facilitációra és a kommunikációra alapozott rendőri elgondolást méltatva megállapítják, hogy ez a szemlélet platformot biztosít a rendőrség számára az erőforrások hatékonyabb felhasználására, a pontosabb kockázatelemzésre, a tárgyalási csatornák kialakítására. Ezen túlmenően lehetőséget nyújt arra is, hogy a rendőrök és a tömeg tagjai között mindkét fél számára előnyös kapcsolat alakulhasson ki, illetve szilárdulhasson meg.⁶⁵⁵

Waddington kutatása ezzel szemben arra hívja fel a figyelmet, hogy a modern tömegkezelés deszkalációs hatása a tüntetések „láthatatlanná” válását vonhatja maga után, megmozdulásaik hatástalanságának percepcióját alakítva ki a demonstrálókban, illetve azt sugallva, hogy üzenetük nem jut el a célközönséghez, és ennek következtében nem érik el kitűzött céljaikat. A hatás kiküszöbölése érdekében a tüntetők látványosabb vagy konfrontatívabb taktikákhoz nyúlhatnak, így a deszkalációs stratégia éppen az ellentétes hatást fejtheti ki, mint amire a rendőrök törekedtek.⁶⁵⁶ McPhail et. al. szerint, azok a demonstrációk, ahol a rendőrség a párbeszéd taktikáját alkalmazza, általában nem annyira emlékezetesek (eseménytelennek tűnhetnek) azokhoz képest, amelyeknél a rendőri műveletet a

⁶⁵⁵ STOTT, LIVINGSTONE, HOGGETT, *i. m.*, 277.

⁶⁵⁶ della PORTA, REITER, *Introduction – The Policing...*, *i. m.*, 29.

kényszerítő erőre és a megfélemlítésre építik fel.⁶⁵⁷ Ennek értelmében a rendőri szempontból sikeresnek értékelhető biztosítások (azaz amelyek során a megfelelő taktikai eljárások hatékony alkalmazásának eredményeképpen a közrend és a közterületek békéje nem sérül) a tüntetők céljainak feláldozása árán valósulnak meg.⁶⁵⁸

3.8. A FEJEZET ÖSSZEFOGLALÁSA, RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A harmadik fejezetben, a nemzetközi szakirodalomban megjelentetett eredményekkel igazoltam, hogy léteznek olyan alapelvek, amelyek szem előtt tartása révén minimalizálható a rendőrök és a tüntetők közötti konfliktus kialakulásának és az erőszak eskalálódásának lehetősége. Ezek az alapelvek nem adják automatikusan a rend fenntartói kezébe a „bölcsek követ”, de segítenek kialakítani a rendezvények békés lebonyolításához szükséges együttműködést és bizalmat.

Megállapítottam, hogy a tömeg tagjaival és viselkedésükkel kapcsolatos ismeretek megkönnyítik a rendőrök számára, hogy prognosztizálják az egyes tüntetői csoportok viselkedését, illetve elkerüljék a tömeg homogenizálásának jelenségét és az azzal járó negatív következményeket. A tüntetőkről és csoportjaikról összegyűjtött ismeretek megválaszolhatják a céljaikra, a gyülekezésük helyére és idejére, a tömeg összetételére és várható létszámára, az esetleges erőszak célpontjaira stb. vonatkozó kérdéseket is.

Bizonyítottam, hogy a demonstrációk facilitációja a rendőrség irányába alapvető elvárásként jelenik meg, mivel a tüntetések előmozdítása révén tesz eleget a gyülekezés és a szabad véleménynyilvánítás jogainak biztosításával kapcsolatos kötelezettségének. A facilitáció ugyanis nemcsak e kötelezettség teljesítése révén fontos feladat a rendőrség számára, de általa megszerezhető a tüntetők bizalma is.

A tömeg önszabályozó képessége felhasználásának elve révén kimutattam, hogy a tömegrendezvények biztosításába éppen annyira fontos bevonni a polgárokat (ez esetben a tüntetőket), mint más rendvédelmi tevékenységbe. Megállapítottam, hogy a demonstrálók inkább hajlamosak a társaikra hallgatni és a vezetőiket követni, mint a rendőrség utasításainak eleget tenni. Bizonyítottam, hogy a tömeg irányításának és

⁶⁵⁷ McPHAIL, SCHWEINGRUBER, MCCARTHY, *i. m.*, 51.

⁶⁵⁸ Idézi REINER, *i. m.*, 47.

felügyeletének összetett feladata és felelőssége megosztható a tüntetőkkel, illetve vezetőikkel, akiket erre egyébként is jogszabály kötelez.

Megállapítottam, hogy az együttműködés kialakításának és fenntartásának legfontosabb eszköze a felek közötti kommunikáció és a tárgyalás. Bizonyítottam annak az állításnak az érvényességét, hogy a tüntetők számára biztosítani kell azt, hogy a rendőrségi tevékenységgel mindig tisztában legyenek. Igazoltam, hogy a „nincs meglepetés” stratégia alkalmazásával lehetőség nyílik a felek közötti konfliktusok és feszültségek kialakulásának megelőzésére, illetve deszkalálására. Megállapítottam, hogy a taktikai kommunikációra több európai rendvédelmi szervezet is létrehozta az ún. párbeszéd rendőrség intézményét, amelynek célja a kommunikáció esemény előtti, alatti és utáni fenntartása és minél nagyobb számú tüntető irányába történő kiterjesztése.

Igazoltam, hogy a tömegkezelési műveletek tervezésének és végrehajtásának elengedhetetlen része a dinamikus kockázatelemzés, ugyanis általa biztosítható, hogy a parancsnokok a lehető legjobb döntéseket legyenek képesek meghozni. Igazoltam a folyamatos információgyűjtés szerepének súlyát a döntéshozatali eljárásban, megállapítottam a tömegkezelési műveletek során felmerülő kockázatokat és fenyegetéseket, illetve a műveleti opciókkal való kapcsolatukat és indikátoraikat.

Bizonyítottam az aktuális kockázatok és fenyegetések dinamikus értékelésének hasznát, illetve a rendőri erő, felszerelések és taktikák aktuális kockázattal arányos telepítésének szerepét a konfliktusok kialakulásának mérséklésében.

Bizonyítottam, hogy a differenciálás elvének alkalmazása hozzájárul a helyes döntés meghozatalához, oly módon, hogy elkerüli a tömeg homogén egységként történő kezelését, még akkor is, amikor a résztvevők némelyike a rendezvény során szabálysértést vagy kisebb súlyú bűncselekményt követett el. Rámutattam, hogy a tüntetők gyülekezéshez való joga nem szűnik meg automatikusan azáltal, hogy a rendezvényen kisebbségben lévő személyek csoportjai jogellenes cselekményeket valósítanak meg. Igazoltam továbbá, hogy az intézkedések során figyelemmel kell lenni a békés tüntetők és a kívülállók érdekeire is, melynek érdekében javaslatot tettem arra vonatkozóan, hogy a rendőrség olyan eljárásokat és taktikákat dolgozzon ki, amelyek lehetőséget teremtenek arra, hogy a rendőrök képesek legyenek célzottan

azokkal a személyekkel szemben intézkedni, akik a jogsértő cselekményeket elkövetik.

4. A TÖMEGKEZELÉSI STÍLUSOK ÉS A RENDŐRSÉG MILITARIZÁCIÓJÁNAK HATÁSAI

4.1. A MAGAS ÉS AZ ALACSONY PROFILÚ TÖMEGKEZELÉS MINT STRATÉGIAI ELGONDOLÁSOK

4.1.1 A ZÉRÓ TOLERANCIA ELVE ÉS AZ ELRETTENTÉS

Vitale, a kényszerítő erő alkalmazásán nyugvó, USA-ban folytatott tömegkezelési gyakorlatot a „betört ablakok”⁶⁵⁹ elméletéhez, illetve az abból levezetett, a rendvédelmi beavatkozást a közrend legkisebb súlyú megbomlása esetén is kötelezően elrendelő doktrínához vezeti vissza. Ez a – zéró toleranciának is nevezett – doktrína nem enged eltekinteni a kevésbé jelentős bűncselekmények vagy szabálysértések elkövetőivel szembeni intézkedésektől, ezért minden esetben határozott fellépést követel meg a rendőröktől, valamint megteremti ezen intézkedések jogszabályi feltételeit is. A rendőrségnek a hangsúlyt a megelőzésre kell fordítania, és az elkövetővel szemben a legkisebb súlyú jogsértés esetében is el kell járnia, mivel ellenkező esetben – az elmélet támogatói szerint – a törvénytelenségnek egy olyan légköre alakulhat ki, amely egyenesen vezet a súlyosabb bűncselekmények elkövetéséhez. New York város rendőrsége, 1995-től ennek a filozófiának szellemében kezel szinte minden olyan tüntetést, amelyről azt feltételezik, hogy az jogszabályellenes vagy nyíltan bomlasztó magatartást valósít meg.⁶⁶⁰ A zéró tolerancia elméletét képviselő rendőrök mindig arra törekednek, hogy a potenciális törvénytörőnek vélt személyek soha ne gondolhassák azt, hogy az ő kezükben van az irányítás.⁶⁶¹ Véleményem szerint ez a szemlélet jellemezte a magyar rendőrség tömegkezelési filozófiáját is a 2006-2010-et felölelő időszakban.

A zéró tolerancia szemléletével könnyen azonosulnak a rendőrök, mivel olyan, általuk is jól ismert és begyakorolt taktikákat foglal magába, mint például a mindent átfogó, intenzív járőrözés, az állandó rendőri jelenlét, az agresszív rendfenntartás, melyek együttes hatása az elrettentésben jelenik meg. Másrésről ezek a taktikák

⁶⁵⁹ Angol eredetiben: broken windows

⁶⁶⁰ Alex S. VITALE, *From Negotiated Management to Command and Control: How the New York Police Department Polices Protests*, Policing & Society, Vol. 15, No. 3, 2005, 291–292.

⁶⁶¹ INNES, i. m., 70.

olyan területeket céloznak meg, ahol a rendet és a társadalmi békét megzavaró bűnözés jól észrevehető. A polgárok maguk is tisztában vannak e taktikák működésével, ezért könnyebben fogadják el alkalmazásukat. Ez a rendvédelmi megközelítés alapvetően azt sugallja, hogy a devianciának, a társadalmi zavarnak semmiféle formája, illetve a bűnelkövetés legalacsonyabb szintje sem tűrhető el. A zéró tolerancia mantrája összekapcsolódik az intézményi értékek megerősítésével, illetve annak demonstrálására is szolgál, hogy a rendőrség hatékonyan lép fel a törvénysértőkkel szemben, ezáltal is megszilárdítva saját társadalmi mandátumát.⁶⁶²

A zéró tolerancia stratégiájának azonban negatív mellékhatása is van. Ott ahol a rendőrök minden esetben és minden körülmény között kötelesek intézkedni, „elhalványul” a szakmai mérlegelés és a fokozatosság lehetősége.⁶⁶³ E stratégia másik mellékhatásaként jelentkezhethet a közrend mindenáron való fenntartásának mítosza, amely a rendvédelmi szerveknél olykor magas prioritást kap. Ez azt jelenti, hogy a rendőrök a közterületek rendjét még akár a saját vagy mások élete és testi épsége, illetve a tulajdon védelme árán is igyekeznek megvédeni, holott a közrend mindössze ezen értékek előfeltétele és nem egyenértékű azokkal.⁶⁶⁴ A közrendtől szélesebb értelemben vett rend és a társadalmi béke fenntartásának értéke viszont sok esetben megelőzi a jogi normák mechanikus kikényszerítésének érdekét. A totális kontroll szimbolikus jelentősége ugyanis kisebb fokú, mint az a kár vagy sérelem, amely a rendőrséget, a demonstrálókat vagy a kívülállókat érheti a közrend mindenáron való fenntartását megcélzó intézkedések következményeképpen.⁶⁶⁵ A beavatkozás arányosságát nemcsak az egyes rendőr, de az egész művelet szintjén, mindenidőben értékelni kell.

A hibásan megválasztott, aránytalan intézkedések miatt felborulhat a közterület rendje és a béke, illetve ezek az értékek éppen a megőrzésükre rendelt szervezet miatt kerülnek veszélybe. A rendőrség az ilyen helyzeteket nem szándékosan alakítja ki, sőt azok elkerülését maga is fontos szempontnak tartja – ezért az egyik lehetséges megoldásként az erővel való fenyegetésre és az elrettentésre helyezheti a hangsúlyt.

⁶⁶² Jack R. GREENE, *Zero Tolerance and Policing*, The Oxford Handbook of Police and Policing, ed. Michael D. REISIG, Robert J. KANE, University Press, Oxford, 2014, 173.

⁶⁶³ Uo., 183.

⁶⁶⁴ Idézi DRURY, STOTT, FARSIDES, i. m., 1494.

⁶⁶⁵ MARX, *Some Reflections on...*, i. m., 257.

Az elrettentésen alapuló rendvédelem az automatikus engedelmisséget hivatott biztosítani ott, ahol a normasértés az egyén érdek-kalkulációján alapszik, azaz az elkövető vagy a potenciális elkövető, elsősorban a büntetés kockázatát értékelve dönt tettetnek elkövetéséről. A rendőrség pedig a józan gondolkodású egyént a jogsértéstől a hatalmi jogosítványainak alkalmazásával, az erőszak igénybevételével, a minden jogsértésre történő reagálással, az igazságszolgáltatással való fenyegetéssel, valamint a kontroll mechanizmusok és a szankciók hiteles kilátásba helyezésével igyekszik eltéríteni.⁶⁶⁶

Az elrettentésen alapuló tömegkezelés hátránya, hogy a polgárok úgy gondolják, hogy a rendőrség függ a politikától, a politikusok elvárásaihoz igazodik, szem előtt tévesztve a pártatlanság követelményét. Ennek egyenes következménye lehet a közösség szimpátiájának és megértésének elvesztése, illetve hogy a tüntetők nem látnak benne mást, mint a társadalom kontrolljának egyik eszközét.⁶⁶⁷ Mindezek ellenére a tömegdemonstrációk rendvédelmi kihívásaira a XX. század végéig, a XXI. század első évtizedének közepéig adott alapvető válaszok zöme betiltásban, a tömeggel szembeni löfegyverhasználatban, illetve a felosztatására irányuló rendőrbotos rohamban merült ki.⁶⁶⁸ Ebben az időszakban a rendőrség kizárólag a műveletre beosztott rendőri erő létszámával, illetve a felvonultatott kényszerítő eszköztár elsőprő erejével törekedett a tömegrendezvényeket jogszerű mederben tartani.⁶⁶⁹

Az említett időszak brit tüntetői is felfigyeltek arra, hogy a II. világháború utáni évtizedekre jellemző (néhány „bobby” által biztosított) demonstrációk korát leváltotta egy másik korszak, amelyben a rendőrök, mint egy „méhraj dongják körbe” a tüntetőket, sokszor – véleményük szerint szükségtelenül – védőfelszerelést viselve.⁶⁷⁰

A rendőrök és a tüntetők közti hagyományos összecsapások száma csökkent az utcákon, és a XXI. század kezdetére olyan új módszerek jelentek meg a tömegkezelés területén, mint a térfigyelő és a modern, nagy távolságról felvétel készíteni képes kézi kamerákon, a digitalizált személyazonosító rendszereken alapuló

⁶⁶⁶ JACKSON, HOUGH, BRADFORD, HOHL, *i. m.*, 3.

⁶⁶⁷ COLIN, RHOBERT, JOHN, READ, *i. m.*, 307.

⁶⁶⁸ MARX, *Some Reflections on...*, *i. m.*, 254-255.

⁶⁶⁹ BAKER, *i. m.*, 11.

⁶⁷⁰ *Demonstrating respect for rights?...*, *i. m.*, 51.

nyílt és titkos információgyűjtés, illetve nyílt és fedett megfigyelés, valamint a magas védelmi fokozatú testvédőkbe öltöztetett rendőrökre alapozó rendőri műveletek és taktikák alkalmazása.⁶⁷¹

A veszély túlértékelése a rendőr szakmai kultúra egyik jellemzője, hogy a rendőrök időnként konfrontálódnak a tüntetőkkel.⁶⁷² Teszik ezt abból a célból, hogy elkerüljék a rendbontást, igyekezve bebiztosítani magukat a kudarc ellen. A vezetők nagy erőket vonnak be a műveletekbe és a biztosításra vezényelt rendőröket minibuszokban rejtik el a tüntetők elől. Nagyobb létszámban egyben tartva a kiemelt fontosságú objektumok közelében helyezik el őket arra várva, – rendszerint szükségtelenül – hogy a bevetésükre sor kerüljön. A konfrontáció sokszor a különböző intézmények (pl. parlamentek, nagykövetségek, kormányhivatalok) vagy jelképek (pl. zászlók) méltóságának védelme során következik be. A tömegkezelés utólagos értékelésekor – kimondatlanul bár, de – tettenérhető a politikai érdek. Aszerint volt sikeres vagy sikertelen a tömegkezelés, hogy mi volt az események hozadéka a politikusok számára. Az ilyen értékelésekből szerzett tapasztalatok mind beépülnek a rendőr stratégiákba, illetve a helyszíni műveletek irányítóiba, akik később kényszerben töreksenek arra, hogy ne ismétlődjenek meg olyan szituációk, amik miatt egy-egy bevetést követően negatív kritikát kaptak. A kutató szerint, ezért a rendőri vezetők inkább vállalják, hogy a műveletek során „elpusztulnak a lövészárkokban”,⁶⁷³ azaz a végsőkig elmennek a tüntetőkkel szemben, mintsem hogy később az elmaradt intézkedésekből kényelmetlenségeik származzanak.⁶⁷⁴

4.1.2 A MAGAS PROFILÚ TÖMEGKEZELÉS JELLEMZŐI, TAKTIKÁI, ESZKÖZEI

4.1.2.1 A magas profilú tömegkezelés tartalma és jellemzői

Az angol szakirodalomban, a tömegkezelés jellemzésével kapcsolatban elterjedt high-profile (magas profilú) és low profile (alacsony profilú) kifejezések alapvetően azt jelentik, hogy a rendőrség jelenléte mennyire érzékelhető, azaz a műveletbe beosztott rendőrök mennyire láthatóak a tüntetők számára. A következő alcímek

⁶⁷¹ CAMPBELL, Duncan, *Did the handling of the G20 protests reveal the future of policing?*, The Guardian honlapja, 2009..04.03.

⁶⁷² Idézi John W. BUTTLE, *Officer Safety and Public Safety: Training the Police to Use Force in the United Kingdom=Police Use of Force – A Global Perspective*, ed. Joseph B. KUHNS, Johannes KNUTSSON, Santa Barbara, California, Praeger, 2010, 37.

⁶⁷³ Az angol nyelvű eredeti kifejezés: dying in the ditch

⁶⁷⁴ P.A.J Waddington, *Controlling Protest...*, i.m., 124-127.

bekezdéseiben bemutatom, hogy az alapjelentésen felül a magas profilú tömegkezelés egy olyan tervezési és végrehajtási szemléletet, stratégiát jelent, amely a bevetett rendőrök nagy számán túl más jellegzetességet is magában hordoz.

Adang a magas profilú és az alacsony profilú tömegkezelés között a kivezényelt és a tüntetők által látható rendőrök számával,⁶⁷⁵ a védőfelszerelés viselésével, a telepített tömegkezelési eszközparkkal, a nagyobb létszámú, zárt alakzatú alegységekben megjelenő, ezért kevésbé megközelíthető rendőrökkel tesz különbséget.⁶⁷⁶

Mawby számára, a magas profilú tömegkezelés az erre a célra speciálisan kiképzett, tömegkezelési célokra kifejlesztett védőfelszerelésekkel és kényszerítő eszközökkel felszerelt rendőrökből álló paramilitáris jellegű egységek, alegységek bevetését jelenti.⁶⁷⁷ A paramilitáris egységeken kívül olyan paramilitárisnak számító taktikák, mint a kijárási tilalom⁶⁷⁸ (ami a nyugati demokráciáktól sem teljesen idegen⁶⁷⁹) vagy a lőfegyver használata is megjelenik a kényszerítő erőn alapuló stratégiákban.⁶⁸⁰

Adang az európai rendőrségeket vizsgálva megállapítja, hogy azok a labdarúgó mérkőzéseket, illetve a politikai demonstrációkat gyakorlati megelőző intézkedések széles skálájának alkalmazásával és jelentős rendőri erő bevetésével biztosítják. Mindezek mellett előszeretettel alkalmaznak igazoltatást, ruházat és gépjármű-átvizsgálást, lefoglalást is.⁶⁸¹ Teszik mindezt annak a ténynek tudatában, miszerint a rendőri jelenlét és a kényszerítő erő alkalmazása képes megszakítani a jogellenes állapotot, magatartást, illetve hogy a kényszerítő erő bevetésének közvetlen lehetősége egyben megelőző hatású is. Ennek megfelelően igyekeznek az adott területen a rendőri jelenlétet folyamatosan fenntartani, ezzel jelezve a tüntetések korlátok közé szorításának szándékát. Szükség esetén pedig döntéseket hoznak arról, hogy a rend fenntartása érdekében mikor és hol nem fognak kompromisszumot kötni.⁶⁸² A stratégiai céljaik eléréséhez, a nemzetközi szakirodalomban „mobil

⁶⁷⁵ Az előbbi esetében értelemszerűen jóval több.

⁶⁷⁶ ADANG, *Initiation and Escalation...*, i. m., 17.

⁶⁷⁷ Rob I. MAWBY, *Models of policing*=Handbook of Policing, ed. Tim NEWBURN, Cullompton, Willan Publishing, 2008, 253.

⁶⁷⁸ *India caste protests: Five dead as Haryana violence flares*, BBC News honlap, 2016.02.20.

⁶⁷⁹ *Social Media and Tactical Considerations For Law Enforcement*, i. m. 23.

⁶⁸⁰ RAHEEM, Kareem, KALIN, Stephen, *Protesters storm Baghdad's Green Zone again, dozens hurt*, Reuters honlapja, 2016.05.20.

⁶⁸¹ ADANG, *Managing collective...*, i. m., 169.

⁶⁸² KENNY, MCPHAIL, WADDINGTON, i. m., 23.

koncepciónak”⁶⁸³ nevezett eljárást alkalmazzák, ami a minibusz kategóriájú rendőrségi járműveken szállított és védőfelszerelésbe öltöztetett rendőrök mozgékony bevetési csoportjainak, a kényszerítő eszközök nyújtotta rendvédelmi képességekre való intenzív támaszkodás melletti bevetését jelenti.⁶⁸⁴

A magas profilú műveletekre jellemző, paramilitáris jellegű tömegkezelést az alábbi sajátosságokkal írhatjuk le:⁶⁸⁵

- a demonstrációk tiltása,
- militáris, illetve paramilitáris jellegű egységek bevetése,
- kényszerítő erő nagymértékű alkalmazása,
- megelőző célzatú előállítások (gyakran a vezetőkkel szemben),
- agresszív tömegosztatás alkalmazása,
- speciális tömegkezelési eszközök telepítése,
- személyi védőeszközök alkalmazása,
- nem erőszakos tüntetőkkel szembeni kényszerítő eszköz bevetés,
- tüntetők adott területről történő távoltartása,
- erőszakot nem alkalmazó szervezetek megfigyelése, azokba való beépülés,
- speciálisan képzett (SWAT) rendőri egységek alkalmazása.

A magas profilú szemléletre ezeken felül jellemző az indifferens előállítások magas száma is. A számok extrém méreteket is ölthetnek, például 2001-ben Göteborgban a rendőrség a demonstrálók elszállásolására szolgáló iskolából több mint 600 fő aktivistát állított elő, miután azok ellenszegültek a rendőrök intézkedéseinek. Súlyosabb esetekben, és általában a tekintélyelvű államokra jellemzően, a tüntetőket akár komoly szabadságvesztés büntetéssel is sújthatják, például 2016-ban Egyiptomban 152 személyt ítélték 2-5 évig tartó szabadságvesztésre, mert részt vettek egy be nem jelentett tüntetésen.⁶⁸⁶

⁶⁸³ Mobile Concept

⁶⁸⁴ HAVELUND, ILUM, JENSEN, NIELSEN, RASMUSSEN, STOTT, *i. m.*, 4.

⁶⁸⁵ VITALE, *i. m.*, 290.

⁶⁸⁶ *Egyptian court jails 152 people over islands protest*, Reuters honlapja, 2016.05.14.

4.1.2.2 A „vezetés és irányítás” jellegű tömegkezelési szemlélet jellemzői

A magas profilú tömegkezeléshez kapcsolódik a „vezetés és irányításnak”⁶⁸⁷ elnevezett tervezési-vezetési stílus is. Ebben az esetben a műveletet irányító parancsnok mikro-menedzslni igyekszik a demonstráció minden fontos aspektusát annak érdekében, hogy kizárjon minden rendzavaró vagy jogszerűtlen cselekményt. Alapos tervezéssel és körültekintő irányítással törekszik elkerülni az erőszak alkalmazását, és kudarc esetén kényszerítő erővel kívánja visszaszerezni az események feletti irányítást.⁶⁸⁸ A kényszerítő erő feletti rendelkezés joga mindig a parancsnoki lánc magasabb szintjéhez kapcsolódik, nem hagyva teret mérlegelésre a kialakult helyzethez térben közelebb álló, azt érzékeltetni jobban képes alacsonyabban elhelyezkedő irányítási szinteknek. Az események időzítését és a demonstrálók mozgását – a maga alaposságával és merevségével – a rendőrség vezényli, illetve a kordonok és más akadályok alaposan kidolgozott rendszerén keresztül szabályozza. Ez a stílus világos és szigorú szabályokat állít fel a tüntetők számára és a szervezőkkel való tárgyalásnak nem enged számottevő teret. A rendőrök és a résztvevők közti kommunikáció tiltott vagy minimális, a „játékszabályokat” a rendőrség határozza meg. Szemlélete inkább büntető jellegű, mint együttműködő vagy támogató, így nagyobb a valószínűsége a konfrontáció kialakulásának, mivel a szabályok megszegése rendszerint kényszerítő erő alkalmazásához, személyi szabadságot korlátozó intézkedésekhez vezet. Az ilyen stílusban irányító parancsnok rugalmatlanul reagál a körülmények változására, illetve még a kisebb súlyú jogsértések esetén is gyakran nyúl kényszerítő erőhöz.⁶⁸⁹

4.1.2.3 A tömegoszlatás problémaköre

A kényszerítő eszközök nagyszámú és intenzív alkalmazásával járó tömegoszlatás a rendőrség legerőteljesebb kényszerítő intézkedése. A tömegre való támadással, fizikai ráhatással és az ún. „gumibot rohammal”⁶⁹⁰ járó oszlatás azonban gyújtószikraként szolgál a rendőrök önkontrolljának elvesztéséhez,⁶⁹¹ ami pedig könnyen vezethet szakszerűtlen, jogszerűtlen intézkedésekhez, tömeges rendőri brutalitáshoz.

⁶⁸⁷ Command and control

⁶⁸⁸ VITALE, *i. m.*, 287.

⁶⁸⁹ Uo., 292.

⁶⁹⁰ Eredeti angol kifejezés: baton charge

⁶⁹¹ della PORTA, REITER, *i. m.*, 32.

A tömegoszlatás, mint a rendfenntartó erők által gyakran alkalmazott taktika, sokszor azt a következményt vonja maga után, hogy a tömeg kisebb-nagyobb csoportokra oszlik szét, melyeknek ellenőrzése még több erőforrást igényel a rendőrség részéről.⁶⁹² A felosztatott demonstrálók olyan helyeken csoportosulnak újra össze és kezdeményeznek újabb, esetenként helyileg kiterjedtebb konfliktusokat, ahol a terület nincs a rendőrök közvetlen felügyelete alatt.⁶⁹³ Ennek további következménye az lehet, hogy a tömeg felosztatása inkább okoz hátrányt, mint hasznot, mivel a szétosztott tömeg tagjai nagyobb kárt képesek okozni, mint korábban az egységes, így kezelhetőbb tömeg. Ez a taktika különösen akkor veszélyes, ha a rendőrség nem rendelkezik elegendő erőforrással a közterület kiürítésére – az ilyenkor kialakuló helyzetben ugyanis a rendbontók erőben és létszámban egyenrangúnak érezhetik magukat a rendfenntartókkal, és ez további bátorítást adhat számukra.⁶⁹⁴

A szakértők javaslata szerint a tömeget célravezetőbb egy kezelhető méretű helyre beszorítani, így korlátozva az aktivitás térbeli kiterjedését; és mivel a tömeg „élettartama” korlátozott és az egyéni szükségletek miatt létszáma nagy valószínűséggel fogyatkozásnak indul, a jelenlévők inkább elhagyják a területet.⁶⁹⁵

4.1.2.4 A „containment” taktika és a fizikai akadályok alkalmazása

A tömeg teljes mértékű ellenőrzése és felügyelete érdekében Európa több rendőrsége, így az angol is alkalmazni kezdte az angol rendőri terminológiában „containment-ként”⁶⁹⁶ vagy „kettle”⁶⁹⁷-ként, illetőleg „kettling-ként”⁶⁹⁸ ismert eljárást. A magyar gyakorlatban is ismert taktika egy adott területen nagyobb számban megjelent emberek tömegének fizikai tárgyakból⁶⁹⁹ vagy élőerővel alkotta kordonnal történő körbezárását jelenti.⁷⁰⁰ Az eljárás lényege, hogy a demonstrálókat a lehető legkisebb, előre kijelölt területre terelik össze, melyet korábban műszaki eszközökkel vagy élőerővel körbekordonoztak, megakadályozandó, hogy kisebb-nagyobb csoportok váljanak le a tömegről, illetve hogy a háttérben tartalékba helyezett

⁶⁹² KENNY, MCPHAIL, WADDINGTON, *i. m.*, 32.

⁶⁹³ STOTT, LIVINGSTONE, HOGGETT, *i. m.*, 267.

⁶⁹⁴ MARX, *Civil Disorder...*, *i. m.*, 20–22.

⁶⁹⁵ KENNY, MCPHAIL, WADDINGTON, *i. m.*, 32.

⁶⁹⁶ kerítéssel/fizikai akadállyal elhatárolás/elválasztás

⁶⁹⁷ A fogalom a német nyelvből került át az angolba, ahol az eredetiben üstöt jelent. Az elnevezés utal a második világháborúban alkalmazott bekerítési harceljárás német elnevezésére.

⁶⁹⁸ Fordításuk kb.: körbezárás, összezárás. A magyar rendvédelmi szókincsben nincs megfelelőjük.

⁶⁹⁹ pl. fémkordon, gépjármű stb.

⁷⁰⁰ *Adapting to protest*, 2009, *i. m.*, 8.

kényszerítő eszközök (szolgálati állatok, vízágyú stb.) támogatásával folyamatos ellenőrzés és felügyelet alatt tartásuk őket. A tüntetők a területre be/ki, csak az előre felállított ellenőrző-átesztőpontokon keresztül, többnyire biztonsági ellenőrzést követően léphetnek.⁷⁰¹

A fémkordonokat, kerítéseket, különleges esetben szögesdrót akadályokat alkalmazó, ún. acélgyűrű taktika⁷⁰², amelyet számos esetben a tüntetők adott területről⁷⁰³ való kizárásának taktikájával kombinálva alkalmaznak, az érintett terület feletti ellenőrzés biztosítására szolgál. Alapvető jellemzője, hogy a tüntetőket az ellendemonstrálótól, illetve a védendő objektumoktól fizikai akadályokkal választják el. Hasznosságáról a vélemények megoszlanak. Az egyik nézőpont szerint ez a taktika a tüntetők feletti pszichológiai fölény biztosításával a rendőröket segíti, mivel ezáltal a tüntetők célja először a kordon áttörése, és nem a mögötte állók közvetlen provokálása lesz. Az ellenérv szerint a fizikai határvonal inkább negatív hatású, mivel a két (ellentüntetők esetén három) fél közti feszültséget növeli.⁷⁰⁴ További hátrányként jelölik meg a szakértők azt is, hogy a taktika gyakran érinti a kívülállókat is (korlátozva mozgási szabadságukat),⁷⁰⁵ illetve megnehezíti a tüntetők innivalóhoz, ételhez, illetőleg illemhelyhez jutását.⁷⁰⁶ A jelentős rendőri jelenlét azonban mindig nagy érdeklődést vonz magával, és miközben a szituáció deszkálálása és a lehetséges provokációk megelőzése a cél, addig az esetlegesen elvesztett terület feletti ellenőrzés visszaszerzése sem könnyű feladat.⁷⁰⁷

A tüntetők mozgásának korlátozására szolgáló lezárások extrém példája a 2007-ben, Heiligendammban (Németország) megtartott G8 találkozó, ahol a biztonságért felelős szervek 2,5 méter magas, 12 km hosszú, tetején pengés, ún. NATO⁷⁰⁸ drótkerítést építettek fel a tüntetők távoltartására, amelytől 200 méteren belül

⁷⁰¹ Julian JOYCE, *Police „kettle” tactic feels the heat*, BBC News honlapja, 2010.12.09.

⁷⁰² Eredeti kifejezés: ring of steel

⁷⁰³ Eredeti kifejezés: no protest zone

⁷⁰⁴ *Adapting To Protest – Nurturing...*, i. m., 42.

⁷⁰⁵ Donna CLINE, *Deprivation of liberty: Has the European Court of Human Rights Recognised a ‘Public Safety’ Exception?*, Mercurios, Vol. 29, No. 76, 2013, 24.

⁷⁰⁶ COLIN, RHOBERT, JOHN, READ, i. m., 307.

⁷⁰⁷ Idézi KLOMP, ADANG, BRINK, i. m., 4., 14.

⁷⁰⁸ Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, angolul North Atlantic Treaty Organisation

megtiltottak minden demonstrációt. A biztonsági műveletet 16 000 rendőrrel és 1100 katonával erősítették meg.⁷⁰⁹

4.1.2.5 A védőfelszerelések hatása a tömeg hangulatára

A tömegkezelés során alkalmazott védőfelszereléseket eredetileg arra tervezték, hogy a komoly erőszakkal járó rendzavarások során megvédjék viselőik életét, testi épségét. Ezeket az eszközöket azonban gyakran használják olyan tömegkezelési feladatok során is, amikor a kockázat és a fenyegetettség alacsony vagy fel sem merül. Ilyenkor ezek a tárgyak is az elrettentés eszközeként szolgálnak,⁷¹⁰ ugyanis a testvédőbe öltöztetett rendőrök jól látható, esetleg demonstratív módon történő elhelyezése azt az üzenetet közvetíti, hogy a rendőrség szerint a konfrontáció, a rend megzavarása küszöbön áll, de legalábbis valószínű,⁷¹¹ illetve a tömeget ellenségnek, veszélyesnek és fenyegetőnek tartja. A tüntetők pedig ennek az előfeltételezésnek megfelelően fognak viselkedni.⁷¹²

A rendőrök biztonságát viszont egyértelműen biztosítani kell, tehát nem lehet őket minden esetben védőfelszerelés nélkül szembeállítani a tömeggel és a konfliktus kirobbanása után felvetetni velük azt. A védőfelszerelés túl késő és túl korai felvétele egyaránt konfliktust gerjeszthet, ezért a szakemberek a testvédők felsőruházat alatti viseletét javasolják,⁷¹³ – így a szükséges védelem szavatolható, ugyanakkor az eszközök látványa nincs hatással a tüntetőkre.

A védőpajzsok szerepét vizsgálva megállapítható, hogy azok fokozzák a rendőrök biztonságát, ugyanakkor felbátorítják a tüntetőket arra, hogy különböző tárgyakat dobáljanak a rendőrökre, hiszen azok védettnek tűnnek. A rendőröknél lévő speciális eszközök (drótvágó, könnygázpalack stb.) és fegyverek militáns, ellenséges kinézetet kölcsönöznek, ez szintén provokálja a tömegben tartózkodókat.⁷¹⁴

⁷⁰⁹ Mark LANDLER, *Thousands of Protesters Foil Some German Security Measures and Clash With the Police*, New York Times honlapja, 2007. 06.07.

⁷¹⁰ P.A.J. WADDINGTON, *Slippery Slopes...*, i. m., 358.

⁷¹¹ GIACOMANTONOI, BADFORD, MARTIN, i. m., 108.

⁷¹² DRURY, REICHER, *Collective Psychological Empowerment...*, i. m., 712.

⁷¹³ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, i. m., 65.

⁷¹⁴ Idézi: RAPPERT, i. m., 73.

4.1.2.6 Példák a magas profilú tömegkezelésre és azok következményeire

A XX. század utolsó két évtizedét a nagy rendvédelmi erő bevonásával járó, esetenként erőszakossá váló, akár emberi életet is követelő műveletek jellemezték.

1989. június 4-én, a pekingi Tiananmen téren a kínai hatalom a diákok tiltakozó mozgalmát katonai erővel nyomta el. A kormányzati adatok szerint 23 tüntető diák és 300 katona⁷¹⁵ vesztette életét a rendvédelmi jellegű beavatkozások során. A nemzetközi jogvédő szervezetek ezzel szemben kb. 10 000 halotról beszélnek,⁷¹⁶ azonban számos oknál fogva még csak megbecsülni sem lehet a harcjárművek láncतालpai alatt és a löfegyverek tüzetől elhunytak számát. A reális veszteséget Chang kb. 3000 főre teszi,⁷¹⁷ ami az imént említett adatnak mindössze 70 százaléka, de még mindig elfogadhatatlanul magas szám. Chang a következmények okaként elsősorban a kínai rendvédelmi és katonai erők tömegkezeléssel kapcsolatos kiképzésének alacsony színvonalát jelölte meg. A megfelelő kiképzés és a hatékony, de az emberi életet óvó beavatkozáshoz szükséges, nem halálos kényszerítő eszközök hiján, a rendfenntartók nem voltak képesek megfelelő választ adni az újszerű kihívásokra.⁷¹⁸

A politikai tiltakozások brutális kezelése nemcsak a múltban járt nagyszámú áldozattal. A Human Rights Watch 2016. júniusi jelentése szerint az etiópiai biztonsági erők 2015 novembere óta – ezrek letartóztatása mellett – több mint 400, földtulajdona védelme érdekében utcára vonult tüntető életét vették el.⁷¹⁹

Nemcsak az autoriter vezetésű, hanem a demokratikus országokban is előfordulhat, hogy a tömegkezelési műveletek során a rendőröknek a löfegyverükhöz kell nyúlniuk, és az intézkedésük eredményessége érdekében legalább figyelmeztető lövést leadniuk.⁷²⁰

1993 májusában, Dániában, a Maastrichti Szerződés referendumaához kapcsolódó

⁷¹⁵ CHANG, Albert, *Revisiting the Tiananmen Square Incident: A Distorted Image from Both Sides of the Lens*, Stanford Journal of East Asian Affairs, Vol. 5, Number 1, 2005, 9.

⁷¹⁶ Uo., 11.

⁷¹⁷ Uo., 16.

⁷¹⁸ Uo., 23.

⁷¹⁹ *Ethiopia: Protest Crackdown Killed Hundreds*, Human Rights Watch honlapja, 2016.06.15.

⁷²⁰ *Dutch police fire warning shots during riots over refugee centre*, DutchNews.nl honlap, 2015.12.17.

zendülések során, a rendőrség összesen 113-szor lőtt éles lőszerezrel a tömeg irányába, legalább 11 tüntetőt sebesítve meg.⁷²¹

A 2001-es évet több olyan magas profilú, kényszerítő erőre alapozott tömegkezelési művelet tette emlékezetessé, melyek súlyos következményekkel jártak. Különböző politikai berendezkedésű országokból említek három példát:

2001-ben Göteborgban, az ott megtartott EU találkozó elleni tüntetés során jelentős rendbontás történt. A tömegkezelés során három tüntető szenvedett lőtt sérülést, egyikük bele is halt a sérüléseibe.⁷²²

A Genovában rendezett G8 találkozó biztosítása során az olasz hatóságok a kb. 200 000, főként békés globalizációellenes tüntető megfékezésére 18 000 rendfenntartót vezényeltek ki az utcákra, akik egy esetben lőfegyvert is használtak az őket megtámadó tömeg megfékezésére. A fegyverhasználat következtében egy tüntető elhunyt, halála következményeként újabb rendbontás- és összecsapás-hullám indult el,⁷²³ melyet a kormányzat „a három napig tartó városi gerillaharc” kifejezéssel jellemezett.⁷²⁴

Ghána fővárosában, Accrában egy labdarúgómérkőzés során a rendőrök a pályára pirotechnikai eszközöket dobáló szurkolókat kezdték el könnygázzal és gumilövedékekkel lőni, válogatás nélkül. A rendőri beavatkozást követő pánikban 127 szurkoló vesztette az életét.⁷²⁵

A lőfegyverek alkalmazásával járó következmények súlyosságának enyhítése érdekében a rendvédelmi szervek figyelme – az addigi kelléktár megtartása mellett – az életet, testi épséget kisebb mértékben veszélyeztető, ún. kevésbé halálos fegyverekre irányult, és azokat egyre intenzívebben kezdték használni.

A Világkereskedelmi Szervezet ellen, az egyesült államokbeli Seattle-ben, 1999-ben lezajlott tüntetések során a rendőrség alacsony energiájú lövedékek⁷²⁶ (AEL) és más

⁷²¹ BJÖRK, i. m., 316.

⁷²² BJÖRK, i. m., 306.

⁷²³ Stephen SKINNER, *Death in Genoa: The G8 Summit Shooting and the Right to Life*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 11, 2002, 35.

⁷²⁴ Uo., 570.

⁷²⁵ *Ghana mourns after football*, BBC News honlapja, 2001.05.10.

⁷²⁶ Idesoroljuk azokat a fából, műanyagból, gumiból, stb. készült lövedékeket, amelyeket többségében lőfegyverekből lőnek ki, az emberi élet elvételének szándéka nélkül. A fogalomért lásd Glosszárium.

speciális eszközök (pl. páncélozott terepjárók) segítségével oszlatta fel az egyébként békés tüntetéseket, ami számos személy sérüléséhez vezetett.⁷²⁷

A kanadai Quebec városában, 2001-ben megtartott Amerikaiak Találkozója⁷²⁸ elnevezésű rendezvényen kitört rendbontások megfékezésére – a vízágyúk alkalmazása mellett – a Royal Canadian Mounted Police⁷²⁹ 3009 db könnygázgránátot, 502 AEL-t, míg a Quebec Provincial Police⁷³⁰ további 1700 könnygázgránátot, és 320 AEL-t lőtt ki.⁷³¹

Az említett példákat vizsgálva megállapítható, hogy a 2000-es évek első évtizedében megerősödő globalizációellenes, transznacionális csoportokkal szemben a rendőrségek világszerte kemény kézzel, egyoldalúan, megelőző jelleggel és paramilitáris eljárásokat igénybe véve léptek fel, csekély sikerrel.⁷³²

4.1.2.7 A magas profilú tömegkezeléssel szembeni kritikai észrevételek

Stamper, a Seattle-ben lezajlott tüntetések kezelését végző városi rendőrség vezetője később a sajtó hasábjain ismerte el, hogy az általa preferált és alkalmazott magas profilú stratégia kudarcot vallott, illetve jelentős szerepet játszott a számos tüntető és rendőr sérüléséhez vezető erőszakhullám kialakulásában.⁷³³

P.A.J. Waddington és Wright szerint a rendőrség úgy viszonyul a kormányzathoz, mint „a bajonett éle a bajonethez”. Mivel a rendőri tevékenység nem más, mint a társadalom mélyebb problémáinak tüneti kezelése, ezért nem a maga jogán létezik, így a legjobb megoldás az, ha minél kevesebbszer vetjük be, illetőleg minél kevesebbszer tesszük láthatóvá a polgárok számára.⁷³⁴

A magas profilú tömegkezelési stratégia nem a múlt hagyatéka, korunk rendvédelmi szerveinek többsége a mai napig is ezen elgondolás mentén tervezi és hajtja végre

⁷²⁷ VITALE, *i. m.*, 288.

⁷²⁸ Summit of the Americans

⁷²⁹ A kanadai rendőrség speciális szervezeti eleme

⁷³⁰ a kanadai Quebec tartomány rendőrsége

⁷³¹ Patten Report Recommendations 69 And 70 Relating To Public Order Equipment, 2001, 47.

⁷³² Donatella della PORTA, Herbert REITER, *The Policing of Transnational Protest: A Conclusion=The Policing of Transnational Protest*, ed., della PORTA, Donatella, PETERSON, Abby, RITER, Herbert, Aldershot, Ashgate, 2006, 186-187.

⁷³³ Stamper, *i. m.*

⁷³⁴ P.A.J. WADDINGTON, WRIGHT, *i. m.*, 517.

műveleteit, annak ellenére, hogy a „több rendőr, nagyobb biztonság” megállapítás ebben az esetben érvényét is vesztheti.

A rendőrök elsősorban akkor válnak az erőszak céltáblájává, amikor a demonstráló tömegnek nincs más ellenfele, illetve amikor két ellenséges csoport között állnak fel, azokat elszigetelendő.⁷³⁵ Ennek értelmében minél több rendőr helyezkedik el a tömeg körül, annál nagyobb lesz a konfliktus kialakulásának valószínűsége. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a tömeg körül ne legyen egyetlen egy rendőr sem.

A magas profilú, az elrettentésen alapuló tömegkezelés bár lehet hatékony, hatása sokszor rövid életű, végrehajtása pedig – magas anyagi-technikai és humánerőforrás igénye miatt – drága. Az elrettentő stratégia másik negatív következménye a közösség, a polgárok bizalmának elvesztése lehet.⁷³⁶ Az emberek a rendőrök jelenlétében nyugalmat és nem félelmet akarnak érezni, illetve azt feltételezni, hogy szükség esetén segítenek és szakszerűen járnak el.⁷³⁷

Egyes kutatók szintén arra a meglepő eredményre jutottak, hogy a szokatlanul nagy rendőri jelenlét gyengíti a rendőrségbe vetett bizalmat, mivel polgárok a látható rendőrök száma és a bűnözés térnyerése, illetőleg a jogsértések számának növekedése között egyenes arányú összefüggést vélelmeznek, ezáltal pedig csökken a biztonságérzetük. Más vizsgálatok viszont ellenkező eredményre jutottak és arra mutatnak rá, hogy a látható, helyi és személyes jellegű rendvédelem növeli a polgárok bizalmát.⁷³⁸ Ez utóbbi gondolat – véleményem szerint – nem mond ellent a magas profilú tömegkezelési elgondolást kritizálók véleményének. Amellett, hogy a megállapítást elsősorban a hétköznapi közrendvédelemre kell érteni, érvényes lehet a tömegrendezvények biztosítására is, azzal, hogy a bizalom a legjobb alapja a személyes és közvetlen, illetve támogató jellegű rendőri tevékenységnek.

4.1.3 AZ ALACSONY PROFILÚ TÖMEGKEZELÉS JELLEMZŐI

Nem minden ország rendvédelmi szerve engedheti meg magának azt a luxust, hogy a rendezvények biztosítására olyan méretű erőket vessen be, mint például a pekingi olimpia biztosítására tervezett 100.000 főnyi rendfenntartó személyzet,⁷³⁹ ezért más

⁷³⁵ ADANG, *Managing collective...* i. m., 154.

⁷³⁶ MEARES, NEYROUD, i. m., 5.

⁷³⁷ Uo., 12.

⁷³⁸ MERRY, POWER, McMANUS, ALISON, i. m., 131.

⁷³⁹ Report on the Sixth International..., i. m., 37.

megoldáshoz kell nyúlnia annak érdekében, hogy minimalizálni tudja a bevetett rendőrök és taktikák mértékét.

Az ENSZ, 1997-ben (majdnem 10 évvel a 2006. évi budapesti események előtt) kiadott iránymutatása a politikai demonstrációk biztosításával kapcsolatban a következőket javasolja a rendőröknek:

- Legyenek türelmesek a jogszerűtlenül tartott, de békés, illetőleg fenyegetést nem jelentő demonstrációk kezelésekor.
- Kerüljék a már kialakult állapot szükségtelen eskalációját.
- Létesítsenek kapcsolatot a tömeg képviselőivel, valamint a tömegben tartózkodó egyénekkkel és ne kezeljék őket homogén egységként.
- Kerüljék a szükségtelen és provokatív taktikákat, helyett fejlesszenek ki olyanokat, amelyek segítségével minimalizálható a kényszerítő erő bevetése.
- Tanulmányozzák és alkalmazzák a meggyőzésen, a közvetítésen és a tárgyaláson alapuló eljárásokat.
- A kényszerítő erőt fokozatosan, következetesen az adott konfliktus szintjével arányban alkalmazzák, törekedve mindig arra, hogy először az erőszakmentes eljárások kerüljenek bevezetésre.⁷⁴⁰

Az alacsony profilú tömegkezelés kifejezés szakirodalomban való legkorábbi használatával Gary T. Marx-nál találkoztam először,⁷⁴¹ mint a magas profil ellentétével. Ennek megfelelően az alacsony profilú tömegkezelést a rugalmas, a feszült helyzetekre gyorsan reagálni és azokat deszkálalni, az arányosság követelményének eleget tenni képes taktikai repertoár, illetőleg a lehető legkisebb számú rendőrt alkalmazó, de jól érzékelhető rendőri jelenlét, valamint a kommunikációra való törekvés jellemez. A rendőröket kisebb csoportokba beosztva alkalmazzák, akik így megközelíthetőbbek lesznek, mint a nagy, zárt alakzatok, ebből fakadóan pedig lehetőség adódhat arra, hogy proaktív módon kerüljenek kapcsolatba a tüntetések résztvevőivel, illetve a sportesemények látogatóival. A tömeg közelében lévő rendőröket távolabb elhelyezett, kevésbé vagy egyáltalán nem

⁷⁴⁰ *Human Rights and Law Enforcement – A Manual on Human Rights Training for the Police*, Geneva, United Nations, 1997, 105.

⁷⁴¹ MARX, *Some Reflections on...*, i. m., 159.

látható, gyorsan előre és hátra vonható tartalékok biztosítják.⁷⁴² További fontos jellemző, hogy az alacsony profilú elgondolás alapján tevékenykedő rendőrök elősegíteni igyekeznek a rendezvényen résztvevők törvényes szándékának megvalósulását, és támogatják a jogszerű viselkedést, hiszen – mint azt már tárgyaltam, – a nem-konfrontatív taktikai eljárások alkalmazása előmozdítja a jogszerű rendőri tevékenység percepcióját, ezáltal segítve elő a közrend megzavarására törekvő egyének marginalizálását.⁷⁴³

Számos rendőri vezető már egy évtizeddel ezelőtt szorgalmazta a konfliktuskezelés komplex értelmezésének koncepcióját, és sürgette olyan eljárások, taktikák és eszközök kifejlesztését, melyek segítségével lehetőség nyílik arra, hogy a rendőrség bármilyen jellegű kihívásra (a kocsmai tömegverekedéstől a zendülésig) megfelelő, arányos, a kényszerítő erő minimalizálására törekvő választ tudjon adni.⁷⁴⁴ Ennek értelmében az alacsony profilú tömegkezelés olyan újabb taktikák kidolgozását követeli meg, melyeket még azelőtt lehet alkalmazni, mielőtt kényszerítő erőhöz nyúlnának a rendőrök. Az alkalmazható taktikák szélesebb palettája lehetővé teszi a rendőrök számára, hogy elmozduljanak a közrendet megbontó tevékenység kezelésének reaktív politikájától a progresszívabb, proaktív tömegkezelés és rendfenntartás irányába.⁷⁴⁵

Schreiber és Adang azonban arra figyelmeztet, hogy nem elegendő, ha az alacsony profilú megközelítést csak mint egy taktikai eszközt alkalmazzuk a sok közül, hanem annak teljesen át kell hatnia az adott rendőrség tömegkezelési kultúráját és filozófiáját, illetve azt a teljes művelet alatt, minden beosztott rendőrnek alkalmaznia kell.⁷⁴⁶

Stott a *The Psychologist* online hasábjain a 2016-os labdarúgó Európa-bajnokság francia tömegkezelési gyakorlatáról és az angol szurkolókat érintő atrocitásokról írt cikkében kiemeli, hogy ahol a rendfenntartók a „régis iskola” eljárásait alkalmazva kezelték a szurkolói tömegeket, ott borítékolva volt a konfliktus kirobbanása. Ahol viszont a kommunikáción alapuló alacsony profilú elgondolás alapján közeledtek a

⁷⁴² SCHREIBER, ADANG: *i. m.*, 239–240.

⁷⁴³ STOTT, LIVINGSTONE, HOGGETT, *i. m.*, 260.

⁷⁴⁴ *Report on the Third International...*, *i. m.*, 44.

⁷⁴⁵ STOTT, LIVINGSTONE, HOGGETT, *i. m.*, 260.

⁷⁴⁶ SCHREIBER, ADANG: *i. m.*, 238–239.

rendőrök a szurkolói csoportok felé, ott elmaradtak az összecsapások, és a szurkolók kizárólag az ünnepléssel, nem pedig a „balhéval” foglalkoztak.⁷⁴⁷

A magyar szakmai köztudatban az alacsony profil kifejezéssel kapcsolatban értelmezési zavar tapasztalható, amire abból lehet következtetni, hogy azt a rendőrök a robosztus, nagy előerőt igénybe vevő, a kényszerítő eszközök „show-jával” operáló – különösen a labdarúgó mérkőzések biztosításához kapcsolódó – műveletek esetében is alkalmazzák. A zavar oka valószínűleg az lehet, hogy az ilyen jellegű, de az együttműködésre és a kommunikációra alapozó, esetleg a tömeggel „kesztyűs kézzel” bántó tömegkezelési stratégiát azonosítják (hibásan!) az alacsony profillal, ami – mint azt már láttuk – a kevésbé lenyűgöző, a jelentősebb rendőri erők és a kényszerítő eszközök látható jelenléte nélkül végrehajtott biztosítást jelenti.⁷⁴⁸

A jelenlegi magyar gyakorlatot értékelve, osztom Szabó Máté megállapítását, miszerint a 2010 utáni időszakban a tüntetések „csendesebbek” lettek, és az erőszak eskalációja annak köszönhetően maradt el, hogy a rendőrség sokat tanult az előző időszak hibáiból, illetve a „közrendvédelmi partnerség”, a tüntetőkkel kialakított együttműködés segítségével közösen vette elejét az erőszak elszabadulásának. A rendőrség ma már tolerálja és professzionálisan biztosítja a demonstrációkat, és még a legfeszültebb helyzetekben sem nyúl keményebb eszközökhöz.⁷⁴⁹

4.2. A RENDŐRSÉG MILITARIZÁCIÓJA⁷⁵⁰

Az európai rendőrségek modernizálásának és szakmai fejlesztésének XIX. századi folyamatában nagy jelentőségű az a döntés, miszerint a katonai szervezetek kiszorításával kizárólag a rendőrségre helyezték át a belső biztonságért és a közrendért való felelősséget.⁷⁵¹

Az alkotmányos rendvédelem alapszabályai közé tartozik ugyanis az a követelmény, hogy a katonai erőket kizárják a belső rendfenntartásból, mivel az ilyen irányú

⁷⁴⁷ Clifford STOTT, 'Hooliganism' at Euro 2016: the social psychology of the 'English Disease', The Psychologist honlapja, 2016.06.21.

⁷⁴⁸ SZILÁGYI Attila, *Higgadt biztosítás*, Zsaru Rendőrségi Magazin, 19. sz., 2016, 4–5.

⁷⁴⁹ SZABÓ, i. m., 210.

⁷⁵⁰ A katonai szervezetekre jellemző jellegzetességek (struktúra, rendfokozatok, felszerelés, kultúra stb.) átvétele, a katonai szellem eluralkodása.

⁷⁵¹ della PORTA, REITER, *Introduction – The Policing...*, i. m., 1.

tevékenységük alááshatja a rendőri jogosultságok gyakorlását.⁷⁵² Így a modern állam egyik fontos jellemzője az a tény, hogy a belső és a külső védelmi funkciók elválasztásra kerültek-e.⁷⁵³

Az állam a rendőrséget és a katonaságot egyaránt felhatalmazza az erőszak alkalmazásának jogosultságával, ennek következtében ezek az intézmények a kormányzat bármilyen formájában – a tiszta szétválasztásra törekvés ellenére is – rendelkeznek hasonlóságokkal. A szétválasztás foka, illetőleg a szétválasztás hiányának foka viszont az elnyomás szintjének egyik mutatója is egyben.⁷⁵⁴

A különválasztásra irányuló elvárás a demokratikus államok esetében többnyire teljesül is, és azt rendszerint alkotmányban rögzítik. Ez az elvárás a magyar jogi szabályozásban is visszatükröződik, ugyanis a Magyar Honvédség feladatai között a belső rend védelme alapvetően nem szerepel, ilyen jellegű tevékenységet csak rendkívüli esetekben végezhet. Ilyenek lehetnek a katasztrófákkal összefüggő helyzetek,⁷⁵⁵ a szükségállapot,⁷⁵⁶ valamint a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet idején az államhatár őrzése, az államhatár rendjét közvetlenül veszélyeztető konfliktushelyzet és a tömeges méretű migráció kezeléséhez szükséges intézkedések végrehajtása, valamint az államhatár rendje ellen irányuló erőszakos cselekmények elhárítása.⁷⁵⁷

Az országhatárokon kívül azonban más a helyzet. A békefenntartás feladatrendszere a katonáktól is megkövetelte és ma is megköveteli, hogy rendfenntartó, illetve rendvédelmi feladatokat is ellássanak. A világ számos területén dúló konfliktusok megszüntetésére katonákat vezényelnek, békefenntartó feladatokkal. Így a katonák egyszerre harcosok, békefenntartók, rendőrök, diplomaták és szociális munkások.⁷⁵⁸

⁷⁵² BRUCE, NEILD, *i. m.*, 25.

⁷⁵³ Peter B. KRASKA, *Questioning the Militarization of U.S. Police: Critical Versus Advocacy Scholarship*, Policing and Society, Vol 9. 1999, 144.

⁷⁵⁴ Idézi Peter B. KRASKA, Derek J. PAULSEN, *Grounded research into U.S. paramilitary policing: Forging the iron fist inside the velvet glove*, Policing and Society, Vol. 7, 1997, 261.

⁷⁵⁵ Magyarország Alaptörvénye, 45. cikk, (3).

⁷⁵⁶ Magyarország Alaptörvénye, 50. cikk, (1).

⁷⁵⁷ 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről, 36. § (1) h)

⁷⁵⁸ FRIENSENDORF, Cornelius, PENKSA, Susan E., *Militarized Law Enforcement in Peace Operations: EUFOR in Bosnia and Herzegovina*, International Peacekeeping, Vol. 15, No. 5, 2008, 679.

Ezzel a folyamattal párhuzamosan, jelenleg is számos rendőri és határőri szervezet militarizálódik, illetve öltött katonai jelleget az elmúlt évtizedekben.⁷⁵⁹

4.2.1 A RENDŐRI MILITARIZMUS TARTALMA

A rendőrség katonai jellemzőkkel történő felruházása a militarizmus⁷⁶⁰ megvalósításának ideológiája, mely nem más, mint az értékeknek, továbbá a hiedelmeknek és a feltételezéseknek olyan rendszere, amelyben a felmerülő problémák megoldására a fizikai erőszak alkalmazását, valamint az azzal való fenyegetést tekinti a legmegfelelőbb és leghatékonyabb eszköznek. Ennek értelmében a militarizáció egy olyan folyamat, amely során a rendőrség az erőszakkal fenyegetés komolyságának érzékeltetésére, valamint az erőszak időnkénti alkalmazásának hatásossága érdekében felfegyverkezik, speciális szervezeti elemeket hoz létre, ennek megfelelően tervez, illetve képzi ki személyi állományát. A militarizáció továbbá magában foglalja a katonai modell központi elemeinek egy adott szervezetre vagy helyzetre történő adaptációját, alkalmazását, militarizmus dogmáiból való merítést, illetve a katonai modellből származó minták átvételét is.⁷⁶¹

A rendőrség militarizációja több dimenzióban fogható meg. Így a katonai felszerelésekben és technológiákban, a kultúrában (nyelvezet, megjelenés, hiedelmek és értékek), valamint a félrevezető szervezeti elem elnevezések ellenére, a szervezeti struktúra és a műveleti modellek hasonlóságában.⁷⁶²

4.2.2 A MILITÁRIS JELLEGŰ RENDŐRSÉG FOGALMA ÉS JELLEMZŐI

A világon számos állam rendelkezik a klasszikus rendőri forma és a katonai egységek között mintegy átmenetet képező rendőri egységekkel.⁷⁶³ Az ilyen szervezeteket különleges feladatokkal ruházzák fel, mint például a tömegkezelés, illetve egyéb nagy rendőri erőket igénylő műveletek,⁷⁶⁴ valamint pénzügyi

⁷⁵⁹ Uo., 678-679.

⁷⁶⁰ Katonai szellem, fegyelem és egyéb, katonai szervezetekre jellemző jelegzetességek összefoglaló elnevezése.

⁷⁶¹ KRASKA, Peter B., *Militarization and Policing—Its Relevance to 21st Century Police*, Policing, Vol. 1, Issue 4, 2007, 503.

⁷⁶² Uo., 503.

⁷⁶³ Ilyenek például az európai csendőrségek: az olasz Carabinieri, a spanyol Guardia Civil, a francia Gendarmerie vagy a magyar Készenléti Rendőrség stb.

⁷⁶⁴ Pl. zárás, kutatás, védelem.

finanszírozásuk és humánerőforrás ellátottságuk sokkal jobb, mint más rendőri szervezeteké.⁷⁶⁵

Ezeket a paramilitáris rendőri egységeket Friesendorf úgy definiálja, mint militáns jegyekkel és rendőri jogosultságokkal egyaránt rendelkező intézmények. Véleménye szerint idetartoznak a csendőri, a csapat jelleget mutató rendőri szervezetek,⁷⁶⁶ illetve a különleges rendőri erők (SWAT⁷⁶⁷).⁷⁶⁸

Kaska a paramilitáris egységeken azokat a különböző nagyságú alegységekbe lebontott, „csapatszolgálatilag” intézkedő és kényszerítő erőt alkalmazó rendvédelmi szervezeteket érti, melyekre a katonai jellegű kiképzés és működés, valamint a szigorú és merev, katonai mintára működő utasítási rendszer, illetve fegyelem jellemző. Lényeges követelmény, hogy ezek az egységek mindig a legitim állam fennhatósága alatt működjenek. Ugyanis alapvetően ez a tényező különbözteti meg őket a katonai szervezeti struktúra szerint szerveződő gerilla csoportoktól, fegyveres bandáktól, különböző nem állami milíciáktól és gárdáktól. A paramilitáris jelleg meghatározásánál – a fentiekén túl – nincs jelentősége annak, hogy a rendőr miként gondolkodik, cselekszik, hogyan van felszerelve és öltöztetve, emlékeztet-e katonára, avagy sem.⁷⁶⁹ Kaska és Paulsen arra figyelmeztet, hogy a paramilitáris szervezeteken belül kialakul az „elit” érzés és a titokzatosság ethosza, amely eltávolítja, elszigeteli őket a társadalom többi részétől.⁷⁷⁰

4.2.3 AZ EURÓPAI DEMOKRATIKUS ÁLLAMOK LEGFONTOSABB PARAMILITÁRIS RENDVÉDELMI SZERVEZETEI

Az utóbbi évtizedekben, a demonstrációk biztosítása során jelentősen megnövekedett az olyan rendőri alegységek bevetése, melyek katonai jellegű kiképzést, felszerelést, szervezeti struktúrát kapnak, illetve militáns jellegű filozófiát követnek.⁷⁷¹ Ezen szervezetek térnyerését jelzi az is, hogy a médiában gyakran tűnnek fel olyan képek,

⁷⁶⁵ The OECD DAC Handbook On Security System Reform - Supporting Security And Justice, OECD, 2007, 171.

⁷⁶⁶ Formed Police Unit

⁷⁶⁷ Special Weapons and Tactics – a rendőri különleges, „kommandós” szervezetek angol elnevezése

⁷⁶⁸ FRIESENDORF, *i. m.*, 81.

⁷⁶⁹ KRASKA, *i. m.*, 147.

⁷⁷⁰ KRASKA, PAULSEN, *i. m.*, 266.

⁷⁷¹ Idézi VITALE, *i. m.*, 289.

amelyeken a világ legkülönbözőbb területén kényszerítő eszközöket viselő és használó rendőrökből álló paramilitáris egységek csapnak össze tüntetőkkel.⁷⁷²

A nagy létszámú tömeg kezelésére, a tüntetők jogellenes cselekményeinek letörésére kifejlesztett eszközök, felszerelések,⁷⁷³ szolgálati állatok rendszerbe állításával olyan kollektív taktikákat alkalmazó, erősen militáns jellegű rendőri-rendvédelmi szervezetek születtek, mint a francia CRS⁷⁷⁴, a néhány éve még a francia védelmi minisztérium alá tartozó a Gendarmerie,⁷⁷⁵ az olasz Arma dei Carabinieri, a spanyol Guarda Civil, illetve a brit Special Patrol and Tactical Aid egységek.⁷⁷⁶

A paramilitáris szervezetekhez sorolják még a Nagy-Britannián, az 1970-es években és az 1980-as évek elején végigsöprő politikai krízis tapasztalataiból kiindulva létrehozott brit Special Patrol Group⁷⁷⁷ intézményét is, amelyet főként tömegkezelési feladatokra vetnek be.⁷⁷⁸

A hazai rendőri szervezetek közül az említett szervezetek csoportjába sorolhatjuk a – centralizált magyar államrendőrség, még a pártállam idején kialakult katonai struktúrájába⁷⁷⁹ szervesen illeszkedő, történetében 1971-ig⁷⁸⁰ visszavezethető – Készenléti Rendőrséget is, melynek alaptevékenységei között megtalálható az előre nem tervezhető, halaszthatatlan beavatkozást és a csapaterő bevetését igénylő feladatok végrehajtása is.⁷⁸¹ A szervezet sok közös vonást mutat a francia csendőrség mobil egységeivel, illetve a nemzeti rendőrséghez tartozó CRS-szel. Az említett szervezetek mindegyike országos hatáskörrel rendelkezik, a legységei elsősorban az ország azon részén tevékenykednek, ahol az elhelyezési körletük található. Tagjaik speciális képzésben részesülnek és valódi helyzeteket szimuláló gyakorlatokon vesznek részt. E csapaterőben tevékenykedő szervezetek elengedhetetlen jellemzője a szigorú katonai fegyelem és a parancsok iránti tisztelet.⁷⁸² Ugyanezek a vonások

⁷⁷² MAURICE, *i. m.*, 85.

⁷⁷³ sisakok, pajzsok, fegyverek, speciális járművek stb.

⁷⁷⁴ Compagnies Républicaines de Sécurité

⁷⁷⁵ MAWB, *i. m.*, 22.

⁷⁷⁶ *Crowd Control Technologies...*, *i. m.*, XVII.

⁷⁷⁷ Magyarul: Különleges Járőr Csoport

⁷⁷⁸ KRASKA, PAULSEN, *i. m.*, 255.

⁷⁷⁹ FINSZTER, *Közbiztonság...*, *i. m.*, 176.

⁷⁸⁰ A Honvédelmi Bizottság 2/221/1971. határozatában rendelte el a BM Karhatalom megszüntetését és a Készenléti Rendőri Ezred létrehozását

⁷⁸¹ A Készenléti Rendőrség Alapító Okirata, A-159/2/2012. 7 pont. 7.1. b.

⁷⁸² FILLIEULE, JOBARD, *i. m.*, 73.

jellemzik a spanyol Companias de Reserva General⁷⁸³ tömegkezelési feladatokra létrehozott erőit,⁷⁸⁴ illetve a német Bereitschaftspolizeien-t⁷⁸⁵ is.⁷⁸⁶

Magam is úgy gondolom, hogy a modern tömegkezelésre kiképzett rendőrök a testvédő és tömegoszlató felszerelésüknek, az alakzatban történő mozgásuknak, a pajzsok és gumibotok használatának köszönhetően inkább tűnnek kombatáns személynek, mintsem rendőrnek. Meglátásom szerint ennek negatív hatásaival (konfliktust generáló, félelmet keltő hatás, erőszak eskalációja stb.) mindenkor számolni kell. A negatív hatásokat elkerülendő, nem minden demokratikus állam rendelkezik hasonlóan központosított, nagy létszámú, militáns tulajdonságokat mutató rendvédelmi szervezetekkel.⁷⁸⁷

4.2.4 A RENDVÉDELMI SZERVEZETEK MILITARIZÁCIÓJÁNAK FOLYAMATA AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

2014-ben számos olyan rendőri intézkedés történt az USA-ban, amely tiltakozásokhoz vezetett, több demonstráció zendüléssé fajult. Az esetekben az volt a közös, hogy szolgálati fegyverükkel fehér bőrű rendőrök sebesítették meg halálosan az intézkedésük alá vont színes bőrű személyeket. A tiltakozók szerint, a végzetes következményhez vezető rendőri intézkedések közönséges gyilkosságok voltak, amelynek oka egyértelműen a rendőrök rasszizmusára vezethető vissza.⁷⁸⁸ A tiltakozások kezelésére a rendőrség a magas profilú tömegkezelési stratégiát és taktikai eljárásokat választotta. A páncélozott szállító harcjárműveken érkező, illetőleg a tetőtől-talpig tömegoszlató felszerelésbe öltöztetett, katonai felszerelésekkel ellátott, kevésbé halálos fegyvereket⁷⁸⁹ és más kényszerítő eszközöket használó rendőri erők megjelenése azonban csak olaj volt a tűzre.⁷⁹⁰ A demonstrálók szembefordultak a rendvédelmi erőkkel, majd egy kisebb részük fosztogatásba, rombolásba kezdett. A felbomlott közrend helyreállítására tett rendőri erőfeszítés éppen a kívánttal ellenkező hatást ért el, mivel az erőszak eskalációja

⁷⁸³ Általános Feladatkörű Tartalék Századoknak fordítható, csapatszolgálati jellegű rendőri szervezeti elemek

⁷⁸⁴ JAIME-JIMÉNEZ, REINARES, *i. m.*, 170.

⁷⁸⁵ Német készenléti rendőrségi egységek elnevezése

⁷⁸⁶ WINTER, *i. m.*, 192.

⁷⁸⁷ P.A.J Waddington, *Controlling Protest...*, *i. m.*, 117.

⁷⁸⁸ Julia BOSMAN, Emma G. FITZSIMMONS, *Grief and Protests Follow Shooting of a Teenager*, The New York Times, honlapja, 2014.08.10.

⁷⁸⁹ kevésbé halálos eszköz fogalmát lásd a Glosszáriumban.

⁷⁹⁰ Radley BALKO, *After Ferguson, how should police respond to protests*. The Washington Post, 2014.08.14.

nem egy esetben – mindkét oldalon – lőfegyverek használatához vezetett.⁷⁹¹ A nagy nyilvánosságot kapott események okául az USA rendvédelmi szerveinek elmúlt évtizedekre visszanyúló militarizálódása és a közösségtől való elszakadása jelölhető meg.

Fergusonon,⁷⁹² Los Angelesen,⁷⁹³ New Yorkon⁷⁹⁴ és az USA több más településén végigsöprő tüntetés- és zendüléshullám biztosítására és megtörésére a rendőrség nyilvánvalóan az erődemonstráció szándékával vonult ki. A tüntetések több alkalommal is erőszakossá váltak, és a tömeg kövekkel, palackokkal, Molotov-koktéllal támadta meg a rendvédelmieket. Az erőszakra a rendőrség is erőszakkal válaszolt, használva a rendelkezésére álló „kevésbé halálos” fegyverarzenál minden elemét, nagy számban lőtt ki könnygázgránátot, AEL-t,⁷⁹⁵ illetve sokkoló gránátokat. A rendőrök többsége teljes védőfelszerelésben szállt szembe a tömeggel, illetve különböző típusú, eredetileg katonai célra gyártott páncélozott harcjárműveket is igénybe vett. Számos felvételen látható, ahogy az USA katonai erői számára tervezett és a közelmúltban vívott háborúban használt MRAP⁷⁹⁶ harcjárművek bűvonyílásaiban álló rendőrök olyan, járműre telepített nagyteljesítményű fegyverekkel céloznak a tömegre, mint például a mesterlövészpuskák. Az osztatásra vezényelt rendőrök közül sokan katonai jellegű, terepszínű egyenruhát, katonai felszerelési tárgyakat viseltek és elsősorban hadi célra gyártott automata lőfegyvereket hordtak. Számos szemtanú számolt be arról, hogy az eseményekre adott rendvédelmi válasz során hasonló fegyverzetet használtak, mint egy katonai művelet idején, Irakban vagy Afganisztánban, és ezért a rendőri műveletek alatt a település inkább hasonlított egy harci övezethez, mint egy amerikai városhoz.⁷⁹⁷

⁷⁹¹ *Háborús övezet lett az amerikai kisvárosból a fekete tini meggyilkolása után*. 2014.08.13. <http://444.hu/2014/08/13/haborus-ovezet-lett-az-amerikai-kisvarosbol-a-fekete-tini-meggyilkolasa-utan/>

⁷⁹² Rory CARROLL, Jon SWAINE, *Missouri governor declares state of emergency and curfew in Ferguson*. The Guardian honlapja, 2014.08.17.

⁷⁹³ Jason KANDEL, Michael LARKIN, *Nearly 200 Arrested in LA on Second Day of Ferguson Demonstrations*, NBC Los Angeles honlapja, 2014.11.25.

⁷⁹⁴ Kirstan CONLEY, Tara PALMERI, Reuven FENTON, Priscilla DEGREGORY, *NYPD braces for riots over Ferguson decision*, New York Post honlapja, 2014.11.25.

⁷⁹⁵ Pl. gumilövedék, babzsák

⁷⁹⁶ Mine-Resistant Ambush Protected – aknatámadás és rajtaütés elleni védelemmel ellátott

⁷⁹⁷ TAUB, Amanda, *Why America's police forces look like invading armies*, Vox honlapja, 2014.08.24.

A több héten át ismétlődő tüntetések és zendülések, fosztogatások ellen a rendőrség minden eszközzel megpróbált szembeszállni, így szükségállapotot, kijárási tilalmat,⁷⁹⁸ légtérzárat⁷⁹⁹ is elrendeltek, illetve a Nemzeti Gárdát is bevetették.⁸⁰⁰

A zendülések okai egyértelműen mély és összetett társadalmi okokra vezethetők vissza, de megállapítható, hogy az Egyesült Államok egymástól teljesen független, – a magyarhoz hasonló – centralizált vezetést nélkülöző rendőri szerveinek tömegkezelését egy belülről jövő anomália, a rendőrség felfegyverzése és militarizálása is befolyásolta. A szakértők ezt a folyamatot jelölték meg a magas profilú tömegkezelési stratégia alapvető okaként.⁸⁰¹

4.2.4.1 A paramilitáris rendőrség térnyerése az USA-ban

Balko már 2006-ban arra figyelmeztetett, hogy az USA kormányzata túlzott költségvetési forrásokat biztosít a rendőri szervek felfegyverzésére és egyre nagyobb számban hoznak létre SWAT egységeket, még a kisebb lakosságú városokban is. Ezek az egységek minden csekély súlyú rendvédelmi feladatot katonai („kommandós”) eszközök és eljárások segítségével, a kényszerítő erő aránytalan és sokszor indokolatlan bevetésével igyekeznek megoldani.⁸⁰²

Az első SWAT egységet 1966-ban, Los Angelesben hozták létre, egy a mezőgazdasági munkások zendülése kezelésére korábban felállított speciális rendfenntartó egységet véve alapul.⁸⁰³ Az ilyen egységek fejlődése és térnyerése a Ronald Reagan elnöksége⁸⁰⁴ alatt meghirdetett „War on Drugs”⁸⁰⁵ alatt indult meg,⁸⁰⁶ amelyhez a George W. Bush elnök neve által fémjelzett, és a 2001. szeptember 11-én elkövetett merényletekre válaszul megindított „War on Terror”⁸⁰⁷ adott további lökést.⁸⁰⁸ Az USA Védelmi Minisztériuma ezekre a „háborúkra” hivatkozva – szinte

⁷⁹⁸ Rory CARROLL, Jon SWAINE, *Missouri governor declares state of emergency and curfew in Ferguson*, The Guardian honlapja, 2014.08.17.

⁷⁹⁹ *U.S. approved Ferguson no-fly area to block media*, US Today honlapja, 2014.11.02.

⁸⁰⁰ Jay NIXON, *Missouri Highway Patrol Will Take Over Supervision Of Security In Ferguson*, Huffington Post honlapja, 2014.08.14.

⁸⁰¹ Melanie EVERSLEY, *Getty photographer arrested in Ferguson, Mo., unrest*, USA Today honlapja, 2014.08.19.

⁸⁰² Radley BALKO, *Overkill-The Rise of Paramilitary Police Raids in America*. Washington D.C., Cato Institute, 2006, 5.

⁸⁰³ BALKO, *i. m.*, 6.

⁸⁰⁴ 1981-1989

⁸⁰⁵ Magyarul: Háború a kábítószer ellen

⁸⁰⁶ KRASKA, PAULSEN, *i. m.*, 255.

⁸⁰⁷ Magyarul: Háború a terror ellen

⁸⁰⁸ BALKO, *After Ferguson...*, *i. m.*

korlátok nélkül – osztotta meg a rendelkezésére álló hírszerzési, felszerelési-fegyverzeti, kiképzési-taktikai és technológiai tudását és eszközrendszerét.⁸⁰⁹ A Pentagon 1990-ben, az 1033 elnevezésű programjának megvalósítására mintegy egymillió dollár értékben adott át eszközöket a rendvédelmi szerveknek, ez az érték 2013-ra már elérte a 450 milliót. A program során a rendfenntartásért felelős szervezetek mintegy 4,3 milliárd dollár értékben jutottak katonai célú eszközökhöz. Csak az Obama-kormányzat alatt cserélt így gazdát több tízezer darab automata fegyver, több ezer terepszínű öltözet, éjjellátó készülék, hangtompító.⁸¹⁰

4.2.4.2 Az USA rendvédelmi szerveivel és a militarizáció jelenségével szemben megfogalmazott kritikai észrevételek

Az állig felfegyverzett egységeket a szakemberek, a kutatók és a jogvédők részéről több kritika is éri, mivel azokat főként olyan kisebb súlyú intézkedések során vetik be, mint házkutatások biztosítása,⁸¹¹ vagy kisebb jelentőségű razziák,⁸¹² illetve hogy időnként fegyvereikkel és módszereikkel indokolatlanul magas kárt okoznak.⁸¹³ Másik – sokkal súlyosabb – jelenség, amelyet a paramilitáris rendőrség ellenzői éles hangon kérnek számon a SWAT egységeken és a militáris beállítottságú rendőrökön, az, hogy a tevékenységüktől vagy az általuk használt eszközöktől megsérült vagy elhalálozott személyek száma rendkívül magas. Az FBI⁸¹⁴ által összegyűjtött, a 2009-2013 időszakra vonatkozó adatokat vizsgálva megállapítható, hogy az USA-ban évente 400 fő körül van azoknak a száma, akiket a rendőrök jogszerűnek minősítve öltek meg az intézkedéseik során.⁸¹⁵

A halállal járó intézkedések száma, illetőleg az intézkedések halálos áldozatainak száma nem marad következmény nélkül. A Gallup 2015. évi felmérése szerint az USA rendvédelmének bizalmi indexe a 2013-as 57%-ról 52%-ra esett vissza. Utoljára ilyen alacsony értéket 1993-ban mutattak ki. A vélemények szerint a

⁸⁰⁹ KRASKA, PAULSEN, i. m., 7.

⁸¹⁰ *Department of Defense Excess Property Program* (DoD 1033)

⁸¹¹ *War Comes Home – The Excessive Militarization of American Policing*, ACLU Foundation, New York, 2014, 4.

⁸¹² Jeff WEINER, *Criminal Barbering? Raids at Orange County shops lead to arrest, raise question*, Orlando Sentinel honlapja, 2010.11.07. - http://articles.orlandosentinel.com/2010-11-07/health/os-illegal-barbering-arrests-20101107_1_criminal-barbering-licensing-inspections-dave-ogden (Letöltve: 2014.08.27.)

⁸¹³ Tom MACKEY, *In One Quote, Colorado Man Trashes the "Paramilitary Thugs" That Destroyed His Home*, Policy.Mic honlap, 2015.06.07.

⁸¹⁴ Federal Bureau of Investigation – az USA Szövetségi Nyomozó Irodája

⁸¹⁵ *Justifiable Homicide by Weapon, Law Enforcement, 2009-2013*. Federal Bureau Of Investigation honlapja, 2013.

visszaeséshez jelentősen hozzájárultak azok a 2014-2015-ben történt rendőri intézkedések, amelyek során az intézkedés alá vontak tisztázatlan körülmények között hunytak el. A legnagyobb esés a spanyol nyelvű kisebbség esetében volt mérhető (8%), de a fehér, a fekete és az egyéb nem fehér lakosság esetében is 3, 6, illetőleg 7% csökkenés volt kimutatható.⁸¹⁶

Egyes vélemények szerint, mivel az USA lakossága olyan sok fegyvert birtokol, hogy saját védelmük érdekében az amerikai rendőröket arra tréningezik, hogy éppen azoktól az emberektől tartsanak, akiket meg kellene védeniük. A kiképzések során azt sulykolják beléjük, hogy a rendőrgyilkosoknak mindössze két dologra van szükségük: szándékra és alkalomra az öléshez. A szándék ellen – meglátásuk szerint – a rendőr csak keveset képes tenni, az ellenséges fellépést viszont korlátozhatja annyiban, hogy felkészülten és gyorsan reagálva hárítja el azt.⁸¹⁷

Az USA-ban – Bier adatai alapján – folyamatosan csökken a fegyvert birtoklók száma. Ez a folyamat már a rendőrség militarizációja előtt megkezdődött, és azzal párhuzamosan is tart. Jelenleg a lakosság 32%-a, míg az 1970-es években, a lakosság több mint 52% rendelkezett lőfegyverrel. Ez az érték a háborúk, a recesszió, a terrortámadások és a bűnözés helyzete ellenére is csökken. A gyilkosságok, az erőszakos nemi közösülések, a rablások, és a tulajdon ellen elkövetett bűncselekmények száma is folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, egészen a 90-es évek elejétől fogva. Bier éppen ezért úgy gondolja, hogy a rendőrség felfegyverzése, mint az erőszak burjánzására adott válasz hibás, hiszen ez a burjánzás tulajdonképpen nem is létezik.⁸¹⁸

A tömegkezeléssel foglalkozó rendvédelmi szakemberek között találunk olyanokat is, akik nem osztják a fősodorvonalba tartozók elgondolásait. Chris Burbank, a Salt Lake City rendőrségének vezetője kijelentette: Én személy szerint nem szeretem a tömegoszlató felszerelést. Néhányan azt mondják, ezzel nagyobb kockázatnak teszem ki a rendőreimet. Lehetséges, de a kockázat a munka része. Meg vagyok győződve arról, hogy ha magunkra vesszük a tömegoszlató felszereléseket, azzal egy dolgot közlünk: dobáljatok ránk követ és palackokat. Ezzel mi magunk provokáljuk

⁸¹⁶ JONES, Jeffrey M., *In U.S., Confidence in Police Lowest in 22 Years*, Gallup honlap, 2015.06.19.

⁸¹⁷ Daniel BIER, *By the Numbers: Is Private Gun Ownership Responsible for Police Militarization?* *The Freeman*, ed. Max Borders, Vol. 64, No 8, 2014, 9.

⁸¹⁸ Uo., 10.

ki a konfliktust. Csak a kétirányú kommunikáció és az együttműködés az, ami számít. Ha az egyik oldal túlreagálja a dolgokat, minden széthullik. Burbank 2011-ben, az Occupy elnevezésű tiltakozó mozgalom idején gyakorlatban is megmutatta, hogy elgondolásai nemcsak elméletben működnek, hanem a gyakorlatban is. Szemben más, magas profilú eljárásokat preferáló vezetőkkel, képes volt városának tömegkezeléssel összefüggő konfliktushelyzeteit erőszak alkalmazása nélkül megoldani.⁸¹⁹

A saját körzetében szerzett tapasztalatairól Steve Anderson, Nashville város rendőri vezetője a következőket nyilatkozta az egyik demonstráció után: „Olyan emberekkel volt dolgunk, akik rendkívül jó magatartást tanúsítva, az utcát és más fórumokat használtak arra, hogy kifejezzék gondolataikat, elképzeléseiket. Vandalizmusra, az erőszakra semmilyen formában nem került sor. Ami nekem feltűnt, az az volt, hogy az emberek még a helyszínen hátrahagyott szemetet is összeszedték maguk után.”⁸²⁰

Az Egyesült Államokat sokan kritizálják, mivel magát a „szabadság földjének” titulálja, ugyanakkor különböző kihívások (terrorizmus, a kábítószer, bűnözés) ürügyén vezetett „háborúk” során egyre többször nyirbálja meg polgárai szabadságjogait.⁸²¹ A robosztus rendvédelmi politikája pedig odavezetett, hogy nincs még egy állam, ahol ennyi⁸²² rab töltené szabadságvesztését.⁸²³

A paramilitáris rendőri egységek elszaporodása, hatáskörük kiterjesztése elmosza a határokat az USA rendvédelmi és katonai apparátusa között,⁸²⁴ így nem meglepő, hogy a katonai szervezeteinek „rendőrösödési” tendenciája is észrevehető a rendőrség militarizációja mellett.⁸²⁵ Ezek a szervezetek ugyanis bizonyos műveletekben inkább rendőri, mint katonai feladatokat vállalnak magukra.⁸²⁶ A hadsereg és a Nemzeti Gárda rutinszerűen hajt végre tömegkezelési feladatokat a külföldi hadműveleti zónákban, illetve az Amerikai Egyesült Államokhoz tartozó

⁸¹⁹ Radley BALKO, *A Police Chief Tries To Reform The System From Within*, The Huffington Post honlapja, 2013.10.30.

⁸²⁰ Radley BALKO, *Nashville's police chief is pretty great*, The Washington Post honlapja, 2014.12.29.

⁸²¹ SÁROSI Péter, „Zéró tolerancia” – Veszélyes illúziók a rendfenntartásáról, *Beszélő*, XIII. évf, 3. sz., 2008. 10.

⁸²² 2,4 millió fő – 2014-es adat

⁸²³ WAGNER, Peter, SAKALA Leah, *Mass Incarceration: The Whole Pie*. Prison Policy honlapja, 2014.03.12.

⁸²⁴ KRASKA, *i. m.*, 144.

⁸²⁵ angol anyanyelvű szerző szóképzése: Police-icizing

⁸²⁶ KRASKA, *Militarization and Policing...*, *i. m.*, 513.

területeken egyaránt. Ilyen esetre példa a Puerto Rico állam egyik szigetén történtek, ahol az ott elhelyezkedő tengerészeti kiképzőbázis ellen tüntetőkkel szemben a tengerészet munkatársai intézkedtek és alkalmaztak erőszakot.⁸²⁷

4.2.5 A MILITARIZÁCIÓ NEGATÍV HATÁSAI, A PARAMILITÁRIS SZERVEZETI FORMA HÁTRÁNYAI

A militáns rendőrség mítosza intézményi konzervativizmusra való hajlamot és a beosztottak irányításának képességében való bizonytalanságot jelez. A rendszer az állandó előjárói jelenlétén, felelősségen és irányításon alapszik, mely viszont nem valósítható meg a rendőrök hétköznapi tevékenységében, mivel az előjáró nincs mindenhol és minden időben jelen. A rendőrnek viszont olyan társadalmi környezetben kell gyors döntéseket hoznia, jogszerűen és szakszerűen intézkednie, ahol a tekintélyt már nem tisztelik, ahol a polgárok nem fogadják el automatikusan azt, hogy mások mondják meg számukra mit tehetnek és mit nem, továbbá „civil fejjel” nem tudják értelmezni a parancsuralmi viszonyokat sem.⁸²⁸

A paramilitáris rendőri egységek problémája, hogy nem mindig tudnak megfelelni a biztonsági szféra szélesebb, stratégiai szintű elvárásainak és a közösség szükségleteinek. Ennek az az oka, hogy a magasabb szintű vezetésnek alárendelt szervezeti elemeknek nincs megfelelően mély kapcsolatuk a szolgálatukkal érintett helyi szervekkel és a lakossággal,⁸²⁹ mivel munkatársaik általában kisebb-nagyobb járműveken, csoportosan mozognak ahelyett, hogy meghatározott járőrútvonalakon a lakossággal kapcsolatba kerülve járőröznének.⁸³⁰

Az Egyesült Királyság rendőrségét vizsgálva Jefferson leszögezi, hogy a paramilitáris rendőri gondolkodásmód egységesített, általában nem hajlandó kompromisszumra, természeténél fogva provokatív és erőszakos.⁸³¹ Ennek következtében a katonai minta alapján szervezett rendőrségek dolgozói hajlamosabbak a brutalitásra, mivel tőlük vezetőik „vak” engedelmességet kívánnak meg, illetve azt nevelnek beléjük. Mások szerint viszont a jogsértések megelőzésére éppen a rendőrök feletti egységes és szigorú felügyelet lehet az egyik garancia,

⁸²⁷ *US Navy must use restraint against protesters in Vieques, Puerto Rico*, Amnesty International, 2001.

⁸²⁸ MOSKOS, *i. m.*, 25.

⁸²⁹ The OECD DAC Handbook On Security System Reform - Supporting Security And Justice, OECD, 2007, 171.

⁸³⁰ Call, *i. m.*, 19.

⁸³¹ Idézi KRASKA, PAULSEN, *i. m.*, 255.

különösen ott, ahol a kevésbé militarizált rendőrök kiképzettsége, koordinációja és felszerelése gyenge színvonalú.⁸³² Call viszont kritikusan szemléli a katonai fegyelem és parancsuralmi rendszer hatását, mert véleménye szerint az aláássa a rendőrök egyéniségéből adódó előnyöket, a mérlegelés és rugalmasság elvét, illetve ezek helyett elszemélyteleníti a szervezetet.⁸³³

Moskos, a rendőriskolák pszeudo-militáns attitűdjét teszi felelőssé abban, hogy a rendőrtanulóknál megnehezítik a problémamegoldás, a gyors cselekvés, illetve az önálló gondolkodás képességének, illetve a gondolatok tiszta kifejezésének kialakulását.⁸³⁴

Egyes kutatók – a rendőrség militáris jellemzőit vizsgálva – felhívták a figyelmet arra,⁸³⁵ hogy ennek a gondolkodásmódnak az egyik oka éppen a kényszerítő eszközök tömegkezelésben betöltött dominanciája.⁸³⁶ Jefferson szerint, a paramilitáris képességek és felszerelések provokatívak, és megfélemlítik a tüntetőket, hozzájárulnak az erőszakkal kapcsolatos önbeteljesítő jóslatok megvalósulásához, illetve a tényleges konfrontáció hevében gyakran szabadulnak ki az irányítás és ellenőrzés alól.⁸³⁷

A kényszerítő eszközök fegyvertelen, békés tömeg elleni bevetése mindig problematikus, mivel aláássa a rendfenntartó szervezet tekintélyét, rombolja a róla kialakított társadalmi képet, továbbá gyengítheti a szervezet kohézióját és a fegyelmet. A tömegkezelést végző rendőrök akár azonosulhatnak is a tömegben lévő polgártársaik céljaival, illetve hatalommal szembeni követeléseivel. A katonai jellegű kiképzés és a parancsuralmi rendszer célja éppen az, hogy biztosítsa a rendfenntartók hatalom és vezetőik iránti lojalitását, azonban az előbb említett tényezők alámoshatják ezt a célt.⁸³⁸

Szamel leszögezi, hogy a rendőrségnek fegyveres testületnek kell lennie, azonban ez a tény nem kell, hogy törvényszerűen vonja maga után a katonai jellegű hierarchiát

⁸³² Idézi della PORTA, REITER, *Introduction – The Policing...*, i. m., 4.

⁸³³ Idézi VITALE, i. m., 289.

⁸³⁴ MOSKOS, i. m., 2.

⁸³⁵ *Crowd Control Technologies...*, i. m., 33.

⁸³⁶ Uo., 55.

⁸³⁷ REINER, i. m., 46.

⁸³⁸ Philippe DROZ-VINCENT, *The Military Amidst Uprising And Transitions In The Arab World=The New Middle East – Protest And Revolution In The Arab World*, ed. FAWAZ, A. Gerges, Cambridge University Press, New York, 2014, 191.

és fegyelmet, illetve a teljes centralizáltságot.⁸³⁹ Korinek felhívja a figyelmet, hogy a militarizmus káros következményeit a polgári értékek megőrzése és védelme útján lehet elkerülni.⁸⁴⁰

Platón az állam erényeit, és vele együtt a köztársaság őrei legfőbb erényeit a következő négy jellemzőben határozta meg: bölcsesség, bátorság, józan önmérséklet és igazságosság.⁸⁴¹ Magam is úgy gondolom, hogy a rendőri szakma lényege egy szabad társadalomban nem az, hogy a rendőr harcos legyen, és félelemben tartva irányítsa és uralja embertársait, hanem az, hogy örként védelmezze őket. E cél érdekében, a demokratikus társadalmak rendőri szerveinek tevékenységében és szervezeti értékeiben az adott társadalom legfőbb értékeinek kell visszatükröződniük.

4.3. A FEJEZET ÖSSZEFOGLALÁSA, RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A negyedik fejezetben vizsgáltam a zero tolerancia elvének nevezett rendvédelmi filozófia és az elrettentésen alapuló rendvédelmi megközelítés sajátosságait, és azok közösségre gyakorolt hatását. Megállapítottam, hogy míg mindkettő a bűn hatékony megelőzésére törekszik, addig kontraproduktív hatásuk révén erodálják a közösség bizalmát. Ez viszont ellene hat a hatékonyságnak, mivel elidegeníti a polgárokat a rendőrségtől.

Meghatároztam a magas és az alacsony profilú tömegkezelési stratégiák jellemzőit, különbségeit, taktikáit és eszközeit. Igazoltam, hogy a nagy előerőt és kényszerítő eszköztárat felvonultató tömegkezelési elgondolás, annak ellenére is a magas profilú filozófiát követi, ha a rendőrök nem viszonyulnak ellenségesen a tüntetőkhez, és alkalmazzák a facilitáció elvét. Megállapítottam, hogy a nagyszámú rendőr tüntetőkhez közeli jelenléte elrettentő hatású lehet, és a demonstrálók biztonságérzetét inkább csökkenti, mintsem erősíti.

Meghatároztam a „vezetés és irányítás” jellegű tömegkezelési szemlélet jellemzőit, illetve elemeztem a tömegoszlatás, a „containment” taktika és a fizikai akadályok, valamint a védőfelszerelések alkalmazásának gyakorlatát, megállapítva azok előnyeit és hátrányait. Példákon keresztül mutattam be, milyen negatív következményekkel

⁸³⁹ SZAMEL Lajos, *A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai*, Bp., Magyar Tudományos Akadémia Államtudományi Kutatások Programirodája, 1990, 91-92.

⁸⁴⁰ KORINEK, i. m., 142.

⁸⁴¹ Platón, *Az állam*, Bp, Gondolat Könyvkiadó, 4. kiadás, 1994, 152.

járhat az elrettentésen és a kényszerítő erő primátusán alapuló tömegkezelés, amely nemcsak a diktatórikus, de a demokratikus országok rendvédelmének is meghatározó stratégiája lehet.

A szakirodalomban talált megállapításokra és példákra támaszkodva feltártam a magas profilú tömegkezeléssel szemben megfogalmazott kritikai észrevételeket, és megállapítottam, hogy a rendőrök tüntetőkkel szembeni tömeges felállítása számos esetben azzal jár, hogy a demonstrálók céltáblájává válnak. Mivel a magas profilú tömegkezelés nagy erők bevonását igényli, ezáltal jelentős költségekkel is jár.

Megállapítottam, hogy az alacsony profilú tömegkezelés alapvető jellemzője, hogy a magas profilhoz képest jóval kevesebb rendőr telepítésével igyekszik elérni céljait. Ellentétben a magas profilú tömegkezeléssel, a rendőrök a polgárok számára megközelíthetőek maradnak, mivel felszerelésük, számuk, elhelyezkedésük nem fejt ki elrettentő hatást.

A fejezetben vizsgáltam továbbá a rendőrség militarizációjának nemzetközi folyamatait, jellemzőit és a rendvédelemre, a közösség bizalmára gyakorolt hatásait is. Megállapítottam, hogy míg a katonai szervezetek belső rend fenntartásából történő kizárása alapvető követelmény a modern államok esetében, addig a modern rendőrségek világszerte átveszik a katonai szervezetek jellemzőit, eljárásait és taktikáit.

Meghatároztam a militáris rendőrség fogalmát és a militarizáció tartalmát. Megállapítottam, hogy a militáris rendőrségeket különböző, katonai jellegű szervezeti elemekbe szervezik, katonai jellegű drillek segítségével képzik, és jellemző rájuk a szigorú és merev, katonai mintára működő utasítási rendszer, illetve a fegyelem.

Meghatároztam az európai demokratikus államok legfontosabb paramilitáris rendvédelmi szervezeteit, és megállapítottam, hogy a Készenléti Rendőrség egyértelműen közéjük tartozik, mivel esetében is kimutathatók militáris jellemzők.

Bemutattam az USA rendvédelmi szerveinek militarizációs folyamatát, mely során az országban teret nyertek a paramilitáris rendőri szervezetek. Kiemelt hangsúlyt fordítottam az USA rendvédelmi szerveivel és a militarizáció jelenségével szemben megfogalmazott kritikai észrevételekre, amelyekkel cáfolni igyekeznek a

militarizáció létjogosultságát és indokoltságát.

5. A KÖZÖSSÉGI MÉDIA HATÁSA A TÖMEGRENDEZVÉNYEKRE ÉS A TÖMEGKEZELÉSRE

A korábbi fejezetekben vizsgáltam a kommunikáció tömegkezelésben betöltött szerepét és megállapítottam, hogy az az események kézben tartása, a felek közötti párbeszéd, az erőszak eszkalációjának megakadályozása, illetve deszkalációja érdekében rendkívül fontos. A kommunikáció csatornáit kialakítani azonban nem egyszerű feladat, különösen szem előtt tartva azt a követelményt, miszerint az információnak térben és időben lehetőleg egyszerre és azonnal kell elérni nagyszámú fogadó felet. A XX. század végéig az ilyen kommunikációs csatornát szinte kizárólag a hagyományos média (televízió, rádió, nyomtatott sajtó) jelentette, amely azonban a lentebb tárgyalt okoknál fogva nem alkalmas az ilyen jellegű információközvetítésre. Az elmúlt évszázad végén azonban, az internet és a mobil kommunikációs eszközök, különösen az okostelefonok elterjedésével a kommunikációáramlás olyan minőségéhez jutott az emberiség, amely sok korábbi problémára nyújt megoldást és számos akadályt felszámolt. Az internet fejlődése lehetőséget teremtett egy újfajta média megszületésére is, amely aztán teljesen átrendezte a korábbi hírszolgáltatás és a kommunikáció világát.⁸⁴² A közösségi média mára már teljesen bevonult a hétköznapijainkba, és nemcsak a fiatal generációk sora és nemcsak szórakozásra használja azt, hanem egyre inkább átszövi a társadalmat, szerepet követelve magának a közösségek tevékenységének legkülönbözőbb szegmenseiben. A közösségi média így nem csupán a szórakozás egyik formája, hanem egy olyan kommunikációs csatorna is, amelyet a politikai mozgalmak és – többek közt – a rendvédelmi szervek is felhasználhatnak céljaik érdekében. Ebben a fejezetben azt vizsgálom, hogy hogyan jöttek létre a kutatásom szempontjából releváns közösségi hálózatok, milyen hatással vannak a hagyományos hírközlésre és kommunikációra, milyen szerepet töltenek be a politikai demonstrációk szervezésében, illetve miként használhatja azt fel a rendőrség saját céljaira, különösen a tömegkezelés terén.

⁸⁴² *Adapting to protest, 2009, i. m., 24.*

5.1. A KÖZÖSSÉGI MÉDIA KIALAKULÁSA, SZEREPE

A közösségi média kifejezés az angol „social media” fordításaként került át a magyar nyelvbe és egy olyan platformok összefoglaló elnevezése, amely különböző kisebb-nagyobb közösségeknek biztosít megnyilvánulási teret, fórumot, agorát.⁸⁴³ Fontos jellemzője, hogy az információt hatékonyan és gyorsan tudja kézbesíteni, miközben könnyen kezelhető, valamint költséghatékony.⁸⁴⁴

A közösségi média azoknak az eszközöknek és platformoknak az összessége, amely a felhasználó számára lehetővé teszi az információ előállítását és globális megosztását.⁸⁴⁵

A globális tényezővé váló közösségi média annak az információs társadalomnak a terméke – és egyben az emberi együttélés új eszköze – *„ahol az információ hálózatba szervezett előállítása, tárolása játssza a legfontosabb szerepet”*.⁸⁴⁶

A 2003-ban kiadott Magyar Információs Társadalom Stratégia szerint, információs társadalomról akkor beszélhetünk, ha *„az információs ágazat társadalmi, gazdasági súlya dominánssá válik, az információ beépül az egyének, szervezetek és intézmények mindennapjaiba, és a társadalmi kommunikáció nagy része a digitális csatornákon zajlik. Az információ mind szélesebb körű és könnyű elérése, fokozott termelése és átalakítása elősegíti a társadalom megújulását, mobilizációját, utat nyit az egyéni kezdeményező készségnek, vállalkozó kedvnek, szélesíti a civilizációs termékek, kulturális javak fogyasztását, továbbá globálissá teszi az emberi tudás megszerzését és megosztását, és soha nem látott mértékben sokszorozza meg azt”*.⁸⁴⁷

Az információs társadalom alapját a több mint két milliárd ember által használt internet jelenti, amely a közösségi hálózatok számára is biztosítja azt a keretet, amelyen belül a felhasználók kölcsönös kapcsolat kialakítására képesek.⁸⁴⁸ Ahhoz, hogy egy adott hálózatot közösséginek nevezhessünk, a felhasználók részére

⁸⁴³ BARÁT Tamás, *Média és társadalom – Társadalmi (közösségi) média=Tudományos közlemények, Gazdaság és szociális demokrácia*, szerk. G. MÁRKUS György, Bp., Általános Vállalkozási Főiskola, 2011, 153.

⁸⁴⁴ BAIN, ROBINSON, CONSER, *i. m.*, 273.

⁸⁴⁵ Ravi GUPTA, Hugh BROOKS, *Using Social Media for Global Security*, Indianapolis, John Wiley & Sons, Inc., 2013, 18.

⁸⁴⁶ BÁNYAI Edit, NOVÁK Péter, *Online üzlet és marketing*, Bp., Akadémiai Kiadó, 2011, 17.

⁸⁴⁷ *Magyar Információs Társadalom Stratégia*, Informatikai és Hírközlési Minisztérium 2003, 4.

⁸⁴⁸ MARKOS-KUJBUS Éva, GÁTI Mirkó, *A közösségi média mint online stratégiai eszköz=„Coopetition” Verseny és együttműködés a marketingben*, Bp., Magyar Marketing Szövetség Marketing Oktatók Klubja 18. Országos Konferencia, 2012, 2.

lehetőséget kell biztosítson arra, hogy egy adott rendszeren belül nyilvános vagy félig nyilvános, tematizált lapot hozhassanak létre, továbbá összeköttetést kell biztosítani az egymással kapcsolatban álló személyek között, úgy hogy azok beletekinthessenek egymás kapcsolatrendszerébe. A közösségi háló pontjaiban markáns társadalmi-közösségi csoportok, illetve egyének helyezkednek el, közöttük egyfajta tudatos és szándékos kapcsolat jön létre.⁸⁴⁹

Ellentétben a hagyományos médiával, ahol az információt, a híreket különböző „hivatasos” aktorok, a televíziókat, rádiókat, a nyomtatott sajtó orgánumait birtokló cégek állítják elő és szállítják a „fogyasztó” részére, a közösségi médiában az információt maguk a felhasználók hozzák létre és teszik hozzáférhetővé a hálózathoz kapcsolódó személyek számára. Míg a hagyományos média esetében az információáramlás egyirányú folyamat az előállító és a fogyasztó között, addig a közösségi médiában az információ fogyasztója egyben annak előállítójává is válik. Ez a folyamat többek szerint a tudás demokratizálódásához vezet, mivel a közösségi médiában bárki, bármikor megjelenhet és oszthat meg közleményt, amelyre ugyanúgy bárki reagálhat.⁸⁵⁰

A közösségi médiának jelenleg még nincs egységes fogalma, de az egyes meghatározásokból kibonthatók azok a közös elemek, amelyek megléte szükséges ahhoz, hogy közösségi médiáról beszélhessünk. Ezek szerint a közösségi média olyan internet alapú alkalmazásokat (application), eszközöket takar, amelyek az új információs technológiákra építenek és lehetőséget biztosítanak a felhasználók részére, hogy információkat, tartalmakat hozzanak létre, illetve osszanak meg vagy áramoltassanak, továbbá azokkal kapcsolatban véleményeket és nézeteket nyilvánítsanak ki.⁸⁵¹

A közösségi média legismertebb formái közé az együttműködési projekteket (pl. Wikipédia), a blogokat, a tartalomközösségeket (Youtube, Flickr), a közösségi hálókat (Facebook, Twitter), valamint a virtuális játékvilágokat soroljuk.⁸⁵²

⁸⁴⁹ KISS József, SIPOS Erika, *Közösségi hálózatok és hatásuk a társadalomra*, Bp., SZVT Kutatási és Fejlesztési Központ, 2011, 8.

⁸⁵⁰ BARÁT, i. m., 162.

⁸⁵¹ MARKOS-KUJBUS, GÁTI, i. m., 3–4.

⁸⁵² Andreas M. KAPLAN, Michael HAENLEIN, *Users of the World, unite! The challenges and opportunities of Social Media*, Business Horizons, Vol. 53, 2010, 62–64.

Az internet elődjének számító Arpanet 1969-es indulásától jelentős fejlődésen és változáson ment keresztül az informatika világa, mire az 1990-es években felbukkantak a közösségi média őseinek tekinthető első alkalmazások és webfelületek. A classmates.com, sixdegrees.com, friendster.com arra a hálózati elméleti elvre épültek, mely szerint hat személyen keresztül bárkivel kapcsolatba kerülhetünk a világon.⁸⁵³

A hálózati platformok mellett megjelentek a csevegő alkalmazások is⁸⁵⁴, amelyek az üzenetküldés mellett már különböző formátumú file-ok átadására is alkalmasak voltak.⁸⁵⁵

2003-at követően újabb áttörés történt, és olyan új szolgáltatások jelentek meg, amelyek még napjainkban is léteznek, és nagyszámú regisztrált felhasználójuk révén komoly hatást gyakorolnak a társadalom különböző területeire. 2003-ban Tom Anderson és társai hozták létre az első közösségi médiával azonosítható MySpace-t, mely a felhasználóinak blog írásra, audiovizuális anyagok megosztására, csevegésre adott lehetőséget.⁸⁵⁶

5.2. A LEGISMERTEBB KÖZÖSSÉGI HÁLÓZATOK

Az elmúlt két évtized alatt világszerte számos közösségi médiaszolgáltatás jelent meg,⁸⁵⁷ de globális szinten leginkább elterjedni a Facebook, a Twitter és a Youtube tudott. 2016 júliusában 3,415 milliárd személy rendelkezett internet eléréssel,⁸⁵⁸ amely a Föld lakosságának⁸⁵⁹ közel a fele. Az internetet használók közül 2,206 milliárdan csatlakoztak valamely közösségi hálózathoz, melyeket 1,925 milliárdan mobil eszközökről is látogatnak, mely szám másodpercenként 12-vel nő (napi 1 millió).⁸⁶⁰

⁸⁵³ KISS, SIPOS, *i. m.*, 12.

⁸⁵⁴ Például az ICQ vagy az IRC

⁸⁵⁵ NAGY, *i. m.*, 10–11.

⁸⁵⁶ KISS, SIPOS, *i. m.*, 13.

⁸⁵⁷ Ilyen szolgáltatás volt az azóta már feledésbe merülő magyar IWIW, illetve MyVip.

⁸⁵⁸ *Internet users in the world*, Internet Live Stats honlapja, 2016.07.18.

⁸⁵⁹ 7 357 millió fő

⁸⁶⁰ Kadie REGAN, *10 Amazing Social Media Growth Stats From 2015*, Social Media Today honlapja, 2015.08.10.

A fenti számokból látható, hogy a közösségi hálózatok iránt nagy érdeklődés mutatkozik. Az alábbi alfejezetben a kutatásom témáját leginkább érintő három közösségi hálózatot ismertetem röviden.

5.2.1 FACEBOOK

A Facebook-ot 2004-ben indította el Mark Zuckerberg, a Harvard egyetem hallgatója, hogy egy olyan platformot teremtsen, mely segítségével elektronikus kapcsolatot létesít hallgatótársai között. Ez eredetileg csak az egyetemen belül működő közösségi hálózat hamarosan kilépett az intézmény falai közül, és 2016-ra több mint 1,5 milliárd aktív felhasználót vonzott magához.⁸⁶¹ Összehasonlításképpen, ha a Facebook állam lenne, a világ legnagyobb lakosságát tudná magáénak.⁸⁶² A felhasználói közül 968 millió lép be naponta a szolgáltatásba, (ebből 307 millió Európában) akik egyéb tevékenységük mellett 300 millió képet osztanak meg, az átlagosan 20 perc ott töltött idejük alatt.⁸⁶³ A magyar regisztrációk száma 2014-ben átlépte az 5 milliót.⁸⁶⁴

A Facebook alaprendeltetése szerint - rengeteg más, a kutatás témájával szorosan össze nem függő szolgáltatáson kívül - lehetőség van ismerősként megszólítani (bejelölni) másokat, akik ettől fogva látni fogják az őket meghívók bejegyzéseit és megosztott tartalmait (videó, kép, szöveg, újságcikkek stb.). Ezek a tartalmak „továbboszthatóak” (share) annak érdekében, hogy azokat olyan ismerőseink is láthassák, aki nincsenek kapcsolatban a tartalmat eredetileg megosztó személlyel. Ez a folyamat addig folytatódik, amíg a megosztott tartalom olyan felhasználókhoz jut el, akik maguk is érdekeltek a témában, és azt bármilyen okból megosztják.

A Facebook lehetőséget biztosít tematikus csoportok létrehozására is, ahol az érdeklődők figyelemmel kísérhetik a témában megosztott tartalmakat és azok megjelenéséről értesítést kapnak. Ez jó lehetőséget biztosít bármely, például egy rendezvénnyel vagy eseménnyel kapcsolatosan keletkező információ, érintettek részére történő rendszeres és gyors továbbítására. Természetesen itt is véleményt mondhatnak, illetve visszajelezhetnek a bejegyzéseket olvasók.

⁸⁶¹ *Leading social networks worldwide as of January 2016, ranked by number of active users (in millions)*, Statista honlapja, 2016.03.13.

⁸⁶² *Countries in the world by population (2016)*, Worldometers honlapja, 2016.

⁸⁶³ *The Top 20 Valuable Facebook Statistics – Updated December 2015*, Zephoria Digital Marketing honlapja, 2015.

⁸⁶⁴ *Elérte az 5 milliót a magyar Facebook felhasználók száma*, Sg.hu honlapja, 2014.09.29.

5.2.2 TWITTER

2006. júliusban,⁸⁶⁵ San Franciscóban alapított, mára már több mint 56 nyelven⁸⁶⁶ elérhető és 320 millió⁸⁶⁷ regisztrálót magáénak tudó Twitter-t szinte minden országban használják, amely saját meghatározása szerint valós időben köti össze az üzleti vállalkozásokat fogyasztóikkal, lehetőséget biztosítva a termékekkel kapcsolatos információ megosztásra, az üzleti információgyűjtésre. A Twitter a vállalkozások számára lehetőséget teremt a fogyasztóval történő kapcsolatépítésre, illetve a segítségével az utóbbiak gyors visszajelzést adhatnak a szolgáltatásokkal és termékekkel kapcsolatban. A közösségi szolgáltatás fejlesztői az említett célok elérése érdekében egy olyan valósidejű információs hálózatot hoztak létre, amelynek alapját maximum 140 karakter hosszú információmorzsák, bejegyzések (tweetek) képezik⁸⁶⁸, és amelyekből évente kb. 200 milliárdot⁸⁶⁹ generáltak a felhasználók. A 140 karakter első látásra kevésnek tűnhet, és felmerülhet a kérdés, hogy mit lehet egy ilyen rövid üzenetben kommunikálni. A tweetek azonban, amennyiben egy adott témáról, egy adott eseményről készülnek, egymást követve (a köztük eltelt időnek olykor nincs is nagy jelentősége) egy hírfolyamot képeznek, amely az információ fogyasztója részére egy történeté áll össze. A tweet tartalmazhat továbbá linkeket is, amelyek más weblapokra (például az adott témát bővebben tárgyaló hírekre, összefoglalókra) mutatnak, illetve olyan videókat, képeket, hangfelvételeket tartalmazó tárhelyekre vezethetik az érdeklődőt, mint például a Youtube vagy a Flickr.⁸⁷⁰ Ez a lehetőség megsokszorozza a tweet által közvetített információt, hiszen ebben az esetben, mint egy szalagcím hívja fel a figyelmet egy-egy, a hírfogyasztó számára érdekesebb közleményre, és érdeklődés esetén átirányítja a lényegesebb nagyobb adatmennyiséget tartalmazó helyre.

A tweetek általában mindenki számára hozzáférhetők, tekintet nélkül arra, hogy valaki a Twitter tagja-e vagy sem. A tagoknak viszont lehetőségük nyílik a másik tag „követésére”, azaz annak minden bejegyzését automatikusan megkapják, és azokra közvetlenül reagálhatnak, illetve a saját követőik irányába továbbíthatják (retweet). A Twitter így válik egy interaktívan kommunikáló platformmá, amelyen keresztül

⁸⁶⁵ SAFRANEK, Rita, *The Emerging Role of Social Media in Political and Regime Change*, ProQuest honlapja, 2012. 1.

⁸⁶⁶ *About the Twitter Translation Center*, Twitter honlapja, 2016.

⁸⁶⁷ *The Top 20 Valuable Facebook Statistics – Updated December 2015*, i.m.

⁸⁶⁸ *Rólunk*, Twitter honlapja, 2013. <https://twitter.com/about>

⁸⁶⁹ *Twitter Usage Statistics*, Internet Live Stats honlapja, 2016.

⁸⁷⁰ A Microsoft képmegosztó szolgáltatása

megnyílik a lehetőség az információ dinamikus és ingyenes terjesztésére, nagyszámú címzett részére történő egyidejű „kézbesítésére”.⁸⁷¹

A felhasználók adatait elemezve látható, hogy hazánkban a Twitter kisebb súllyal van jelen, mint Nyugat-Európában vagy az Egyesült Államokban, mindössze a közösségi hálózatot használók 7 %-át tudja magáénak, szemben a Facebook 87%-ával. Ennek ellenére a magyar rendőrség 2016-ban a Twitter mellett tette le a voksát.⁸⁷²

5.2.3 YOUTUBE

Ars poeticája szerint a 2005 februárjában útjára bocsájtott Youtube *”emberek milliárdjai számára teszi lehetővé eredeti videók felfedezését, megtekintését és megosztását. A YouTube egy olyan fórum, ahol az emberek kapcsolatba léphetnek egymással, tájékoztathatnak és inspirálhatnak bárkit a világon, valamint itt terjeszthetik eredeti tartalmaikat a készítő, reklámjaikat pedig mind a kis, mind a nagy hirdető”*.⁸⁷³

A 76 nyelven elérhető Youtube-on naponta több százmilliónyi, különböző témájú olyan videóból válogathat a több, mint egy milliárd felhasználó, melyeket maguk töltenek fel oda és osztanak meg mások számára.⁸⁷⁴ Bár a szolgáltatás még csak egy évtizede van jelen az interneten, hamar a legnépszerűbbek közé lépett. A statisztikák szerint a felhasználók minden percben 100 óra videó anyagot töltenek fel a szolgáltatás tárhelyére, melyeket naponta több mint 1 milliárdan néznek meg világszerte. Ez azt jelenti, hogy 60 nap alatt nagyobb időtartamban töltenek fel videókat a platformra, mint amelyet az Egyesült Államok három vezető televíziós társasága 60 év alatt állított elő. Szintén az Egyesült Államokban mutatták ki, hogy a 18-34 éves korosztály esetében a Youtube több felhasználót ér el, mint bármelyik kábeltelevíziós társaság.⁸⁷⁵ A koreai popsztár, PSY eleve a Youtube-ot használta Gangnam Style című dalának népszerűsítésére, mely videoklipjének nézettsége a tanulmány írásának időpontjában túllépte a 2,5 milliárd megtekintést.⁸⁷⁶ A

⁸⁷¹ Sebastian DENEFF, Petra S. BAYERL, Nico KAPTEIN, *Social Media and the Police – Tweeting Practices of British Police Forces during the August 2011 Riots*, New York, Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems, 2013, 3471.

⁸⁷² *A Magyar Rendőrség hivatalos Twitter oldala*, 2016.05.14.

⁸⁷³ *A Youtube névjegye*, Youtube honlapja, 2013.

⁸⁷⁴ *Statisztika*, Youtube honlapja, 2013.

⁸⁷⁵ *Statistics*, Youtube honlapja, 2016.

⁸⁷⁶ *Psy - Gangnam Style*, Youtube honlapja, 2016.

céltudatosan feltöltött, professzionális létrehozott anyagokkal szemben, a közösségi hálózatok felhasználói által készített és feltöltött „házi” videók teszik ki a megosztott tartalom többségét.⁸⁷⁷

Magyar vonatkozásban érdemes megemlíteni, hogy a Vodafone, a Google Magyarország és a Millward Brown 2013-as közös kutatása szerint, ha a Youtube-ra mint televíziós csatornára tekintünk, akkor a 3. helyet foglalja el az RTL Klub és a TV2 után.⁸⁷⁸

5.3. HAGYOMÁNYOS TÖMEGTÁJÉKOZTATÁS VERSUS KÖZÖSSÉGI MÉDIA

A közösségi média alapja a felhasználók által létrehozott tartalom, melynek alapvető kritériuma, hogy kreatív tevékenység által, professzionális eljárásokat mellőzve keletkezzen és a közösségi hálózatokon jelenjen meg.⁸⁷⁹ A közösségi média nem egyszerűen csak kétirányú kommunikációt jelent, hanem interaktív jellege folytán lehetővé teszi a „hírtékké” formált üzenetek terjesztését és azokra adott reakciók kifejezését, a visszacsatolást.⁸⁸⁰ Az információáramlás nem egyirányú az adó és a vevő között, mint az előreszerkesztett és megválogatott hírtartalmat közlő hagyományos média esetében, hanem sokak kommunikálnak sokakkal.⁸⁸¹

Az USA-ban 1974-től folytatott közvélemény-kutatások kimutatták, hogy a hírfogyasztók híradásokba vetett bizalma folyamatosan csökkent az elmúlt évtizedek során.⁸⁸² Riesman szerint ez nem is meglepő, mert „a sajtó világa olvasótáborát éppen annyira vezeti felfelé, mint amennyire tájékoztatja”.⁸⁸³ Ezzel szemben a német bizalmi indexet vizsgáló kutatók megállapították, hogy bár az elmúlt években, Németországban is történt visszaesés, nem ennyire negatív a kép.⁸⁸⁴

Az elmúlt időszakban nemcsak a bizalmi index romlott, de az írott sajtótermékek hazai eladott példányszámában is csökkenés mutatható ki. A politikai-közéleti

⁸⁷⁷ NAGY, i. m., 74.

⁸⁷⁸ *Mekkora a Youtube Magyarországon?*, Youtube-marketing.blog.hu, 2015.

⁸⁷⁹ KAPLAN, HAENLEIN, i. m., 61.

⁸⁸⁰ BARÁT, i. m., 158.

⁸⁸¹ TERESTÉNYI Tamás, *Kommunikáció-elmélet – A testbeszédétől az internetig*, Bp, Akti-Typotex, 2006. 235.

⁸⁸² *American's Confidence in Newspaper Continues to Erode*, GALLUP.COM honlapja, 2013.

⁸⁸³ David RIESMAN, *A magányos tömeg*, Polgár Kiadó, Budapest, 1996, 151.

⁸⁸⁴ *Mégsem olyan hazug a sajtó?* Metazin.hu honlapja, 2016.02.18.

napilapok és a gazdasági hetilapok⁸⁸⁵ eladási száma a lakossághoz mérten nagyon alacsony, de a tévénézők⁸⁸⁶ és a rádióhallgatók⁸⁸⁷ száma sem magas a közösségi médiákat használók számához viszonyítva.

A hagyományos média tércsökkenése oda vezet, hogy több sajtóorgánus is már a túlélésért küzd, és bármi áron igyekszik eladni termékét. Terestényi szerint, a siker és az események többoldalú bemutatása mára már nem része az újságírásnak, a figyelem központjába a botrány és a kudarc került. A hír, ami korábban a valóságot hozta el a fogyasztó részére, a szórakoztatásnak szánt fikció ellenpárja volt, mára viszont a médiaszolgáltatók „*a szórakozás és a hírek keverékéből álló új valóságot teremtenek, ami egyik sem és mindkettő egyszerre*”.⁸⁸⁸ Ez a jelenség véleményem szerint komolyan érinti a rendőrséget is, hiszen az – a feladatai folytán – állandóan a média fókuszában van, és bármely vitatható intézkedése, művelete mindig is hangos visszhangot fog kiváltani a sajtóban. Ha a média azt gyanítja, hogy a rendőrség rejteget valamit, még határozottabban igyekszik kideríteni, hogy miről is van szó.⁸⁸⁹ Amennyiben elfogadjuk Terestényi álláspontját, akkor a rendőrség az ilyen esetekben mindig is védekezésre fog kényszerülni az újságírók kreálta „valósággal” szemben.

A hitelesség hierarchiája megfordult az utóbbi két évtizedben.⁸⁹⁰ Míg korábban a társadalom hitelesnek tekintette a hagyományos médiát, és a rajta keresztül kommunikáló állami szervek, valamint hatóságok közleményeinek adott elsősorban hitelt, addig mára – egyebek mellett – az említett okoknál fogva is csökken az irántuk táplált bizalom. Az információ korábban fentről lefelé áramlott a társadalomban, és elsősorban a politikai, katonai, rendőri vezetők, kiemelkedő értelmiségiek, véleményvezérek, stb. által megfogalmazott üzeneteket továbbították a hírfogyasztók felé. A hitelesség hierarchiájában a társadalom erős és befolyásos személyei által megfogalmazott vélemények és definíciók váltak alapvetéssé, míg a fogyasztót

⁸⁸⁵ 2015. IV. negyedévi gyorsjelentés, Magyar Terjesztés-ellenőrző Szövetség honlapja, 2016.

⁸⁸⁶ Rovat: Nézettség, Brandtrend.hu honlapja, 2016.03.08.

⁸⁸⁷ Hallgatottsági adatok - 2015. november - 2016. január, Radiosite.hu honlapja, 2016.

⁸⁸⁸ TERESTÉNYI, i. m., 232.

⁸⁸⁹ Jessica TOLIVER, Joshua EDERHEIMER, *Managing the High-Profile Use-of-Force Incident=Critical Issues in Policing Series: Strategies for Resolving Conflict and Minimizing Use of Force*, ed. EDERHEIMER, Joshua A., Washington DC, Police Executive Research Forum, 2007, 31.

⁸⁹⁰ Chris GREER, Eugene MCLAUGHIN, *We Predict A Riot? Public Order Policing*, New Media Environments and the Rise of the Citizen Journalist, The British Journal of Criminology, 2010, 1045.

„megvédték” a kritikus, összehasonlító gondolkodáshoz szükséges információtól. Ezzel a módszerrel a közösségi média megjelenéséig könnyen el lehetett terelni a figyelmet a hatalom számára negatív hatású eseményekről és folyamatokról.⁸⁹¹

A hagyományos médiában történő megjelenésre hatással vannak, az ún. „kapuőrök” is, azok a személyek, akik a beérkező nagyszámú hírből kiválogatják azokat, amely véleményük szerint érdekes lehet a fogyasztóik számára. Ez a jelenség egyfajta szűrőként is szolgál, és sérti a „hozzáférés” elvét, hiszen ezáltal a polgárok bizonyos ügyei, társadalmi csoportok és rétegek törekvései láthatatlanok maradhatnak, társadalmi vitákban való megszólalási lehetőségük csorbul. A kapuőrök ezáltal akarva-akaratlanul korlátozzák az információs szabadságot.⁸⁹²

Az újságírók a hírek nyersanyagaihoz való hozzáférésük tekintetében nagyban függenek az állami hivatalnokok bizonyos köreitől, attól az elittől, amelynek hozzáférése van az információkhoz. A közösséggel kapcsolatot tartani kívánó hivatalnokok és a hírek rutinszerű gyártására szakosodott zszurnaliszták mintegy szimbiózisban élnek egymással, melynek következtében a hírek általában a politikai elit nézeteit, aggodalmait és tevékenységét tükrözik vissza. Ezzel szemben a marginális csoportokra az újságírók nem fordítanak különösebb figyelmet, mivel azok nem rendelkeznek politikai hatalommal, jelentősebb választói támogatottsággal. Az „ismeretlenek” csak akkor kerülnek be a hírekbe, ha szokatlan tevékenységet mutatnak fel, vagy kihívást intéznek „az ismertek” irányába.⁸⁹³

Több kutató is felhívja a figyelmet arra, hogy a magán finanszírozású, illetve bizonyos politikai körök irányításával működő tartalomszolgáltatók közleményeikben elfogultan mutatják be az eseményeket, illetve érdekeiknél fogva kisebb figyelmet fordítanak a számukra kedvezőtlen események bemutatására.⁸⁹⁴ A közösségi média viszont képes ellensúlyozni a hagyományos médiát, mely sokszor politikai okoknál fogva nem ad beszámolót az eseményekről vagy nem képes azok teljes intenzitását híven visszatükrözni, illetve nem tájékoztathat a tüntetők panaszairól.⁸⁹⁵ A tüntetésekről szóló professzionális híradások további jellemzője az

⁸⁹¹ JEWKES, *i. m.*, 18-19.

⁸⁹² Karl Erik ROSENGREN, *Kommunikáció*, Bp., Typotex, 2004, 172.

⁸⁹³ LAWRENCE, *i. m.*, 5.

⁸⁹⁴ JEWKES, *i. m.*, 18.

⁸⁹⁵ *SMaPP Data Report - A Breakout Role for Twitter? The Role of Social Media in the Turkish Protests*, Social Media and Political Participation Lab, New York University, 2014. 3.

is, hogy a videó- és a fotófelvételek rendszerint – biztonsági okoknál fogva – a rendőrök nézőpontjából, a rendőrök mögül készülnek és a beszámolók elsősorban az erőszakos, drámai jelenetekre koncentrálnak, és nem az azokat kiváltó okokra. Ezzel a tájékoztatási módszerrel azonban hajlamosak a dühöngő tömeget szembeállítani a józan polgár képével, és a rendbontókat fiatal huligánokként azonosítani.⁸⁹⁶

A közösségi hálózatok amatőr, sokszor alkalom szülte „civil újságírói” szintén előben rögzítik az eseményeket, majd az esetek többségében azonnal meg is osztják a felvételeket.⁸⁹⁷ Az általuk készített beszámolók nem egyszer szöges ellentétben állnak a hatóság és a „hagyományos”, sokszor egyébként is az állam és más érdekcsoportok irányítása alatt álló média híradásaival. A média politikai tüntetésekre fordított figyelme, az újságírók pusztán jelenléte már önmagában arra készíti a rendőrséget, hogy toleránsabb tömegkezelési stílusban kezelje a tüntetőket. Ez a tény azonban nem zárja ki azt, hogy a rendőrség keményebb eszközökhöz nyúljon, amennyiben az szükséges. A média más alkalmakkal éppen az ellenkező hatást váltja ki, amikor is a rendpártiak véleményét nyomatékosítja vagy a rendőrség véleményét továbbítja. Meglátásom szerint ez utóbbi – a korábban taglaltakat alátámasztva – arra vezethető vissza, hogy az újságírók elsősorban a hivatalos forrásokból szerzett értesülésekből dolgoznak.⁸⁹⁸ Véleményem szerint, ez a jelenség a Magyar Televízió székházánál 2006. szeptember 18-án történt eseményeket és az október 23-ai rendőri beavatkozást követő időszakban is tetten érhető volt. Ez a témakör az értekezésem keretein túlmutat, de további kutatásra érdemesnek tartom.

5.4. A RENDŐRSÉG ÉS A KÖZÖSSÉGI MÉDIA

5.4.1 KÖZÖSSÉGI MÉDIA ÉS A POLITIKAI DEMONSTRÁCIÓK KAPCSOLATA

A közösségi média nemcsak a szórakozás és a szórakoztatás eszköze, mint azt sokan gondolják, hanem azon jóval túlmutatva, hatással van a politikai diskurzusra, a közösségi politizálásra is.⁸⁹⁹ Sőt egyben az utcai politizálás, a tömegdemonstrációk szervezésének eszközévé is vált, mint azt az Arab Tavasz eseményeit elemezve

⁸⁹⁶ della PORTA, REITER, *Introduction...*, i. m., 19.

⁸⁹⁷ *Adapting to protest*, i. m., 24.

⁸⁹⁸ della PORTA, REITER, *Introduction – The Policing...*, i. m., 19.

⁸⁹⁹ Dylan KISSANE, *Revolution in Political Affairs*, CEU Political Science Journal, Vol. 5., Department of Political Science Central European University, 2010, 488.

Kissinger is megjegyzi a Világrend című könyvében.⁹⁰⁰ Az internet elősegíti a polgárok tisztességes és egyenlő részvételét a politikai folyamatokban, továbbá nemcsak a fennálló politikai intézmények által uralta tájképet változtatja meg, hanem új normákat, szabályokat és eljárásokat is bevezet.⁹⁰¹ A közösségi média egy olyan eszköz, amely megerősíti a nyilvánosságot, mely nyilvánosságra viszont elengedhetetlenül szükség van a politikai szabadságjogok kiterjesztéséhez és a politikai változások előmozdításához.⁹⁰²

Gupta és Brooks a közösségi média társadalmi mozgalmakban betöltött szerepét értékelve még ettől is tovább mennek, amikor a közösségi hálózatok globális biztonságra kifejtett hatását vizsgáló könyvük bevezető fejezetében – talán túlzásoktól sem mentesen – azt írják, hogy a különböző Facebook állapotüzenetek három kormányzat bukását is előidézték. A szerzők a közösségi médiát teszik felelőssé az erőszak dicsőítésében, a zendülések, a fosztogatások koordinálásában, a terroristák toborzásában és bátorításában betöltött szerepéért.⁹⁰³

Ha fenntartással kezeljük is Gupta és Brooks vádjait, akkor is megállapítható, hogy a közösségi média kétségtelenül fontos szerepet játszik a hagyományos média beszámolóhiányosságainak pótlásában, a tüntetők toborzásában és mobilizálásában, a mozgalmak koordinálásában, illetve a nemzetközi közösség figyelmének és támogatásának elnyerésében.⁹⁰⁴ Ez utóbbinak nemcsak az érintett rendvédelmi szervre van hatása, hanem más országok rendőrségéről, a saját közösségük által kialakított képre is.⁹⁰⁵

A közösségi média a kollektív cselekvés azon problémájára nyújt megoldást, hogy bár a csoport rendelkezik egy elérni kívánt céllal, viszont az egyén részvétele a csoport tevékenységében mindig költséges. A közösségi média azonban megkönnyíti a tiltakozások szervezését, mivel lehetővé teszi az egyén számára, hogy könnyen hozzáférjen az olyan szükséges információkhoz, mint a tüntetés tervezett és

⁹⁰⁰ Henry KISSINGER, *Világrend*, Budapest, Antall József Tudásközpont, 2014, 132.

⁹⁰¹ Kevin FERNANDEZ, *The Two Waves of Cyberpolitics in Malaysia: What Does The By-Elections Barometer Tell Us*, CEU Political Science Journal, Vol. 5., Department of Political Science Central European University, 2010, 601.

⁹⁰² Idézi HIMELFARB, Sheldon, *The Crowd Who Would Be King*, Foreign Policy, 2014.07.03.

⁹⁰³ GUPTA, BROOKS, *i. m.*, 3.

⁹⁰⁴ SMaPP Data Report, *i. m.*, 5.

⁹⁰⁵ Christine SILVERBERG, Building The Public Trust: Leadership, Transparency, And Accountability=*Critical Issues In Policing Series: Strategies For Resolving Conflict And Minimizing Use Of Force*, ed. EDERHEIMER, Joshua A., Washington DC, Police Executive Research Forum, 2007, 37.

tényleges helye, valamint ideje; mennyire biztonságos a részvétel (van-e erőszak, tüzek, könnygáz); jelenleg mennyi személy vesz részt a rendezvényen stb.

A közösségi média az egyén motiváltságára is hat, mivel elősegítheti a csoporttal való azonosulást, kiválthatja az igazságtalanság érzetét és másféle érzelmeket, mint például a düh. Ez a motiváltság a kapott információk következtében negatív és pozitív előjelet is ölthet, tehát nemcsak a részvételre buzdíthatja, de el is tántoríthatja az egyént a részvételtől. Az ellenérdekelt felek pedig a dezinformáció segítségével hathatnak az egyén szándékára.⁹⁰⁶ Az új kommunikációs technológiák, mint például az internet, a mobiltelefonok, a közösségi média lehetővé teszik a szervezők számára, hogy rövid idő alatt, hatékonyan, és alacsony költségen tudjanak nagyszámú támogatót az ügyük érdekében mozgósítani.⁹⁰⁷

A tömegmozgalmakat kialakítani, hatásos létszámot utcára kivonultatni kívánó szervezeteknek az olyan lényeges tényezőkön kívül, mint a karizmatikus vezető, a fülbemászó üzenet és a pusztaszerencse, szükségük van még technológiai képzettségre, tapasztalatra, valamint a rendelkezésre álló adatbázisok kiaknázásának képességére is. Az új online technológia nagyban megkönnyíti, hogy a szervezők, a mozgósítók, vagy akár a „magányos farkasok” kiszélesíthessék mozgalmukat. Egy petíció szükséges aláírásainak összegyűjtése a közterületen ácsorogva hetekig is eltarthat, míg egy jól megfogalmazott e-mail megküldése egy „céllistára”, órák alatt képes ugyanezt a hatást elérni. Hahrie Han, a Wellesley College politológusa úgy véli, hogy a polgárokat a XXI. században minden korábbi időszaknál könnyebb különböző mozgalmakba bevonni, különböző célok érdekében mobilizálni.⁹⁰⁸

A közösségi média előnyben van a hagyományos médiával szemben, mivel az eseményekkel párhuzamosan, nagy sebességgel szállítja az információt, lehetővé teszi az aktív tervezést, valamint lehetővé teszi a személyes szükségletnek megfelelő információkeresést. Előnye van továbbá abban is, hogy az információt jó eséllyel már olyan személyek „szűrték meg” (barát, munkatárs, a csoportok vezetői), akik már korábban alkalmasnak bizonyultak arra, hogy az egyén megbízzon bennük. Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy a közösségi médián keresztül gyakran olyan

⁹⁰⁶ Joshua TUCKER, *Tweeting Ferguson: how social media can (and cannot) facilitate protest*. The Washington Post honlapja, 2014.11.25.

⁹⁰⁷ Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, UN A/HCR/23/39, 2013, 72. pont.

⁹⁰⁸ John SIDES, *Want to create activists? Here's how*. The Monkey Cage, 2014.10.26.

információ is elérhető, amelyet a hagyományos média valamilyen oknál fogva nem kíván közölni (kapuőrzők).⁹⁰⁹

A közösségi média egyaránt fontos szerepet játszott az Arab Tavasz időszakában lezajlott tüntetések és felkelés kommunikációjában, koordinációjában, és a mozgósításban. Ez a szerepkör spontán módon és horizontálisan fejlődött ki. Hozzájárulásával alakulhatott ki a sikerhez szükséges tömegmozgalom, de elősegítette a különböző csoportok összekapcsolódását és együttműködését is.⁹¹⁰

A közösségi média politikai jelentőségét egyesek abban látják, hogy az online technológia a hírek, vélemények terjesztésével, valamint a tüntetések szervezésével elősegíti a hatalmat elutasítók mobilizálását, illetve a demokratizálódást, valamint a vezetők nélküli mozgalmak tevékenykedését. A szkeptikusok ezzel szemben azt állítják, hogy ezek hatása korlátozott és gyenge, mivel a platformok a kormányzat ellenőrzése alatt állnak.⁹¹¹

A közösségi médiákhoz kapcsolódó technológiák biztonsági szempontból kockázatosak mivel azok még a világ legbiztonságosabb és legstabilabb országaiban is képesek elősegíteni és fokozni a biztonsági kihívásokat, illetve megnehezítik a rendvédelmi erők számára az azokkal szembeni fellépést.⁹¹² Ezt a véleményt megerősíti az a tény is, hogy a zendülésekben résztvevő személyek gyakran már az esemény előtt megtárgyalják az interneten a rendőrséggel való konfrontáció és a rendbontás lehetőségeit, ezért a világháló monitorozása hozzájárulhat a veszélyek időben történő felismeréséhez.⁹¹³

A 2011-es londoni zendülés eseményei is alátámasztják Gupta és Brooks megállapításait, mivel a tüntetők és a fosztogatók a közösségi média alkalmazások segítségével játszották ki és kerülték el a rendőri erőket. A Sukey elnevezésű – kifejezetten erre a célra kialakított – rendszer a felhasználók által megosztott

⁹⁰⁹ TUCKER, *i. m.*

⁹¹⁰ John CHALCRAFT, *Egypt's 25 January Uprising, Hegemonic Contestation=The New Middle East – Protest and Revolution in the Arab World*, ed. GERGES, Fawaz A., New York, Cambridge University Press, 2014, 176.

⁹¹¹ Seva GUNITSKY, *Corrupting the Cyber-Commons: Social Media as a Tool of Autocratic Stability*, *Perspectives on Politics*, Vol. 13, Issue 01, 2015, 44.

⁹¹² Gupta – Brooks, *i. m.*, 9.

⁹¹³ *Social Media and Tactical Considerations For Law Enforcement*, *i. m.*, 25.

információk segítségével adott tájékoztatást a rendőrségi kordonokról, útlezárásokról, ellenőrzőpontokról.⁹¹⁴

A Hong Kongban, 2014 őszén lezajlott tüntetési hullám során a kínai kormányzat komoly aggodalommal figyelte a közösségi médiában megjelent tartalmakat. A Twitter, a Facebook és a Youtube hozzáférését már korábban elérhetetlenné tették a hatóságok a lakosság számára, a Twitter kínai megfelelőjét, a Weibo-t pedig intenzíven ellenőrizték a cenzorok. Az események hatására az Instagram is elérhetetlenné vált a tüntetők számára, megakadályozandó az eseményekről készült fotók globális terjesztését.⁹¹⁵ A hatalom nem elégedett meg azzal, hogy a Nagy Tűzfal létrehozásával korlátozza a lakosság hozzáférését a közösségi médiához, közel két tucat, a demonstrációkkal kapcsolatos újságcikkeket, fotókat megosztó személyt is letartóztattak a hatóságok.⁹¹⁶

A közösségi média használata elleni korlátozott intézkedésként alkalmazható még a mobiltelefon-szolgáltatás részleges, az eseményekkel érintett területen történő szüneteltetése, lekapcsolása. Azonban ez jogi problémákat vethet fel, hiszen – mint azt egy San Francisco-i eset is megmutatta – alkalmas lehet a szólásszabadság korlátozására, illetve olyan személyeket is érint, akiknek nincs közük a jogellenes cselekményekhez.⁹¹⁷

A „negatív kontroll”, azaz az információáramlás blokkolása, elfojtása vagy cenzorálása mellett a nem-demokratikus kormányzatok maguk is egyre inkább használják a közösségi médiát. Meghamisított, elferdített információkkal formálják a közvéleményt annak érdekében, hogy megerősítsék a hatalmuk legitimációját.⁹¹⁸

A 2013-ban Isztambulban, a Taksim téren történt tüntetéssorozat során a török tájékoztatási miniszter bírálta az internetes közösségi oldalakat a kormányellenes megmozdulásokban játszott szerepük miatt. Binali Yildirim így nyilatkozott: *„Fenntartás nélkül igent mondok a szabadságra és az internethasználatra, de arra egyáltalán nem, ami a káoszteremtés, az erőszak és a bűnözés eszköze.*

⁹¹⁴ Geere DUNCAN, *Sukey apps help protesters avoid police kettles*, Wired honlapja, 2011.01.31.

⁹¹⁵ Emily PARKER, *Social Media and the Hong Kong Protests*, The New Yorker honlapja, 2014.10.01.

⁹¹⁶ Andrew JACOBS, *Detentions of Hong Kong Protest Sympathizers Reported in Mainland*, The New York Times honlapja, 2014.10.01.

⁹¹⁷ Social Media and Tactical Considerations For Law Enforcement, *i. m.*, 33-36.

⁹¹⁸ GUNITSKY, *i. m.*, 42.

Bűncselekményt a virtuális világban is ugyanúgy el lehet követni, mint a valóságban." Felszólította a Facebookot és a Twittert, hogy „*ne játsszanak Törökország méltóságával és hitelével*”, majd megfenyegette őket azzal, hogy az ország *"kioszt nekik egy nyaklevest"*.⁹¹⁹ Azt hiszem, a hatalom fenyegetőzése lehet az egyik legjobb bizonyíték arra, hogy a közösségi hálózatok társadalmi hatásokat is képesek kiváltani.

A közösségi médiát és az internetes technológiát nemcsak a tüntetők és a jogsértésre törekvő személyek használják fel a céljaikra, hanem a jogvédő szervezetek is. Az egyesült államokbeli American Civil Liberties Union⁹²⁰ olyan mobil applikációt üzemeltet Kalifornia államban, amely a rendőri tevékenységről, túlkapásokról mobiltelefonnal készült felvételeket minden további beavatkozás nélkül, azonnal feltölti a jogvédő szervezet szerverére, így őrizve meg azt. A Mobile Justice CA elnevezésű szoftver egy „szemtanú”⁹²¹ gombbal is rendelkezik, melynek lenyomásával a felhasználó három mérföldes⁹²² körzetben értesítheti a szoftvert használókat az általa észlelt rendőri tevékenységről.⁹²³

A jogi, taktikai, erőforrásbéli és a politikai irányítási tényezők mellett a közösség is hatással van a rendőri tevékenységre. A jogvédő szervek, politikai erők és a polgárok részéről a rendőrséggel, különösen egy adott művelettel szemben megfogalmazott kritikák a rendőröknél legitimációs válságot és ezzel identitás zavart okozhatnak, amelyet a közösség bizalma hiányaként azonosítanak. Így a politikai demonstrációk kezelése két szinten zajlik: egyik maga a rendőri művelet, míg a másik a róla szóló közbeszéd.⁹²⁴ A közösségi média azonban nemcsak a tüntetők „fegyvere” lehet, hanem a rendőrséget érő jogtalan kritikák kivédésére szolgáló fórum, illetve mint műveleti taktikai eszköz is hasznosnak bizonyulhat. A technológia fejlődése a kommunikáció terén is folytonos változásra kényszeríti a rendvédelmi szerveket.⁹²⁵

A rendőrség tevékenységével kapcsolatban kialakított véleményt nagymértékben képes – akár pozitív, akár negatív irányba – befolyásolni a televízió és az egyéb más

⁹¹⁹ *Nyaklevest ígért a Facebooknak a török miniszter*, Index honlapja, 2013.06.28.

⁹²⁰ Amerikai Egyesült Államokban működő polgári jogvédelmi szervezet

⁹²¹ Angolul witness

⁹²² Kb. 4,8 km

⁹²³ Robinson MEYER, *Film the Police*, The Atlantic honlapja, 2015.05.06.

⁹²⁴ WINTER, *i. m.*, 209.

⁹²⁵ Michelle KIBURN, Laura, KRIEGER, *Policing in an information age: the prevalence of State and local law enforcement agencies utilising the Word Wide Web to connect with the community*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 16, No. 3, 2014, 224.

média által közvetített információ. A rendőrség elemi érdeke, hogy kapcsolatot ápoljon a hagyományos médiával is, és aktuális szinten jelen legyen a közösségi hálózatokban is.⁹²⁶

5.4.2 A KÖZÖSSÉGI HÁLÓZATOK, MINT A RENDŐRSÉG ÉS KÖZÖSSÉG KÖZTI KAPCSOLAT ESZKÖZE

Napjainkban a közösségi hálózatokat az európai rendőrségek többsége igénybe veszi. Azonban míg egyes államok rendőrsége intenzíven kiaknázza az abban rejlő lehetőségeket, addig mások csupán korlátozottan használják, vagy éppen csak most ismerkednek vele.⁹²⁷ Az Európai Unió is azt javasolja a szervezeteknek, hogy jelenjenek meg a releváns platformokon annak érdekében, hogy elérhessék és megszólíthassák a kívánt közösségeket, csoportokat, szervezeteket.⁹²⁸

A rendőrségnek a közösségi médiára alapozva kommunikációs csatornákat kell kiépítenie, mivel ezek a platformok elsőrangú eszközök a közösség bizonyos szegmeseinek megszólítására. A közösségi médiával végzett tevékenységet a hatékonyság fokozása érdekében mind a stratégiai, mind a taktikai tervezésben szerepeltetni kell.⁹²⁹

Robert Peel egyik alapelve szerint a rendőrségnek mindenkor kapcsolatot kell ápolnia a közösséggel, mert csak így érvényesülhet a közösségi rendvédelmi koncepció alapvetése, mely szerint a rendőrség maga a közösség, és a közösség maga a rendőrség.⁹³⁰ A közösségi média a rendőrség számára általánosságban is lehetőséget teremt arra, hogy bevonja a közösséget a párbeszédbe, melyen keresztül lehetőséget teremt a polgár számára átlátni a rendőri tevékenységet, illetve gyakorolni az elszámoltathatóságot, valamint általuk visszajelzéshez jutni.⁹³¹ A polgárok a jól kialakított kommunikációs csatornákon keresztül megismerhetik, hogy a rendőri szervek milyen szolgáltatást nyújtanak annak érdekében, hogy kielégítsék a közösség biztonsággal kapcsolatos igényeit. Ennek fejében a rendőri szervek több pozitív visszajelzést és kapcsolatot szerezhetnek, magasabb szintű együttműködést

⁹²⁶ Uo., 222.

⁹²⁷ Sebastian DENEFF, Nico KAPTEIN, Petra S. BAYERL, Leonardo RAMIREZ, *Best Practice in Police Social Media Adaptation*, Composite Project, 2011. 6.

⁹²⁸ Simon DUKE, *European External Action Service and PD=European Public Diplomacy – Soft Power At Work*, ed. Mai'a K. Davis CROSS, Jan MELISSEN, New York, Palgrave Macmillan, 2013, 130.

⁹²⁹ Social Media and Tactical Considerations For Law Enforcement, *i. m.*, 27-28.

⁹³⁰ Idézi KIBURN – KRIEGER, *i. m.*, 221.

⁹³¹ *President's Task Force...*, *i. m.*, 31.

alakíthatnak ki, illetve részletesebb képet alkothatnak arról a közösségről, amit szolgálnak.⁹³²

El kell kerülni a reaktív rendvédeleminek nevezett megközelítést, melynek következtében a polgárok csak két módon kerülhetnek kapcsolatba a rendőrséggel. Az egyik esetben azt követően, hogy jogsértés elkövetőjévé, áldozatává, illetőleg tanújává válnak, a másik esetben pedig a média közlemények fogyasztása által.⁹³³ Másik lényeges szempont, amit figyelembe kell venni az, hogy a rendőrök – mint azt a külföldi kutatások is kimutatták – minél kevesebb alkalommal kerülnek közvetlen interakcióba (intézkedésbe) a közösség tagjaival, annál jobb a róluk kialakított kép. Az intézkedések alanyai és a szervezet szolgáltatásainak igénybe vevői között azonban már jóval rosszabb elégedettségi mutatókat mértek a kutatók. Másik elgondolkodtató megállapításuk az, hogy míg az elégedett polgárok átlagban három másikkal osztják meg kedvező tapasztalataikat, addig az elégedetlenek tízzel.⁹³⁴

A közösségi, illetve a hagyományos média által hamisan vagy pontatlanul közölt állítások komolyan rombolják a közösség bizalmát és a rendőrség legitimitását. Káros hatásuk helyreállításához folyamatos, célzott közönségkapcsolati tevékenységre, ismétlődő pozitív interakcióra van szükség.⁹³⁵ Éppen ezért rendkívül fontos, hogy a rendőrség folytonosan fejlessze a közte és a közösség között működő kommunikációs csatornákat, mivel az általános kommunikáció nagyban hozzájárul a rendőrség munkájáról kialakított lakossági véleményhez.⁹³⁶ A lakosság számára küldött üzenetek tartalmával azonban óvatosan kell bánni, mert ha azzal a hatalom visszaélni szándékozik, akkor az akár kontraproduktív is lehet.⁹³⁷

A magyar viszonyokat értékelve Németh 2012-ben úgy vélte, hogy a magyar rendőrség helyi szinten nem avatja be a lakosságot a munkájába, nem magyarázza el tevékenységét, feladatait, jogait és kötelezettségeit. Bár elvárja a közösségektől az együttműködést, annak szabályait, lehetőségeit nem hozza nyilvánosságra.⁹³⁸ A jelenlegi magyar rendőrségi online kommunikációs gyakorlat vizsgálata is

⁹³² FAZZINI Mark, *Marketing Available Police Services: The MAPS Program*, FBI Law Enforcement Bulletin, Vol. 72, No. 5, 2003, 6.

⁹³³ BAIN, ROBINSON, CONSER, *i. m.*, 268.

⁹³⁴ KIBURN, KRIEGER, *i. m.*, 222.

⁹³⁵ President's Task Force on 21st Century Policing 2015., *i. m.*, 38.

⁹³⁶ BRADFORD, JACKSON, STANKO, *i. m.*, 8.

⁹³⁷ GUNITSKY, *i. m.*, 49.

⁹³⁸ NÉMETH, *i. m.*, 217.

alátámasztja Németh kritikai észrevételét, mivel az egyértelműen központosított, és helyi szinten egyáltalán nem enged teret az önálló közösségi kapcsolattartásnak, ezáltal a lakosság számára az internetes forrásokon keresztül nem áll rendelkezésre információ a lakóhelye közbiztonságával kapcsolatban. A police.hu-n pedig olyan, a közösségi hálózatokkal kapcsolatos alkalmazásokat használ a rendőrség, amelyek csak egyirányú kommunikációt tesznek lehetővé.⁹³⁹

5.4.3 PÉLDÁK A KÖZÖSSÉGI HÁLÓZATOK RENDVÉDELMI FELHASZNÁLÁSÁRA

A modern rendvédelemnek képesnek kell lennie a modern technológia nyújtotta lehetőségek kiaknázására, kezdve a rendőrökre szerelt kameráktól, a repülő drónokon át a közösségi médiáig. E követelménynek azonban nem mindig tesznek eleget a rendőri szervezetek, és még sok tanulnivalójuk van azok felhasználásáról.⁹⁴⁰ A megfelelő eszközök igénybevétele hozzájárul a rendőri munka hatékonyságához, a közösség bizalmának elnyeréséhez.⁹⁴¹

A 2013-as bostoni maraton résztvevői ellen végrehajtott robbantásos merényletet követően, a helyi rendőrség sikeresen vetette be a Twittert a lakosság folyamatos tájékoztatására. A tájékoztatás a nyomozás helyzetére, a polgárok megnyugtatósára, segítség, támogatás kérésére, a sajtó által helytelenül tárt információk korrigálására irányult.⁹⁴²

A belga rendőrség a terroristák elleni brüsszeli akció sikere érdekében, a közösségi hálózatokon keresztül kérte meg a közösségi médiákat használó polgárokat, hogy a rendőri műveletekkel kapcsolatban ne tegyenek közzé információkat azokon.⁹⁴³

Az új technológiák tömegdemonstrációkon történő alkalmazása nemcsak a tüntetők részére jelent lehetőséget, hanem a rendfenntartásért felelős szervezetek részére is. A rendfenntartók ezekkel az eszközökkel már a demonstráció megkezdése előtt és alatt interakciókat kezdeményezhetnek és folytathatnak a nagy létszámú és változatos összetételű résztvevőkkel. Az interakciók és a folytonos kommunikáció segítségével

⁹³⁹ LESS Ferenc, *A közösségi hálózatok és a közösségi rendőrség kapcsolata (Mi keresni valója van a rendőrségnek a Facebookon?)*, Nemzetbiztonsági Szemle, III. évf. 1. szám, Nemzeti Közszerzői Egetem, 2015, 33–35.

⁹⁴⁰ *The rules of engagement - A review of the August 2011 disorders*, Her Majesty's Inspectorate of Constabulary, 2011, 30.

⁹⁴¹ *President's Task Force...*, i. m., 31.

⁹⁴² Uo., 33.

⁹⁴³ *16 terroristát fogtak el Brüsszelben a Facebook-csend alatt*, HVG.hu honlapja, 2015.11.22.

a rendőrség közölheti céljait, elmagyarázhatja feladatait a résztvevőknek, így alakítva ki és tartva fent bennük a bizalmat a rendfenntartók irányába.⁹⁴⁴

A londoni és a manchesteri rendőrség nagymértékben támaszkodott a közösségi hálózatokra a 2011-es zendülési hullám kezelése során, amely egy korábbi, az intézkedés alá vont személy halálát követelő rendőri intézkedés elleni tiltakozó demonstrációból indult ki.⁹⁴⁵ A nagy dinamikájú és gyors lefolyású eseményekkel kapcsolatban folytatott kommunikációjuk során jelentősen megnövelték a követők számát. A Twittert tájékoztatásra, információgyűjtésre és a megbízható rendőrség képének kialakítása céljából vették igénybe. Céljuk az álhírek cáfolata, a lakosság megnyugtatása, a tömegközlekedés helyzetéről, az eseményekben károsultakkal kapcsolatos intézkedéseiről szóló információ terjesztése volt, és ezek által annak kommunikálása, hogy a rendőrség uralja a helyzetet. Közleményeket bocsájtottak ki, amelyeket összekapcsoltak a Flickr-rel és Youtube-bal, így osztva meg az eseményekről, illetve a bűncselekmények feltételezett elkövetőiről készült képeket és videókat. A megosztott anyagok segítségével igazolhatóak voltak a foganatosított rendőri intézkedések, illetve a lakosság is jelentős mértékben hozzájárult az elkövetők azonosításához. A visszacsatolás főként a generális prevenciót szolgálta, de a segítők is érzékelhették, hogy a rendőrség partnerként kezeli őket.⁹⁴⁶ A vancouveri rendőrség (Washington, USA) is kért segítséget közösségi felületeken a lakosságtól, hogy az általuk készített vagy fellelt vizuális bizonyítékokat juttassák el a nyomozó hatóságnak – az eredményt sikerként könyvelhették el.⁹⁴⁷

Az előbbi példák is illusztrálják, hogy a közösségi média az események utáni felderítés eszközeként is jól hasznosítható. A különféle platformokon nagyszámban jelennek meg videó- és képfelvételek⁹⁴⁸, és segítségkérés esetén még külön lehet kérni is a lakosságot, hogy tegyenek fel még többet, vagy valamilyen módon juttassák el azokat a rendőrséghez. (A közösség megszólításának az eseményt

⁹⁴⁴ Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, i.m., 74. pont.

⁹⁴⁵ Gareth MORREL, Sara SCOTT, Di MCNEISH, Stephan WEBSTER, *The August riots in England: Understanding the involvement of young people*, London, Natcen, 2011, 4.

⁹⁴⁶ DENEFF, KAPTEIN, BAYERL, RAMIREZ, i. m., 4–7.

⁹⁴⁷ *Social Media and Tactical Considerations For Law Enforcement*, Washington, Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice, 2013, 28.

⁹⁴⁸ *Adapting to protest*, i. m., 59.

követően mihamarább meg kell történnie, míg a figyelem és az érdeklődés el nem kezd lankadni.⁹⁴⁹⁾

A londoni rendőrség a közösségi platformok alkalmazásán túl – újszerű megoldásként – a Bluetooth rendszerben rejlő lehetőségeket is kihasználja, és egy alkalommal az azon küldött üzenetekkel cáfolta meg az tüntetés felosztatására és a rendezvény befejezésére vonatkozó rémhíreket.⁹⁵⁰

A nemzetközi gyakorlatot vizsgálva Gupta és Brooks megállapítja, hogy a közösségi hálózatok rendvédelmi alkalmazása egyértelműen hasznos és hatékony, mégis kevés rendvédelmi szerv aknázza ki az abban rejlő lehetőséget, ellentétben a másik féllel, amely sokkal jobban alkalmazkodva és kreatívabban alkalmazza azokat a saját céljai érdekében.⁹⁵¹ Ahogy azt egy angol vizsgálat is megállapítja a kommunikációs technika fejlődése vitathatatlanul hátrányba kényszerítette a rendőrséget, különösen a helyszínen tevékenykedő rendőröket. A tüntetőknek lehetőségük van hozzáférni a legkülönbébb információforrásokhoz és teljes rátekintést nyerni a helyzetre. Ezzel szemben a rendőrök csak a korlátozott képességű rádióhálózatokra tudnak támaszkodni, amely sok esetben nem teszi lehetővé a lépéstartást a dinamikusán változó körülményekkel.⁹⁵²

Az új technológiák bevezetése különböző kihívások elé állítja a rendőrségeket, ugyanis minden esetben meg kell határozni azok várható hatásait, költségeit és hasznosságát, tanulmányozni kell a nemszándékolt következményeket is. A bevezetendő technológiák esetében komoly feladatot jelent azok értékelési, beszerzési eljárásának, fenntartásával és kezelésével kapcsolatos szabályozás, illetve a tevékenység kialakítása is.⁹⁵³ Erőfeszítést igényel továbbá a közösségi média rendvédelmi célú alkalmazásával kapcsolatos szabályok kidolgozása, melyek világosan meg kell, hogy határozzák annak céljait is.⁹⁵⁴ A problémákat összegezve megállapítható, hogy a közösségi média rendőrségi szolgálatba történő állítása jelentős erőfeszítést igényel.

⁹⁴⁹ Uo., 30.

⁹⁵⁰ Adapting to protest, *i. m.*, 59.

⁹⁵¹ GUPTA, BROOKS, *i. m.*, 13.

⁹⁵² Adapting to protest, *i. m.*, 25.

⁹⁵³ President's Task Force on 21st Century Policing 2015, *i. m.*, 31.

⁹⁵⁴ Uo., 31.

A kérdés az, hogy érdemes-e erőforrást fordítani az új média rendőrségi használatára? Úgy gondolom igen. Véleményem egybecseng Gordon Scobbie, az Egyesült Királyság rendőri vezetőit egyesítő Rendőri Vezetők Szövetségének⁹⁵⁵ tagja szavaival is, aki szerint *„a rendőrség vagy beépíti eljárásai közé az új kommunikációs formákat, és bevonja az embereket a saját tevékenységébe – így gyakorolva rájuk befolyást –, vagy azok nélküle lépnek tovább, sokkal jobban megnehezítve a velük való együttműködést a jövőben”*.⁹⁵⁶

A közösségi média mellett természetesen nem szabad elhanyagolni a társadalom szemét és fülét jelentő hagyományos médiával való együttműködést sem, mivel az jelentősen formálja a közvéleményt, melynek fontos része a rendőrség számára el nem hanyagolható közbizalom. Ennek érdekében médiastratégiát kell kidolgozni, és az újságírókat tájékoztatni kell a műveletek minden szakaszában.⁹⁵⁷ Ez a terület azonban már túlmutat a témámon, és számos, további kutatást igénylő kérdést vet fel, mint például: a média és a rendőrség kapcsolata a tömegkezelési műveletek során; a rendőrség reakciója a negatív kritikákra és azok kezelése; a helyszíni sajtótájékoztatók fontossága, a helyzet rendőrség általi értékelése; a frontvonalban lévő rendőrökhöz, mint információforráshoz való közvetlen hozzáférés kérdése; a katonai mintához hasonlóan újságírók elhelyezése rendőri egységekben. Ezzel a megoldással biztosítható lenne az a jogos elvárás, hogy a terepen, a műveletekben dolgozó rendőrök számára fontos információ kerüljön közvetítésre, és ne a rendőröktől távol lévő, feladataikat csak felszínesen, motivációikat pedig nem ismerő „kapuőrök” által megszűrt tartalmak.

5.5. A FEJEZET ÖSSZEFOGLALÁSA, RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

Az ötödik fejezetben a közösségi média és a közösségi hálózatok tömegrendezvényekre és tömegkezelésre gyakorolt hatását, alkalmazási módjait, illetve a bennük rejlő rendvédelmi lehetőségeket vizsgáltam.

Dolgozatomban bemutattam a közösségi média kialakulásnak folyamatát és korunk tömegtájékoztatásában, véleményformálásában, illetve az információs társadalomban

⁹⁵⁵ Association of Chief Police Officers

⁹⁵⁶ *Engage: Digital and Social Media Engagement for the Police Service*, Association of Chief Police Officers – National Policing Improvement Agency, 2010, 4.

⁹⁵⁷ *Adapting to protest, i. m.*, 31.

betöltött szerepét. Megállapítottam, hogy az első közösségi hálózat megjelenése óta továbbiak bukkantak fel az interneten, de mára már csak néhányuk tudja a látogatóik számát növelni, megmaradva ezzel a médiapiacon. Kimutattam továbbá, hogy napról-napra emelkedő számú felhasználó veszi igénybe a legfontosabb hálózatokat a világon, így a hatásuk is egyre növekszik.

Vizsgáltam a hagyományos tömegtájékoztatás, valamint a közösségi média működése és hatásmechanizmusa közötti különbségeket. Megállapítottam, hogy míg a hagyományos média az elmúlt évtizedekben folyamatosan veszít népszerűségéből, elburvárosodik, fogyasztói száma csökken, addig a közösségi média több területen is átveszi annak helyét. Rávilágítottam, hogy míg a hagyományos média sokszor különböző érdekcsoportok által ellenőrzött, így tartalmát megszűrik, addig a közösségi médián keresztül kevésbé szűrt hír jut el a fogyasztóhoz – ez sajnos azzal is jár, hogy számos tényként kezelt, de téves információ kerül át a köztudatba.

Bemutattam a rendőrség és a közösségi média egymásra gyakorolt hatásait, különös figyelmet fordítva a közösségi média politikai demonstrációkban betöltött szerepére. Megállapítottam, hogy a közösségi média olcsó és hatékony eszköze a politikai mozgalmaknak, ezen belül a tüntetések szervezésének és irányításának, a tüntetők egymással való kapcsolattartásának. Példákon keresztül bizonyítottam, hogy a közösségi hálózatok az utóbbi 8-10 évben – különböző hatásaik és alkalmazásuk révén – komoly kihívás elé állítják a rendvédelmi erőket, de egyben új eszközt és lehetőségeket is adnak a kezükbe.

Igazoltam, hogy a közösségi média a rendőrség modern információs csatornájává válhat, amennyiben nem idegenkednek azt alkalmazni. A közösségi hálózatok – a korábbi lehetőségektől eltérően – kétirányú kommunikációt tesznek lehetővé. Rajtuk keresztül visszacsatolható a közösség véleménye, amely iránymutatást adhat a rendőrség számára, hogy milyen területeket kell fejleszteni, illetve a tevékenységével mennyire elégedettek a polgárok. Bizonyítottam, hogy a jól alkalmazott kétirányú kommunikáció alkalmas a közösség, rendőrség irányába tanúsított bizalmának növelésére, így hasznosnak bizonyulhat mindkét fél számára.

6. A RENDŐRÖK TÖMEGKEZELÉSI MŰVELETEKRE TÖRTÉNŐ KIKÉPZÉSÉNEK, ILLETVE A MŰVELETEK VEZETÉSÉNEK JELENTŐSÉGE

6.1. A SZAKÉRTELEM ÉS KIKÉPZÉS SZEREPE A MODERN RENDVÉDELEMBEN

Már az ókorban megállapították, hogy az állam őreinek a legnagyobb szakértelemmel és gyakorlattal kell rendelkezniük.⁹⁵⁸ A rendvédelmi hatalom alapja vitathatatlanul a szakmai hozzáértés, illetve a veszélyek felismerésében, a kényszerítő erő törvényes bevetésében szerzett készségek és jártasságok magas szintű elsajátítása.⁹⁵⁹ A vezetői felelősség egyik legfontosabb követelménye, hogy a szervezet tevékenységét olyan személyekre bízák, akik rendelkeznek a feladatok elvégzéséhez szükséges szaktudással és speciális képességekkel.⁹⁶⁰ Ezt értékelve, nem lehet eléggé hangsúlyozni a kiképzésnek a – jogszerű és az emberi méltóságot mindig szem előtt tartó – tömegkezelési kultúra kialakításában betöltött szerepét. Az ellenőrzés szerepének túldimenzionálása helyett ugyanis elsősorban a kiképzés segítségével alakítható ki és tartható fent az elvárt színvonal, valamint érhetőek el a kívánt változások.⁹⁶¹

Az említett célok érdekében rendszeres képzéseket kell biztosítani a rendőrség hivatásos munkatársai számára, rangtól és beosztástól függetlenül. A képzéseket úgy kell kialakítani, hogy azok eredményeképpen a rendőrök egyaránt teljes mértékben megértsék saját jogköreiket és az állampolgárok törvényes jogait.⁹⁶² Ezeknek a képzéseknek a rendőri tevékenység minden területét le kell fedniük és ki kell hangsúlyozniuk a jogállami rendvédelem alapszabályait.

A szabályokat nem elég elméleti oktatáson ismertetni, hanem a gyakorlatba beépítve, konkrét és valós helyzeteket szimulálva kell átadni a kiképzettek számára, illetve

⁹⁵⁸ PLATÓN, *Az állam*, Budapest, Cartaphilus Könyvkiadó, 2008, 73.

⁹⁵⁹ FINSZTER, *A rendészeti jogi természete...*, i. m., 18.

⁹⁶⁰ Casey LAFRANCE, Jennifer M. ALLEN, *An exploration of the juxtaposition of professional and political accountability in local law management*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 12 No. 1, 2010, 93.

⁹⁶¹ Angela MACKAY, *Training=Public Oversight of the Security Sector A Handbook for Civil Society Organizations*, ed. Eden COLE, Kerstin EPPERT, Katrin KINZELBACH, United Nations Development Programme, 2008, 122.

⁹⁶² *Human Rights Standards and Practice for the Police - Expanded Pocket Book on Human Rights for the Police*, New York and Geneva, United Nations, 2004, 4.

ilyen helyzeteken belül kell tesztelni azokat.⁹⁶³ További követelmény, hogy a képzésnek mindig a demokratikus alapértékeken (mint például a törvények uralma, illetve az emberi jogok védelme) kell nyugodniuk.⁹⁶⁴

Az alkotmányos rendvédelem koncepcióján alapuló kiképzés, jelentős hatást gyakorol a tényleges rendvédelmi tevékenységre. Mindezek ellenére – mint ahogy Wiatrowski és Goldstone is megállapítja – inkább a mennyiségre, az intézkedési taktikákra fókuszáló, a napi szolgálatot minden elé helyező és rövidtávon gondolkodó rendőri képzési stratégia érvényesül ahelyett, hogy inkább a minőségre törekednének.⁹⁶⁵ A szakértelem, a tudás, amely magába foglalja a rendőrség feladatainak, kihívásainak értelmezését is, jelentős hatással van a rendőrök erőszakra adott válaszána módjára is. Bár meghatározott jogszabályi keretek között dolgoznak, tág mérlegelési jogkörrel is rendelkeznek, és rövid idő alatt kénytelenek jelentős súlyú döntéseket hozni.⁹⁶⁶

A rendőröknek állandóan egyensúlyozniuk kell az egymással rendszeresen összeütközésbe kerülő legitim értékek és jogok között: mint a hatékonyság, a közrend védelme, az emberi és szabadságjogok rendőri tevékenységet korlátozó hatása; a kényszerítő erő alkalmazásának szükségessége, valamint a túlkapások elkerülése. Az ütközések feloldását segíti elő a színvonalas kiképzés, melynek feladata, hogy a rendőrök részére olyan intellektuális és gyakorlati eszközöket adjon át, melyek segítenek meghozni a kiegyensúlyozott és jogszerű döntést. Ennek értelmében minden demokratikus állam rendőrsége oktatásának és képzésének az kell legyen a célja, hogy a rendőrök a szituációs ítélőképesség olyan fokát sajátítsák el, amely megfelel a demokratikus társadalom által direkt módon, illetve jogi normáin keresztül kifejezett követelményeknek.⁹⁶⁷

A gyakorlat felől érkező képzési igények a megjelenő technológiák, a társadalmi rendet, illetve stabilitást érő új fenyegetések, illetve az elméleti, ideológiai és politikai változások felől érkező kihívások következtében folyamatosan változnak. Azoknál a rendőrségeknél, amelyek képtelenek a változásra vagy annak felmérésére,

⁹⁶³ *Guidebook on Democratic Policing...*, i. m., 37.

⁹⁶⁴ *The European Code of Police Ethics - Recommendation Rec(2001)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum, 2001*, 9.

⁹⁶⁵ WIATROWSKI, GOLDSTONE, i. m., 79.

⁹⁶⁶ Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, UN, A/HRC/17/28, 2011, 117. pont

⁹⁶⁷ Otwin MARENIN, *Police Training for Democracy*, Police Practice and Research, 5, 2, 2007, 108.

hogy milyen változásra is lenne egyáltalán szükségük (ideértve a képzési szükségleteiket is) szükségszerűen esik vissza a hatékonyság és a társadalmi elfogadottság.⁹⁶⁸

A tanulás tehát nemcsak a rendőr számára fontos, de a rendőrségnek, mint szervezetnek is tanulnia kell. A tanuló szervezet állandóan nyitott a saját tevékenysége belső és külső értékelésére, és annak visszajelzéseire támaszkodva fejleszti saját magát. Figyelemmel kíséri a hazai és nemzetközi fejlődési trendeket, az új kutatási eredményeket, azokat az érintett szakembereivel megosztja, illetve alkalmazásba vonja. A saját szakterületén maga is kezdeményez, illetve támogat kutatásokat és fejlesztéseket.⁹⁶⁹

Munkája során a rendőrségnek egyre összetettebb feladatokat kell megoldania, egyre változatosabb közösségeken belül, ráadásul közösség-orientált megközelítéssel. A leendő rendőrök kiválasztása során figyelembe kell venni a szervezet folyamatosan változó feladatrendszerét, értékeit, a szolgáltatásközpontú szemlélet követelményét, a végrehajtás multidimenziós jellegét és az elvárt eredményeket is. Az ilyen összetett követelményrendszernek csak olyan jelentkezők tudnak megfelelni, akik képesek a polgárokkal szorosan együttműködni, és a hatékony együttműködéshez rendelkeznek a kommunikáció, illetőleg az egymástól eltérő kultúrájú, műveltségű, viselkedésű emberekkel való bánásmód helyes megválasztásának képességével. Mindehhez a jelentkezőnek kiváló elemző, problémamegoldó, illetve kritikai és stratégiai gondolkozással, megfelelő technikai-technológiai képességekkel és kulturális kompetenciával kell rendelkeznie. Az ilyen képességekkel rendelkező munkavállalókat azonban más munkáltatók is keresik a munkaerőpiacon,⁹⁷⁰ így a verseny nagy, és a jövőben a társadalom öregedési folyamatai miatt – véleményem szerint – tovább fog fokozódni. A munkaerőigény kielégítését nagyban befolyásolja az a tény is, hogy a rendvédelem olyan követelményeket támaszt a dolgozói elé, melyek a jelentkezőket inkább taszítják, mintsem vonzzák. Ilyen követelmény

⁹⁶⁸ Uo., 112.

⁹⁶⁹ HILTON, Marianne, WESSMAN, Christian, *The influence of knowledge-based learning on the development of special police tactics in Sweden*, Anthology, Stockholm, National Police Board, 2013, 34.

⁹⁷⁰ WILSON, Jeremy M., DALTON, Erin, SCHEER, Charles, GRAMMICH, Clifford A., *Police Recruitment and Retention for the New Millennium The State of Knowledge*, Santa Monica, Rand Corporation, 2010, 17.

például a szigorú fegyelem, illetve az alá-fölé rendeltségi viszonyból származó merev szolgálati rend stb.

A toborzás, a felvétel, az értékelés és az előremenetel mind fontos tényezői egy olyan, magasan képzett munkaerő kialakításának, amely rendelkezik a hatékony rendvédelmi munkához, a pozitív közösségi kapcsolatok kialakításához és fenntartásához elengedhetetlen jellemvonásokkal és képességekkel. Ennek érdekében a jelöltek felvételénél az elért tanulmányi teljesítményt és a szociális képességeket egyaránt értékelni kell.⁹⁷¹ A taktikai képességek és a tudás rendkívül fontos a hatékony rendőr számára, azonban az attitűd, a tolerancia, az interperszonális képességek is hasonlóképpen elengedhetetlenek a sikeres rendőri munkához.⁹⁷²

6.1.1 A KÉPZÉS HATÁSA AZ EMBERI JOGOKRA ÉS A RENDŐRI SZAKMAI KULTÚRÁRA

A rendőröknek tisztességesen, toleránsan, részrehajlás nélkül, önkontrollt gyakorolva kell végezniük a szolgálatukat. Megfelelő hangnemben és viselkedéssel kell foglalkozniuk a közösség tagjaival, csoportjaival és saját munkatársaikkal egyaránt. Minden tiszteletet meg kell adniuk a polgároknak, illetve tiszteletben kell tartaniuk azok hagyományait, hiedelmeit, életmódját, amennyiben az összeegyeztethető a társadalmi együttélés szabályaival.⁹⁷³ A felsorolt elvárásokon túl magas érzelmi intelligenciával, a társadalmi, kulturális és közösséggel kapcsolatos megértés képességével kell rendelkezniük.⁹⁷⁴

A magas érzelmi intelligenciájú rendőr képes a stresszes helyzeteket helyesen kezelni, szem előtt tartja a „nagy képet” és nem veszi a dolgokat személyesnek. Érzelmi intelligenciája segíti a konfliktuskezelési képességének kiterjesztésében, illetve a saját stressz kezelésében, ami a kiégés csökkenését vonja maga után. Az alacsony érzelmi intelligenciájú személyekre az agresszivitás, a túlzott igénytámasztás, a konfrontációra való hajlam, az impulzivitás,⁹⁷⁵ a változással szembeni ellenállás, illetve a változó hangulat a jellemző. A magas értékkel rendelkező egyén ezzel szemben magabiztos, határozott, ambiciózus, meggyőző,

⁹⁷¹ *President's Task Force...*, i. m., 51.

⁹⁷² Uo., 52.

⁹⁷³ *Human rights guidance for police authorities - Monitoring compliance with the Human Rights Act* 1998, London, Association of Police Authorities, 2009, 11.

⁹⁷⁴ The European Code of Police Ethics - Recommendation Rec(2001)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum, 2001, 9.

⁹⁷⁵ hirtelen, megfontoltságot nélkülöző cselekvés

barátságos, társaságkedvelő, türelmes, kiszámítható, jó hallgató, figyelmes, rendszerető, ápoltság és rendezett.⁹⁷⁶

Az amerikai rendőrképzést vizsgálva Marenin megállapítja, hogy a hatékony kommunikációval, az emberi viselkedés ismeretével, a szociológia idevágó részterületeivel kapcsolatos ismeretanyagot aránytalanul kevés óraszámban oktatják.⁹⁷⁷ A Miskolci Rendészeti Szakközépiskola tantervét vizsgálva megállapítható, hogy ez a magyar rendőrök képzésében sincs másképpen.⁹⁷⁸ A közösség érdekében végzett rendvédelmi tevékenység céljából viszont a rendőrt fel kell készíteni arra, hogy a feladatait – a tárgyalástól kezdve, a testi sérelemmel nem járó fizikai kényszerítésen át, akár a komoly, esetleg halálos következményekkel járó kényszerítő eszköz alkalmazással is – képes legyen megoldani.⁹⁷⁹ A kényszerítő erő alkalmazásának jogszerűsége, szakszerűsége, arányossága mindig az intézkedő rendőr kezében van.

A magas színvonalú képzés nemcsak a differenciált és helyénvaló reakciókat, illetve az intézkedést képes megalapozni, hanem ezen túlmenően csökkenti a nem szándékolt, aránytalan fizikai erőszak alkalmazásával járó rendkívüli események számát is,⁹⁸⁰ így szolgálva egyszerre a rendőr és az intézkedés alá vont biztonságát. A begyakorolt fogások, a jól berögzült szabályok, valamint a gyakorlati útmutatók magabiztos ismerete az előfeltételei annak, hogy a rendőr ne sérüljön meg az ellene irányuló támadásban, illetve elkerülhesse a túlzott erőszak alkalmazását. Angolszász kutatások kimutatták, hogy a rendőri intézkedés elleni panaszok többségét nem a szándékolt túlkapások miatt teszik a polgárok, hanem olyan túlzott erőszak miatt, ahol a rendőr „mindössze” csak szakmai hibákat követett el.⁹⁸¹ A magasan képzett rendőr, ha kényszerítő erő és eszközök széles palettája áll rendelkezésére, képes azokat hatékonyan, szabályszerűen és a jogsértő cselekménnyel arányosan alkalmazni. Az a rendőr pedig, amelyik kevesebb kényszerítő eszközfajta, -típus

⁹⁷⁶ BOND, Mark, *Emotional intelligence: Rethinking police - community relations*, Multibrief honlapja, 2015.06.04.

⁹⁷⁷ MARENIN, i. m., 113–114.

⁹⁷⁸ I. modul 10352-12 Rendvédelmi alapeladatok, Miskolci Rendőr-szakközépiskola tematika, 2016.

⁹⁷⁹ *Patten Report Recommendations 69 And 70 Relating To Public Order Equipment*, 2001, 51.

⁹⁸⁰ *The Human Effects, of Non-Lethal Technologies*, North Atlantic Treaty Organization Science And Technology Organization, RTO/NATO, 2006. 6–7.

⁹⁸¹ BUTTLE, i. m., 33.

alkalmazásában szerzett jártasságot, hajlamos lesz ezeket bármilyen esetben használni.⁹⁸² Ugyanez igaz a parancsnokokra műveleti szinten.

A rendőr számára a legitim fizikai erőszak alkalmazása komoly kihívás, mivel könnyen kerülhet olyan helyzetbe, hogy akarva-akaratlanul – mintegy a pillanat hevében – átlépi a törvényesség határait.⁹⁸³ Ennek a jelenségnek az egyik forrása – mint azt megállapítottam – a kiképzetlenség, ezért a jogsértések Finszter szerint úgy kerülhetők el a legkönnyebben, „ha a fizikai erőhatalom gyakorlására a rendőrt szakmai tréningek és helyzetgyakorlatok által jól felkészítették és a legitim erőszak erkölcsi értékeit is megértették vele”.⁹⁸⁴ Ennek következtében a kiképzésben az emberi jogok tiszteletének – mint erkölcsi értéknek – hangsúlyos szerepet kell kapnia.⁹⁸⁵

Európai Rendőr Etikai Kódex ajánlása szerint minden szintű alap- és továbbképzésbe be kell építeni az emberi jogi alapszabályokat.⁹⁸⁶ Ezekkel, illetve az alapvető szabadságjogokkal kapcsolatos oktatásnak rendszeresnek, relevánsnak és naprakésznek kell lennie, de nem javasolt azokat külön komponensként kezelni, inkább az adott témakörökbe,⁹⁸⁷ illetve olyan gyakorlatokba integrálva kell oktatni, mint például a lövészet, a kihallgatás-technikai vagy a tömegkezelési képzés.⁹⁸⁸ A kényszerítő erő emberi jogok tiszteletén alapuló alkalmazására ugyanis csak realiztikus képzésen keresztül lehet kiképezni a rendőröket.⁹⁸⁹

Az emberi jogok oktatásánál ügyelni kell arra is, hogy a rendőrök ne úgy értelmezzék annak lényegét, mint egy olyan tudásanyagot, amit a problémás esetek elkerülésére tudnak majd felhasználni, hanem hogy a jogok a mindennapi munkájukba mint alapértékek épüljenek be.⁹⁹⁰

⁹⁸² Uo., 34.

⁹⁸³ FINSZTER, *A rendészet elmélete*, i. m., 118.

⁹⁸⁴ Uo., 111.

⁹⁸⁵ KENNY, McPHAIL, WADDINGTON, i. m., 35.

⁹⁸⁶ *The European Code of Police Ethics* - Recommendation Rec(2001)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum, 2001, 28, 29, 30. pont

⁹⁸⁷ *Demonstrating respect for rights?...*, i. m., 43.

⁹⁸⁸ PINO, WIATROWSKI, i. m., 107.

⁹⁸⁹ Uo., 79.

⁹⁹⁰ ELLISON, i. m., 259.

Az emberi jogok tiszteletének rendőrökbe való sulykolása azonban nem helyettesítheti a jogállamokra jellemző rendvédelem átfogó kialakítását.⁹⁹¹ A rendőrséghez belépő egyén esetében ugyanis több, korábban kialakult érték és attitűd már annyira beépült a jellemükbe, hogy azokon semmilyen képzés nem képes változtatni,⁹⁹² ezt elérni csak a szervezeti kultúra, a rendőrségi szubkultúrák, a hiedelmek és a viselkedési minták képesek. A szervezethez kapcsolódó szabályzók hasonlóan alárendelt szerepet játszanak a rendőri kultúrához viszonyítva.⁹⁹³

A rendőri kultúra hét fő jellemzője: a küldetéstudat, a pragmatizmus, a konzervativizmus, a gyanakvás, az elszigetelődés az egymással való erős szolidaritásra támaszkodva, a macsóizmus,⁹⁹⁴ illetve a faji előítélet.⁹⁹⁵ Mint az látható, e jellemzők többsége negatív tartalmú, így károsan hatnak a szervezetre. Megváltoztatásuk nehéz feladat, amelyet Ellison a „gránit meghajlításához” hasonlít, miközben ő is szkeptikus abban a tekintetben, hogy a kiképzés önmagában (szigorú felügyeleti mechanizmusok nélkül), egyáltalán alkalmas lehet-e egy kívánatosabb kultúra kialakítására.⁹⁹⁶ Della Porta és Reiter azzal „vádolja” a rendőröket, hogy inkább tevékenykednek iparosként, mint jogi szereplőként vagy közszolgaként. Ennek következtében a kiképzés színvonalának emelésében, tartalmának módosításában, és nem a rendőrségi kultúra megváltoztatásában látják a fejlesztés irányát.⁹⁹⁷ Ez különösen azoknál a szervezeteknél igaz, ahol kevés vezető beosztású rendőr kötelezte el magát a polgár-központú rendvédelem mellett, így ott a kiképzés mindig elégtelen lesz, és továbbra is a korábbi autoriter gyakorlatok fognak érvényesülni.⁹⁹⁸

6.1.2 A KÉPZÉS METODIKÁJA

A képzés általános célja, hogy növelje a képzésen résztvevő személy adott témával kapcsolatos tudását és fejlessze megcélzott képességeit.⁹⁹⁹ A cél nem korlátozódhat csupán a birtokolt információ mennyiségi növelésére, hanem a megszerzett új

⁹⁹¹ WIATROWSKI, GOLDSTONE, *i. m.*, 84.

⁹⁹² LAFRANCE, ALLEN, *i. m.*, 96.

⁹⁹³ Idézi P.A.J. WADDINGTON, WRIGHT, *i. m.*, 514.

⁹⁹⁴ Agresszív férfiasság

⁹⁹⁵ Idézi Louise WESTMARLAND, *Police Cultures=Handbook of Policing*, ed. Tim NEWBURN, Cullompton, Willan Publishing, 2008, 264.

⁹⁹⁶ ELLISON, *i. m.*, 260.

⁹⁹⁷ della PORTA, REITER, *Introduction – The Policing...*, *i. m.*, 13-15.

⁹⁹⁸ Call, *i. m.*, 18.

⁹⁹⁹ *Guidebook on Democratic Policing...*, *i. m.*, 36.

tudásnak – stimuláló hatása révén – meg kell változtatnia az oktatott személy attitűdjét és viselkedését is.¹⁰⁰⁰ Lényeges továbbá, hogy a képzés olyan elméleti háttérrel adjon, amely képes alátámasztani a rendvédelmi tevékenység és a szervezet működésének alapszabályait. Enélkül az alap nélkül ugyanis a rendőrök csak jelentés nélküli koncepciónak vagy szöveghalmaznak fogják tekinteni azokat, mivel nem értik tényleges jelentésüket, hatásukat, és így nem is képesek azokat a társadalom működési rendszerén belül elhelyezni.¹⁰⁰¹ Ennek elkerülésére nem elég a rendőröknek megtanítani, hogy ezt vagy azt kell tenniük, vagy hogy valami egyszerűen tilos. Nem elég a kérdéseikre pusztán azzal válaszolni: mert így van a jogszabályokban meghatározva, hanem el kell nekik magyarázni azt is, hogy az adott szabályozás miért született, mi célt szolgál és milyen hatást vált ki a környezetükben.¹⁰⁰² Erre a feladatra kizárólag jól felkészült és a témában jártas oktató vagy kiképző vállalkozhat, akiket szintén képezni kell.

Ahogy Ellison az észak-ír rendőrség kiképzésének átalakítását vizsgálva megállapította, a kiképzésért felelős személyek indokolatlanul nagy hangsúlyt fektetnek az alaki gyakorlatokra, a taktikák drilljére és a lőfegyverek használatának oktatására, viszont kevés hangsúlyt kap a problémamegoldás és a gyakorlati tanulás.¹⁰⁰³ Ennek oka az lehet, hogy a jól begyakorolt technikák oktatásához alacsonyabb szintű elméleti felkészültség is elégséges, a problémamegoldó gondolkodásra és a gyakorlatiasságra neveléshez viszont tudományos háttértudás, a kapcsolódó területek ismeretének (emberi jogi és egyéb jogszabályi, egészségügyi, rendészettudományi stb. ismeretek) birtoklására is szükség van. Nemzetközi tapasztalatok is alátámasztják, hogy az igazán nívós kiképzéshez a gyakorlati és az elméleti szakemberek együttműködésére van szükség. A kiképzési és a kapcsolódó tananyagok kidolgozásában nélkülözhetlen a téma kutatóinak részvétele.¹⁰⁰⁴ A kiképzési tematikák kidolgozásába ajánlott az érintett igazságszolgáltatási intézményeket (bírság, ügyészség), társadalmi szervezeteket (jogvédők, egészségügy), illetve felsőfokú oktatási intézményeket is bevonni.¹⁰⁰⁵

¹⁰⁰⁰ MACKAY, *i. m.*, 120.

¹⁰⁰¹ HILTON, WESSMAN, *i. m.*, 27.

¹⁰⁰² HOLGERSSON, *i. m.*, 110.

¹⁰⁰³ ELLISON, *i. m.*, 251.

¹⁰⁰⁴ HILTON, WESSMAN, *i. m.*, 33.

¹⁰⁰⁵ *President's Task Force...*, *i. m.*, 55.

Az írásos oktatási anyagok, jegyzetek kidolgozására sokkal nagyobb figyelmet kell fordítani, mint a jelenlegi magyar gyakorlat. A tömegkezeléssel kapcsolatos, a rendvédelmi szakközépiskolák tanulói által jelenleg is használt, 2001-ben (2006 előtt öt évvel) kiadott képzés jegyzetét¹⁰⁰⁶ értékelve megállapítható, hogy abban az akkor hatályos Csapatszolgálati Szabályzatban leírt meghatározások átírásán kívül, mindössze a vezényszavak ismertetése, valamint a taktikai elemekről készített rajzok szerepelnek. Az emberi jogokról, a gyülekezéssel kapcsolatos jogszabályokról, a kényszerítő eszközök használatának veszélyeiről egyáltalán nem esik szó – a téma tudományos igényű feldolgozása, háttere pedig teljesen hiányzik.

Az oktatás során figyelmet kell fordítani arra is, hogy a rendőröknek megtanítsák a független és a gondolkodást ösztönző tanulás folyamatát, illetve mellőzni kell a pontos iránymutatásokkal operáló képzési formákat. Míg a gondolkodást ösztönző tanulásra a gyakorlati úton történő tanulás, a problémamegoldó tevékenység, a célokra és az értékekre helyezett hangsúly, valamint a kritikai gondolkodás a jellemző, addig a pontos iránymutatásokat használó, az önálló gondolkodást háttérbe helyező oktatást a tantermi-frontális tanítási módszerek, a memorizált tudás számonkérése, illetve a technikai tudásra, valamint a fizikai állóképességre koncentráló kiképzés jellemzi. Előbbi metodika a nyitott gondolkodáshoz, utóbbi a militáns gondolkodáshoz vezethet.¹⁰⁰⁷

A színvonalas képzés nem szükségszerűen strukturált, formális vagy tantermi. A kiképzés egyéb formái közt megtaláljuk a szemináriumokat, a kerekasztal-beszélgetéseket, a műhelymunkát, a közösséggel való diskurzust, az átmeneti, egy adott időszakra szóló munkahelycseréket, valamint a valós helyzeteket szimuláló gyakorlatokat. Újabb formák közé tartozik a mentorálás, a coaching,¹⁰⁰⁸ a csapatépítés és az esettanulmány is.¹⁰⁰⁹

¹⁰⁰⁶ *Csapatszolgálati Ismeretek – Sajátos taktikai eljárások II. füzet*, szerk: Tímár Béla, Belügyminisztérium, 2001.

¹⁰⁰⁷ MARENIN, *i. m.*, 111.

¹⁰⁰⁸ A coaching olyan képzési forma, amelyben a dolgozók – elsősorban vezetők – egyénre szabott tanácsadása, fejlesztése, valamint támogatása zajlik.

¹⁰⁰⁹ MACKAY, *i. m.*, 121.

6.1.3 AZ ESETTANULMÁNYOK ÉS A SZIMULÁCIÓS GYAKORLATOK SZEREPE A VEZETŐK TÖMEGKEZELÉSI KÉPZÉSÉBEN

Az esettanulmányok feldolgozása és a szimuláció nem csak a kiképzés és az oktatás számára képes információt nyújtani, rajta keresztül a taktikák, a technikák és az eljárások működéséről is képet kaphatunk.¹⁰¹⁰ A szimulációk alkalmazásának nagy előnye, hogy nincs szükség nagy rendőri erők mozgósítására, bevetési századok bevonására, és általuk jelentős szállítási, élelmezési, szállásolási stb. kiadások takaríthatók meg. Nincs szükség továbbá nagy terekre és épületekre sem. A képzésben résztvevő vezetők egy, az alárendelt erőket megszemélyesítő stábbal kommunikálnak, amely a szükségnek megfelelően, mindössze néhány főből áll.

A kitalált szituációk és forgatókönyvek önmagukban nem képesek pótolni a megtörtént műveletek elemzéséből szintetizált tudást. Valós események videofelvételei, írásos jelentései jól használhatók arra, hogy a képzésben résztvevő parancsnokok a történéseket mintegy újrajátszva tehessenek valós idejű észrevételeket (például a hangadók behatárolása), hozhassanak döntéseket, illetve adhassanak utasításokat. Nem szükséges csak a hazai gyakorlatot elemezni, az interneten számos videófelvétel kering, mely a képzéshez jól használható.

A stresszhelyzet azzal szimulálható, hogy a kiképzés alatt álló személynek egyre összetettebb feladatokat, egyre rövidebb idő alatt kell megoldania. A helyzetet tovább lehet bonyolítani a tüneteket megszemélyesítőknél a meghozott döntésekre való reagálásával és ellentevékenységgel, újabb és újabb döntésre kényszerítve a művelet irányítóit. Ez jelentősen hozzájárulhat a vezetői látásmód kiszélesítéséhez, illetve a másik fél magatartásának értelmezéséhez is.¹⁰¹¹

A képzés során azonban nem lehet minden helyzetet szimulálni. Így a munkavédelmi, illetve egészségügyi szempontok miatt nincs lehetőség a végrehajtásra vezényelt rendőröket olyan helyzetekbe hozni (veszélyes szituációk kezelése, aktívan ellenálló személy megbilincselése, fegyverrel való támadás elhárítása stb.), ahol az egyébként is természetes stressz szintje jelentősen megnő.¹⁰¹² Ez a tényező azonban két dolog miatt is lényeges. Egyrészt ezáltal mutatkozik meg, hogyan viselkedik a rendőr extrém stressz hatása alatt, hogyan képes azt kezelni,

¹⁰¹⁰ KENNY, MCPHAIL, WADDINGTON, i. m., 2.

¹⁰¹¹ Uo., 34–35.

¹⁰¹² Patten Report Recommendations 69 And 70 Relating To Public Order Equipment, 2001, 24.

képes-e ilyen körülmények között tisztán gondolkozni, mutat-e félelmet, esetleg túlságosan erőszakossá válik-e. A vezetőiknek lényeges megismerni ezeket a tényezőket és azokat a valóságos helyzetekben számításba venni. A másik haszon abban mutatkozik, hogy a vezetők láthatják, hogy egy adott taktika mennyire alkalmazható, hol vannak a korlátai, így mit várhat el az azokat alkalmazó munkatársaitól.

A rendőri szolgálat nem elszigetelt tevékenység, mivel a rendőrség számos szervezettel dolgozik együtt a valós szituációkban. Teljesen természetes, hogy a rendvédelmi és a civil biztonsági szervezetek alkalmazottainak közös képzésekben ajánlott részt venniük, mivel az ilyen alkalmak segítik az együttműködő feleket abban, hogy jobban megismerhessék egymás tevékenységét, kialakulhasson köztük a kölcsönös tisztelet, illetve a demokratikus funkciók azonos értelmezése. A közös képzések eredményei a közös ismeretek és a képességek fejlődésében, a biztonsággal kapcsolatos közös felismerésekben, az együttműködésen alapuló megoldások kialakításában, a rendezvények kezelésének hatékonyságában jelentkeznek.¹⁰¹³

6.2. A TÖMEGKEZELÉSEL KAPCSOLATOS KÉPZÉS SZEREPE, JELLEMZŐI, A VELE SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK

A tömegkezeléssel kapcsolatos kiképzésben meghatározó szerepet tölt be a „megtanult lecke”, azaz a végrehajtott feladatok értékelése, amely egyaránt magába foglalja a legjobb és a rossz gyakorlatok feltárását. A megtörtént intézkedések, illetve műveletek elemzése nélkül ugyanis nem építhető fel az a tudás, amely a sikeres műveletekhez szükséges.

A gyakoriságot illetően, a rosszul végrehajtott műveleteket inkább szokás elemezni, mint a sikereket, pedig az utóbbiak is tartalmazhatnak olyan elemeket, melyek problémákat okozhattak volna – de valamilyen oknál fogva mégsem a kudarc felé mozdult el a mérleg nyelve. Ennélfogva a sikert is elemezni kell, máskülönben a rendőrökben torz kép alakulhat ki arról, hogy mi az, ami működik és mi az, ami nem.¹⁰¹⁴

¹⁰¹³ MACKAY, *i. m.*, 132.

¹⁰¹⁴ KENNY, McPHAIL, WADDINGTON, *i. m.*, 36.

6.2.1 A KÉPZÉSI TEMATIKÁK ALAPVETŐ TARTALMI ELEMEI

A tömegkezelés területén végzett kiképzések fókuszpontjait és minimális tartalmát legösszefoglalóbban egy, az Egyesült Királyság rendőri szervei felé megfogalmazott ajánlásban találtam meg:

- békés tömegdemonstrációk,
- egy helyen és időben megtartott tüntetések és ellentüntetések,
- alacsony kárral járó szórványos rendbontó tevékenységek,
- fosztogatással és jelentős kárral járó rendbontások,
- kis létszámú, de eltökélt csoportok ikonikus helyszínek, tárgyak elleni támadása,
- kritikus nemzeti infrastruktúrát érintő tömeg általi behatolás,
- jelentős erőszakkal járó, kiterjedt rendbontásba torkolló tüntetések.¹⁰¹⁵

A tömegkezeléssel kapcsolatos képzési tematikáknak minimálisan az alábbiakat kell tartalmazniuk:

- a vonatkozó jogszabályi háttérrel, amely magába foglalja a rendőri jogosítványokat, illetve az emberi jogi követelményeket;
- a kényszerítő erő alkalmazásának gyakorlatát, ideértve a szükségesség, a jogszerűség, az arányosság, a kényszerítő erő fokozatos, illetve annak egyéni elhatározás alapján történő alkalmazásának kérdésköreit;
- a rendőrök biztonságát megcélzó témaköröket;
- az eshetőségi tervezést és minél átfogóbb forgatókönyveket, annak érdekében, hogy a parancsnokok készség szintjén, rutinszerűen legyenek képesek beazonosítani és elemezni az alternatív műveleti forgatókönyveket és kezelni azok lehetséges kimeneteit;
- a taktikák helyzettől függő helyes megválasztását;
- a tömeg dinamikája és a rendőri tevékenység és a taktikák kapcsolatának elméletét, valamint a tömeg komplexitásának elismerésén alapuló differenciált tömegkezelés koncepcióját.¹⁰¹⁶

A tematikák kidolgozóinak, a kiképzést szervezőknek és végrehajtóknak a felelőssége nagy, mivel számos példa mutatja, hogy a rendőrök úgy reagálnak az eseményekre, ahogyan képezték és kondicionálták őket. Leßmann-Faust példaként az 1929. májusában, Berlinben történt, több személy halálával járó zendülések rendőri

¹⁰¹⁵ *Adapting To Protest – Nurturing...*, i. m., 105.

¹⁰¹⁶ Uo., 106-107.

kezelését hozza fel, amikor megállapítja, hogy amennyiben egy bizonyos csoporttal kapcsolatban azt súlykolják a rendőrökbe, hogy annak tagjai erőszakosak és veszélyesek, akkor azok ezen előfeltevésnek és nem a tényleges helyzetnek megfelelően fognak intézkedni és viselkedni.¹⁰¹⁷

6.2.2 A STRATÉGIAI, MŰVELETI ÉS TAKTIKAI SZINTŰ PARANCSNOKOK KÉPZÉSÉNEK SZEREPE ÉS JELLEMZŐI

A helyes képzési tematika kialakítása érdekében meg kell találni az egyensúlyt a gyakorlati és az alakzatok mozgatására összpontosító (drill), azaz a „hogyan” típusú képzések, valamint a „mikor” kérdésére és a bevetendő eszközök fokozatosságára koncentráló képzés között. Az utóbbi kategóriába tartozó képzés inkább elméleti, illetve vezetés-irányítás jellegű képzés kell, hogy legyen.¹⁰¹⁸

A hatékony és megalapozott döntéshozatal garanciája a közép- és felső vezetők magas színvonalú képzése.¹⁰¹⁹ Oktatásuknak elsősorban a megtörtént esetek, kritikus szituációk feldolgozásán, illetve azok szimulálásán kell alapulnia. Csak így nyílik lehetőség a megelőzőközpontú, ugyanakkor kríziskezelő műveleti tervezés kialakítására, melyhez ismerni kell a legjobb és a legrosszabb esetek jellemzőit.

Lehet a pajzsos rendőröket vég nélkül képezni arra, hogy hogyan álljanak fel egymás mellé megfelelő alakiséggel és hogyan mozogjanak egyszerre, azonban a siker kulcsa inkább a helyes vezetői szemléletben, a megfelelő színvonalú döntéshozatalban, a jogszerű, szakszerű és arányos rendőri beavatkozásban van. A jogszerűség, szakszerűség és arányosság elsősorban a műveleteket irányító parancsnokok képességeitől függ - feltéve, hogy jól képzett, összeszokott, a kapott utasításokat megfelelően végrehajtó állományuk van. A tömeg dinamikája hatékony kezelésének alapja az, hogy a fokozatosságot szem előtt tartó, dinamikus, információ által vezérelt gyors taktikai beavatkozások legyenek arányban a fenyegetés szintjével. A döntések meghozatalára és végrehajtására a műveletirányítók és a

¹⁰¹⁷ Peter LEßMANN-FAUST, „Bloody May” – *The case of Berlin 1929=Patterns of Provocation: Policing and Public Disorder*, ed. Richard BESSEL, Clive EMSLEY, New York, Berghahn, 2000, 24.

¹⁰¹⁸ TERILL, PAOLINE, *i. m.*, 11.

¹⁰¹⁹ KENNY, McPHAIL, WADDINGTON, *i. m.*, 2.

századparancsnokok vannak a legalkalmasabb helyzetben, mivel ők képesek egyszerre adaptálni a műveleti terveket és a taktikai protokollokat.¹⁰²⁰

A tömegkezelési műveletek parancsnokai számára nyújtott képzéseknek egyértelmű iránymutatást kell adniuk a műveletek előtti, alatti és utáni kommunikációval kapcsolatos stratégiáról, illetve biztosítaniuk kell, hogy a vezetők megbízható színvonalon legyenek képesek értékelni a tömeg dinamikáját, és annak kezelésére helyes döntéseket hozzanak.¹⁰²¹ Ezen felül – mint azt Németországban is teszik – lehetőséget kell biztosítani számukra a tömeggel való „face to face”¹⁰²² párbeszédre felkészítő kommunikációs tréningekre is.¹⁰²³

A kiképzésnek visszatérőnek kell lennie, mivel a korábban megszerzett jártasságok az idő múlásával könnyen elvesznek, „megkopnak”, keverednek.¹⁰²⁴ A képzéseket nemcsak alsó, hanem közép- és a felső vezetői szinten is rendszeresen el kell végezni.¹⁰²⁵

A Metropolitan Police-nál háromszintű tömegkezelési képzés működik. Az elsőben az alapvető kérdések oktatása zajlik minden egyenruhás rendőr számára, akik elsősorban kordonszolgálatba kerülnek beosztásra, kizárólag békés tüntetések során. Őket erőszakos eseményeken történő bevetésre nem képzik ki. A második szintű képzésbe azokat vonják be, akik az elsőszintűt már elvégezték. E képzés során (félévente kettő nap) különböző békés és erőszakos tömeg kezelésével kapcsolatos taktikákkal ismerkednek meg a rendőrök. Az alapvető tömegkezelési eszközök (pl. pajzs) kezelésének elsajátítására is ekkor kerül sor. A harmadik szintű (öthetente egy napos) képzés előfeltétele a másik kettő elvégzése. Ebben a képzésben további speciális taktikák és kényszerítő eszközök alkalmazását sajátítják el a rendőrök, akik általában speciális szervezeti elemeknél (TSG, OSU¹⁰²⁶) szolgálnak, és akiktől

¹⁰²⁰ STOTT, LIVINGSTONE, HOGGETT, *i. m.*, 278.

¹⁰²¹ *Adapting To Protest – Nurturing...*, *i. m.*, 17.

¹⁰²² Szemtől szembe

¹⁰²³ BRUNSCH, *i. m.*, 80.

¹⁰²⁴ *A study of complaints involving the use of batons by the police in Northern Ireland*, Belfast, Research Branch Police Ombudsman for Northern Ireland, 2003, 34.

¹⁰²⁵ The European Code of Police Ethics - Recommendation Rec(2001)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum, 2001, 9.

¹⁰²⁶ Operational Support Unit

komolyabb fizikai állóképességet is elvárnak (pl. 1000 méter futás normaidő alatt pajzssal, teljes védőfelszerelésben).¹⁰²⁷

A parancsnokok részére is három kurzust szerveznek, kilenc kiképző központban. Az első szintű képzés a taktikai (bronze) szintű, míg a haladó képzés a műveleti (silver) és a stratégiai (gold) parancsnokok képzését szolgálja. A harmadik, minden tömegkezelésben résztvevő londoni parancsnok számára nyitva áll. A rendőri vezetők az ilyen jellegű műveletek és feladatok vezetésére csak e tanfolyamok elvégzése után, több tömegkezelési műveleten szerzett gyakorlatot követően szerezhethetnek akkreditációt, majd az akkreditációjuk megtartásához évente legalább két rendezvény biztosításában kell parancsnoki teendőket ellátniuk.¹⁰²⁸

A brit magasabb szintű parancsnoki képzésben való részvétel feltétele egy átfogó e-learning¹⁰²⁹ csomag előzetes teljesítése, amely az emberi jogokkal, a kényszerítő erővel, a tömeg pszichológiájával, sajtókezeléssel, eligazítással, öltözködéssel és felszerelésekkel kapcsolatos tudásanyagot tartalmazza.¹⁰³⁰

Az említett képzési rendszer hazai adaptálását megfontolásra érdemesnek tartom, mivel a hazai tömegkezelési képzésben és továbbképzésben nincs hasonló ismeretanyagot, követelményrendszert magába foglaló és átfogó szemléletű parancsnoki kurzus.

6.2.3 A TÖMEGKEZELÉSRE TÖRTÉNŐ KIKÉPZÉS KRITÉRIUMAI

Az emberi és polgári jogok tiszteletén, a jogszerű, szakszerű, intézkedéseiben arányos tömegkezelés nem a „rohamrendőrök” utcára küldésével, de még csak nem is a demonstráció bejelentésének tudomásul vételével kezdődik, hanem a felelősségi körök megállapításával, a szükséges szervezetek létrehozásával, a műveleti eljárások és szabályok, a bevetésre szánt eszközök és a taktikai elemek alkalmazása szabályainak kidolgozása mellett, a kiképzéssel kezdődik.¹⁰³¹

¹⁰²⁷ *Officer training*, Metropolitan Police honlapja, 2016.03.27.

¹⁰²⁸ *Adapting To Protest – Nurturing...*, i. m., 99.

¹⁰²⁹ Az e-learning alapú távoktatás olyan rugalmas tanulási forma, amelyben a hallgatók otthon, önállóan, a saját időbeosztásuk szerint sajátíthatják el tananyagot. Forrás: *Az e-learning alapú tanulásról*, Széchenyi István Egyetem honlapja, 2016, <http://fk.sze.hu/az-e-learning-alapu-tanulasrol>

¹⁰³⁰ *Policing Public Order - An overview and review of progress against the recommendations of Adapting to Protest and Nurturing the British Model of Policing*, Her Majesty's Chief Inspector of Constabulary, 2011, 22.

¹⁰³¹ KENNY, McPHAIL, WADDINGTON, i. m., 1.

A tömegrendezvények biztosítására létrehozott átfogó rendvédelmi rendszer kialakításában és „üzemeltetésében” az oktatásnak és a képzésnek elengedhetetlen szerepe van,¹⁰³² ugyanis ha a rendőr tömeges rendzavarással találkozik és nincs megfelelően kiképezve, akkor annak zűrzavar és jogtalan intézkedés lesz az eredménye.¹⁰³³

A párbeszéden, illetve a kényszerítő erőn alapuló taktikák közti gyors váltás képessége nagy hozzáértést igényel a műveletek vezetőitől és a beosztotti állománytól egyaránt,¹⁰³⁴ ezért a tömegkezelés olyan fajta tevékenységet, illetve kiképzést követel meg, amely számos tekintetben ellentétes a hétköznapi rendőri tevékenység alaptermészetével.¹⁰³⁵

A hatékony képzés fontos kritériuma, hogy tartalma szorosan kapcsolódjon a szervezet stratégiai céljaihoz, valamint hogy a képzési tematikákat szisztematikusan újra kell értékelni és a szükséges változtatásokat el kell végezni.¹⁰³⁶ Törekedni kell továbbá arra, hogy a megtanult és begyakorolt képességek azonnal beépüljenek a gyakorlatba és a napi rutinba, mert azokat beépülés hiányában – a legjobb képzési program ellenére is – csak ritkán fogják használni.¹⁰³⁷ A kényszerítő erővel kapcsolatos problémák elsősorban abból erednek, hogy a rendőrök nem használják azokat a taktikákat, melyek oktatására a felelősök egyébként sok időt és pénzt szántak.¹⁰³⁸ A képzés talán leglényegesebb mércéje éppen az az index, amely megmutatja, hogy az oktatott anyag mennyire épült be a mindennapi rendőri tevékenységbe.¹⁰³⁹ Ennek tükrében, a tömegkezelési képzéseket értékelve vizsgálni kell azt, hogy az adott taktikákat használják-e a rendőri erőket irányító parancsnokok, és ha nem, akkor annak mi az oka. Ez alapján dönthető el, hogy szükség van-e egyáltalán az adott taktikára, vagy csak a képzés hatékonysága nem volt elegendő ahhoz, hogy azt a rendőrök és vezetőik a szükséges készség szintjén sajátítsák el. Jó

¹⁰³² WENNSTRÖM, i. m., 92.

¹⁰³³ EMSLEY, BESSEL, i. m., 5.

¹⁰³⁴ Holgersson, Stefan: *Dialogue Police Experiences, observations and opportunities*, Stockholm, Swedish National Police Board, 2010, 24.

¹⁰³⁵ MARX, *Civil Disorder...*, i. m., 46.

¹⁰³⁶ Cevdet ZENGİN, *Organisational practises of the management of in-service training in the Turkish national police: a thematic analysis*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 12 No. 4, 2010, 607.

¹⁰³⁷ The OECD DAC Handbook On Security System Reform - Supporting Security And Justice, OECD, 2007, 171.

¹⁰³⁸ *An Integrated Approach to De-Escalation and Minimizing Use of Force*, Washington DC, Police Executive Research Forum, 2012, 9.

¹⁰³⁹ Call, i. m., 25.

példa erre a „csapatszolgálati állomány irányításáért és képzéséért felelős rendőrtisztek”¹⁰⁴⁰ elnevezésű kiképzési projekt¹⁰⁴¹ keretében a magyar rendőrök számára, az észak-ír rendőrök által 2008-ban oktatott taktikák alkalmazása, amelyek azóta sem jelentek meg a tényleges hazai végrehajtásban.

6.3. A VEZETÉS SZEREPE A TÖMEGKEZELÉSI MŰVELETEKBEN

6.3.1 A TÖMEGKEZELÉSI MŰVELETEK VEZETÉSE ÉS SZINTJEI

A tömegkezelési műveletek irányítása és végrehajtása zárt rendszerben történik, valamint a szervezet hierarchiája által meghatározott. A beavatkozás objektív, parancs vagy utasítás hatálya alatt áll, melyek lehetnek egyedi szolgálati aktusok vagy normatívák.¹⁰⁴² A csapaterőben végzett tevékenység során a feltétlen engedelmesség elengedhetetlen kritérium.¹⁰⁴³

A tömegkezelési műveletek tervezése és irányítása különböző szinteken zajlik. A legfelső szinten az átfogó irányítás, a stratégiai célkitűzések kialakítása és feltételeinek megteremtése történik. A stratégiai szintű parancsnok felelős a stratégiai terv elkészítéséért, a tömegkezelési stílus meghatározásért, a média stratégiáért, a szükséges erőforrások biztosításáért és elosztásért, illetőleg ő hagyja jóvá a műveleti szintű terveket is. Képviselői tárgyalnak a szervezőkkel és az egyéb érintettekkel, biztosítják a kommunikációs csatornák kialakítását.¹⁰⁴⁴

Műveleti szinten a stratégia parancsnok elhatározásainak megvalósítása történik. A műveleti parancsnokok határozzák meg a stratégiai célkitűzések megvalósításához szükséges feladatokat, és ők irányítják a végrehajtást. A feladatok végrehajtására a műveleti parancsnokok saját tervet készítenek, megállapítják az alájuk rendelt

¹⁰⁴⁰ HU05/IB/JH/05-TL számú twinning light (ikerintézményi) projekt által szervezett képzési program

¹⁰⁴¹ Egy az EU által támogatott Twinning Light projekt.

¹⁰⁴² FINSZTER, *A rendészet jogi...*, i. m., 15-16.

¹⁰⁴³ FINSZTER Géza, *Tanítások a rendészetről*=Sodorrvonalon, szerk. HAUTZINGER Zoltán, VERHÓCZKI János, Budapest, Magyar Rendészeti Társaság Határrendészeti Tagozat, 2012, 62.

¹⁰⁴⁴ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, Warsaw, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2016, 43-45.

rendőri erők telepítési helyét, eligazítják a taktikai parancsnokokat, illetve a biztosítás során rendelkeznek az erőforrások felett.¹⁰⁴⁵

A tényleges rendőri tevékenység taktikai szinten zajlik. A taktikai parancsnokok irányítják a meghatározott földrajzi területre/helyszínre telepített rendőri erőket, és hajtják/hajtatják végre a műveleti tervben meghatározott feladatokat, általában jelentős méretű rendőri erő és különböző taktikai elemek (vízágyú, kutyás alegységek stb.) alkalmazásával. A taktikai parancsnokok két kategóriába sorolhatóak. A „földrajzi”¹⁰⁴⁶ taktikai parancsnokok egy, a részükre meghatározott területért, zónáért felelősek. Felügyelik a taktikai elemek elhelyezkedését, mozgását; a beosztott rendőrök részére elrendelik azok alkalmazását vagy alkalmazásuk befejezését, illetve a használatuk módját. A „funkcionális”¹⁰⁴⁷ taktikai parancsnokokat speciális feladatkörökkel ruházzák fel, mint például a párbeszéd rendőri feladatok, a közlekedés, a híradás-informatika, a bűnügyi tevékenység irányítása, illetőleg a sajtóval való kapcsolattartás vezetése.¹⁰⁴⁸

Ezeket a szinteket az angol nyelvű szakterminológiában arany, ezüst, bronz¹⁰⁴⁹ színekkel nevezik meg. Míg stratégiai parancsnok mindig csak egy van, addig műveleti parancsnok egynél több is lehet, a rendőri erők irányításában pedig jelentős számú taktikai parancsnok vesz részt.¹⁰⁵⁰ A magasabb beosztású rendőrök – általában az eseményektől távolabb helyezkedve el – szélesebb rálátással rendelkeznek az eseményekre, és egyben nagyobb felelősség is hárul rájuk. Az alacsonyabb beosztásúak mindeközben közelebb állnak a tömeg tagjaihoz és szűkebb látókörben, de „testközelből” érzékelik viselkedésüket, így sérülésük kockázata magasabb.¹⁰⁵¹

A kényszerítő eszköz alkalmazására felhatalmazott európai rendvédelmi szerveket vizsgálva megállapítható, hogy az ilyen jellegű döntéseket polgári hatóságok illetékes döntéshozói vagy a rendőri műveletek meghatározott szintű parancsnokai hozzák meg. A francia modellben az önkormányzat polgármestere, prefektusa vagy annak helyettese adhat utasítást a kényszerítő erő bevetésére, illetőleg a tömeg

¹⁰⁴⁵ Uo., 46-47.

¹⁰⁴⁶ Az angol terminológiából átvéve, a geographic szóból fordítva

¹⁰⁴⁷ Az angol terminológiából átvéve, a functional szóból fordítva

¹⁰⁴⁸ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, Warsaw, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2016, 48-50.

¹⁰⁴⁹ Gold, Silver, Bronze

¹⁰⁵⁰ *Human Rights Handbook on Policing Assemblies*, Warsaw, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2016, 42.

¹⁰⁵¹ DRURY, STOTT, FARSIDES, *i. m.*, 1484.

felosztására, míg annak szakszerű, arányos végrehajtásáért a rendőri művelet parancsnoka felel.¹⁰⁵² Ez a fajta eljárási rend korábban hazánkban is ismert volt, mivel a Magyar Királyi Csendőrség működésének idején hasonló módon oszlott meg a felelősség a polgári hatóság és a rendvédelmi szerv között.¹⁰⁵³

A magyar tömegkezelési gyakorlatot értékelve megállapítható, hogy a tömegkezelési műveletek során általában rendőri vezetők hozzák meg az összes lényegi döntést. A döntéshozatal esetenként rendkívüli kihívást jelent számukra, ugyanis nem egy esetben kell gyorsan olyan döntéseket hozniuk, melyeknek akár hónapokkal később is meg kell állniuk a helyüket a vizsgálatok során, melyek lefolytatásakor már lényegesen több információ áll rendelkezésére, mint amennyivel ők rendelkeztek a döntés meghozatalának pillanatában.¹⁰⁵⁴ A rendőrök számára jelentős nyomást jelent az az általános jelenség, miszerint a közvélemény és a politika általában kemény és határozott fellépést vár el tőlük a jogsértések felszámolása érdekében, míg, ha valami nemkívánt esemény történik, azonnal kihátrálnak mögülük. A rendőrök és parancsnokaik sokszor élnek meg bizonytalanságot, amikor kényszerítő erőhöz kell nyúlniuk, mert attól tartanak, hogy elveszítik a támogatást. A szükséges önbizalom megerősítését a kiváló vezetési képesség és a rendőrök támogatására irányuló elkötelezettség szolgálhatja a legjobban.¹⁰⁵⁵

6.3.2 A TÖMEGKEZELÉSI MŰVELETEK VEZETŐINEK FELELŐSSÉGE

A tömegkezelési feladatok parancsnokai minden művelet során két jelentős kihívással kell, hogy szembenézzenek. Az egyik a szervezeten kívülről jön, és a tulajdon, illetve a résztvevők (beleértve a rendőröket is) biztonságát fenyegető rendbontás és erőszak kirobbanásának valószínűségéből származik. A másik a saját szervezetük felől éri őket, amikor is kivizsgálásra kerülnek a kényszerítő erő alkalmazására okot adó zendülések és erőszakos cselekmények körülményei, illetve

¹⁰⁵² FILLIEULE, JOBARD, *i.m.*, 73.

¹⁰⁵³ A m.k. belügyministernek 1867. jun. 26-án kelt, minden megyei, kerületi, vidéki kormányzóhoz és a szabad kir. városok polgármestereihez intézet utasítása, a katonai karhatalomnak használatát és a katonai hatóságokkall jó viszony fenntartását illetően, Törvények és Rendeleték Tára, Budapest, Pfeifer Ferdinánd, 1868, 394.

¹⁰⁵⁴ *The rules of engagement - A review of the August 2011 disorders*, Her Majesty's Inspectorate of Constabulary, 2011, 76.

¹⁰⁵⁵ Uo, 77.

amikor a „csata hevében” hozott döntéseiket a hűvös tárgyilagosság és a higgadt visszatekintés kedvező pozíciójából értékelik az illetékesek.¹⁰⁵⁶

A parancsnokoknak az egyszemélyi vezetés mellett gyakorolt kényszerítő erő alkalmazás esetén is számítaniuk kell arra, hogy a műveletbe beosztott rendőrök, az egyéni veszélyérzetük által vezérelve, illetve egyéni elhatározásból parancs vagy jóváhagyás nélkül is alkalmazhatnak kényszerítő erőt. Bár ezt a jelenséget a parancsnokok általában nem képesek teljes mértékben kontroll alatt tartani, mégis törekedniük kell arra, hogy ez a fajta alkalmazás is megfeleljen a jogszerűség, a szakszerűség és az arányosság elvének.¹⁰⁵⁷ E kötelezettség teljesítését segítheti elő a magas színvonalú és komplex tematikájú képzés.

A kényszerítő erő jogszerűtlen és szakszerűtlen használata esetén alapszabály, hogy a vezetők – amennyiben tudtak vagy az elvárható körültekintés mellett tudniuk kellett volna munkatársaik visszaéléseiről, illetve túlkapásairól – felelősek az irányításuk alá beosztott rendőrök tetteiért.¹⁰⁵⁸

A helyzetet tovább bonyolítja az is, hogy a parancsnokok és az alacsonyabb beosztású rendőrök értékrendjei között jelentős szakadék tátong annak vonatkozásában, hogy mi tekinthető hatékony tömegkezelésnek. Míg a vezetők esetében a beavatkozás- és az eseménymentes biztosítás a siker fokmérője, addig beosztottjaik közül sokan úgy gondolják, hogy konfrontáció nélkül nincs eredményes művelet.¹⁰⁵⁹ A kiképzés, a tapasztalat, a művelet céljaihoz kapcsolódó kellő ismeret hiánya, a fáradtság, a táplálkozás elégtelensége, a téves riadók, a helyszínek közötti látszólag értelmetlen átirányítások, a tüntetők támadásai, gúnyolódásai és ellenállása olyan magatartást válthatnak ki a rendőrökből, melynek hatására a vezető elveszítheti az irányítást a beosztottai felett. A rendőrök vágyat érezhetnek a bosszúra, a megtorlásra, illetve a törvényesség és a rend helyreállítása céljából a rendbontók megleckéztetésére.¹⁰⁶⁰

A célok konfrontációmentes elérése, a jogszerűtlen rendőri magatartások megelőzése érdekében a rendőri vezetésnek mind az intézményen belül, mind azon kívül azt kell

¹⁰⁵⁶ P.A.J. Waddington, *Controlling Protest...*, i. m., 120.

¹⁰⁵⁷ *Adapting to protest*, London, Her Majesty's Chief Inspector of Constabulary, 2009, 59.

¹⁰⁵⁸ *Human Rights and Law Enforcement – A Manual on Human Rights Training for the Police*, Geneva, United Nations, 1997, 85.

¹⁰⁵⁹ FILLIEULE, FABIEN, i. m., 82.

¹⁰⁶⁰ MARX, *Civil Disorder...*, i. m., 49.

kommunikálnia, hogy az általuk irányított szervezetet magas szintű szakmaiság jellemzi, illetve hogy a rendőrség nyitott és megközelíthető attitűdöt tanúsít a tüntetők felé. Lényeges hangsúlyozni továbbá azt is, hogy a szervezeten belül nem tűrik meg a jogtalanságot, a kötelmek elhanyagolását, a szabálytalanságokat, illetve ki kell emelni azt is, hogy nem védik meg azokat a beosztottaikat, akik ilyen magatartásformákat tanúsítanak.¹⁰⁶¹

Fontos vezetői feladat a kényszerítő erő alkalmazási lehetőségének, az alkalmazás szabályainak a közösség felé történő kommunikálása is. A rendőri vezetőknek minden szinten támogatniuk kell munkatársaikat, amennyiben azok jogszerűen alkalmazták az erőszakot. A jogszerűtlen és/vagy szakszerűtlen alkalmazás esetén viszont a lehető leggyorsabban el kell ismerni a hibákat és a nyilvánosság tudomására kell hozni a feltárt körülményeket.¹⁰⁶² Mindezek ellenére della Porta és Reiter megállapítják, hogy a rendőri intézkedések elleni panaszok kivizsgálásának rendszere több európai országban is elégtelen, mivel körülményes és nem független az érintett szervtől.¹⁰⁶³

A sikeres és békés tömegkezelés érdekében a munkatársak részére nemcsak parancsba kell adni, de el is kell velük fogadtatni a békés és szabad gyülekezés jogának tiszteletét. Ki kell dolgozni közösség-központú, párbeszédre alapuló stratégiákat, illetve figyelemmel kell kísérni a társadalmon belüli, illetőleg a társadalmi csoportok és a hatóságok között meglévő feszültség szintjét. Utasítani kell a beosztottakat arra, hogy türelmesek legyenek a jogszerűtlenül megtartott, de békés, fenyegetést nem jelentő tüntetésekkel szemben is, és szükségtelenül ne eskalálják a kialakult helyzetet. A parancsnokoknak együtt kell élniük azzal az alapvető elvárással, és a tömegkezelési stratégiák kidolgozásánál érvényesíteniük is kell, hogy a kapcsolódó rendőri tevékenység kizárólagos célja a rend és az összes érintett biztonságának, az emberi jogok védelmének biztosítása – nem pedig a bejelentési kötelezettséggel, valamint a jogszerűtlen, de nem fenyegető magatartással kapcsolatos jogszabályi megoldások kieroportolása legyen. A kényszerítő erő és eszközök alkalmazására tartós és részletes szabályokat kell kialakítani, és azokat minden időben be kell tartatni. Munkatársaikat el kell látni a szükséges és hatékony

¹⁰⁶¹ *Police Accountability: Too Important to Neglect, Too Urgent to Delay*, New Delhi, Commonwealth Human Rights Initiative, 2005, 79.

¹⁰⁶² DARREL, i. m., 4.

¹⁰⁶³ della PORTA, REITER, *The Policing of Global...*, i. m., 34.

védőeszközökkel, hogy a feladatok során biztonságban érezzék magukat.¹⁰⁶⁴ Kevésbé halálos eszközöket és más, tömegoszlatásra alkalmas felszerelést kell beszerezniük annak érdekében, hogy olyan eszköztárral rendelkezzenek, ami a korábbinál differenciáltabb kényszerítő erő alkalmazást tesz lehetővé.¹⁰⁶⁵

A vezetőknek mindig újitóknak kell lenniük a stratégiák és a lehetőségek terén, hogy a rendőrök kezébe olyan opciókat és eszközöket adjanak, melyeken keresztül minimalizálható a kényszerítő erő alkalmazása.¹⁰⁶⁶ A vezetői szinteken belül a legfontosabb szerep a középvezetőkre hárul, mivel ez a vezetői szint az, amely ténylegesen ki tudja váltani és fenn is tudja tartani a változásokat.¹⁰⁶⁷

Adang szerint az EU rendőrségei jó úton indultak el a fejlesztés és a szükséges változások bevezetése terén, mivel közülük többen is megfigyelhető a problematikus biztosításokat követő értékelések, a „jó gyakorlatok” felismerésének és értékelésének, a végrehajtásból származó tapasztalatok társszervek közti (akár nemzetközi szintű) megosztásának növekvő trendje.¹⁰⁶⁸

6.4. A FEJEZET ÖSSZEFOGLALÁSA, RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A hatodik fejezetben a rendőrök tömegkezelési műveletekre történő kiképzésének, illetve a műveletek vezetésének jelentőségét tanulmányoztam, és azt igyekeztem bizonyítani, hogy mindkét tényező komoly befolyást mutat a dolgozatomban vizsgált szakterületre, annak kultúrájára, valamint az emberi és alapvető szabadságjogok tiszteletére.

Megállapítottam, hogy a rendőri szervek vezetői hajlamosak a napi feladatok rövidtávú céljai érdekében „elfeledkezni” a hosszabb távú érdekekről. Rendszerint inkább az egyszerűbb és rövidebb idő alatt lebonyolítható képzésekre koncentrálnak ahelyett, hogy minőségi képzés révén olyan rendőröket nevelnének ki, akik a

¹⁰⁶⁴ Sisakokat, pajzsokat, lövedékálló mellényeket, gázmaszkokat, szükség esetén lövedékálló járműveket.

¹⁰⁶⁵ *Human Rights and Law Enforcement – A Manual on Human Rights Training for the Police*, Geneva, United Nations, 1997, 105.

¹⁰⁶⁶ Jessica TOLIVER, *Chief Constable Sir Hugh Orde: Managing Conflict – The Northern Ireland experience*=*Critical Issues in Policing Series: Strategies for Resolving Conflict and Minimizing Use of Force*, ed. Joshua A. EDERHEIMER, Washington DC, Police Executive Research Forum, 2007, 11.

¹⁰⁶⁷ *The OECD DAC Handbook On Security System Reform - Supporting Security And Justice*, OECD, 2007, 171.

¹⁰⁶⁸ ADANG, *Managing collective violence around public events: an international comparison*, 2011, 158.

későbbiekben jobban megfelelnek az elvárásoknak. Ezt a célt megvalósítani csak magas színvonalú gyakorlati és intellektuális tudásanyag kidolgozása és oktatása révén lehet.

Megállapítottam, hogy a rendőrök képzéséből hiányzik vagy abban elégtelen súllyal szerepel a kommunikációval, az emberi viselkedés ismeretével, a szociológia érintett részterületeivel kapcsolatos ismeretanyag – ezek nélkül nem lehet modern, magas szintű oktatást és képzést nyújtani a rendőrök számára. A jogszabályi és intézkedéstaktikai ismeretek önmagukban nem nyújtanak garanciát a differenciált és a kényszerítő erő alkalmazását minimalizáló, deszkalációs intézkedési kultúra kialakítására.

Bizonyítottam, hogy az emberi és az alapvető szabadságjogok ismeretét a különböző oktatási és képzési tematikákba szervesen beillesztve kell a rendőrök részére átadni, kiemelve az adott intézkedések, eljárások jogokra való hatását, a jogok megsértésének lehetséges formáit. Megállapítottam továbbá azt, hogy a jogok száraz oktatása helyett el kell érni, hogy tiszteletük a szakmai kultúrába beépüljön és a rendőrök értékrendjének szerves részévé váljon.

Feltártam, hogy a képzés során nagyobb hangsúlyt kell helyezni a problémamegoldásra, a gyakorlati tanulásra, az esettanulmányokkal operáló oktatási eljárásokra. Ugyanakkor az alaki gyakorlatokra, a taktikák drillszerű gyakorlásán és a frontális képzés metodikáján alapuló oktatásra is szükség van, de közel sem az eddigi kizárólagossággal. Kiemelkedően fontosnak tartom az olyan írásos tansegédletek összeállítását, amelyek a jogszabályi összefoglalókon kívül tartalmazzák az emberi jogokról, a gyülekezéssel kapcsolatos jogszabályokról, a kényszerítő eszközök használatának kockázatairól és veszélyeiről szóló ismereteket, illetve az adott téma tudományos vizsgálatainak eredményeit is.

Vizsgáltam továbbá a tömegkezelési műveletek vezetésének szerepét, annak szintjeit, illetve a vezetők felelősségét, valamint tárgyaltam néhány, a magyar szakmai nyelvben nem létező fogalmat.

Megállapítottam, hogy a vezetőknek belső és külső kihívásokkal kell szembesülniük, amelyet tovább nehezít az a tény is, hogy bár a tömegkezelési műveletek egyszemélyi irányítás alatt történnek, mégis nagy a valószínűsége annak, hogy a

rendőrök önállóan is intézkedésbe kezdenek, vagy kényszerítő erőt alkalmaznak. Rávilágítottam arra is, hogy a vezetők és beosztottaik véleménye között a tömegkezelés hatékonyságával kapcsolatban alkalmanként jelentős különbség mutatható ki. A vezetők ugyanis a beavatkozásmentes biztosítást értékelik sikeresnek, míg a beosztottak között sok olyan rendőrt találhatunk, akik – mintegy az izgalmakat keresve – úgy gondolják, hogy konfrontáció nélkül nincs sikeres tömegkezelés.

Bizonyítottam, hogy a parancsnokokra is jelentős feladat hárul annak vonatkozásában, hogy munkatársaik megértsék a demokratikus tömegkezelés alapelveit, és a szervezeteiken belül magasszintű szakmaiságot alakítsanak ki, valamint a stratégiák és a taktikák területén maguk és beosztottaik is újítoók legyenek.

KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

ÖSSZEGZÉS

A rendőri tömegkezelésre irányuló kutatásom során csak érintőlegesen foglalkoztam a sport és más kulturális rendezvények rendőri biztosításával, valamint a magánbiztonsági szféra ilyen feladatokban történő részvételének problémakörével. A tömegkezelés átfogó értelmezése érdekében fontosnak tartom az említett két terület alapos vizsgálatát.

Kutatásom egyik fókuszában annak az álláspontnak a vizsgálata volt, hogy a tömegkezelésben a „kevesebb néha több”. A kényszerítő erővel való elrettentés stratégiája sokszor kézenfekvő megoldást, a könnyebben járható utat jelenti a rendőrség számára, azonban jelentős kockázatokat hordoz magában. A politikai demonstrációk során a rendőrség és a tüntetők között rendre kialakuló feszültség ugyanis erőszakos cselekmények kirobbanásához vezethet, amely mindkét oldalon sérüléseket, anyagi kárt okozhat és nemegyszer a rendőrség presztízsének csorbulásával is jár. Munkám során feltártam a kényszerítő erőt és a megfélemlítésen alapuló magas profilú tömegkezelésnek a feszültség és az erőszak fokozódásában betöltött szerepét. Egyúttal bizonyítottam azon – a konfliktus deszkalációjára irányuló – taktikák és alapszabályok létjogosultságát, amelyek betartása esetén a rendőrség minimalizálni képes a jogellenes cselekmények kialakulásának lehetőségét, és biztosítja a szólásszabadság, illetve a szabad gyülekezés joga békés gyakorlásának feltételeit.

Még a legdemokratikusabb társadalmakban is léteznek társadalmi feszültségek, melyek leggyakoribb levezetési, megoldás-keresési formája az utcai politizálás, a tüntetés. Vizsgálatom során bizonyítottam, hogy a békésnek induló tüntetések – sok esetben éppen a rendőri tevékenység hatására – több napig tartó zendülésekké, zavargásokká, rosszabb esetben forradalomná, illetve polgárháborúvá nőhetik ki magukat. Ennek alapján egyértelmű, hogy a tömegkezelés több, mint a közrend és a béke megőrzése érdekében végzett rendvédelmi tevékenység. Az elhibázott rendőri döntések, a kényszerítő erő jogszerűtlenn alkalmazása, illetve a tömeges rendőri erőszak a polgárokkal való összecsapásokhoz vezethetnek, melyek végkifejlete mindig többesélyes – a rendvédelmi erők „győzelme” sosem garantált.

Megállapítottam, hogy a politikai demonstrációk mindig magukba hordozzák annak kockázatát, hogy az erőszak elszabadulása esetén az aktuális állami berendezkedés veszélybe kerülhet, melynek következtében új, nem minden esetben demokratikus értékeket valló politikai csoportok kerülhetnek hatalomra, vagy éppen központi hatalom nélkül marad az ország. Az erős és hatékony irányítást nélkülöző „lator országok” nemcsak a saját államuk és polgáraik biztonságát képtelenek biztosítani, de instabilitásuk révén közvetlen veszélybe sodorhatják a régiójukba tartozó más államokat. Közvetett hatásuk révén nemegyszer a nemzetközi politikai status quo-ban is jelentős zavart okoznak, illetőleg távolabbi országokban is negatív folyamatokat váltanak ki (migráció, terrorizmus stb.).

Kutatásom során, a nemzetközi szakirodalomban talált megállapításokra támaszkodva mind stratégiai, mind taktikai szinten meghatároztam a tömegkezelés különböző stílusait. Megállapítottam, hogy a rendőri tömegkezelés stílusai széles palettán helyezkednek el, az elrettentéstől egészen a tárgyaláson, illetve az együttműködésen alapuló megoldásokig, és nagyban befolyásolják őket a tömeg viselkedéséről alkotott pszichológiai és szociológiai elméletek, illetve az általános percepció. A stílusok megválasztása és a politikai berendezkedés között nem feltétlenül állapítható meg közvetlen kapcsolat, egyes demokratikus államok rendőrségei is előszeretettel nyúlnak a nagy rendőri erőket felvonultató, elrettentésen alapuló stratégiákhoz és taktikákhoz.

A kommunikáción és az együttműködésen alapuló stílus nem követel olyan mértékű humánerőforrást és anyagi-technikai ráfordítást, mint az elrettentésen alapuló magas profilú tömegkezelés, ezzel szemben több rugalmasságot, fejlődőképességet, ismeretet, empátiát és kapcsolattartást igényel. Bevezetése sokszor éppen azért ütközik nehézségekbe, mert a beidegződéseken az illetékesek nem képesek változtatni és nem hajlandóak túllépni a közrend mindenáron történő megvédésének dogmáján.

Feltártam, hogy a kisebb fokú jogsértések elkövetése szinte elkerülhetetlen velejárója a tüntetéseknek. A műveletet irányító parancsnokoknak azonban mindig mérlegelniük kell a beavatkozás vagy az attól való eltekintés között. A döntés sosem könnyű és hálás feladat. A beavatkozás vagy annak elmaradása egyformán generálhat még jelentősebb jogsértésekkel járó cselekményeket, melyek során mind a

tüntető, mind a rendőrök oldalán, mind a kívülállók között lehetnek sérültek. A döntés következményei nemcsak a helyszínen, hanem később a médiában, a politikai szintéren és a közösség véleményében is megjelennek.

Álláspontom szerint az erőszakos cselekmények elkerülésének legfontosabb eszköze a kommunikáció és a tárgyalás, melyek megteremtik a bizalom és az együttműködés alapjait. A felek közti, esemény előtti, alatti és utáni párbeszéd lehetőséget biztosít a közös álláspont és a racionális kompromisszumok kialakítására, melyek segítségével megvalósítható az a fajta együttműködés, amely garanciája lehet a rendezvény békés lebonyolításának. Míg az esemény előtti és utáni kommunikáció elsősorban a tervezéssel megbízott vezetők és munkatársaik, valamint a tüntetők képviselői, illetve vezetők között zajlik, addig az esemény közben folytatott párbeszéd a tüntetések résztvevőinek szélesebb körét célozza meg. A helyszínen folytatott kommunikáció összekötőkapocsként működik a tüntetők és a művelet vezetői között, oda-vissza közvetítve a demonstráció lehető legbékésebb lebonyolításához szükséges információkat. Kifejtettem, hogy több európai rendőrség már létrehozta a saját, a tárgyalásos kommunikációra specializált, összefoglaló néven párbeszéd rendőrségnek nevezett taktikai elemét. Feltártam, hogy a párbeszéd rendőrség hatékonyan képes ellátni az említett összekötőkapocs szerepét az érintett felek között, illetve helyszíni fellépésével képes hozzájárulni a kialakuló konfliktushelyzetek deszkalálásához, melyek komolyabb rendbontásokká alakulhatnak át. Megállapítottam, hogy a Készenléti Rendőrségnél, 2016-ban létrehozott Partner Csoport elnevezésű taktikai elem egyértelműen a párbeszéd rendőrség koncepció hazai adaptációjának tekinthető. A csoport létrehozása lényeges része annak folyamatnak, melyen a magyar tömegkezelés 2006 óta keresztülment.

Bizonyítottam, hogy rendőrség és a tüntetők közti együttműködés alapja a bizalom, amely nemcsak a tömegkezelési műveletek esetén, de általában is fontos kritériuma a hatékony rendőri munkának. Bizalom nélkül a rendőrség nem jut a munkájához szükséges információhoz, illetve az előtte bezárkózó közösségek nem vesznek részt a közrend védelmében, a bűncselekmények megelőzésében, megszakításában és az elkövetők kézre kerítésében. A bizalom kialakítása és megtartása nem könnyű feladat, azon a rendőrségnek folyamatosan dolgoznia kell. Egy szakszerűtlenül végrehajtott vagy törvénytelen rendőri intézkedés hosszú időre vetheti vissza a bizalom elnyert szintjét, amit ezt követően nehéz feladat visszaállítani. Ezen állítás

hatványozottan igaz a rendszeresen a figyelem középpontjába kerülő tömegkezelési műveletekre. Az ilyen rendőri műveletek mindig magukban hordozzák a tömeges rendőri jogsértések és túlkapások kockázatát, amely akár évekre is képes visszavetni a rendőrség irányába tanúsított bizalmat.

Megállapítottam, hogy a rendőrség közösségekkel való közvetlen kapcsolatának és a rendőrök megközelíthetőségének egyik fontos előfeltétele a köztük kialakult bizalom. A közösség orientált rendvédelmi tevékenység nem újkeletű jelenség; léteznek olyan országok, ahol ezt tekintik alapvető rendvédelmi filozófiának; és van, ahol csak most ismerkednek vele vagy igyekeznek meghonosítani. Véleményem szerint a közösségorientált rendvédelem nem egyeztethető össze a modern rendőrségeknél tapasztalható militarizálódási folyamattal: a katonai jelleg más szemléletet követel meg, mint a közösségorientált megközelítés, ezért nem is lehet olyan hatékony.

A modern rendvédelem rugalmasságot, állandó fejlődést, önálló gondolkodást és egyéni felelősségvállalást igényel, amely nem egyeztethető össze teljes mértékben a katonai értékrenddel és attitűddel.

Úgy vélem, hogy a bizalom kialakításához a közösségekkel való kommunikáció és párbeszéd is szükséges. Az információmegosztás a modern társadalmakban nemcsak hogy javallott, de mára már alapvető követelménnyé vált.

A hagyományos média mellett egyre jelentősebb teret nyernek a közösségi média és a közösségi hálózatok. Ez a folyamat egyszerre jelent hátrányt és előnyt a rendőrség számára. Hátrány, mert a rendőrök munkájával kapcsolatos bármiféle híresztelés könnyen szárnyra kap, és rendkívül gyorsan eljut a hírekre szomjas olvasókhoz. A híresztelések cáfolata viszont már nem terjed ilyen sebességgel, és a hagyományos csatornákon egyre kevesebb egyénhez jut el. Véleményem szerint ezt a hatást kompenzálendő, a rendőrségnek is intenzíven részt kell vennie a közösségi média tartalmak előállításában, informálva a közösségek tagjait az őket érintő eseményekről, a bűncselekményekkel kapcsolatos trendekről, valamint a híresztelések cáfolatairól.

A közösségi hálózatok szinte kínálják magukat a tömegkezelési feladatok során szükséges információmegosztásra, a tüntetők tájékoztatására, és nem igényelnek jelentősebb humán vagy anyagi-technikai befektetést. E felületeken megvalósítható a valós idejű, célzott tömegtájékoztatás, mely segíthet eloszlatni a tüntetők között

terjedő híreszteléseket, nézeteltéréseket, és továbbítani a rendőrség elvárásait – ugyanakkor a műveletet irányító vezetők irányába visszacsatolásként szolgálnak.

A közösségi hálózatok alkalmasak a jogsértések elkövetőinek azonosítására, az ellenük hozott szankciók ismertetésére, illetve az események vizsgálatának támogatására is. Hazánkban a közösségi hálózatok mindezek ellenére sem töltenek be jelentős szerepet az említett célok elérésében, ezért érdemes lenne megvizsgálni azok ilyen irányú alkalmazásának lehetőségeit is.

Meggyőződésem, hogy a rendőri szervek elsőszámú feladata az emberi jogok szabad gyakorlásának biztosítása. A kutatásom során feltárt tények alapján, ez az érték nem kap a demokratikus társadalomban betöltött szerepének megfelelő hangsúlyt a magyar normatív szabályozásban és a tömegkezeléssel kapcsolatos képzésben. A jelenlegi szabályzók felülvizsgálatát és módosítását a rendőrségnek mielőbb el kell végeznie, és a gyakorlatba történő bevezetésére is intézkednie szükséges. Az elavultnak és alapvetően hiányosnak tekinthető Csapatszolgálati Szabályzat helyett egy kifejezetten a tömegkezeléssel foglalkozó normatíva kidolgozására lenne szükség, amelyről le kell választani az egyéb oda nem tartozó elemeket. Helyettük az olyan, ma még teljesen hiányzó témaköröket, mint például a közösségi média használata és a sajtókapcsolatok művelése, a párbeszéd rendőrség működésének, az egyes kényszerítő eszközök alkalmazásának részletei, azok emberi jogra gyakorolt hatása stb. kell szabályozás alá vetni és jogi normában előírni. Ezek a tényezők ugyanis jelentős hatást gyakorolnak a tömegkezelés stratégiai és taktikai szintjére, meghatározzák annak minőségét.

A fejlesztés érdekében, javaslom az emberi és az alapvető szabadságjogok hazai oktatásban, illetve a tananyagokban való megjelenésének, valamint a magyar rendőri kultúrában megjelenő hatásának alaposabb kutatását.

Véleményem szerint a tömegkezelésben résztvevő rendőrök csak akkor képesek megfelelő döntéseket hozni, amennyiben megfelelően felkészítik őket, ezért a képzések színvonalát (beleértve a képzési tematikák és oktatási segédletek színvonalát is) jelentősen fejleszteni szükséges. Javaslom, hogy a szükséges folyamatot a rendőrség ne önállóan végezze el; feltétlenül szükségesnek látom a témakört érintő tudományterületek képviselőit is bevonni a munkába – ez egyrészt növelné a munka értékét, másrészt hozzájárulna a belterjesség elkerüléséhez.

Fontosnak tartom, hogy a tömegkezelés elfoglalja az őt megillető figyelmet a hazai kutatásokban, mert csak tudományos dolgozatok segítségével nyílik lehetőség elégséges tudásbázist teremteni az oktatáshoz szükséges írásos segédletek és jegyzetek összeállításához.

A képzés fejlesztését szolgálhatná a tömegkezeléssel kapcsolatos képzések nemzetközi szintű vizsgálata is, lehetővé téve azok egymással, illetőleg a hazai képzéssel való összehasonlítását, a jó gyakorlatok megfelelő adaptációval történő átvételét.

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Elsőként tártam fel, hogy a rendőrség és a tüntetők közötti viszony jelentős hatást gyakorol a tüntetések lefolyására, és számos esetben éppen a rendőrség az a fél, akinek rugalmatlansága, a rend mindenáron történő fenntartására való törekvése révén alakul ki és/vagy eszkalálódik a konfliktus.
2. Elsőként tártam fel a tömegkezeléshez kapcsolódó stílusokat és modelleket, melyek jelentős eltérést mutatnak egymáshoz képest a tüntetők kezelése szempontjából. Megállapítottam, hogy az elrettentésen alapuló modellek sok esetben kontraproduktívan működnek, míg a tárgyalásos modell lehetőséget nyújt a konfliktusok erőszakmentes és eredményes kezelésére.
3. Elsőként tártam fel a közösségi hálózatok és a közösségi média politikai demonstrációkra gyakorolt hatásait, és megállapítottam, hogy a rendőrség hatékony eszközként képes használni azokat a demonstrálókkal és a képviselőikkel való kapcsolattartásra, elősegítve az együttműködéshez szükséges bizalom kialakítását, fenntartását, valamint a tájékoztatással kapcsolatos elvárások teljesítését.
4. Elsőként tártam fel, hogy a tömegkezelést szabályozó hazai normatívák elégtelenek, nem tükrözik vissza a területen az elmúlt két és fél évtizedben történt változásokat, illetőleg nem segítik elő az újszerű eljárások és gondolkodásmód terjedését. (Feltártam egyúttal, hogy a hazai tömegkezelési gyakorlat több tekintetben meghaladta az érvényes normákat.)

ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI FELHASZNÁLHATÓSÁG

A kutatás időszakában megjelent publikációimmal, egy-egy probléma elemzésén keresztül igyekeztem hozzájárulni a hazai tömegkezelési gyakorlat fejlesztéséhez. A feltárt forrásmunkák bemutatásával lehetőséget kívántam teremteni a rendelkezésre álló szakirodalom, témát kutatni kívánó vagy a szakterületen fejlődni akaró szakemberek részére történő könnyebb megismerésére, hozzáférésére.

Értekezésemmel azáltal kívánok hozzájárulni a jelenlegi rendőri tömegkezelési gyakorlat fejlesztéséhez, hogy a hazai olvasóközönségnek bemutattam azokat – a nemzetközi szakirodalom már régóta fellelhető – eredményeket és álláspontokat, melyek figyelembevételével és alkalmazásával olyan tömegkezelési kultúra és stratégia alakítható ki, mely a kényszerítő erőn alapuló megközelítés helyébe lépve, garantálni képes az emberi és az alapvető szabadságjogok érvényesülését. A kutatásom másik célja, hogy mintegy hiánypótlásként – a feltárt tudományos eredmények szintetizálása és összevetése révén olyan szakirodalmat alkothassak, amely hozzájárulhat a hazai rendőrtiszti és tiszthelyettesi oktatás tömegkezelési képzési moduljának fejlesztéséhez, elméleti háttérrel nyújtva ahhoz.

Kutatási eredményeimet ajánlom továbbá a gyakorló szakemberek figyelmébe is, akik a munkájukhoz nyerhetnek elméleti háttérrel a dolgozatom által. A tömegkezelési műveletekért felelős vezetők az elméletek és a tudományos eredmények áttekintésével lehetőséget nyerhetnek arra, hogy értékeljék: milyen stratégiák mentén végzik a politikai demonstrációk biztosítását, illetve hogy a saját szervezetüknél milyen tömegkezelési kultúra uralkodik. Az értékelés lehetőséget biztosíthat számukra, hogy szükség esetén intézkedjenek a megfelelően tartott változások bevezetésére, munkatársaik képességeinek fejlesztésére.

Bízom benne, hogy a dolgozatomban feltárt tények és megállapítások egy része alkalmas arra, hogy belőlük meríteni lehet a jogi szabályozással szembeni követelménytámasztás kialakításánál, a kommunikáció és a kapcsolódó taktikai megoldások formáinak és megfontolásainak meghatározásánál, a közösségi média alkalmazásának továbbfejlesztésénél, valamint a kényszerítő eszközök differenciálási szempontjainak kimunkálásánál. Meglátásom szerint, a felsorolt témák részét kell képezzék egy újabb, haladóbb szemléletű csapatszolgálati, de még inkább

„Tömegkezelési Szabályzatnak”, amely figyelembe veszi a tömegkezelés területén az elmúlt évtizedekben bekövetkezett változásokat.

IRODALOM

PUBLIKÁCIÓK, TUDOMÁNYOS MUNKÁK, TANULMÁNYOK

ÁDÁM Antal, *A rendőrség az alkotmányi értékek között=Pécsi Határőr Tudományos közlemények IX.*, szerk. GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán, Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2008

ADANG, Otto, *Initiation and Escalation of Collective Violence, An Observational Study*, 2011, 1.

www.skmr.ch/cms/upload/pdf/151103_Initiation_and_Escalation_of_Collective_Violence.pdf (Letöltés: 2016.02.21.)

ADANG, Otto, van HAM, Tom, *Contextual and Individual Factors Determining Escalation of Collective Violence: Case Study Of The Project X Riot In Haren, The Netherlands*, *The British Journal of Criminology*, Vol. 55, Issue 6, 2015. A szerzőtől.

ADANG, Otto: *Managing collective violence around public events: an international comparison*, 2011.

www.researchgate.net/profile/Otto_Adang/publication/274383979_Managing_collective_violence_around_public_events_an_international_comparison/links/551db24a0cf213ef063e9019.pdf? (Letöltve: 2016.02.19.)

ALPERT, Geoffrey P., DUNHAM, Roger G., *Understanding Police Use of Force – Officers, Suspects, and Reciprocity*, Cambridge University Press, New York, 2004.

ANDERSON, Lisa, *Authoritarian Legacies and Regime Change – Towards Understanding Political Transition in the Arab World=The New Middle East – Protest and Revolution in the Arab World*, Ed. Fawaz A. GERGES, Cambridge University Press, New York, 2014.

ANDREESCU, Viviana, KEELING, Deborah G., *Explaining the public distrust of police in the newest European Union countries*, *International Journal of Police Science & Management*, Vol. 14, No 3, 2012.

BAIN, Andy, ROBINSON, Bryan K., CONSER, Jim, *Perceptions of Policing: improving communication in local communities*, *International Journal of Police Science & Management*, Vol. 16, No. 4, 2014.

BAKER, David, *Paradoxes of Policing and Protest*, *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, Vol. 3, Issue 2. 2008.

BALKO, Radley, *Overkill-The Rise of Paramilitary Police Raids in America*. Washington D.C, Cato Institute, 2006.

BÁNYAI Edit, NOVÁK Péter, *Online üzlet és marketing*, Bp., Akadémiai Kiadó, 2011.

BARANYI Sándor, TREMMEL György, KOVÁCS György, BUJBÁCSI József, *A tömegoszlátás során alkalmazható fegyverek és technikai eszközök*, Bp., BM Könyvkiadó, 1988.

BARÁT Tamás, *Média és társadalom – Társadalmi (közösségi) média = Tudományos közlemények, Gazdaság és szociális demokrácia*, szerk. G. MÁRKUS György, Bp., Általános Vállalkozási Főiskola, 2011.

BAYLEY, David H., *Changing the Guard - Developing Democratic Police Abroad*, Oxford, Oxford University Press Inc, 2006.

BIER, Daniel, *By the Numbers: Is Private Gun Ownership Responsible for Police Militarization*=*The Freeman*, ed. Max Borders, Vol. 64, No 8, 2014.

BJÖRK, Micael, *Between Frustration and Aggression: Legal Framing and the Policing of Public Disorder in Sweden and Denmark*. *Policing & Society*, Vol. 15, No. 3, 2005.

BLEICH, Erik, CAEIRO, Carolina, LUEHRMAN, Sarah, *State responses to 'Ethnic Riots' in liberal democracies: evidence from Western Europe*, *European Political Science Review*, Vol. 2, No. 2, 2010.

BRADFORD, Ben, *Policing and social identity: procedural justice, inclusion and cooperation between police and public*, *Policing & Society*, Vol. 24, No. 1, 2014.

BRADFORD, Ben, JACKSON Jonathon, STANKO Elizabeth, *Contact and confidence: revisiting the impact of public encounters with the police*, *Policing and society*, 19 (1), 2009.

RAPPERT, Brian, *Non-Lethal Weapons as Legitimizing Forces?*, Technology, Politics and the Management of Conflict, London, Frank Cass Publishers, 2003.

BRUCE, David, NEILD, Rachel, *The police that we want – A handbook for oversight of police in South Africa*, Johannesburg, The Centre for the Study of Violence and Reconciliation, 2005.

BRUNSCH, Daniel, *Tactical communication in Germany: An overview and future prospects*, Anthology, Stockholm, National Police Board, 2013.

https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporter-utredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporter-utredningar/GODIAC/GODIAC_Anthology_2013_web.pdf (Letöltve: 2016.04.03.)

BUCHANAN, Allen, *Human Right, Legitimacy and Use of Force*, Oxford University Press, Oxford, 2010.

BUNCE, Valerie, *Conclusion: Rebellious Citizens and Resilient Authoritarians*=*The New Middle East – Protest and Revolution in the Arab World*, ed. FAWAZ A. Gerges, Cambridge University Press, New York, 2014.

BUTTLE, John W., *Officer Safety and Public Safety: Training the Police to Use Force in the United Kingdom*=*Police Use of Force – A Global Perspective*, ed. KUHN, Joseph B., KNUTSSON, Johannes, Santa Barbara, California, Praeger, 2010.

CALL, Charles T., *Sustainable Development in Central America: The Challenges of Violence, Injustice and Insecurity*, Hamburg, Institut für Iberoamerika-Kunde, 2000.
http://ca2020.fiu.edu/Themes/Charles_Call/Call.pdf (Letöltve: 2014.11.29)

CANETTI, Elias, *A tömeg és hatalom*, Bp., Európa Könyvkiadó, 1991.

CHALCRAFT, John, *Egypt's 25 January Uprising, Hegemonic Contestation=The New Middle East – Protest and Revolution in the Arab World*, ed. GERGES, Fawaz A., New York, Cambridge University Press, 2014.

CHANG, Albert, *Revisiting the Tiananmen Square Incident: A Distorted Image from Both Sides of the Lens*, Stanford Journal of East Asian Affairs, Vol. 5, Number 1, 2005.

CLINE, Donna, *Deprivation of liberty: Has the European Court of Human Rights Recognised a 'Public Safety' Exception?*, Merkourios, Vol. 29, No. 76, 2013.

COLIN Rogers, RHOBERT Lewis, JOHN, Tim, READ, Tim, *Police Work – Principle and practice*, Routledge, Abingdon, 2011.

CRAWFORD, Adam, *Plural policing in the UK: policing beyond the police=Handbook of Policing*, ed. Tim NEWBURN, Cullompton, Willan Publishing, 2008.

CSABAI Márta, ERŐS Ferenc: *Testhatárok és énhatárok. Az identitás változó keretei*, Bp., József Eötvös Műhely Kiadó, 2000.

CSEPELI György, *Szociálpszichológia*, Bp., Osiris Kiadó, 2001.

DARREL W. Stephens, *Creating Community Relationships That Will Survive Controversial Uses of Force=Critical Issues in Policing Series: Strategies for Resolving Conflict and Minimizing Use of Force*, ed. EDERHEIMER, Joshua A., Washington DC, Police Executive Research Forum, 2007.
www.policeforum.org/assets/docs/Critical_Issues_Series/strategies%20for%20resolving%20conflict%20and%20minimizing%20use%20of%20force%202007.pdf
 (Letöltve: 2014.11.01.)

della PORTA, Donatella, REITER, Herbert, *Introduction=The Policing of Protest in Western Democracies=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. della PORTA, Donatella, REITER, Herbert, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998.

della PORTA, Donatella, *Police Knowledge and Protest Policing: Some Reflections on the Italian Policing=Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. della PORTA, Donatella, REITER, Herbert, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998.

della PORTA, Donatella, REITER, Herbert, *The Policing of Transnational Protest: A Conclusion=The Policing of Transnational Protest*, ed., della PORTA, Donatella, PETERSON, Abby, RITER, Herbert, Aldershot, Ashgate, 2006.

della PORTA, Donatella, REITER, Herbert, *The Policing of Global Protest: The G8 at Genoa and its Aftermath=The Policing of Transnational Protest*, ed., della

PORTA, Donatella, PETERSON, Abby, RITER, Herbert, Aldershot, Ashgate, 2006, 22.

DENEF, Sebastian, KAPTEIN, Nico, BAYERL, Petra S., RAMIREZ, Leonardo, *Best Practice in Police Social Media Adaptation*, Composite Project, 2011.
www.fit.fraunhofer.de/content/dam/fit/de/documents/COMPOSITE-social-media-best-practice.pdf, (Letöltve: 2013.09.09.)

DENEF, Sebastian, BAYERL, Petra S., KAPTEIN, Nico, *Social Media and the Police – Tweeting Practices of British Police Forces during the August 2011 Riots*, New York, Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems, 2013, 3471. <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=2466477> (Letöltve: 2013.08.19.)

DROZ-VINCENT, Philippe, *The Military Amidst Uprising And Transitions In The Arab World=The New Middle East – Protest And Revolution In The Arab World*, ed. FAWAZ, A. Gerges, Cambridge University Press, New York, 2014.

DRURY, John, REICHER, Steve, *Collective action and psychological change: The emergence of new social identities*, British Journal of Social Psychology, 39, 2000.

DRURY, John, REICHER, Steve, *Collective Psychological Empowerment as a Model of Social Change: Researching Crowds and Power*, Journal of Social Issues, Vol. 65, No. 4, 2009.

DRURY, John, STOTT, Clifford, FARSIDES, Tom, *The Role of Police Perceptions and Practices in the Development of „Public Disorder”*, Journal of Applied Social Psychology, 33, 2003, 1481. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1559-1816.2003.tb01959.x/pdf> (Letöltve: 2016. 05.13.)

DUKE, Simon, *European External Action Service and PD=European Public Diplomacy – Soft Power At Work*, ed. CROSS, Mai'a K. Davis, MELISSEN, Jan, New York, Palgrave Macmillan, 2013.

EARL, Conteh-Morgan, *Collective Political Violence - An Introduction to the Theories and Cases of Violent Conflicts*, London, Routledge, 2004, 1.

EARL, Jennifer, SOULE, Sarah A., MCCARTHY, John D., *Protest Under Fire? Explaining the Policing of Protest*, American Sociological Review, Vol. 68. No. 4, 2003.

EARL, Jennifer, SOULE, Sarah A., *Seeing Blue, A Police-Centered Explanation Of Protest Policing*, Mobilization: An International Quarterly, Vol. 11, No. 2, 2006.

EGGERT, Nina, KETELAARS, Pauline, WOUTERS, Ruud, WALGRAVE, Stefaan, *Preparing for action: police deployment decisions for demonstrations*, 2016.
www.researchgate.net/publication/295900668_Preparing_for_action_police_deployment_decisions_for_demonstrations (Letöltve: 2016.04.30.)

ELLISON, Graham, *A Blueprint for Democratic Policing Anywhere in the World? - Police Reform, Political Transition, and Conflict Resolution in Northern Ireland*, Police Quarterly, Vol. 10, No. 3, 2007.

EMSLEY, Clive, BESSEL, Richard, *Introduction= Patterns of Provocation: Policing and Public Disorder*, ed. BESSEL, Richard, EMSLEY, Clive, New York, Berghahn, 2000.

EUWEMA, Martin C., KOP, Nicolien, BAKKER, Arnold B., *The behaviour of police officers in conflict situations: how burnout and reduced dominance contribute to better outcomes*, Work&Stress, Vol. 18. No. 1, 2004.

FAZZINI, Mark, *Marketing Available Police Services: The MAPS Program*, FBI Law Enforcement Bulletin, Vol. 72, No. 5, 2003. <https://leb.fbi.gov/2003-pdfs/leb-may-2003> (Letöltve: 2015.12.05.)

FELGUEIRAS, Sérgio, PAIS, Lúcia G., ABREU, Hugo, MARTINS, Rafael, ROCHA, José P., *Transnational Political Protest: a Portuguese Perception=Anthology*, Stockholm, National Police Board, 2013. https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporter-utredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporter-utredningar/GODIAC/GODIAC_Anthology_2013_web.pdf (Letöltve: 2016.04.03.)

FERNANDEZ, Kevin, *The Two Waves of Cyberpolitics in Malaysia: What Does The By-Elections Barometer Tell Us*, CEU Political Science Journal, Vol. 5., Department of Political Science Central European University, 2010.

FILLIEULE, Olivier, JOBARD, Fabien, *The Policing of Protest in France: Toward a Model of Protesting=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. della PORTA, Donatella, REITER, Herbert, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998.

FINSZTER Géza, *A rendészet elmélete*, Bp., KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2003.

FINSZTER Géza, *A rendészet jogi természete, rendvédelem – honvédelem=Pécsi Határőr Tudományos Közlemények I.*, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, Pécs, 2002.

FINSZTER Géza, *Közbiztonság és jogállam*, Jog, állam, politika, 1. évf, 3 sz, 2009.

FINSZTER Géza, *Rendészet – rendvédelem közjogi megközelítésben=Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, szerk. GAÁL Gyula, HAUTZINGER Zoltán, IX. kötet, Pécs, 2008.

FINSZTER Géza, *Tanítások a rendészetről=Sodorvonalon*, szerk. HAUTZINGER Zoltán, VERHÓCZKI János, Budapest, Magyar Rendészeti Társaság Határrendészeti Tagozat, 2012.

FOGARASI Mihály, KOVÁCS István, SZEDLÁK Péter, *A résztvevők valósága: 2006. szeptember 18., október 23.*, Belügyi Szemle, 2013, 7-8 sz.

FRIENSENDORF, Cornelius, PENKSA, Susan E., *Militarized Law Enforcement in Peace Operations: EUFOR in Bosnia and Herzegovina*, International Peacekeeping, Vol. 15, No. 5, 2008.

FRIESENDORF, Cornelius, *Paramilitarization and Security Sector Reform: The Afghan National Police*, International Peacekeeping, Vol.18, No.1, 2011.

FROSDICK, Steve, *Policing, safety and security in public assembly facilities*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 12 No. 1, 2010.

GEDEON Péter, *Közjó és demokrácia - Két közgazdaságtani elmélet a demokráciáról*, Közgazdasági Szemle, LX. évf, 2013.

GIACOMANTONOI, Chris, BADFORD, Ben, MARTIN, Richard, *Making and Breaking Barriers - Assessing the value of mounted police units in the UK*, Cambridge, Rand Corporation, 2015.

www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR800/RR830z1/RAND_RR830z1.pdf (Letöltve: 2016.06.10.)

GRANSTRÖM, Kjell, GUVA, Gunilla, HYLANDER, Ingrid, ROSANDER, Michael, *Riots and Disturbances – How riots start and how order is secured*, Stockholm, Fog-Rapport, Nummer 64, 2009. <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:372631/FULLTEXT01.pdf> (Letöltve: 2016.04.10)

GREENE, Jack R., *Zero Tolerance and Policing*, The Oxford Handbook of Police and Policing, ed. REISIG, Michael D., KANE, Robert J., University Press, Oxford, 2014.

GREER, Chris, MCLAUGHIN, Eugene, *We Predict A Riot? Public Order Policing, New Media Enviroments and the Rise of the Citizen Journalist*, The British Journal of Criminology, 2010. <http://bjc.oxfordjournals.org/content/50/6/1041.full.pdf+html>, (Letöltve 2013.02.24.)

GUNITSKY, Seva, *Corrupting the Cyber-Commons: Social Media as a Tool of Autocratic Stability=Perspectives on Politics*, Vol. 13, Issue 01, 2015.

GUPTA, Ravi, BROOKS, Hugh, *Using Social Media for Global Security*, Indianapolis, John Wiley & Sons, Inc., 2013.

Hajas Barnabás, *Épp egy társadalomtudós mondja meg, mit kezdjen a tömeggel a rendőrség?*=Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XII, szerk. GAÁL Gyula, HAUTZINGER Zoltán, Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2010.

Hajas Barnabás, *Utcák, terek szabadsága: Kézikönyv szervezőknek, tüntetőknek, rendőröknek és báméskodóknak*, Budapest, Századvég Kiadó, 2014.

HAUTZINGER Zoltán, *A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei= Tanulmányok a "Határőrség és rendészet" című tudományos konferenciáról*, szerk. HAUTZINGER Zoltán, Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2002.

HAVELUND, Jonas, ILUM, Jorgen, JENSEN, Morten Anker, NIELSEN, Bent Preben, RASMUSSEN, Kristian, STOTT, Clifford, *Event Policing – Dialogue in the Policing of Mass Events in Denmark*, CEPOL European Police Science and Research Bulletin, Issue 4, Winter 2010/2011.

HEAL, Sid, *Crowds, Mobs, and Nonlethal Weapons*, Military Review, March-April, 2000.

HILTON, Marianne, WESSMAN, Christian, *The influence of knowledge-based learning on the development of special police tactics in Sweden*, Anthology, Stockholm, National Police Board, 2013.

https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporter-utredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporter-utredningar/GODIAC/GODIAC_Anthology_2013_web.pdf (Letöltve: 2016.04.03.)

HINTON, Mercedes S., NEWBURN, Tim, *Introduction=Policing Developing Democracies*, ed. HINTON, Mercedes S., NEWBURN, Tim, New York, Routledge, 2009.

HOGGETT, James, STOTT, Clifford, *Post G20: The Challenge of Change, Implementing Evidence-based Public Order Policing*, Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 2012.

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/jip.1360/pdf> (Letöltve: 2013.02.16.)

HOLGERSSON, Stefan, *The Dialogue Police: Experiences, observations and opportunities*. Stockholm, The National Police Board, 2010.

http://static1.squarespace.com/static/5437a800e4b0137bd4ed4b13/t/5442358ee4b05dc33c6ad9ea/1413625230058/Dialogue_bok100630Webb.pdf (Letöltve: 2016.03.25.)

HOPE, Kempe Roland, *In pursuit of democratic policing: An analytical review and assessment of police reform in Kenya*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 17(2), 2015.

INNES, Martin, *Understanding Social Control: Deviance, crime, and social order*, Berkshire, Open University Press, 2003.

IVANOVSKI, Jonche, RAJKOVCHEVSKI, Rade, *Testing the police model for the handling and use of firearms against non-police subjects*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 17, No. 1, 2015.

JACKSON, Jonathan, SUNSHINE, Jason, *Public confidence in policing: a neo-Durkheimian perspective*, British journal of criminology, 47 (2), 2007.

JACKSON, Jonathan, HOUGH, Mike, BRADFORD, Ben, HOHL, Katrin, JOUNI, Kuha, *Policing by Consent: Topline Results (UK) from Round 5 of the European Social Survey*, European Social Survey, 2012.

www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS5_gb_toplines_policing_by_consent.pdf (Letöltve: 2016.02.15.)

JAIME-JIMÉNEZ, Oscar, REINARES, Fernando, *The Policing of Social Protest in Spain: From Dictatorship to Democracy=Policing Protest – The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. della PORTA, Donatella, REITER, Herbert, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998.

JEWKES, Yvonne, *Media and Crime*, London, SAGE Publications Ltd, 2004.

Magyar Értelmező Kéziszótár – A-Ly, szerk. JUHÁSZ József, SZŐKE István, O. NAGY Gábor, KOVALOVSKY Miklós, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1985.

Magyar Értelmező Kéziszótár – M-Zs, szerk. JUHÁSZ József, SZŐKE István, O. NAGY Gábor, KOVALOVSKY Miklós, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1985.

KAPLAN, M. Andreas, HAENLEIN Michael, *Users of the World, unite! The challenges and opportunities of Social Media*, Business Horizons, Vol. 53, 2010.

KARATAY, Akin, WIATROWSKI, Michael, VARDALIS, James J. – BOWEN, Kendra N., *An assessment of democratic policing in Turkey*, International Journal of Police Science and Management, Vol. 14, No. 4, 2012.

KENNY, John M., McPHAIL, Clark, WADDINGTON, Peter, *Crowd Behavior, Crowd Control, and the Use of Non-lethal Weapons*, Pennsylvania, PennState, 2001. www.popcenter.org/problems/spectatorviolence/PDFs/HEAP.pdf (Letöltve: 2014.10.29.)

KIBURN, Michelle, KRIEGER, Laura, *Policing in an information age: the prevalence of State and local law enforcement agencies utilising the Word Wide Web to connect with the community*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 16, No. 3, 2014.

KING, Mike, WADDINGTON, David, *Riots and social protest in an age of austerity*, Policing & Society, Vol. 23, No. 1, 2013.

KISS József, SIPOS Erika, *Közösségi hálózatok és hatásuk a társadalomra*, Bp., SZVT Kutatási és Fejlesztési Központ, 2011.

KISSANE, Dylan, *Revolution in Political Affairs*, CEU Political Science Journal, Vol. 5., Department of Political Science Central European University, 2010.

KISSINGER, Henry: *Világrend*, Budapest, Antall József Tudásközpont, 2014.

KLOMP, Misja van de, ADANG, Otto, BRINK, Gabriël van den, *Riot management and community relations: policing public disturbances in a Dutch neighbourhood*, Policing and Society, Vol. 21, Issue 3, 2011.

KORINEK László, *A rendőrség szerepe, funkciói és típusai=Sodorvonalon*, szerk. HAUTZINGER Zoltán, VERHÓCZKI János, Budapest, Magyar Rendészeti Társaság Határrendészeti Tagozat, 2012.

KRASKA, Peter B., *Militarization and Policing – Its Relevance to 21st Century Police*, Policing, Vol. 1, Issue 4, 2007.

KRASKA, Peter B., PAULSEN, Derek J., *Grounded research into U.S. paramilitary policing: Forging the iron fist inside the velvet glove*, Policing and Society, Vol. 7, 1997.

KRASKA, Peter B., *Questioning the Militarization of U.S. Police: Critical Versus Advocacy Scholarship*, Policing and Society, Vol 9. 1999.

KUHNS, Joseph B., KNUTSSON, Johannes, *Introduction=Police Use of Force – A Global Perspective*, ed. KUHNS, Joseph B., KNUTSSON, Johannes, Santa Barbara, California, Praeger, 2010.

LAFRANCE, Casey, ALLEN, Jennifer M., *An exploration of the juxtaposition of professional and political accountability in local law management*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 12 No. 1, 2010.

LAWRENCE, Regina G., *The Politics of Force - Media and the Construction of Police Brutality*, Berkely, University of California Press, 2000.

LE BON, Gustave, *A tömegek lélektana*, Bp., Hatágú Síp Alapítvány, 1993.

LESS Ferenc, *A közösségi hálózatok és a közösségi rendőrség kapcsolata (Mi keresni valója van a rendőrségnek a Facebookon?)=Nemzetbiztonsági Szemle*, III. évf, 1. szám, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2015.

LEBMANN-FAUST, Peter, „Bloody May” – *The case of Berlin 1929=Patterns of Provocation: Policing and Public Disorder*, ed. BESSEL, Richard, EMSLEY, Clive, New York, Berghahn, 2000.

MACHIAVELLI, Niccolo, *A fejedelem*, Bp., Helikon Kiadó, 2015.

MACKAY, Angela, *Training=Public Oversight of the Security Sector A Handbook for Civil Society Organizations*, ed. COLE, Eden, EPPERT, Kerstin, KINZELBACH, Katrin, United Nations Development Programme, 2008.
www.dcaf.ch/Publications/Public-Oversight-of-the-Security-Sector (Letöltve: 2016.02.07.)

MAGUIRE, Edward R., *Police Organizations and the Iron Cage of Rationality=The Oxford Handbook of Police and Policing*, ed. REISIG, Michael D., KANE, Robert J., University Press, Oxford, 2014.

MARKOS-KUJBUS Éva, GÁTI Mirkó, *A közösségi média mint online stratégiai eszköz="Coopetition" Verseny és együttműködés a marketingben*, Bp., Magyar Marketing Szövetség Marketing Oktatók Klubja 18. Országos Konferencia, 2012.

MARX, Gary T., *Civil Disorder and the Agents of Social Control*, Journal of Social Issues, Vol. 26, No. 1, 1970.

MARX, Gary T., *Some Reflections on the Democratic Policing of Demonstrations=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. della PORTA, Donatella, REITER, Herbert, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998.

MARX, T. Gary, *Democratic Policing=Policing, Security and Democracy: Theory and Practice*, ed. AMIR, Menachim – EINSTEIN, Stanley, Vol 2, New York, Office of International Criminal Justice, 2001. <http://web.mit.edu/gtmarx/www/dempol.html> (Letöltve: 2014.06.10.)

MAWBY, Rob I., *Models of policing=Handbook of Policing*, ed. NEWBURN, Tim, Cullompton, Willan Publishing, 2008.

McPHAIL, Clark, SCHWEINGRUBER, David, McCARTHY, John, *Policing Protest in the United States: 1960-1995=**Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, della Porta, Donatella - Reiter, Herbert (eds), Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998.

MEARES, Tracey L., NEYROUD, Peter, *Rightful Policing, New Perspectives in Policing*, National Institute of Justice, 2015. www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/248411.pdf (Letöltve: 2015.05.23.)

MERRY, Simon, POWER, Nicola, McMANUS, Michelle, ALISON, Laurence, *Drivers of public trust and confidence in police in the UK*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 14, No. 4, 2012.

MORRELL, Gareth, SCOTT Sara, McNEISH, Di, WEBSTER, Stephen, *The August riots in England: Understanding the involvement of young people*, London, Natcen, 2011.

www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/60531/The_20August_20Riots_20in_20England_20_pdf__201mb_.pdf (Letöltve: 2014.03.05.)

MOSKOS, Peter, *Cop in the Hood – My Years Policing Baltimore’s Eastern District*, New Jersey, Princeton University Press, 2008.

MOUFFE, Chantal, *On the Political*, Abingdon, Routledge, 2005.

NAGY Tamás, *Vélemény 2.0 – közösségi média könyv*, Bp., 2010. <http://mek.oszk.hu/10300/10353/10353.pdf> (Letöltve: 2016.03.13.)

NÉMETH Zsolt, *Helyzetvázlat a rendészeti működésről=Sodorrvonalon*, szerk. HAUTZINGER Zoltán, VERHÓCZKI János, Budapest, Magyar Rendészeti Társaság Határrendészeti Tagozat, 2012.

NEWMAN, Graeme R., *Foreworld=Police Use of Force – A Global Perspective*, ed. KUHNS, Joseph B., KNUTSSON, Johannes, Santa Barbara, California, Praeger, 2010.

MARENIN, Otwin, *Police Training for Democracy*, Police Practice and Research, 5:2, 2007.

Oxford Advanced Learner’s Dictionary – 7th Edition, Oxford, Oxford University Press, 2005.

ÖSTERLING, Ola, *Dialogue police work: a balancing act on a slack tightrope*, Anthology, Stockholm, National Police Board, 2013, 54.

https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporter-utredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporter-utredningar/GODIAC/GODIAC_Anthology_2013_web.pdf (Letöltve: 2016.04.03.)

PINIZOTTA, Anthony J., DAVIS, Edward F., BOHRER, Shannon B., INFANTI, Benjamin J., *Law enforcement restraint in the use of deadly force within the context of ‘the deadly mix’*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 14, No. 4, 2012.

PINO, Nathan W., WIATROWSKI, Michael D., *Introduction=Democratic Policing in Transitional and Developing Countries*, ed. PINO, Nathan W., WIATROWSKI, Michael D., Aldershot, Ashgate Publishing Limited, 2006.

PLATÓN, *Az állam*, Budapest, Cartaphilus Könyvkiadó, 2008.

PUNCH, Maurice, *Shoot to Kill – Police, firearms and fatal force*, The Policy Press, Bristol, 2011.

RAPOPORT, David C., *Protesters*, Anthology, Stockholm, National Police Board, 2013. https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporter-utredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporter-utredningar/GODIAC/GODIAC_Anthology_2013_web.pdf (Letöltve: 2016.04.03.)

REICHER, Stephen D., STOTT, Clifford, DRURY, John, ADANG, Otto, CRONIN, Patrick, LIVINGSTONE, Andrew, *Knowledge-based public order policing: Principles and practice*, Policing, Vol. 1. No. 4, 2007.

REICHER, Steve, „*The Battle of Westminster*”: *developing the social identity model of crowd behaviour in order to explain the initiation and development of collective conflict*, European Journal of Social Psychology, Vol. 26, 1996.

REICHER, Steve, STOTT, Cliff, *Mad Mobs and Englishmen – Myths and Realities of the 2011 Riots*, London, Constable & Robinson Ltd, 2011.

REICHER, Steve, STOTT, Clifford, CRONIN, Patrick, ADANG, Otto, *An integrated approach to crowd psychology and public order policing*. Policing, Vol. 27, 4, 2004.

REICHER, Steve, *The St. Pauls’ riot: an explanation of the limits of crowd action in terms of a social identity model*, European Journal of Social Psychology, Vol. 14., 1984.

REINER, Robert, *Policing, Protest, and Disorder in Britain=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. della PORTA, Donatella, REITER, Herbert, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998.

REITER, Herbert, *Police and Public Order in Italy, 1944-1948: The Case of Florence=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. della PORTA, Donatella, REITER, Herbert, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998.

Rendészettudományi szószedet, szerk. BEREKNYEI József, Bp., Magyar Rendészettudományi Társaság, 2008.

RIESMAN, David, *A magányos tömeg*, Bp., Polgár Kiadó, 1996.

ROSENGREN, Karl Erik, *Kommunikáció*, Bp., Typotex, 2004.

SÁROSI Péter, „*Zéró tolerancia*” – *Veszélyes illúziók a rendfenntartásáról*, Beszélő, XIII. évf, 3. sz, 2008. 10. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/%E2%80%9Ezero-tolerancia%E2%80%9D> (Letöltve: 2014.10.26.)

SCHREIBER, Martina, ADANG, Otto, *Fiction, facts and a summer's fairy tale - mixed messages at the World Cup 2006*, Policing & Society, Vol. 20, No. 2, 2010.

SILVERBERG, Christine, *Building the Public Trust: Leadership, Transparency, and Accountability=Critical Issues in Policing Series: Strategies for Resolving Conflict and Minimizing Use of Force*, ed. EDERHEIMER, Joshua A., Washington DC, Police Executive Research Forum, 2007.
www.policeforum.org/assets/docs/Critical_Issues_Series/strategies%20for%20resolving%20conflict%20and%20minimizing%20use%20of%20force%202007.pdf
 (Letöltve: 2014.11.01.)

SKINNER, Stephen, *Death in Genoa: The G8 Summit Shooting and the Right to Life*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 11, 2002.

SMaPP Data Report - A Breakout Role for Twitter? The Role of Social Media in the Turkish Protests, Social Media and Political Participation Lab, New York University, 2014. http://smapp.nyu.edu/reports/turkey_data_report.pdf (Letöltve:2014.11.28)

STINSON, Philip Matthew, REYNS, Bradford W., LIEDERBACH, John, *Police crime and less-than-lethal coercive force: a description of the criminal misuse of TASERs*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 14, No. 1, 2012.

STOTT, Clifford, *Crowd Psychology & Public Order Policing:An Overview of Scientific Theory and Evidence*, University of Liverpool, 2009.
www.scribd.com/doc/62156760/Crowd-Psychology-Public-Order-Policing-An-Overview-of-Scientific-Theory-and-Evidence (Letöltve: 2016.05.07.)

STOTT, Clifford, HUTCHINSON, Paul, DRURY, John, *'Hooligans' abroad? Inter-group dynamics, social identity and participation in collective 'disorder' at the 1998 World Cup Finals*, British Journal of Social Psychology, 40, 2001.

STOTT, Clifford, LIVINGSTONE, Andrew, HOGGETT, James, *Policing football crowds in England and Wales: a model of 'good practice'?*, Policing & Society, Vol. 18, No. 3, 2008.

SUROWIECKI, James, *A tömegek bölcsessége*, Bp., Napvilág Kiadó Kft, 2007.

SZABÓ Máté, *A büntetések világa a jog tükrében*, Belügyi Szemle, 7-8. sz., 2014.

SZAMEL Lajos, *A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Államtudományi Kutatások Programirodája, 1990.

SZAMEL Lajos, *Közigazgatás – rendészet – rendészeti szankció=Új rendészeti Tanulmányok*, szerk. TIMORÁNSZKY Péter, 1997/1, 1991.

SZUN CE, *A hadviselés tudománya*, Budapest, Göncöl Kiadó, 2012.

TÁLAS Péter, *A jelenlegi ukrán válságról*, Elemzések, 2014/3, NKE Stratégiai Kutatóközpont, 2014.

TÁLAS Péter, *A terrorveszélyhelyzet-diskurzus margójára*, Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Nézőpontok, 2016/1.

TERESTÉNYI Tamás, *Kommunikáció-elmélet – A testbeszédtől az internetig*, Bp, Akti-Typotex, 2006.

TERILL, William, PAOLINE, Eugene A., *Non-lethal Force by Police in the United States: The Various Lenses Through Which Appropriateness Is Examined=Police Use of Force – A Global Perspective*, ed. KUHNS, Joseph B., KNUTSSON, Johannes, Santa Barbara, California, Praeger, 2010.

THACHER, David, *Order Maintenance Policing=The Oxford Handbook of Police and Policing*, ed. REISIG, Michael D. – KANE, Robert J., Oxford, University Press, 2014.

TOLIVER, Jessica, EDERHEIMER, Joshua *Managing the High-Profile Use-of-Force Incident=Critical Issues in Policing Series: Strategies for Resolving Conflict and Minimizing Use of Force*, ed. EDERHEIMER, Joshua A., Washington DC, Police Executive Research Forum, 2007.

www.policeforum.org/assets/docs/Critical_Issues_Series/strategies%20for%20resolving%20conflict%20and%20minimizing%20use%20of%20force%202007.pdf
(Letöltve: 2014.11.01.)

TOLIVER, Jessica, *Chief Constable Sir Hugh Orde: Managing Conflict – The Northern Ireland experience=Critical Issues in Policing Series: Strategies for Resolving Conflict and Minimizing Use of Force*, ed. EDERHEIMER, Joshua A., Washington DC, Police Executive Research Forum, 2007.

www.policeforum.org/assets/docs/Critical_Issues_Series/strategies%20for%20resolving%20conflict%20and%20minimizing%20use%20of%20force%202007.pdf
(Letöltve: 2014.11.01.)

VITALE, Alex S., *From Negotiated Management to Command and Control: How the New York Police Department Polices Protests*, Policing & Society, Vol. 15, No. 3, 2005.

WADDINGTON, P.A.J., *Controlling Protest in Contemporary Historical and Comparative Perspective=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. della PORTA, Donatella, REITER, Herbert, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998.

WADDINGTON, P.A.J., *Liberty And Order - Public Order Policing In A Capital City*, Taylor & Francis e-Library, 2003

WADDINGTON, P.A.J., *Slippery Slopes and Civil Libertarian Pessimism*, Policing and Society, Vol. 15, No. 3, 2005.

WADDINGTON, P.A.J., Wright, MARTIN, *Police use of force, firearms and riot-control, Handbook of Policing*, ed. Tim NEWBURN, Cullompton, Willan Publishing, 2008.

WENNSTRÖM, Bo, *Learning and special events*, Anthology, Stockholm, National Police Board, 2013. <https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporter->

utredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporter-utredningar/GODIAC/GODIAC_Anthology_2013_web.pdf (Letöltve: 2016.04.03.)

WESTMARLAND, Louise, *Police Cultures=Handbook of Policing*, ed. NEWBURN, Tim, Cullompton, Willan Publishing, 2008.

WIATROWSKI, Michael D., GOLDSTONE, Jack A., *The Ballot and the Badge: Democratic Policing*, Journal of Democracy, Vol. 21, No. 2, 2010.

WILSON, Jeremy M., DALTON, Erin, SCHEER, Charles, GRAMMICH, Clifford A., *Police Recruitment and Retention for the New Millennium The State of Knowledge*, Santa Monica, Rand Corporation, 2010.

WINTER, Martin, *Police Philosophy and Protest Policing in the Federal Republic of Germany, 1960-1990=Policing Protest - The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ed. della PORTA, Donatella, REITER, Herbert, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1998.

WORRALL, John L., *The Politics of Policing=The Oxford Handbook of Police and Policing*, ed. REISIG, Michael D., KANE, Robert J., Oxford, University Press, 2014.

YESUFU, Shaka, *Discriminatory use of police stop-and search powers in London, UK*, International Journal of Police Science and Management, Vol. 15, No. 4, 2013.

ZENGİN, Cevdet, *Organisational practises of the management of in-service training in the Turkish national police: a thematic anaysis*, International Journal of Police Science & Management, Vol. 12 No. 4, 2010.

NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁS, AJÁNLÁSOK, KIADVÁNYOK

A 2005. évi világtalálkozó eredménye” című, A/RES/60/1 számú határozat, ENSZ Közgyűlés, 2005. www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf (Letöltve: 2016.02.13.)

A New Beginning: Policing in Northern Ireland, The Report of the Independent Commission on Policing for Northern Ireland, 1999.
<http://cain.ulst.ac.uk/issues/police/patten/patten99.pdf> (Letöltve: 2016.01.31.)

A study of complaints involving the use of batons by the police in Northern Ireland, Belfast, Research Branch Police Ombudsman for Northern Ireland, 2003.
www.policeombudsman.org/PONI/files/3c/3cf9e2e4-f43e-4a34-8133-911321727b3e.pdf (Letöltve: 2016.06.12.)

A Tanács 32006G1229(01) számú állásfoglalása a nemzetközi vonatkozású, legalább egy tagállamot érintő labdarúgó-mérkőzésekkel kapcsolatosan az erőszak és a rendzavarás megelőzése és ellenőrzése érdekében szükséges nemzetközi rendőrségi együttműködésre és intézkedésekre vonatkozó ajánlásokat tartalmazó, naprakésszé tett kézikönyvről, 2006.

Adapting To Protest – Nurturing The British Model Of Policing, Merseyside, Her Majesty's Chief Inspector of Constabulary, 2008.

www.justiceinspectorates.gov.uk/hmic/media/adapting-to-protest-nurturing-the-british-model-of-policing-20091125.pdf (Letöltve: 2016.03.25.)

Adapting to protest, London, Her Majesty's Chief Inspector of Constabulary, 2009.

www.justiceinspectorates.gov.uk/hmic/media/adapting-to-protest-20090705.pdf (Letöltve: 2016.03.19)

An Integrated Approach to De-Escalation and Minimizing Use of Force, Washington DC, Police Executive Research Forum, 2012.

www.policeforum.org/assets/docs/Critical_Issues_Series/an%20integrated%20approach%20to%20de-escalation%20and%20minimizing%20use%20of%20force%202012.pdf (Letöltve: 2014.11.01)

Baton Rounds - A review of the human rights implications of the introduction and use of the L21A1 baton round in Northern Ireland and proposed alternatives to the baton round. Belfast, Omega Foundation, Northern Ireland Human Rights Commission, 2003.

http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.dca.gov.uk/peoples-rights/human-rights/pdf/full_review.pdf (2014.02.07.)

Public order – Tactical options, College of Policing, 2015.

www.app.college.police.uk/app-content/public-order/planning-and-deployment/tactical-options/?s=dog#police-liaison-team (Letöltve: 2015.01.31.)

Commentary Of 1987 Material Field Of Application, International Committee of the Red Cross.

www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/1a13044f3bbb5b8ec12563fb0066f226/15781c741ba1d4dcc12563cd00439e89?openDocument (Letöltve: 2016.02.18.)

Council Recommendation of concerning a Handbook for police and security authorities concerning cooperation at major events with an international dimension, 14143/3/07 REV 3, Council of The European Union, 2007.

www.statewatch.org/news/2009/dec/eu-troublemakers-handbook-2007.pdf (Letöltve: 2016.04.02.)

Council Resolution concerning recommendations for hosting major football and other sports events, in particular tournaments with more than one organising country, 2011. www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/121466.pdf (Letöltve: 2016.04.02.)

Crowd Control Technologies.(An appraisal of technologies for political control), Luxembourg, European Parliament Directorate General for Research, The Omega Foundation 2000.

www.omegaresearchfoundation.org/assets/downloads/publications/19991401a_en.pdf (Letöltve: 2014.12.28.)

Definition of policing by consent, Home Office honlapja, 2012.
www.gov.uk/government/publications/policing-by-consent/definition-of-policing-by-consent (Letöltve 2016.01.23)

Demonstrating respect for rights? A human rights approach to policing protest - Seventh Report of Session 2008–09, London, House of Commons, 2009.
www.publications.parliament.uk/pa/jt200809/jtselect/jtrights/47/47i.pdf (Letöltve: 2016.03.19)

Department of Defense Excess Property Program (DoD 1033),
www.dps.mo.gov/dir/programs/cjle/dod.asp (Letöltve: 2014.08.30.)

Electronic Control Weapon Guidelines 2011, Police Executive Research Forum, Community Oriented Policing Services U.S. Department of Justice, 2011.
www.policeforum.org/assets/docs/Free_Online_Documents/Use_of_Force/electronic%20control%20weapon%20guidelines%202011.pdf (2014.11.01.)

Emberi Jogok Európai Egyezménye

Engage: Digital and Social Media Engagement for the Police Service, Association of Chief Police Officers – National Policing Improvement Agency, 2010.
www.acpo.police.uk/documents/LPpartnerships/2010/20110518%20LPPBA%20dm_engage_v61.pdf, (Letöltve: 2012.11.01.)

Federal Emergency Management Agency, *CERT Traffic and Crowd Management Module*, 2012. www.fema.gov/media-library-data/20130726-1849-25045-0606/cert_trafficandcrowdmanagement_pm_july_2012.pdf (Letöltve: 2014.11.02.)

Field Study Handbook GODIAC – Good practice for dialogue and communication as strategic principles for policing political manifestations in Europe, Stockholm, Swedish National Police Board, 2013.
www.polisen.se/PageFiles/378869/GODIAC%20Field%20study%20Handbook.pdf (Letöltve: 2016.04.16.)

Field Study Seminar – Stockholm 25-27 January 2012, Stockholm, Swedish National Police Board, 2012.
<https://www.polisen.se/PageFiles/378869/GODIAC%20Field%20study%20Handbook.pdf> (Letöltve: 2016.04.16.)

Genfi Egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak Védelméről szóló jegyzőkönyv (II. Jegyzőkönyv)

Guide to Rule of Law Country Analysis: The Rule of Law Strategic Framework - A Guide for Usaid Democracy and Governance Officers, USAID's Office of Democracy and Governance, Rule of Law Division, 2010.
http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADT593.pdf (Letöltve: 2014.11.29.)

Guidebook on Democratic Policing by the Senior Police Adviser to the OSCE Secretary General, Vienna, OSCE, 2008.
http://polis.osce.org/library/view?item_id=2658&attach_id=2639 (Letöltve: 2016.02.13.)

Human Rights and Law Enforcement – A Manual on Human Rights Training for the Police, Geneva, High Commissioner for Human Rights Centre for Human Rights, 1997. www.ohchr.org/Documents/Publications/training5en.pdf (Letöltve: 2014.12.06)

Human rights guidance for police authorities - Monitoring compliance with the Human Rights Act 1998, London, Association of Police Authorities, 2009. <http://krim.dk/undersider/politi/regler-politiet/human-rights-guidance-police-authorities-january-2009.pdf> (Letöltve: 2016.03.20.)

Human Rights Handbook on Policing Assemblies, Warsaw, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2016.

Human Rights Standards and Practice for the Police - Expanded Pocket Book on Human Rights for the Police, New York and Geneva, United Nations, 2004.

Human Security Report 2013 - The Decline In Global Violence: Evidence, Explanation, and Contestation, Vancouver, Human Security Press, 2013. www.hsrgroup.org/docs/Publications/HSR2013/HSRP_Report_2013_140226_Web.pdf (Letöltve: 2016.02.14.)

Iránymutatás az emberi jogi jogvédők védelméről, Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet www.osce.org/hu/odihr/128076?download=true (Letöltve: 2016.05.26.)

Keeping the Peace, National Policing Improvement Agency, 2010. www.npia.police.uk/en/17120.htm (Letöltve: 2012.11.01.)

MACPHERSON, William, *The Stephen Lawrence Inquiry*, London, Home Office, 1999. www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/277111/4262.pdf (Letöltve: 2015.12.14.)

Officer training, Metropolitan Police honlapja, 2016.03.27. <http://content.met.police.uk/Article/Officer-training/1400003723054/1400003723054> (Letöltve: 2016.03.25.)

Operations – Core planning principles, College of Policing honlapja, 2015. www.app.college.police.uk/app-content/operations/operational-planning/core-principles/#human-rights-act-1998 (Letöltve: 2015.01.31)

Patten Report Recommendations 69 And 70 Relating To Public Order Equipment, 2001. www.patfinucanecentre.org/policing/plastic/phase3rp.pdf (Letöltve: 2014.10.14.)

Police and NGOs – Why and how human rights NGOs and police services can and should work together, European Platform for Policing and Human Rights, 2004. www.amnesty-polizei.de/d/wp-content/uploads/police-and-ngos_epphr-dec-2004.pdf (Letöltve: 2015.05.23.)

Police Liaison Officers – Intelligence gathering, self-policing and the dangers of talking to the police, The Network for Police Monitoring honlapja, 2013.03.13.

<https://netpol.org/2013/03/13/police-liaison-officers-intelligence-gathering-self-policing-and-the-dangers-of-talking-to-the-police/> (Letöltve: 2016.06.21.)

Police Accountability: Too Important to Neglect, Too Urgent to Delay, New Delhi, Commonwealth Human Rights Initiative, 2005.

Policing Public Order - An overview and review of progress against the recommendations of Adapting to Protest and Nurturing the British Model of Policing, Her Majesty's Chief Inspector of Constabulary, 2011.
www.justiceinspectorates.gov.uk/hmic/media/policing-public-order-20110208.pdf
 (Letöltés: 2016.03.27.)

Presentation of the project "Good practice for dialogue and communication as strategic principles for policing political manifestations in Europe" (GODIAC), Sweden, Rikspolisstyrelsen, 2010, 1-2. www.statewatch.org/news/2010/nov/eu-policing-protests-godiac-project.pdf (Letöltve: 2016.04.16.)

President's Task Force on 21st Century Policing 2015. - Interim Report of the President's Task Force on 21st Century Policing, Washington DC, Office of Community Oriented Policing Services, 2015.
www.cops.usdoj.gov/pdf/taskforce/TaskForce_FinalReport.pdf (Letöltve: 2016.06.07.)

Public Oversight of the Security Sector A Handbook for Civil Society Organizations, ed. COLE, Eden, KERSTIN, Eppert, KINZELBACH, Katrin, United Nations Development Programme, 2008. www.dcaf.ch/Publications/Public-Oversight-of-the-Security-Sector (Letöltve: 2016.02.07.)

Recommendations for policing political manifestations in Europe, Swedish Police Board, 2013. www.polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporter-utredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporter-utredningar/godiac/godiac_booklet_130503_manifest.pdf (Letöltve: 2014. 08. 15.)

Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, The United Nations, A/HRC/17/28, 2011

Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, The United Nations, A/HRC/23/39, 2013.

Report on the Situation of Fundamental Rights in the European Union and Its Member States in 2002, E.U. Network of Independent Experts in Fundamental Rights (CFR-CDF), 2002. http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/cfr_cdf_2002_report_en.pdf (Letöltve: 2016.02.27)

Report on the Third International Law Enforcement Forum, Minimum Force Options and Less-Lethal Technologies, Pennsylvania, Institute for Non-Lethal Defense Technologies Applied Research Laboratory, The Pennsylvania State University, 2004. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/232752.pdf> (Letöltve: 2016.01.16.)

Report on the Sixth International Law Enforcement Forum: Minimum Force Options and Less-Lethal Technologies, Pennsylvania, Institute for Non-Lethal Defense

Technologies Applied Research Laboratory, The Pennsylvania State University, 2008. www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/232755.pdf (Letöltve: 2014.11.08.)

Social Media and Tactical Considerations For Law Enforcement, Washington, Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice, 2013. www.policeforum.org/assets/docs/Free_Online_Documents/Technology/social%20media%20and%20tactical%20considerations%20for%20law%20enforcement%202013.pdf (Letöltve: 2014.11.01.)

The European Code of Police Ethics, Appendix to Recommendation Rec(2001)10., <http://polis.osce.org/library/f/2687/500/CoE-FRA-RPT-2687-EN-500> (Letöltve: 2015.05.25.)

The European House of Major Events Security: A User Guide for Police Security Planners and Policy Makers, Turin, United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute, The House Consortium, 2014.

The Human Effects, of Non-Lethal Technologies, North Atlantic Treaty Organization Science And Technology Organization, RTO/NATO, 2006.

The OECD DAC Handbook On Security System Reform - Supporting Security And Justice, OECD, 2007. www.poa-iss.org/RegionalOrganizations/OECD/Instruments/OECD%20SSR%20Handbook.pdf (Letöltve: 2016.07.23.)

The rules of engagement - A review of the August 2011 disorders, Her Majesty's Inspectorate of Constabulary, 2011. www.justiceinspectors.gov.uk/hmic/media/a-review-of-the-august-2011-disorders-20111220.pdf (Letöltve: 2016.03.27.)

The United Nations Development Programme: Human Development Report 1994, Oxford, Oxford University Press, 1994.

TURNER, Jennifer, *Egyesült Államok*, „Visszafoglalni az utcát!” – A tiltakozások elnyomása és kriminalizációja a világban, Nyílt Társadalom Alapítvány – Ford Alapítvány, 2013. http://tasz.hu/files/tasz/imce/inclo_final_web_hun.pdf (2015.01.02.)

US Navy must use restraint against protesters in Vieques, Puerto Rico, Amnesty International, 2001. www.amnesty.org/ar/library/asset/AMR51/082/2001/es/461bbb98-fb2f-11dd-9486-a1064e51935d/amr510822001en.pdf (Letöltve: 2015.01.17.)

Use of Force by Police – Overview of National and Local Data, Washington DC, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, 1999. www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/176330-1.pdf (Letöltve: 2015.01.18.)

War Comes Home – The Excessive Militarization of American Policing, ACLU Foundation, New York, 2014.

WRIGHT, Steve, *An Appraisal of Technologies of Political Control*, Luxembourg, European Parliament, 1998. <http://cryptome.org/stoa-atpc.htm> (Letöltve: 2015.01.04.)

HAZAI TÖRVÉNYEK, RENDELETEK, HATÁROZATOK, UTASÍTÁSOK, DOKUMENTUMOK

1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról

15/1990. (V. 14.) BM rendelet a rendezvények rendjének biztosításával kapcsolatos rendőri feladatokról

1989. évi III. törvény a gyülekezési jogról

1993. évi XCIII. törvény a munkavédelemről

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről

2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról

22/1997. (XI. 18.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Járőr- és Őrszolgálati Szabályzata kiadásáról

29000 / 25557-10/2012. ált. számú útijelentés konferencián való részvételről, Országos Rendőr-főkapitányság, Rendészeti Főigazgatóság, 2012.

29022/48459-120/2015. ált. számú összefoglaló jelentés a Készenléti Rendőrség által (sic!) 2015. szeptember 04-én megrendezett Magyarország – Románia Európa-bajnoki selejtező válogatott labdarúgó-mérkőzés rendőri biztosítási feladatairól

29022/8667-43/2016. ált. számú rendőri jelentés

30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról

30-38/2/13/2008. számú Tömegkezelési Taktikai Kézikönyv, Készenléti Rendőrség, 2008.

70/2011. (XII. 30.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi szervek munkavédelmi feladatai, valamint foglalkozás-egészségügyi tevékenysége ellátásának szabályairól

A Honvédelmi Bizottság 2/221/1971. határozata a BM Karhatalom megszüntetéséről és a Készenléti Rendőri Ezred létrehozásáról

A Készenléti Rendőrség Alapító Okirata, A-159/2/2012.

A m.k. belügyministernek 1867. jun. 26-án kelt, minden megyei, kerületi, vidéki kormányzóhoz és a szabad kir. városok polgármestereihez intézet utasítása, a katonai karhatalomnak használását és a katonai hatóságokkal jó viszony fenntartását illetően, Törvények és Rendeleték Tára, Budapest, Pfeifer Ferdinánd, 1868.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének jelentése az OBH 5374/2005. számú ügyben, 2005.

www.ajbh.hu/documents/10180/97358/200505374.rtf/695e052b-758d-4eb3-b52f-6edf5870bac2;jsessionid=05901932AF54508DD03DEACFF9291540?version=1.0
(Letöltve: 2016. 05. 28.)

Az Országos Rendőr-főkapitányság beszámolója a Rendőrség 2015. évi tevékenységéről, 2016.

Csapatszolgálati Ismeretek – Sajátos taktikai eljárások II. füzet, szerk: Tímár Béla, Belügyminisztérium, 2001.

HU05/IB/JH/05-TL számú twinning light (ikerintézményi) projekt által szervezett képzési program

I. modul 10352-12 Rendvédelmi alapeladatok, Miskolci Rendőr-szakközépiskola tematika, 2016.

Magyar Információs Társadalom Stratégia, Informatikai és Hírközlési Minisztérium, 2003. www.etudasportal.gov.hu/download/attachments/5734444/MITS.pdf
(Letöltve: 2016.03.13.)

Magyarország Alaptörvénye

Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, 1. melléklet az 1035/2012.(II.21.) Korm. határozathoz

Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény

INTERNETES OLDALAK, SAJTÓTERMÉKEK

16 terroristát fogtak el Brüsszelben a Facebook-csend alatt, HVG.hu honlapja, 2015.11.22.

http://hvg.hu/tudomany/20151122_brusszel_rendkivuli_kozossegi_hirzarlat
(Letöltve: 2015.11.22.)

A Magyar Rendőrség hivatalos Twitter oldala, 2016. https://twitter.com/police_HU
(Letöltve: 2016.05.14.)

A Youtube névjegye, Youtube honlapja, 2013. www.youtube.com/yt/about/hu/
(Letöltve: 2013.08.19.)

About the Twitter Translation Center, Twitter honlapja, 2016. <https://support.twitter.com/articles/434816> (Letöltve: 2016.03.15.)

American's Confidence in Newspaper Continues to Erode, GALLUP.COM honlapja, 2013. www.gallup.com/poll/163097/americans-confidence-newspapers-continues-erode.aspx, (Letöltve 2013.07.16.)

ANDERSEN, Kurt, *The Protester*, The Time, 2011. http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2101745_2102132,00.html (Letöltve: 2015.01.17.)

Az elnök ellen tüntettek volna, ezért perbe fogták őket, HVG honlapja, 2016.04.30. http://hvg.hu/vilag/20160430_egyiptom_elnok_emberei_tuntetok_perbe_fogtak_okek (Letöltve: 2016.05.07.)

Az e-learning alapú tanulásról, Széchenyi István Egyetem honlapja, 2016, <http://fk.sze.hu/az-e-learning-alapu-tanulasrol> (Letöltve: 2016.10.16.)

BALKO, Radley, *A Police Chief Tries To Reform The System From Within*, The Huffington Post honlapja, 2013.10.30. www.huffingtonpost.com/2013/10/30/chris-burbank-salt-lake-city_n_4170154.html (Letöltve: 2014.08.24.)

BALKO, Radley, *Nashville's police chief is pretty great*, The Washington Post honlapja, 2014.12.29. <http://www.washingtonpost.com/news/the-watch/wp/2014/12/29/nashvilles-police-chief-is-pretty-great/> (Letöltve: 2014.12.30)

BALKO, Radley: *After Ferguson, how should police respond to protests*. The Washington Post, 2014.08.14. www.washingtonpost.com/news/the-watch/wp/2014/08/14/after-ferguson-how-should-police-respond-to-protests/ (Letöltve: 2014.08.15.)

BODA András, *Megtámadták a Fidesz székházát – helyszíni az internetadó elleni tüntetésről*, Népszabadság Online, 2014.10.26. <http://nol.hu/belfold/tiz-perc-utan-orban-lemondasat-koveteltek-helyszini-az-internetado-elleni-tuntetesrol-1494737> (Letöltve: 2015.12.16.)

BOND, Mark, *Emotional intelligence: Rethinking police - community relations*, Multibrief honlapja, 2015.06.04. <http://exclusive.multibriefs.com/content/emotional-intelligence-rethinking-police-community-relations/law-enforcement-defense-security> (Letöltve: 2016.01.03.)

BOSMAN, Julia, FITZSIMMONS, Emma G., *Grief and Protests Follow Shooting of a Teenager*, The New York Times, honlapja, 2014.08.10. www.nytimes.com/2014/08/11/us/police-say-mike-brown-was-killed-after-struggle-for-gun.html (Letöltve: 2014.08.09.)

BRADFORD, Ben, JACKSON, Jonathan, *Why Britons Trust their Police*, Books&Ideas.net, 2011. www.booksandideas.net/Why-Britons-Trust-their-Police.html (Letöltve: 2016.02.14.)

CAMPBELL, Duncan, *Did the handling of the G20 protests reveal the future of policing?*, The Guardian honlapja, 2009..04.03. www.theguardian.com/world/2009/apr/03/g20-protests-police-kettling (Letöltve: 2015.06.06.)

CAMPOS, Adelina, *Six people arrested after brawl between circus members and animal rights activists in Dublin*, Irish Mirror honlapja, 2016.03.23.
www.irishmirror.ie/news/irish-news/six-people-arrested-after-brawl-7617274
 (Letöltve: 2016.03.26.)

CARROLL, Rory, SWAINE Jon, *Missouri governor declares state of emergency and curfew in Ferguson*, The Guardian honlapja, 2014.08.17.
www.theguardian.com/world/2014/aug/16/missouri-governor-curfew-state-of-emergency-ferguson (Letöltve: 2014.08.24.)

CHENOWETH, Erica, STEPAN, J. Maria, *Drop Your Weapons - When and Why Civil Resistance Works*, Foreign Affairs, July/August, 2014.
www.foreignaffairs.com/articles/141540/erica-chenoweth-and-maria-j-stepan/drop-your-weapons (Letöltve: 2014.07.14.)

CONLEY, Kirstan, PALMERI, Tara, FENTON, Reuven, DEGREGORY, Priscilla, *NYPD braces for riots over Ferguson decision*, New York Post honlapja, 2014.11.25, <http://nypost.com/2014/11/25/nypd-braces-for-riots-over-ferguson-decision/> (Letöltve: 2016.06.22.)

Countries in the world by population (2016), Worldometers honlapja, 2016.
www.worldometers.info/world-population/population-by-country (Letöltve: 2016.03.13.)

CULLISON, Alan, *Putin Blames U.S. for Protests*. The Wall Street Journal, 2011.
<http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052970203501304577086081121083576>

CUNNINGHAM, Erin, *Blasts kill scores at peace rally in Turkey in sign of worsening instability*, The Washington Post honlapja, 2015. 10. 10.
www.washingtonpost.com/world/at-least-30-dead-in-turkey-after-blasts-at-peace-rally/2015/10/10/1032baa7-53ec-4ed1-95f4-b8c11bbff7ab_story.html?wpmm=1&wpisrc=nl_wemost (Letöltve: 2015.11.14.)

DUNCAN, Geere, *Sukey apps help protesters avoid police kettles*, Wired honlapja, 2011.01.31. www.wired.co.uk/news/archive/2011-01/31/sukey-protest-app (Letöltve: 2016.03.06.)

Dutch police fire warning shots during riots over refugee centre, DutchNews.nl honlap, 2015.12.17. www.dutchnews.nl/news/archives/2015/12/dutch-police-fire-warning-shots-during-riots-over-refugee-centre/ (Letöltve: 2015.12.18.)

Egyptian court jails 152 people over islands protest, Reuters.com honlapja, 2016.05.14. www.reuters.com/article/us-egypt-rights-trial-idUSKCN0Y50SZ (Letöltve: 2016.05.15.)

Elérte az 5 milliót a magyar Facebook felhasználók száma, Sg.hu honlapja, 2014.09.29. <https://sg.hu/cikkek/108046/elerte-az-5-milliot-a-magyar-facebook-felhasznalok-szama> (Letöltve: 2016.03.13.)

Ethiopia: Protest Crackdown Killed Hundreds, Human Rights Watch honlapja, 2016.06.15. www.hrw.org/news/2016/06/15/ethiopia-protest-crackdown-killed-hundreds (Letöltve: 2016.06.19.)

EVERSLEY, Melanie, *Getty photographer arrested in Ferguson, Mo., unrest*, USA Today honlapja, 2014.08.19. www.usatoday.com/story/news/nation/2014/08/18/getty-photographer-arrested-scott-olson/14265155/ (Letöltve: 2014.08.24.)

GAMBRELL, Jon, *AP Exclusive: Saudi crush was deadliest hajj tragedy ever*, The Big Story honlapja, 2015.10.09. <http://bigstory.ap.org/article/17f8651eb0334589afac73489fe182af/ap-exclusive-saudi-hajj-disaster-deadliest-ever-strike> (Letöltve: 2015.11.14.)

Ghana mourns after football, BBC News honlapja, 2001.05.10. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1322433.stm> (Letöltve: 2015.11.28.)

Háborús övezet lett az amerikai kisvárosból a fekete tini meggyilkolása után, 2014.08.13. <http://444.hu/2014/08/13/haborus-ovezet-lett-az-amerikai-kisvarosbol-a-fekete-tini-meggyilkolasa-utan/>

HIMELFARB, Sheldon, *The Crowd Who Would Be King*, Foreign Policy honlapja, 2014.07.23. <http://foreignpolicy.com/2014/07/23/the-crowd-who-would-be-king/> (Letöltve: 2014.07.23.)

India caste protests: Five dead as Haryana violence flares, BBC News honlap, 2016.02.20. www.bbc.com/news/world-asia-india-35620647

Internet users in the world, Internet Live Stats honlapja, 2016.07.18. www.internetlivestats.com/internet-users/ (Letöltve: 2016.07.18.)

JACOBS, Andrew, *Detentions of Hong Kong Protest Sympathizers Reported in Mainland*, The New York Times honlapja, 2014.10.01. www.nytimes.com/2014/10/02/world/asia/hong-kong-protest.html (Letöltve: 2014.10.02.)

Jay, NIXON, *Missouri Highway Patrol Will Take Over Supervision Of Security In Ferguson*, Huffington Post honlapja, 2014.08.14. www.huffingtonpost.com/2014/08/14/jay-nixon-ferguson-security_n_5679774.html (Letöltve: 2014.08.24.)

JONES, Jeffrey M., *In U.S., Confidence in Police Lowest in 22 Years*, Gallup honlap, 2015.06.19. www.gallup.com/poll/183704/confidence-police-lowest-years.aspx (Letöltve: 2015.12.15.)

JOYCE, Julian, *Police „kettle” tactic feels the heat*, BBC News, 2010.12.09. www.bbc.com/news/uk-11963274 (Letöltve: 2015.06.06.)

Justifiable Homicide by Weapon, Law Enforcement, 2009-2013, Federal Bureau Of Investigation honlapja, 2013. www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/crime-in-the-u.s/2013/crime-in-the-u.s.-2013/offenses-known-to-law-enforcement/expanded-

[homicide/expanded_homicide_data_table_14_justifiable_homicide_by_weapon_law_enforcement_2009-2013.xls](#) (Letöltve: 2014.12.14.)

KANDEL Jason, LARKIN, Michael, *Nearly 200 Arrested in LA on Second Day of Ferguson Demonstrations*, NBC Los Angeles honlapja, 2014.11.25.

www.nbclosangeles.com/news/local/Los-Angeles-Ferguson-Michael-Brown-Protests-Arrests-283833841.html (Letöltve: 2016.06.22.)

Kétszáz fős tömeg szállt szembe az intézkedő rendőrökkel, Szoljon.hu honlapja, 2008.04.10. www.szoljon.hu/jasz-nagykun-szolnok/kek-hirek/ketszaz-fos-tomeg-szallt-szembe-az-intezkedo-rendorokkal-135784 (Letöltve: 2016.05.21.)

LANDLER, Mark, *Thousands of Protesters Foil Some German Security Measures and Clash With the Police*, New York Times honlapja, 2007.06.07.

www.nytimes.com/2007/06/07/world/europe/07protests.html?scp=7&sq=Heiligendamm%20&st=cse&_r=0 (Letöltve: 2016.03.19.)

Leading social networks worldwide as of January 2016, ranked by number of active users (in millions), Statista honlapja, 2016.

www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/ (Letöltve: 2016.03.13.)

LŐRINCZ, Róbert – NÁZER, Ádám, *Az 1928-as és az 1947-es stadionbalesetek*, Rubiconline honlapja, 2016.

www.rubicon.hu/magyar/oldalak/az_1928_as_es_az_1947_es_stadionbalesetek/ (Letöltve: 2016.07.05.)

MACKEY, Tom, *In One Quote, Colorado Man Trashes the "Paramilitary Thugs" That Destroyed His Home*, Policy.Mic honlap, 2015.06.07.

<http://mic.com/articles/120278/in-one-quote-colorado-man-trashes-the-paramilitary-thugs-that-destroyed-his-home#.QIdgMna0i> (Letöltve: 2015.06.08.)

MCWEENY, Gage, *Weapons of Mass Reduction*, Cabinetmagazine.org honlapja, 2006. <http://cabinetmagazine.org/issues/22/mcweeny.php> (Letöltve: 2014.10.20.)

Mégsem olyan hazug a sajtó? Metazin.hu honlapja, 2016.02.18.

www.metazin.hu/index.php/item/3215-megsem-olyan-hazug-a-sajto (Letöltve: 2016.02.23.)

Mekkora a Youtube Magyarországon?, Youtube-marketing.blog.hu, 2015.

http://youtube-marketing.blog.hu/2016/03/11/mekkora_a_youtube_magyarorszagon_2015-os_adatok (Letöltve: 2016.03.13.)

MEYER, Robinson, *Film the Police*, The Atlantic honlapja, 2015.05.06.

www.theatlantic.com/technology/archive/2015/05/film-the-police/392483/ (Letöltve: 2015.05.23.)

Nets, Animal Care Equipment and Services, 2014. www.animal-care.com/index.cfm/id/10/category/151/secondary/305/Nets

(Letöltve: 2014.12.08)

Nyaklevest ígért a Facebooknak a török miniszter, Index honlapja, 2013.06.28.
http://index.hu/tech/2013/06/28/nyaklevest_igert_a_facebooknak_a_torok_miniszter/
 (Letöltve: 2013.09.12.)

PARKER, Emily, *Social Media and the Hong Kong Protests*, The New Yorker honlapja, 2014.10.01. www.newyorker.com/tech/elements/social-media-hong-kong-protests?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_term=%2ADemocracy%20Lab&utm_campaign=DemLab%20Weekly%20Brief%2010%2F6 (Letöltve: 2014.10.02.)

RAHEEM, Kareem, KALIN, Stephen, *Protesters storm Baghdad's Green Zone again, dozens hurt*, Reuters.com honlapja, 2016.05.20. www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-protests-idUSKCN0YB205?feedType=RSS&feedName=topNews&utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+reuters%2FMostRead+%28News+%2F+US+%2F+Most+Read+Articles%29 (Letöltve: 2016.05.21.)

REGAN, Kadie, *10 Amazing Social Media Growth Stats From 2015*, Social Media Today honlapja, 2015.08.10. www.socialmediatoday.com/social-networks/kadie-regan/2015-08-10/10-amazing-social-media-growth-stats-2015 (Letöltve: 2016.03.13.)

Rólunk, Twitter honlapja, 2013. <https://twitter.com/about> (Letöltve: 2013.08.07.)

SAFRANEK, Rita, *The Emerging Role of Social Media in Political and Regime Change*, ProQuest honlapja, 2012.
www.csa.com/discoveryguides/social_media/review.php, (Letöltve: 2013. 08.19.)

Samanthi DISSANAYAKE, *Things that could only happen in a Hong Kong protest*, BBC.com honlapja, 2014.12.30. www.bbc.com/news/world-asia-china-29423147 (Letöltve: 2016.05.21.)

Security for the Future: in Search of a New Vision, OpenSecurity.com honlapja, 2014. www.forceswatch.net/sites/default/files/Security_for_the_future.pdf (Letöltve: 2014.10.26.)

SHACHTMAN, Noah, *Army Reloads on Sticky Foam Weaponry*, The Wired honlapja, 2009. www.wired.com/2009/02/foam-based-vehi/ (Letöltve: 2014.10.20.)

SIDES, John, *Want to create activists? Here's how*, The Monkey Cage honlapja, 2014.10.26. www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2014/10/26/want-to-create-activists-heres-how/?wpisrc=nl-cage&wpmm=1 (Letöltve: 2014.10.27.)

Psy - Gangnam Style, Youtube honlapja, 2016.
<https://www.youtube.com/watch?v=9bZkp7q19f0> (Letöltve: 2016.07.31.)

STAMPER, Norm, *Paramilitary Policing From Seattle to Occupy Wall Street*, The Nation honlapja, 2009. www.thenation.com/article/164501/paramilitary-policing-seattle-occupy-wall-street# (Letöltve: 2014.08.19.)

Statistics, Youtube honlapja, www.youtube.com/yt/press/statistics.html (Letöltve: 2016.03.13.)

STOTT, Clifford, *'Hooliganism' at Euro 2016: the social psychology of the 'English Disease'*, The Psychologist honlapja, 2016.06.21.

<https://thepsychologist.bps.org.uk/hooliganism-euro-2016-social-psychology-english-disease> (Letöltve: 2016.06.21.)

Sociology: Understanding and Changing the Social World, University of Minnesota Libraries Publishing, 2017. <http://open.lib.umn.edu/sociology/chapter/21-1-types-of-collective-behavior/> (Letöltve: 2017.01.07.)

SZILÁGYI Attila, *Higgadt biztonság*, Zsaru Rendőrségi Magazin, 19. sz., 2016.

TAUB, Amanda, *Why America's police forces look like invading armies*, Vox honlapja, 2014.08.24. www.vox.com/2014/8/14/6003239/police-militarization-in-ferguson (Letöltve: 2014.08.24.)

The Top 20 Valuable Facebook Statistics – Updated December 2015, Zephoria Digital Marketing honlapja, 2015. <https://zephoria.com/top-15-valuable-facebook-statistics/> (Letöltve: 2016.0.13.)

Több száz rohamrendőrt vezényeltek a Kossuth térre, ahonnan nem mentek haza a tüntetők, HVG honlapja, 2014.11.17.

http://hvg.hu/itthon/20141117_Tuntetnek_a_Kossuth_teren_videken_es_kulf/5/ (Letöltve: 2014.11.30.)

Több tízezer tüntettek, pár tucatnyian megrohamozták a Fidesz-székházat is, Index.hu honlapja, 2014.

http://index.hu/belfold/2014/10/26/az_internetado_ellen_tuntetnek/ (Letöltve: 2014.11.16.)

Tömegverekedés egy miskolci bevásárlóközpontban, Index.hu honlapja, 2015.01.16.

http://index.hu/belfold/2016/01/16/tomegverekedes_egy_miskolci_bevasarlokozpontban/ (Letöltve: 2016.05.21)

TUCKER, Joshua, *Tweeting Ferguson: how social media can (and cannot) facilitate protest*, The Washington Post honlapja, 2014.11.25.

www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2014/11/25/tweeting-ferguson-how-social-media-can-and-can-not-facilitate-protest/?wpisrc=nl-cage&wpmm=1 (Letöltve: 2014.11.28.)

Twitter Usage Statistics, Internet Live Stats honlapja, 2016.

www.internetlivestats.com/twitter-statistics/ (Letöltve: 2013.08.19.)

U.S. approved Ferguson no-fly area to block media, US Today honlapja, 2014.11.02.

www.usatoday.com/story/news/nation/2014/11/02/ferguson-flight-restrictions-helicopters-protests/18380867/ (Letöltve: 2014.11.03)

WAGNER, Peter, SAKALA Leah, *Mass Incarceration: The Whole Pie*, Prison Policy honlapja, 2014.03.12. www.prisonpolicy.org/reports/pie.html (Letöltve: 2016.06.22.)

WEINER Jeff, *Criminal Barbering? Raids at Orange County shops lead to arrest, raise question*, Orlando Sentinel honlapka, 2010.11.07.

http://articles.orlandosentinel.com/2010-11-07/health/os-illegal-barbering-arrests-20101107_1_criminal-barbering-licensing-inspections-dave-ogden (Letöltve: 2014.08.27.)

WERTIME, David, *In China, Shrugs and Sneers for Hong Kong Protesters*, Foreign Policy, 2014.

www.foreignpolicy.com/articles/2014/10/01/in_chinese_mainland_shrugs_and_sneers_for_hong_kong_protesters (Letöltve: 2014.10.30)

Сеточный обезвреживающий комплекс, Eragun.org honlapja, 2016.

http://eragun.org/new/grmet/polangrm_3.html (Letöltve: 2016.07.28.)

A SZERZŐ PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE

1. Az ENSZ missziókba telepített rendőri alegységek kiképzésének tapasztalatai, *Társadalom és Honvédelem*, XIV. évf., 1-2. sz., 2012, 554-564. (ISSN 1417-7293)
2. Az európai rendőri erők kiképzési programjának tapasztalatai (2008-2010), *Hadtudományi Szemle*, 5. évf., 1. sz., 2012, 194-202. (ISSN 2060-0437)
3. The Human rights aspect of the relationship between the United Nations, NATO and the European Union, *Társadalom és Honvédelem*, XIV. évf., 1-2. sz., 2012, 615-624. (ISSN 1417-7293)
4. A párbeszéd és kommunikáció joggyakorlata, mint európai stratégiai elv a rendészeti tömegkezelésben – a Godiac projekt, *Magyar Rendészet*, szerk.: Németh Zsolt, 2012/4. sz., 2013, 101-108. (ISSN 1586-2895)
5. Rendőri békefenntartás és az ENSZ rendőrség=*Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben*, szerk.: Szenes Zoltán, Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2013, 143–154. (ISBN 978-615-5305-13-9)
6. Az európai tömegkezelési gyakorlat új irányai, *Belügyi Szemle*, 2013/7-8. 55-69. (ISSN 1789-4689)
7. The Experiences of the Mobil Training Team Program In Ivory Coast, *Tradecraft Review Periodical Of The Scientific Board Of Military Security Office*, szerk.: Jenő Ledács Kiss, Military National Security Service, 2014/1 special issue, 2014, 51-65. (ISSN 2063-2908)
8. A rendőri tömegkezelés szociálpszichológiai kérdései, *Társadalom és Honvédelem*, 1-2. szám, 2013, 203-220. (ISSN 1417-7293)
9. A demokratikus tömegkezelés alapelvei, *II. Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia konferenciakötet*, szerk.: Szabó István, Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat, 2014, 263-272. (ISBN 978-963-642-598-2)
10. New Approaches for Maintaining the Peace on Political Demonstrations - Communication and Dialogue as Important Strategic and Tactical Tools Of Public Assembly Management, *AARMS*, Vol. 13, No. 4, 2014. (ISSN 1588-8789)
11. A militarizált rendőrség problémái az Egyesült Államokban – Mitől vált harci övezetté egy amerikai kisváros?, *Nemzetbiztonsági Szemle*, szerk.: Boda József, II. évf., 4. szám, 2014, 59-78. (ISSN 2064-3756)
12. Új szemléletmód a politikai demonstrációk biztosításában, *Magyar Rendészet*, szerk.: Németh Zsolt, XIV. évf., 2014/6, 2014, 83-96. (ISSN: 1586-2895)
13. A közösségi hálózatok és a közösségi rendőrség kapcsolata (Mi keresni valója van a rendőrségnek a Facebookon?), *Nemzetbiztonsági Szemle*, szerk.: Boda József, III. évf., 1. szám, 2015. 26-48. (ISSN 2064-3756)

14. A csökkentett energiájú lövedék fejlesztésének folyamata az Egyesült Királyságban, *A Hadtudomány és a 21. század*, Szerk.: Szelei Ildikó – Berki Gábor, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2015, 119-131. (ISBN 978-963-89560-4-0)
15. A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi tevékenysége, *Tavaszi Szél 2014 - konferencia kötet 2.*, szerk.: Csiszár Imre, Kőmíves Péter Miklós, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Debrecen, 2015, 493-497 (ISBN 978-963-89560-6-4)
16. Az alacsony energiájú lövedékek tömeggel szembeni alkalmazásának problémái, *A haza szolgálatában 2014 konferencia rezümékötet*, szerk: Kiss Dávid , Orbók Ákos, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 126-127. (ISBN 978-615-5491--88-7)
17. A tömegkezelést végző rendőrök elleni erőszak kialakulása, az elkövetők elleni intézkedések dilemmái, *Magyar Rendészet*, szerk: Németh Zsolt, Budapest, 2015, 155-167. (ISSN 1586-2895)
18. Az alacsony energiájú lövedékek tömeggel szembeni alkalmazásának problémái, *Társadalom és Honvédelem*, szerk: Németh József Lajos, XIX. évf, 4. szám, 2015, 108-116. (ISSN 1417-7293)
19. Az Európai Unió rendőri válságkezelési műveletei a Nyugat-Balkánon=*Magyarország és a CSDP: Magyar szerepvállalás az Európai Unió közös biztonság- és védelempolitikában*, szerk: Túrke András - Besenyő János - Wagner Péter, Bp., Zrínyi Kiadó, 2016, 92-110. (ISBN 978 963 327 672 3)

GLOSSZÁRIUM

A disszertációban leggyakrabban előforduló fogalmak és terminusok értelmezése

Alacsony energiájú lövedékek olyan eszközök, amelyeket abból a célból fejlesztettek ki és alkalmaznak, hogy embert vagy állatot – akár cselekvésre képtelen állapotba helyezés árán is – mozgási energia direkt átvitele útján kiváltott, időleges fizikai fájdalom okozásával rettentsek el jogellenes vagy támadó szándékától, zavarják meg ilyen jellegű tevékenységében, korlátozzák mozgásában.¹⁰⁶⁹

Lefogás A személyi szabadságot korlátozó intézkedésnek az az eleme, amikor az elfogni, előállítani kívánt személyt – többnyire kényszerítő erő alkalmazásával – az általa folytatott cselekményében megszakítják, megragadják, esetleg megbilincselik, illetve a helyszínről elvezetik a rendőrök.

Csapaterő Alapvetően a Rendőrség közrendvédelmi és közlekedési állományából, eszközeiből csapattevékenység végrehajtására ideiglenesen, vagy állandóra szervezett alegységek, egységek, szolgálati csoportok összefoglaló megnevezése.¹⁰⁷⁰

Csapatszolgálat A rendőrségi feladatok megoldásához alkalmazott sajátos szolgálati forma, a csapaterőbe szervezett rendőrök szolgálati alkalmazásának összessége.¹⁰⁷¹

¹⁰⁶⁹ *The Human Effects, of Non-Lethal Technologies*, North Atlantic Treaty Organization Science And Technology Organization, RTO/NATO, 2006. G-3.

¹⁰⁷⁰ *Rendészettudományi szótár*, szerk., BEREKNYEI József, Bp., Magyar Rendészettudományi Társaság, 2008, 102.

¹⁰⁷¹ uo.

Csapatszolgálati Szabályzat	11/1998. (IV. 23.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrségének Csapatszolgálati Szabályzata kiadásáról
Kiemelés	A tömegben jogellenes cselekményt elkövető személyekkel szemben történő intézkedés érdekében, az elkövető lefogását, a tömegből történő eltávolítását megcélzó rendőri beavatkozás. A kiemelés történhet kiemelő csoport alkalmazásával is.
Kevésbé halálos fegyverek	Olyan fegyverek, amelyeket egyértelműen alacsony valószínűséggel bekövetkező maradandó sérülés vagy halál okozásának tudomásul vétele mellett – személyek harcképtelenné tételére, azok támadásának visszaverésére, továbbá eszközök – minimális, nem szándékolt károkozásra, a környezetre irányuló legkisebb negatív hatásra törekvés mellett – működésképtelenné tételére tervezték meg és fejlesztettek ki. ¹⁰⁷²
Tömegoszlatás	A csapaterő által alkalmazott taktikai eljárások, kényszerítő intézkedések és korlátozó rendszabályok összessége, melynek célja a jogellenesen összegyűlt, illetőleg jogellenes magatartást folytató személyek által alkotott csoportosulás feloszlatása.
Tömegkezelési taktika	A tömeg tevékenységének felügyeletére-irányítására, korlátozására, valamint feloszlatására szolgáló eljárások és eszközök.

¹⁰⁷² *The Human Effects, of Non-Lethal Technologies*, North Atlantic Treaty Organization Science And Technology Organization, RTO/NATO, 2006. 1-1.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AEL	Alacsony energiájú lövedék
CEPOL	Európai Rendőrakadémia
EBESZ	Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet
EU	Európai Unió
Rtv.	1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
ESIM	Elaborated Social Identity Model of crowd behaviour (Tömegben Való Viselkedés Elaborált Társas Identitás Modellje)
EÁP	Ellenőrző-átengedő pont
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
FPU	Formed Police Unit (Formalizált Rendőri Egység)
FBI	Federal Bureau of Investigation (Szövetségi Nyomozó Iroda)
GODIAC	Good practice for dialogue and communication as strategic principles for policing political manifestations in Europe (A párbeszéd és a kommunikáció jó gyakorlata mint stratégia alapszabály a politikai rendezvények európai rendészetében)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet)
USA	The United States of America (Amerikai Egyesült Államok)
SWAT	Special Weapons and Tactics (különleges fegyverek és taktikák)